ORTAK KİTAP

ALİSİZ ALEVİLİK OLUR MU?

ALİSİZ ALEVİLİK OLUR MU?

ANT

Dr. Ali AKTAŞ • Nasuh BARIN • Dr. Hüseyin BAL
İlhan Cem ERSEVEN • Sadık GÖKSU • Burhan KOCADAĞ
Murat KÜÇÜK • İsmail ONARLI • Baki ÖZ • Cemal ŞENER
Ali YAMAN • Rıza ZELYUT

ORTAK KİTAP

ALİSİZ ALEVİLİK OLUR MU?

Dr. Ali AKTAŞ • Nasuh BARIN • Dr. Hüseyin BAL
İlhan Cem ERSEVEN • Sadık GÖKSU • Burhan KOCADAĞ
Murat KÜÇÜK • İsmail ONARLI • Baki ÖZ • Cemal ŞENER
Ali YAMAN • Rıza ZELYUT

Ali AKTAŞ
Hüseyin BAL
Nasuh BARIN
İlhan Cem ERSEVEN
Sadık GÖKSU
Burhan KOCADAĞ
Murat KÜÇÜK
İsmail ONARLI
Baki ÖZ
Cemal ŞENER
Ali YAMAN
Rıza ZELYUT

Not: İsimler soyadlarına göre alfabetiktir.

İÇİNDEKİLER

*Ali'siz Alevilik Olur mu? / **Cemal Şener*** 9
*Alisiz!? / **Murat Küçük*** 12
*Hz. Ali ve İslam İçindeki Toplumcu Çizgisi / **Baki Öz*** 17
*Hz. Ali'yi Anlayamamak / **Baki Öz*** 30
*Hangi Ali? / **İlhan Cem Erseven*** 44
*Ali Kavramının Boyutları / Şiirde / **Rıza Zelyut*** 59
*Anadolu Alevileri ve Hz. Ali / **Burhan Kocadağ*** 74
*Karizmatik Otorite, Ali ve Aleviler / **Dr. Hüseyin Bal*** 77
*Türkler, Aleviler ve Ali / **Dr. Hüseyin Bal*** 96
*Dünyadaki ve Türkiye'deki Aleviliğin Toplumbilimsel Açıdan Çözümlenmesi / **Ali Aktaş*** 106
*Anadolu Aleviliği Bilimsel Yöntemle Ele Alınmalı / **Ali Yaman*** 114
*Nedir Bu Husumet? / **Nasuh Barın*** 124
*Kim Bu Faik Bulut, Ne Yapmak İstiyor? / **Cemal Şener*** 133
*Çağdaş Emevi Karalaması: "Ali'siz Alevilik" / **İsmail Onarlı*** 162
*Ali'li Alevilik ya da Başka Bir Söylemle: "Marx'sız Marksizm, Ali'siz Alevilik Olamaz" / **İsmail Onarlı*** 177
*Kerbela Zalimin Zulmüne Başkaldırı Destanıdır (Faik Bulut'a Yanıt) / **İsmail Onarlı*** 194
*Aleviliğe Karşı Zerdüştî Zorlama, Ateist Zortlama / **Sadık Göksu*** 206
*Avesta Kürtçe, Zerdüşt Kürt mü? / **Sadık Göksu*** 220
*SSCB'de Dinsel Muhalefetin Boyvermesi / **Sadık Göksu*** .. 240

SUNU

ANT YAYINLARI elinizdeki kitapla yeni bir dizinin ilk adımını atmış oldu. Bundan böyle bir kollektif ürün olan çalışmalarla **ORTAK KİTAPLAR** yayınlanacak.

Adı geçen dizinin ilk kitabı biraz da güncel ve zorunlu bir konuyu kendine seçti. **Alevi-Bektaşi Düşüncesi'nde Hz. Ali'nin özel ve ayırt edici bir yeri vardır.** Alevi-Bektaşi Düşüncesi'ni Alisiz düşünmek olası değildir. Bu kitap, bu hassasiyetin bir ürünü olarak 12 yazarın ortak kitabı olarak ortaya çıktı. Oniki sayısının şüphesiz Alevi Düşüncesi'nde anlamlı bir yeri var. Ama bu düşünceye katılan yazar ve araştırmacı sayısı elbette bu sayı ile sınırlı değil. Daha çok insanın düşüncesinin alınmasını esas alsaydık, kitap değil, ortaya bir ansiklopedi bile çıkabilirdi. Örneğin; Adil Ali Atalay'ın, Ali Balkız'ın, Lütfi Kaleli'nin, Mahmut Erdal'ın ve bunlar gibi bir dizi yazarın, ozanın; **"Neden bizden de yazı istemedin?"** dediklerini duyar gibiyim.

Dr. İsmail Kuygusuz'un kitabında yazdığı gibi; "Aleviler elbetteki Muhammed'i tanırlar. 'Adı güzel, kendi güzel Mustafa'dır' o; saflığın, duruluğun ve seçilmişliğin simgesidir. Nübüvvet sahibidir. İki denizi birleştirip, yani Velayet Şahı Ali ile Fatma'dan gelen Oniki İmamlar'ın özkaynağı olmuştur. Aleviler'in Muhammed'i Kırklar Cemi'ne bile gururundan ve peygamberliğinden soyunup, içlerinden biri olduğunu söyledikten sonra alınan Muhammed'dir. Onlar Muhammed'in 9 (ya da 14) kadınla evlenmiş olduğunu asla kabul etmezler. Muhammed nurdur, ışık verendir aydınlatan güneştir, ama ancak Ali ile birleşince bütünselliğe kavuşur. İkisi birbirinden ayrılmaz. Bizzat peygamberin bunu kanıtlayan çok sayıda hadisleri vardır. Ama Sünniler kabul etmez."*

Kitaptaki yazıların sıralaması yazarlarından bağımsız olarak konuyu okuyucuya sunuş kaygısı ile yapıldı.

Kitaptaki yazılar; **"Alisiz Alevilik"** tezlerinin yazarının özel

*Görmediğim Tanrıya Tapmam, s. 186, Alev Yayınları, İstanbul, 1990

liği nedeni ile sadece Alevi Düşüncesi'ndeki Ali ile sınırlı kalmadı. Sol'un kısmi eleştirisi ve Kürt meselesine de girdi. Fakat yazısı bulunan yazarlar, Faik Bulut'u Sol'u ve Kürtleri temsil eden bir kişilik olarak ele almıyorlar.

Bu nedenle zaman zaman Sol ve Kürtlerin Aleviliğe bakış açıları eleştirilse de buradaki eleştirilen görüşler sadece Faik Bulut'un düşünsel kimliğine yöneliktir. Türkiye'deki tüm sola ve Türkiye'deki tüm Kürtler'e yönelik değildir.

Çünkü Aleviler; kendilerini tarih boyunca çeşitli haksızlıklara uğramış bir kimlik, bir dinsel ayrım olarak kabul ederken; Kürtleri ezilen etnik mazlum, işçi sınıfının temsilcisi olarak kendilerini ifade eden Sol'un da ezilen düşünsel mazlumlar olarak görüyor. Türkiye'de laikliğin ve gerçek demokrasinin de bu muhalif kimliklerin ortak mücadelesi ile elde edileceğine inanıyor.

Kitaptaki yoğun polemiklerin sonucundan; Alevilerin sol veya Kürt düşmanı şeklinde yorumlanması öncelikle yazı sahiplerini ve kitabın yayıncısını yaralar. Çünkü Aleviler; **"Emeği ile geçinmeyenler bizden değildir"** ve **"72 Milleti bir gören"** düsturlarını, kendi klavuzları kabul ederler.

Gelenek olmasına karşın, kitaptaki yazarları ve yazıları tanıtma çabasına girişmeyeceğiz. Çünkü yeralan yazılar okunduğunda kendilerini yeteri kadar tanıtacaklardır.

Yayınevimiz, tüm yazarlarımızın duyarlı ve özverili çabaları için kendilerine kucak dolusu sevgiler ve saygılar ileterek, okuyucusuna yeni çalışmalarda merhaba demek üzere sağlıklı ve güzel yarınlar diliyor.

ANT YAYINLARI
Mayıs 1998

Not: *Kitapta yer alan* ***Cemal Şener****'in ve* ***İsmail Onarlı****'nın yazıları, Faik Bulut'un Kasım 1997 tarihli Evrensel Kültür Dergisi'ndeki yazısına cevap niteliğindedir. Evrensel Kültür Dergisi; adı geçen yazıları yayınlamak üzere yazarlarından aldı. İki ay bekletiktikten sonra yayınlamayacağını bildirdi. Kendilerinin düşünce özgürlüğü konusunda gösterdikleri bu samimiyetsizliklerini yinelemeden edemedik.*

ALİ'SİZ ALEVİLİK OLUR MU?

Cemal Şener

Toplumsal yapılanmalarda bazı kişilikler bazı oluşumlarla özdeşleşmiştir. Bunlardan birisi de İslam tarihindeki Hz. Ali ve Alevilik arasındaki ilişkidir. Birisinden sözedince otomatik olarak diğer olguyu çağrıştırmaktadır. İslam tarihinde Hanefilik ile Hz. Ali arasındaki ilişki, veya Şafiilik ile Hz. Ali arasındaki ilişki, Alevilikte görüldüğü gibi bir çağrışımı yapmamaktadır.

Buna benzer, siyasal tarihte, düşünce tarihinde, dinler tarihinde sayısız örnek vardır. Musa'sız Musevilikten, İsa'sız, Meryem Ana'sız Hıristiyanlıktan, Hz. Muhammed'siz İslamiyetten, Budha'sız Budizmden, Hz. Bahaullah'sız Bahailikten v.s. sözedemeyiz. Tıpkı Marks'sız Marksizmden, Mao'suz Çin Devriminden, Lenin'siz Sovyet Devriminden, Gandi'siz Hindistan'dan, Mustafa Kemal'siz Türk Ulusal Kurtuluş Savaşından sözedemiyeceğimiz gibi.

Bu örnekleri sayfalar dolusu sayabiliriz. Aynı benzerlikleri felsefe dünyasında, bilim dünyasında v.s. oldukça fazla miktarda sıralayabiliriz.

Son yıllarda ülkemizde Alevilik: kendini yüksek sesle ifade etmeye başladığından bu yana yalnızca kendini özgürce ifade edemediği için değil, aynı zamanda kendi başına güçlü bir içeriğe sahip olduğu için de prestij kazanmaya başladı. Tabi bu durumdan rahatsız olanlar Aleviliğe yönelik eleştirilerinin dozunu bu oranda artırmaya başladılar. Bu eleştirilerden geleneksel karşıtları olan Emevi Müslümanlığının eleştirileri yadırganmadı. Ama "düşünce özgürlüğü" adı altında yapılan eleştirilerin bir kısmının Alevileri rahatsız etmediğini söylemek olası değil. Bunlardan birisi de Hz. Ali ve Aleviler ilişkisine yönelik eleştiridir. Daha doğrusu Alevi düşüncesinde Hz. Ali'nin yerine ilişkin eleştiridir.

Bu zihniyete göre; "Aleviliğin İslamla ilgisi yoktur" "Hz. Ali

Alevi değil, Sünni'ydi, İslam şeriatçısıydı", "Alevi şeriatı Hz. Ali'den doğacak", "Aleviliği Hz. Ali'ye bağladığınız oranda şiddeti de kabul edersiniz" "Alevi bağnazlığının İslam Hizbullahından farkı yok." "Zaten Hz. Ali'ye bakınız herhangi bir toplumsal, sınıfsal analiz yapmamış", "yazmış olduğu bir kitap da yok", "laik ve aydınlanmacı değil", "Hz. Ali en büyük Alevi katili", "beşbin kızılbaşı ateş hendeklerine atmış" v.s. v.s.

Alevilik İslamiyetin Anadolulaşmasıdır. Alevilik İslam içindeki katı, softa, bağnaz, akıl dışı yorumlara karşı akli yorumu öne çıkaran, insan sevgisini, eşitliği, bölüşümü inancın temeline sokan Tanrı inancını insanlaştırarak **"enel-hak"** diyen eşitlikçi, özgürlükçü, bölüşümcü bir toplumsal yapılanmadır. Onu şiddetle, bağnazlıkla, şeriatçılıkla v.s. özdeşleştirmek sadece Aleviliği tanımamak ve ona hakaret etmek değil aynı zamanda zihin körlüğüdür.

Hz. Ali Aleviler için, her türlü kötülüğe karşı olmayı erdemleştirmiş bir semboldür. O'nun felsefesi zalime karşı mazlumun yanında olan yoksulların umududur.

Anadolu'da Hz. Ali ve Alevilik etle kemik gibidir. O olmadan diğeri olamaz. Anadolu'daki Alevilerin Hz. Ali'ye duydukları sevgiyi, saygıyı, hayranlığı, bağlılığı kelimelerle cümlelerle ifade etmek olası değildir.

Anadolu Alevileri için Hz. Ali'nin yeri o denli erişilmez bir yer ki, bu olguyu hiç bir benzetme ile anlatabilmek mümkün değildir.

Hz. Ali üstüne Anadolu'daki halk ozanlarının sevgi, saygı ve muhabbetlerini ifade eden nefesleri bir araya toplansa dev bir antoloji oluşur.

Ali sevgisi ile yanıp tutuşan, inançları uğruna darağaçlarına meydan okuyan, Osmanlının ve Selçuklunun haksız sömürü düzenine karşı Anadolu halkının sıkılmış yumruğu olan halk ozanlarının yazdıkları nefeslerde Hz. Ali adı çıkarılırsa ortada bomboş bir defter kalır. Anadolu aydınlanmasının tarihi kökleri kazılmış olur.

Pir Sultan Abdal'ın, Virani'nin, Nesimi'nin, Kul Himmet'in

Şah Hatayi'nin yüzlerce nefesi Hz. Ali ile ilgilidir. Alevi tarihinin serçeşmesi olan bu ozanlar Hz. Ali'yi tanımıyorlar mıydı? Alevi halkı ve Aleviliği öğrenmek isteyen insanlar Aleviliği bu kaynaklardan değil de yeni yetme yazarlardan mı öğreneceklerdir.

Günümüzden 1400 yıl önce yaşayan Hz. Ali'nin sınıfsal tahlil yapmadığı, bir kitabının bile olmadığı, laik ve aydınlanmacı bile olmadığını savunmaya, kargalar bile katıla katıla güler.

Yukarıda sözünü ettiğim zihniyet Hz. Ali'yi Alevilerin gözünde düşürmeye çalışıyor. Alevilere Ali'nin şu şu hataları var. O'nun arkasından gitmeyin demeye getiriyor. Peki bu yaklaşım düşünce özgürlüğüne, inanç özgürlüğüne sığar mı?

Bizim kalkıp Hıristiyanlara İsa iyi değil, şu şu hataları var. Toplumun sınıf tahlillerini iyi yapmamış. Laikliği de savunmuyor diyebilme hakkımız var mı? Bizim Musevilerin Musa'sını eleştirip, O elektriği bile bulamadı, bilgisayar bilmiyordu v.s. diye eleştiri hakkımız var mı? Veya Hindulara Aaa çok ayıp ediyorsunuz. İnsan aslan varken ineği kutsal kabul eder mi deme hakkına sahip miyiz? Böyle yaparsak komik duruma düşmez miyiz?

Aleviler veya başka inançlara inananlar; kendini aydın kabul eden insanlardan hangi dine, nasıl ne şekilde inanmalılar diye fetva beklemiyorlar. Kendilerine dışardan nasıl inanacaklarının dikte edilmesini beklemiyorlar. Bu din adamlığına soyunmak olur. Aleviler kendilerini kendileri ifade etmek istiyorlar. Ali'ye mi yoksa Veli'ye mi önceliğin verileceğinin dışardan dikte edilmesini hem kendilerine saygısızlık olduğunu hem de bu işe kalkışanın kendine saygısızlık ettiğini düşünüyorlar.

Hz. Ali ve Aleviliği şeriatçılıkla v.s. özdeşleştirmeye çalışmanın ülkemizde laikliğin en kararlı savunucusu olan bu toplumsal yapıyı dinamitlemeye çalışıp şeriatçılığın hesabına çalışmaktan başka bir şey değildir.

Ali'yi Alevilikten veya Aleviliği Ali'den ayırırsanız bu iki kavramın birlikte oluşturduğu değerler toplamını ortadan kaldırmış olursunuz. Bu değerler toplamı soyutlanırsa sadece İslam'ın bağnaz, softa yorumu ortada kalır.

Yerde insan gökte melek yok iken
Kudretinden bir nur indi süzüldü
Cümle mahluk bir kandilde nur iken
"Ayn" Ali, "Mim" Muhammed yazıldı

ALİSİZ!..

Murat Küçük

Alevilerin, yeniden inşa sürecinde kendilerini tanımlarken, farklı yaklaşımlar ortaya koyduklarını biliyoruz. Bunun nedenlerini, gelinen yerlerde, yaşanan bireysel ya da kollektif serüvenlerde aramak mümkün. Bir adım daha atıp, tanımların erken, acele, ya da anlama çabasında fazla titizlenmeden yapıldığını da söyleyebiliriz. Ama bu acele tutum, sadece Alevilerde değil, bugünlerde toplum, siyaset ve teoloji üzerine kafa yoran, farklı kesimlere mensup çoğu kalem erbabı arasında da gözlemlenen ortak davranış biçimi. Konuyu "kendimize göre" anlayıp anlatarak işimizi kolaylaştırıyoruz belki ama, sadece kendi işimizi!

Oysa, Alevilerin Ali'sini anlamak isteyen, öncelikle, bambaşka bir dünyaya girmek üzere olduğunu farketmeli. Bunu ilk başta farketmesi belki mümkün değil ama, konuyla ilgilenmeye başladıktan bir süre sonra anlamış olmalı ve zihninde yer etmiş bir çok ön kabulü bir kenara bırakmayı denemeli. Tabi gerçekten tanımak istiyorsa! Sonrası, şaşırtıcı zenginliklerle dolu bir ummandır.

Ne yazık ki çoğu zaman böyle olmuyor! "Sağ"da ve dahi "sol"da mevzilenmiş pek çok "deha", biz Alevilerin ne denli yanılgı ve çelişki içinde olduğumuzu, "tarihi hakikat"lerle, "bilimsel veri"lerle çürütmeye çalışarak, gerçeğin, "Yalnızca gerçeğin" peşinde dolanıp duruyorlar. Olağanüstü bir gayretin ve enerjinin

ürünü olan bilgi yığıntılarını, kocaman kitaplar haline getirip Ali'nin aslında"öyle" değil "böyle" olduğunu söylüyorlar.

Bu takdire şayan çabalardan biri, geçtiğimiz yıl tam dörtyüzelli sahifelik bir "eser" halinde, "memleket tartışmaları" arasına katıldı. Müellifi Faik Bulut, "Alisiz Alevilik" adını taşıyan çalışmasında, Hazreti Ali'nin, hiç de Alevilerin inandığı gibi olmadığını, şeriattan yana durup Sünnet'e uygun yaşadığını, yüzlerce yıldır aldandığımızı, pek çok kaynağa başvurarak "ispat" etti!

Bulut'un araştırıp ortaya koyduğu tarihsel hakikatı, medrese uleması zaten yüzlerce yıldır söylüyor, kendi bildikleri Ali gibi Sünnet'e uymamızı istiyordu. Aynı portreyi bir kez daha çizen Bulut, bu kez bizleri Ali'den ayrılmaya çağırıyor. Yazarın, okuyucuya sık sık hatırlattığı nesnellik ve bilimsellik iddialarının muhatabı, öncelikle bilim çevreleridir kuşkusuz. Ama sadece şu iki alıntıda sergilenen zaviye dahi, yazarın "bilim" yapma muradını nasıl da mundar ettiğini belirlemeye yetecektir.

Hz. Ali'nin, Fatma Ana'nın ölümünden sonra tam yedi kez evlendiğini belirttikten sonra doksanüçüncü sayfada;

"Ali'yi örnek alıp efsaneleştiren sıradan Alevi insanına bir diyeceğimiz yok. Onlar atadan dededen böyle duymuş, böyle aktarmışlardır. Ancak kendilerini "sıkı Alevi" diye sunan bazı bilgiç takımı, 'Alevilikte tek eşlilik, tek evlilik var' der dururlar. Oysa Ali'ye bakıyoruz; maşallah, epeyce hanımı da var!.. O halde; Aleviliği mutlaka Ali'ye, oradan da İslamiyet'e bağlama sevdasında olan bu Alevi bağnaz takımı, neden tek evlilikte ısrar ediyor; çok evlenme için de "bu irticadır, gericiliktir, şeriatçılıktır, yobazlıktır!" diye bağırıyor?" demiş.

Hemen belirtelim ki, "Ali'yi örnek alıp efsaneleştiren sıradan Alevi insanına" neden bir şey demediğini anlayabilmiş değiliz. Bu, "Fukaralar işin aslını bilmiyorlar" yollu bir küçümseme mi yoksa inanca saygı ifadesi mi. Eğer ikincisi ise, bu kez de, aynı saygıyı, sözünü ettiği "bilgiç takımı"ndan niye esirgediğini anlamaya çalışıyoruz. Yani bu "bilgiç takımı" atadan dededen böyle gördükleri için

böyle yazıyor olamazlar mı? Alevilerdeki Ali algılamasını anlayıp anlatmanın, bilime aykırı olduğunu, olacağını kim söylemiş!

Yaratılan kültürün görüntülerini, kendi içinde taşıdığı renkleri, tarih boyunca yaşadığı değişimin kıvrım yerlerini anlama çabası, inceliği, ilgili bilim dallarının, konunun özel tarihini ve oluştuğu mecrayı anlamaya çalışarak merak ettiği, sonsuz alanlar olarak uzanmaktadır. Ama Bulut'un zannettiği ve yaptığı gibi, bir toplumun kültürel yaratılarını, "onun aslı öyle değil böyledir" diyerek tartışma konusu etmek "bilim" filan değil, olsa olsa konu üzerine süregelen ideolojik çekişmelerin son örneklerinden biri sayılabilir.

Alevilikte tek eşliliğin varlığı konusuna gelince. Doğrudur ve bu Alevi inancının gereğidir. Hz. Ali'nin, epeyce hanımı olduğunu "ispat" eden Bulut'un "Alevi bağnaz takımı"nı mahcup etme gayreti ise eminiz bilimsel çevrelerde ilgiyle karşılanmaktadır.

Ancak bilim adamımız, yeri geldiğinde, Aleviliğin temel kabullerini de sorgulamaktan çekinmemekte tarihi "düzelterek" yoluna devam etmektedir. Mesela yüzdoksandördüncü sayfada:

"Ali, Hasan, Hüseyin üçlüsü, Kureyş aristokratlarının taht kavgasının kurbanlarıysa, bunun davasını gütmek Alevilere mi kaldı?" diye soruyor. Görüldüğü gibi Bulut'un muhatabı sadece bugünkü Aleviler değil! Bin yıldır Kerbela'ya tutunan, "tevella ve teberra" ile yana-döne süren geleneği de tümden yargılıyor. "Bırakın artık bu davayı" buyuruyor. Tarihi "gerçek"lerin peşinden koştuğu dörtyüzelli sayfa boyunca "bilim", "nesnellik" ve benzeri kavramları dilinden düşürmeyen yazarın, çağlar ötesine uzanan bilimsel performansı karşısında şapka çıkarmamak elde değil.

Gerçeğin peşine düşüp, arslan, ceylan ve güvercin suretinde boy gösteren inancımızı kıra döke ilerleyen Bulut'a naif dünyamızı bir parça açabiliriz elbette. Kah Haydar-ı Kerrar olup Peygamber'i selamlayan, ol hatemi aldığında usulca boyun eğip yol veren binbir donda baş gösteren, evliyalar Şahı'nı anlatabiliriz. Yürüyüp yoluna devam eden Muhammet'in Sırr-ı Hüda'ya kavuştuğu, Cemalullah'ı seyran ettiği demde, doksan bin kelam eylediğini, otuzbininin şeriat olup süregeldiğini, altmış bin kelamın dahi Ali'de

sır olduğunu söyleyebiliriz. Hazreti Muhammed'in Miraç'tan dönüşünde kapısını çaldığı Kırklar Meclisi'nin başında Ali'nin bulunduğunu, Muhammed'in şerbet eylediği üzüm suyunu içip semaha durduklarını anlatabiliriz. "Hakikat Bağı"nın yollarını tarifleyen Muhammed'in hep 'O'nu işaret ettiğini belirtebiliriz. "Buyruk" bize yardımcı. "Gelin talip olun ki, hakikat kapısına birer rehber tutun ki, Hakkın sırlarına ağah olasınız" diyor. Muhammed ile Ali'nin müsahip olup, yola birlikte gittiklerini, o nedenle, talip olan canların, Evlad-ı resul mürşide teslim olup, Hakk dergahı'na yol aldıklarını söyleyebiliriz. Ama, bunları bilmediğini savlamak olur. Herhalde biliyordur. Bu bütünü oluşturan pek çok sembol ve kavramın da anlaşılmayı beklediğinin farkındadır.

"Tarihi gerçekler"in peşine düşmek yerine anlamaya çalıştığınızda, Sünni İslam'ın tariflediğinin dışında, bambaşka bir Ali portresi belirecektir. Bu Ali'nin bir bayrak, bir alamet, bir duruş ve tavır oduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Asası Nil deryasındadır. Avazı turna kuşundadır. Kutup yıldızı gibi bize yol göstermekte, elini uzatmaktadır. Üstelik bütün bunları anlamak için ille de "aşk" gerekmez. Gerçekten bilim adına yola çıkıldığında da anlaşılabilecek şeylerdir.

Ama bilim adına yola koyulduğunu söyleyip, tarih boyunca isyan ettiğimiz, kabullenmediğimiz gerçekliği, dalgakıran gibi karşımıza çıkartmak, bilinçli olarak ürettiğimiz yanılsamayı "hata" imiş gibi göstermek, zaten yöntem olarak yeterince bilim dışı. Diyelim ki Ali bizim gibi yaşamadı. Bizim gibi düşünmüyordu. O semah dönmedi ve Kırklar Meclisi de bir "acayip", bir "uydurma" öyküdür. Meğer ki aldanmışız! Ama bu gönüllü bir aldanıştır. Ali'nin çağırdığı yer bizim düşlerimizdir. Ve hiç kuşkunuz olmasın, Aleviliğin bunca ulemanın "gerçeklik" bildirmesine, sorgulamasına karşın, çağlar boyunca direnip varolmasını sağlayan tılsım buradadır. Bugün de buradan evrensele açılacak, yeniden üretilecektir.

Yoksa, bize ilk kez söylenmiyor bunlar! Medrese ulemasından çokça işittik. Ali'nin aslında namaz kıldığını vasaire çokça dinledik. Böyle söyleyip bizi, Ali'nin yaşadığı gibi namaz kılarak, oruç

tutarak "sünnet"e yani Hz. Muhammed'in yaptığı gibi yapmaya, yaşadığı gibi yaşamaya çağırmışlardı. Hoş hala da çağırıyorlar. Oysa biz onun gibi yapmak yerine, yaptıklarında murad ettiğine bakmayı tercih ettik. onu, yine onun istediği gibi akıl ile yorumladık. Tıpkı İsa Aleyhisselam'dan yedi yüzyıl sonra, Arap yarımadasında yapıldığı gibi, Kutsal Kelam'ı kendi geleneklerimizle harmanladık.

Şimdi Bulut, bu tarihi önermeyi tersinden yapıyor. Araplar için, haksızca çizilen o sevimsiz portreden nasibini almış Hz. Ali'yi, yani kitaplar okuyarak edindikleri "tarihi hakikat"i burnumuza dayayıp, bizim önlerine serdiğimiz kitabı okumuyorlar. İşte sizin sevdiğiniz Ali böyle böyle bir adam deniyor ve O'nu terketmemiz gerektiği söyleniyor.

Ne tatsız, ne lüzumsuz, ne inceliksiz bir önerme bu!..

Nasıl anlatmalı ki, Biz Ali'yi öyle bilmedik! Öyle olduğuna da inanmayız. Öyle olsa da inanmayız. Ve üstelik farkında mısınız? Sadece Ali değil kendimizce bildiğimiz. Biz Muhammed'i de "başka türlü" anlıyoruz. Bu nedenle hiç bir Alevi'ye Hz. Muhammed'in çok eşli bir hayat sürdüğünü kabul ettiremezsiniz. Kanıtlarınız mı var. İlgilenmiyoruz onlarla! Zaten, yaşadığınız "Aydınlanma"nın muhatabı bizler değiliz. Çünkü Tanrıyı da sizin gibi anlamıyoruz. Sizin gibi anlamadığımız için farklıyız. Ya da farklı olduğumuz için, biz böyle anladık!

Velhasıl. Yeni bir şey değil söylenen. Biliyoruz. Şehre her inişimizde söylenirdi. İlk kez duymuyoruz. Ama bütün bunları biraraya getirip bizi sorgulamaya çalışan Bulut ve diğerleri, bizi dağlara süren o sevdayı neden anlamaz? Hikayenin, gerçekliğimiz haline dönüştüğünü neden kavramaz.

"Canı yok cismi yok bu nasıl kuştur

Bu kuşun dilinden bilenler gelsin"

Demiş Kul Himmet. Herkesin bu dili bilmesini beklemiyoruz ama, "bilim" diye diye yazdıkları kocaman kitapları kafamıza vuranları, şu kuşun halini bir parça olsun anlamaya çağırıyoruz. Bilmem ki çok mu fazla istediğimiz.

HZ. ALİ VE İSLAM İÇİNDEKİ TOPLUMCU ÇİZGİSİ

Baki Öz

1) İslamlığın Sınıfsal Yapısı ve Mülkiyete Bakışı:

İslamlık, Mekke'de doğmuş, Medine'de yapılanmıştır. Mekke ve Medine'nin ekonomisi temel olarak ticarete dayanmaktadır. Mekke toplumu "kapitalistimsi ticaret"in merkezidir.[1] peygamber ticari uğraşıyı ön plana çıkarmıştır. Ticari kavramlara sık sık başvurur.[2] Faizin bir türü olan riba kuramda yasaklanmasına karşın, uygulamada yaşatılır.[3]

Kuran özel mülkiyete karşı değildir. Mirasın, kurala bağlanması bunun açık kanıtıdır. Eşitsizlikleri sorun etmemeyi önerir.[4] Yalnız zenginleri imansızlıkları durumunda ayıplar.[5] Tanrısal yargı karşısında servetin yararsızlığına değinmekle yetinir.[6] dünyasal nimetin unutulmaması gerektiğini[7], maddi yaşamla tapıncın (ibadet) bir arada yürüyebileceğini, hac sırasında ticaret yapılabileceğini ve ticari kazancın Tanrı'nın lütfu olduğunu söyler.[8] Üçretli işçilik karşı çıkılmayacak, doğal bir kurumdur.[9] Kuran'da üretim araçlarının mülkiyetiyle ilgili hiçbir özel kısıtlama yoktur. Kölelik kaldırılamamış ve İslamlığa inanmayanlar kardeş sayılmamıştır.

Hz. Muhammet döneminde Mekke ve Medine'de iki toplumsal sınıfın varlığı dikkatleri çeker. Biri ticaretle uğraşan ve işinin kendisine etkinlik kazandırdığı varlıklı ve soylu sınıf. İkincisiyse geniş yoksul kesimleridir. Birinciler, ikinciler üzerinde saltanat sürmektedirler.

Peygamber, alt tabakanın kalkınmasıyla toplumun huzura ulaşacağına inanır. Ekonomik kalkınmayı kutsal bir ülkü saymış, savunduğu ahlaka bu ülküyü temel kılmıştır. Hz. Muhammet bu düşüncesini "sadaka" ve zekat" uygulamalarıyla gerçekleştirmeye çalışır.[10]

Hz. Muhammet, Mekke'deki ilk konuşmalarında zenginlere ve zenginliğe karşı çıkar. İnsanı kibirlendiren ve onu "Tanrı'dan uzaklaştıran" serveti kınar. Ancak Mazdek, Zerdüşt gibi mülkiyetin kendisini tartışmaz. Servet eşitsizliğinin doğurduğu olumsuz sonuçlar üzerinde durur. Zenginlerden kimi yollarla vergiler alarak "reform" yapma yoluna gider. Hz. Muhammet Mazdek kuramının çok uzağındadır. Kuran'ın ortaya koyduğu ideoloji, sosyalist düşüncenin, çağdaş toplumun büyük bir bölümünün ülküsü durumuna getirdiği ideoloji de değildir. H. Grimme gibi kimi Batılı yazarların sandığı türde Hz. Muhammet sosyalist değildir. Kuran, dönemine özgü bir toplumsal yapı önerir.[11]

Peygamber; kendi kabilesinin kültürel, siyasal ve toplumsal kurallarına sıkıca bağlı sınıflı bir toplumu, sınıflararası uzlaşmanın olduğu, sınıflararası uçurumun oldukça aza indirildiği bir topluma dönüştürmeyi amaçlamıştır. Peygamber'in bu toplumu dönüştürmesine Arap'ın katı alışkanlıkları ve Hz. Muhammet'in çevresinde yer alan Ebu Bekir, Ömer, Osman gib varlıklı çevrelerin engeli rol oynar. Buna karşın Peygamber döneminde yine de insancıl ve eşitlikçi yeni bir toplumun temelleri atılır. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve daha sonraları Emevi ve Abbasiler sürekli yönetimi ellerinde tutarak, yeni İslam toplumunun toplumcu bir çizgide gelişmesini önlerler. Giderek yeni İslam toplumu eski adaletsiz rejimler olan Hristiyan-Bizans, Zerdüşt-Pers rejimlerinin yerini yalnızca "yeni bir dinle süslenmiş zorba halife despotizmi ve temelinde şeriatın bulunduğu anti-hümanist bir sınıflı toplum" alır.[12]

Hz. Muhammet demokratik bir aristokrasi kurmuştur. Devlet teokratiktir. Yönetim ve yöneticiler şeriattan ayrılamazlar. Demokratik ilkeleri amaçlayan bir din devletidir bu.[13]

Bu devlet büyüdükçe totaliter ve yayılmacı bir eğilim gösterir. İç muhalefeti susturur. Dışa karşı yayılmacı ve başka ulusları eritmeci bir yapıya ulaşır. Katı teokratik bir devlet olur. Bu, son sözün bizzat Tanrı'ya ait olduğu bir devlettir artık.[14]

2) Hz. Ali İslam'da toplumcu Bir Çizgiyi Başlatıyor:

Hz. Muhammet'in başlattığı demokratik ve eşitlikçi çizgi üzerinde iki eğilim belirir. Bunlardan birincisi ilk üç halifeyle başlatılan ve Emevi ile Abbasilerce sürdürülen özel mülkiyetçi, anti-demokratik ve saltanat biçimli eğilim. İkincisiyse Hz. Ali'nin sürdürmeye çalıştığı eşitlikçi, paylaşımcı, demokratik, devletçi ve toplumcu eğilim. Birinci eğilim, ikinci eğilime yaşam hakkı tanımayacaktır. Hz. Ali ve soyu doğru dürüst yönetime gelemeyeceklerdir. Kabile aristokrasisi yanlısı birinci eğilim aristokratik ve teokratik devlete dönüşerek, kabile eşitlikçiliği eğilimli ikinci akıma yönetim olanağı tanımayacaktır. İslamdaki mezhep ayrımı biçiminde gözüken bu farklılık, özünde toplumsal, siyasal ve düşünsel bir farklılıktır. Düşünce ayrılığı; yönetime gelmek için zamanla siyasallaşmış, dinsel görüntü altında kendini ortaya koymuştur. Bu eğilimler, basit birer düşünsel eğilimler değillerdir. Yönetime gelmeyi ve yönetimde kalmayı amaçlayan toplumsal ve siyasal hareketlerdir.

3) Hz. Ali'nin Toplumsal Sınıflar Çözümlemesi:

Hz. Ali yeni oluşan İslam toplumuna eşitlikçi, paylaşımcı, daha geniş deyimle toplumcu gözle bakar. Toplumu, olayları ve gelişmeleri böylesi bir bakış açısıyla değerlendirir. Onun Hz. Muhammet'i: "O dünyada ağız dolusu bir lokma yemedi. Dünyaya gözünün ucuyla bile bakmadı. (...) Karnı en açıydı yemek bakımından. (...) Kul gibi otururdu. (...) Eğersiz merkebe binerdi. (...)"[15] gibi sözlerle değerlendirmesi, onun bakışının ve genel düşüncesinin bir yansımasıdır. Yoksa, Hz. Muhammet, Ali'nin dediği biçimiyle dünyadan elini-eteğini çekmemiştir.

Hz. Ali toplumu sınıflara değil, tabakalara ayırır. Toplumsal tabakalar arasındaki uçurumu ortadan kaldırmanın ve toplumsal eşitliği sağlamanın yollarını arar. Bu anlayışını şöyle dile getirir:

"Sınıfların bir kısmı, öbür kısmının düzene girmesiyle düzelir. Huzura erer. (Toplumun) bir kesiminin öteki kesimlerinden ayrı kalmasının olanağı yoktur"[16].

Hz. Ali'nin saptadığı toplumsal tabakalar şunlardır: 1) Askerler, 2) Katipler, 3) Kadılar, 4) Bürokraside çalışan memurlar, 5) Kitap sahibi gayri Müslümler, 6) Müslümanlar, 7) Tüccar ve sanatkarlar, 8) Aşağı tabaka olan yoksul kişiler (halk kesimi).

Hz. Ali'ye göre bu toplumsal katmanların hepsinin "Tanrı katında payı" vardır. Hepsi toplum için gereklidir. Askerler "halkın sığınakları"dır. Bürokrasinin çeşitli yerlerinde görev yapanlar "halkın işlerini düzenler" ve "yararlı işler" yaparlar. Bütün toplumsal katmanlar tacirler ve sanatkarlarla "ayakta dururlar". Bunlar; topluma mal sunar, "başka sınıfların yapamayacağı şeyleri" yaparlar. Toplumda "gereksinmeleri olan" ve "yoksul içinde olan" aşağı tabakadır. Hz. Ali'ye göre, "bunları görüp gözetmek ve bunlara yardım etmek" gerekir. Hz. Ali bütün katmanları eşit tutar ve eşitleştirmeye çalışır. Bunların her birinin toplumdaki işbölümüne katıldıklarını, kendilerine düşen görevi yaptıklarını, hepsinin durumlarını düzeltilmesini zorunlu görür. Şunu söylemektedir:

"Tanrı katında bu sınıfların hepsinin de genişliği vardır. Hepsinin de yeri vardır. Gereksinmelerinin giderilmesi, durumlarını düzene sokulması gerekir"[17].

Ticaret parayla ve bol kazançla doğrudan iç içe olduğu için bu katmanda erken bozulma başlaması doğaldır. Hz. Ali bunun bilincinde olarak verdiği buyruklarında tüccarların bencilliğine ve aşırı kazanç edinme hırslarına karşı uyanık olunmasını ve vurgunculuğun önlenmesini ister.

"Ama şunu bil ki, bütün bunlarla birlikte, bunların çoğunda aşırı bir hırs, kötü bir nekeslik, bencillik, yararlı şeyleri gizleyip, saklayıp azalınca değerinden fazla satma çabası, çıkar düşkünlüğü vardır. Ellerinde bulunanları bildikleri gibi satmak isterler. Bu ise halkın zararına neden olduğu gibi valilere de buna göz yummak ayıptır, noksandır. Vurgunculuğu yasakla ve önle".[18]

Hz. Ali yoksul kesimler üzerine özellikle eğilir, onları özel olarak korumasına alır. Bu onun dünya anlayışıdır. Şunu söylüyor:

"Tanrı için aşağı tabakayı gör, gözet. Onlar başvuramayacak-

ları bir düzen bulamayan, yok yoksul, muhtaç, darlıkla bunalmış, dertlere karışmış, kazançtan aciz kalmış kişilerdir. Bu sınıf içinde dilenenler olduğu gibi bir şey umup bekleyenler, fakat kimseden bir şey istemeyenler de vardır.(...) Onlara, memur olduğunu beytülmal olan, her kentte, Müslümanların ganimet olarak elde ettikleri ve devlete ait olan arazinin gelirinden, ekininden bir pay ver. (...) Onların gözlere hor görünenleri, insanlarca aşağı sayılanlarını, fakat sana gelip durumlarını anlatamayanlarını sen ara, bul. (...) Bütün bu sınıfların haklarını vermeye özen göster."[19]

Hz. Ali'nin bir ayağı İslam öncesi kabile döneminin yalınlığında ve bölüşümcülüğündedir. Bu nedenle öteki İslam liderlerine karşın, Ali halkçı ve yoksul kesim yanlısı bir siyasal çizgi izler. İslamın merkezi devlet olarak yapılanmasına tepki duyan yoksul halk kesimleri Ali'yle bağlaşıklık içerisine girerler. Doğallıkla, Hz. Ali İslam Devleti'nin oluşmasında/kurulmasında şöyle veya böyle görev üstlenmiştir. Fakat Ebu Bekir, Ömer ve Osman gibi öteki İslam önderlerine göre oldukça farklıdır. Onlardan farkı "bir İslam reformcusu" olması ve peygamberle başlayan devletleşme "çizgisinin içinde, fakat sol tarafında" yer almasıdır.[20]

4) Hz. Ali Orta Sınıftan ve Emek/Emekçi Yanlısı:

Hz. Ali Haşimoğulları soyundandır. Hem bu kabile, hem de Ali'nin ailesi (babası) tüccardır. Ali, aile olarak yoksul kesimden değil, Mekke'nin orta tabakasından gelmektedir. Yaşamı boyunca yaptığı iş de onu orta tabakaya zorlar. Ali, bir yerde devlet adamıdır. İşi, yaşamı dünyasal olaylarla doğrudan ilgilidir. Fakat dünya anlayışı eşitlikçi ve toplumcudur. Yoksul çevrelerin yanındadır. Varlığa hiç önem vermez. Dervişçe bir yaşantısı vardır. Dünyanın zenginliklerini benimsemeyen kesimlerle iç içedir. dolayısıyla Ali, yaşamı, kişiliği ve dünya anlayışıyla işi arasında kalmıştır. İkisi arasında gidip gelen bir tutum izlemiştir. Bu nedenle onu Medine'nin yoksullaşan orta sınıfına sokmak doğru olur kanısındayım.

Oysa, İslamlığın yoksul dini olmak gibi bir amacı yoktur. Mutlak eşitlikçilik de savunlmamaktadır. Savaşlarda büyüyen ve zenginleşen İslamın en üst kesimlerini temsilcisi olan Muaviye'nin, halkçı siyasal çizgi izleyen Ali'ye karşın başarılı olmasının ve yönetimde kalmasının nedeni buradan kaynaklanmaktadır. Muaviye; beytülmalın gelirlerine kadar yanındakilere peşkeş çekip, yeni devlet vurgunculuğuyla palazlanmış bir sınıf yaratırken, Ali devletin ve halkın kuruşunu korumak için canını dahi ortaya koymaktan çekinmemiştir. Köylülere, ekincilere "sert davranılmasını yasaklayan" ve onları illere gönderdiği buyruklarıyla "koruması altına" alan Ali, üretimden, üreticiden ve emekçiden yana olduğunu açıkça ortaya koymuştur.[21] Alınterini, emeği, çalışmayı öne çıkarmış ve temel almıştır. Şunu diyor bir dizesinde;

"İnsanlar bana diyor ki çalışıp kazanmak utançtır. Dedim ki utanç çalışmayıp hazır yemektir."[22]

O, "hakları sahibine vermekten, daha üstün adalet olamayacağı" kanısındadır. Bunu da yaşam ilkesi yapar.[23]

Hz. Ali kendisi de halk gibi yaşamış, yoksul bir yaşantı sürdürmüştür. Devletin ve devlet adamlığının nimetlerinden kesinlikle yararlanmamıştır. Bir "züht-ü takva" insanıdır? Yaşantısı dervişçedir. Dünya malında gözü yoktur. Mal biriktirmemiştir. Ortaklaşacı ve paylaşımcı yaşamıştır. Halifeliğe kadar yükselmiş biri olan Ali'nin öldüğü zaman miras bırakacak hiçbir şeyi yoktur. Tarihçi Taberi şöyle değerlendiriyor:

"Hz. Ali'den varislerine miras olarak hiçbir şey kalmamıştı. 100 yahut 800 dirhemden ziyade nesne çıkmadı. Dünyalık yönünden bunca varisleri arasında mirası bu kadarcık idi."[24]

Hz. Ali'yi İslam yönetimi içerisinde yer alan ötekilerle kıyaslamak olası mı?..

5) Hz. Ali'de Eşit Paylaşımcılık:

Hz. Ali bireyci değil, toplumcudur. Varlıklı ve üst tabaka yanlısı değil, yoksul ve alt tabaka yanlısıdır. Beytülmal'daki mal-

ların ne yapılmasını kendisine soran halife Ömer'e yanıtı, onları eşit olarak halka "bölüşesin" biçiminde olmuştur.[25] Bu Ali'nin dünya anlayışından ve genel tavrından kaynaklanır. Yönetime gelince Ömer ve Osman'ın yönetimleri döneminde sistemleştirilen savaşçılar arasındaki ücret farkını kaldırır. Yönetime gelir gelmez ilk işi savaşlarda ele geçen ve hazinede birikmiş olan malların halka dağıtılması olur. Sonra şunu söyler:

"...Hiç kimse Ebu Talipoğlu bizim hakkımızı bize vermedi diyemez. Kim Tanrı'ya inanır, dinimize girer, kıblemize yönelirse, İslamın gerektirdiği şeyleri kabul etmek zorundadır. Siz Tanrı kullarısınız; mal da Tanrı malı... Tanrı onu aranızda eşitlikle bölmemi buyurmuştur. Hiçbirinizin öbürüne üstünlüğü yoktur"[26].

Bu konuşmalarından sonra hazine görevlisi Ammar'a buyruğunu verir:

"Kalk, halka üç dinar ver. Bana da beytülmaldan üç dinar getir. Ali'nin bu buyruğu üzerine hazinede bulunan üçyüzbin dinar, üçer üçer yüzbin kişiye dağıtıldı. Herkesin payı birbirine eşitti (...)"[27]

Görüldüğü kadarıyla Beytülmal önceden keyfi harcanmıştır. Osman, Ümeyyeoğulları'na beytülmaldan 126, 775,000 dirhem vermiştir. Devlet hazinesi Emeviler'den özel kişilere dağıtılmıştır. Hz. Ali, Osman'ın verdiği mukataları iptal eder. Emevi ailesinin bu dönem sağladığı haksız kazançlara el kor ve hazineye döndürür. Emeviler'in "temellük ettikleri araziden ne bulursam alıp hazineye koyacağım" demektedir. Dediklerini de yapar. Ona göre "malı, hakkı olmayana vermek savurganlıkta sınırı aşmaktır. Bu durum sahibini dünyada yüceltir, fakat öte dünyada alçaltır"[28]. Uygulamalarıyla düşüncelerini gerçekleştirir.

6) Hz. Ali Devletçidir ve Devletin/Halkın Malını Korur:

Hz. Ali devletçidir. Ona göre devletin malı halkın malıdır. Bunlara sahip çıkar ve gerçek sahipleri olan halkın yararına sunar.

Bu alanda titizdir. Hz. Ali'nin Beytülmal'dan çalan Yemen emiri Abbas oğlu Abdullah'a yazdığı mektup bu açıdan ilginçtir. Onun titizliğini ve tavrını ortaya kor.

"Şöyle kılma, eğer bundan sonra beytülmal'e el uzatacak olursan seni cezalandırırım. Gerekir ki hesabının fazlasını bana bildiresin. Ki ne aldın, ne harcadın."[29]

Tutumludur. Devlet hazinesinin gereksiz savurulmasına karşıdır. Bu, din uğruna bile olsa, gereksiz cami yapımına bile olsa karşı çıkmıştır. Siyasi çıkar uğruna cami yapan/yaptıran din bezirganlarına ders verircesine bir dizesinde tutumunu şöyle ortaya kor.

"Duydum ki bir cami yaptırıyormuşsun devlet hazinesinden, inşallah başaramayacaksın. Dağıttığın arların karşılığını fuhuş ile ödeyen kadına benzetiyorum senin bu cami yaptırma işini"[30].

7) Hz. Ali Ortaklaşacı ve Paylaşımcıdır:

Hz. Ali gençliğinden beri idealisttir. Siyasal öncülüğe karşıdır. Bu yapısı karşıtlarınca aşağılanma konusu dahi edilir. Fakat eşitlikçi, sosyal adaletçi ve paylaşımcı sözler düşmez onun dilinden"[31].

Hz. Ali'nin şair yanı vardır. Şiirlerinde de bu felsefeyi işler. Ortak yaşamı, ortaklaşacılığı ve dünyasal nimetlerin ortakça paylaşımını savunur. "Yeryüzü nimetleri ve rızk paylaştırılmıştır. İnsanın, fazlasını istemesinde yarar yoktur."[32]

Pakistanlı Ali uzmanı Askeri Caferi Ali döneminde; resmi devlet tarafından Araplara, Arap olmayanlara, eski ve yeni Müslümanlara malların eşit olarak pay edildiğini yazar. Yazar Luise Rinser, Ali'nin büyük üretim araçlarını toplumun mülkiyetine devrettiğini, Suriyeli Hristiyan ve sosyalist George Jurdac'sa Hz. Ali'nin bir "demokrat, sosyalist ve hümanist" olduğunu yazar"[33].

8) Hz. Ali Servet Yığmaya Karşı ve Sosyal Adaletçi:

Hz. Ali servet yığma, büyük zenginlikler edinme yanlısı bir yapıya ve anlayışa sahip değil. Mal biriktirme konusunda sorulan bir soruya "dörtyüz dirheme kadar olan mal nafakadır. Ondan fazlası gömülü para hükmündedir"[34] biçiminde yanıt vermesi onun bu alanda bakışının kanıtıdır. Tanrı'nın verdiğine kanaat getirilmesini, gerçek "yoksulluğun yetinmezlikle eşdeğer" olduğunu söyler. Tanrının cömertçe verdiği dünya zenginliklerine "aşırı tutkusu olmadığını" belirtir: Dünya malına güvenilmemelidir. "Özgür olmak istiyorsan köle gibi çalışıp, iş yapmalısın". Önemli olan üretici olmak, üretim yapmak ve emeğiyle yaşamaktır. Emeksiz kazanca özlem duyulmamalıdır. "Mal biter, nimet gider". Dünyasal zenginlikler bir yerde bitebiliyor. Bunların kalıcı olanını düşünmek gerekir. "Kalbi zengin olandır, zengin insan. Zengin değildir malıyla zengin olan"[36]. Hz. Ali bunları düşünmektedir. Bu düşüncelerin insanıdır.

9) Hz. Ali'nin Sade Bir Yaşamı Var:

Hz. Ali sade yaşantısı olan biridir. Aşırı tutkuları ve özentisi yoktur. Kendini hiç kimseden farklı ve onların üstünde görmez. Kölesiyle ve çalıştırdığı işçisiyle kendini eşit tutacak ölçüde hoşgörülü ve alçakgönüllüdür. Bunu kendisi de dile getirir:

"(...) Andolsun Tanrı'ya, benimle işçimin arasında bir fark gözetmem ben"[37].

Hz. Ali kendi sadeliğini, halkçı kişiliğini "Nehc-ül-belaga" a şöyle anlatır:

"Andolsun Tanrı'ya ki şu yünden dokunmuş abamı kendim yamadım. Yamattığım kişiden utandım artık. Çünkü bana bu kadar yamadan sonra hala mı giyeceksin, atmayacak mısın artık bunu dedi"[38].

Hizmetçi ve kölesini kendisinden ayırmaz. Bakar ve korur. İslam kaynaklarına göre H. Ali:

"Kendisi ne yer ne giyer ise hizmetçilerine ve kölelerine de

onu yedirir ve onu giydirirdi. Ebul Nevar adındaki bezzazdan aktarılmaktadır ki; bir gün Hz. Ali kölesiyle birlikte pazara geldi. İki gömlek satın aldı. Kölesine beğendiğini al diye buyurdu. Köle birisini aldı, ötekini de Hz. Ali giyip gitti"[39].

10) Hz. Ali Yoksul Yanlısı:

Hz. Ali dünya anlayışı gereği eşitçi, paylaşımcı, sosyal adaletçi ve toplumcudur. Bu anlayışı doğal olarak onu yoksul yanlısı kılmış, toplumun alt katmanlarıyla birleştirmiş, emeğin/emekçinin savunucusu durumuna getirmiştir. Varlıklı ve gönenç içerisindeki insan için: "komşunun üstsüz başsız bükülerek açlıktan yatmasını", "yoksulu ezmek ve ona zulmetmeyi" Hz. Ali "utanç verici" bulur. Dünyasal nimetlere ulaşanların, yani zenginlerin "cimriliğini" kınar. Yardım etmeyi "yamaçları aşılmaz bir dağın doruğuna ulaşmak" olarak görür ve en büyük erdemlilik olarak değerlendirir.[40]

11) Hz. Ali Zülme Karşı, Zalime Düşman:

Hz. Ali zalime ve insanlığa zulüm etmeye karşıdır. Bu karşıtlığı kendine amaç ve ülkü edinmiştir. "İnsanlığa zulüm etme"nin "dünyanın karanlık oluşundan" kaynaklandığını, toplumsal ve düşünsel gelişmenin bunu aşacağına inanmaktadır. "Güçsüze zulüm" ona göre erdemsizlik ve kişiliksizliktir. "İnsanlara zulüm etmenin kendisine ait bir davranış olmadığını", kendisinin zalimin düşmanı olduğunu söyler. Zulme karşı "kutsal aydınlığın taşıyıcısı" olmak ister. Bu onun insanlık ülküsüdür[41]. Çünkü, "Mazlumun zalimden öc alacağı gün, zalimin mazluma zulmettiği günden daha çetin"[42] olacağını çok iyi bilmektedir. Bu anlayışla alt katmanların, yoksulların ve kimsesizlerin yanında olur, onları korur. Tüm varlığını onlarla paylaşır. Arap-İslam kaynaklarını Ümeyye soyunun tekeline kazandıran ve Arap aristokrasisinin temsilcisi konumuna geçen Muaviye ve Emevi yönetimiyle kıyasıya savaşım verir. Onların baskı, zulüm ve oyunlarına karşı İslam halkıyla birleşir. Bu

ideal davranışı onu gelecekle bütünleştirir. Zulme karşı savaşımın simgesi olur.

12) Hz. Ali'nin Umudu Toplumun Değişmesinde:

Hz. Ali karamsar değil. Toplumun değişmesiyle idealindeki şeylerin gerçekleşeceğini ummaktadır. Diyalektik düşünmektedir: Değişmez şeyin, yalnızca değişme olduğuna inanmakta ve savunmaktadır. Şunu söylüyor:

"Ey karamsar; bilesin ki, **bu devranın değişmeyen tek bir yasası var, o da değişmektir."**[43]

Bu yaklaşımıyla Hz. Ali'yi diyalektik düşünce tarihinin ilk ve önemli halkalarından biri olarak görmek gerekir, sanırım.

Olaylara diyalektik yaklaşan Hz. Ali sınıflararası uçurumların oldukça aza indirildiği, eşitçi, dayanışmacı, sosyal adaletçi, demokrat, emeği en üst değer gören, insancıl (hümanist), paylaşımcı ve toplumcu bir toplum yapısı ve yaşam tasarlanmaktadır. Bunun çağımızdaki adı sosyalizmdir. İslam içinde böyle bir eğilimin öncüsü olmuştur. Daha sonra paylaşımcı ve eşitçi eğilimli bütün İslamsal akımlar bu nedenle Hz. Ali'yi önder/pir almışlardır.

Hz. Ali bu yanlarıyla genel olarak Aleviliğin ve özel olarak da Anadolu Aleviliğinin de temel taşı, önderi, mürşidi ve piridir.

Kaynakça:

1 Maxime Rodinson, İslamiyet ve Kapitalizm (Çev: Orhan Suda), Gün yay., İst. 1969, s. 63.

2 Rodinson (1969) s. 125.

3 Rodinson (1969) s. 44, 71 v.d.

4 Bkz. Kuran-Nisa; 32,33,34

5 Kuran-Sebe: 33, 34.

6 Kuran-An-anfal; 28: Ra'd; 18.

7 Kuran-Al-kasas: 77.

8 Kuran-Bakara: 19: Al-Cumua: 9,10, 11.

9 Kuran-Al, Kasas: 26: Al-kehf: 76: Yasin: 20, 21; Al-Tûr; 40.

10 Kuran-Bakara; 226, 263, 264, 265, 274. Ayrıca bkz: Cemil Sena-Hazreti Muhammed'in Felsefesi, remzi kitabevi, İst, 1971, s. 231 vd.

11 Rodinson (1969), s. 53 vd.

12 Bkz. Anton Jozef Dierl-Anadolu Aleviliği, Ant Yay., İst. 1991, s. 30.

13 Seha, s. 487. 490.

14 Maxime Rodinson-Hazreti Muhammed (Çev: Attila Tokatlı), Gün yay., İst. 1968, s. 221, 223.

15 Hz. Ali-Nech'ül-Belâga'(Haz. Abdulbaki Gölpınarlı), Yeni Şark Maarif Kütüphanesi, İst. 1972, s. 40 vd.

16 Nehc-ül-Belâga, s. 372.

17 Nehc-ül-Belâga, s. 373.

18 Nehc-ül-Belâga, s. 377.

19 Nehc-ül-Belâga, s. 378.

20 Oral Çalışlar-Hz. Ali-Muaviye Çatışması (İslamın Doğuşu ve İlk Ayrılıklar), Pencere yay., İst. 2. baskı, s. 110 vd.

21 Nehc-ül-Belâga, s. 355.

22 Hz. Ali-Hazreti Ali Divanı (Çev: Vedat Atile). Ant Yay., İst. 1990, s. 141).

23 Abdulbaki Gölpınarlı-Mü'minlerin Emiri Hazreti Ali, Der Yay., İst. 1990, s. 341.

24 El-Taberi-tarih-i Taberi Tercemesi, İst. 1983, C:III, s. 220

25 El-Belazuri-Fütuhu'l-Büldan (Çev: Mustafa Fayda), Kültür ve Turizm bak. Yay. Ank. 1987, s. 655.

26 Abdulbaki Gölpınarlı-Sosyal Açıdan İslam Tarihi, İnkilap ve Aka Basımevi, İst. 1975, s. 356 vd.

27 Gölpınarlı (1975), s. 357.

28 Nehc'ül-belaga, s. 187 vd.

29 Tarih-i Taberi Tercemesi, C:III, s. 212.

30 Hazreti Ali Divanı, s. 125.

31 Bkz: Rodinson (1968), s. 143, 224.

32 Hazreti Ali Divanı, s. 109.

33 Dierl, s. 94.

34 Ahmet Cevdet-Kısas-ı Enbiya (Haz: Mahir İz) Kültür ve Tur. Bak. Yay., Ank. 1985, C:II, s. 298.

35 Hazreti Ali divanı. s. 84. 91. 108. 109. 111. 114. 119. 123, 132, 133. 138. 139. 198.

36 Gölpınarlı (1975), s. 358.

37 Nehc'ül-belaga, s. 51.

38 Ahmet Cevdet-Kısas-ı Enbiya, C: III. s. 160.

39 Hazreti Ali Divanı, s. 88, 107, 118.

40 Hazreti Ali Divanı, s. 156, 169, 170, 178.

41 Gölpınarlı, (1990), s. 342.

42 Hazreti Ali Divanı, s. 109.

HZ. ALİ'Yİ ANLAYAMAMAK

Baki Öz

Son dönemlerde moda oldu. Ünlenmek isteyen kimi insanlar Alevilik üzerine görüş ileri sürüp, saptamalarda bulunuyorlar. Kendi dünya anlayışları, bilgi birikimleri ve Alevilik olayına yaklaşımlarındaki amaçlarına göre bir Alevilik tipolojisi yapmaya çalışıyorlar. Çok satma amacını taşıyan dergi ve gazeteler de bu amaca çanak tutup, tiraj arttırmaya bakıyorlar. Alevilik üzerindeki söylem ve saptamalar doğru mu, bilimsellik taşıyor mu, öze uygun olan yakalanabilmiş mi?.. Kimsenin işin bu yanına baktığı yok. Ne de olsa Alevilik pirim getiren bir sermaye. Bir çarpıcılık yakalanır, yalan-yanlış bir saptamada bulunulur. Toplumun ilgisini çekecek bir sav ileri sürülür. Alevi toplumunun tepkisi o noktaya çekilir, tepki kızıştırılır, Aleviler tartışmanın içine çekilir. Kimi doğru bulur, kimi yanlış. Kimileri bu doğrultudaki kanısını sövgülerle dile getirir, kimileriyse övgülerle... Saptama ve "çok ileri" bir savda bulunan "allâma" bilgin "muradına" erer, ünlenir. Toplum, günlerce ondan söz etmiş, onu tanımış ve meşhurlaştırmıştır. Kitaplarının satışı artmıştır. Bu savlara ve "bilimsel" saptamalara yer veren yayın organı oldukça fazla tiraj yapmış, istediği kadar satmıştır. Kısaca ortakların iki yanı da kendi açılarından "muratlarına" ermişlerdir.

Dergi ve gazete kapaklarına konu olacak çarpıcı çıkışların ve Alevilik üzerine ahkâm kesişlerin arkasındaki psikolojik gerçek bu. Bu gerçeklik böyle bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Ama bu tablo Alevi toplumuna ne getirir, Alevi toplumundan ne götürür? Ünlenme peşinde olan "allâme"yi bu ilgilendirmez. Doğallıkla onun kendine göre hesapları vardır. Bu ince oyunlarıyla Alevi toplumunu kendi politik mecrasına çekip, tasarladığı doğrultuda kullanabilmektir.

Aleviler'in Türkiye toplumu içerisinde nicel ve nitel olarak önemli bir yeri vardır. Toplumun önemli bir bölümünü bu inanç

grubundan olanlar oluştururlar. Öteden beri ülke siyasetinin, kültürünün, düşüncesinin dışında da kalmamış, çoğu kez doğrudan merkezinde yer almışlardır. Alevi toplumunun bu nicel/sayısal yoğunluğu yanında nitel konumları, toplumsal yaşamda etkin olmaları sonucunu doğurmuştur. Kimi ince hesapların arkasında olan yazar-çizer görünümlü siyasilerin iştahını işte Alevi toplumunun bu yanı kabartmış olmalıdır. O, ilk bakışta oldukça çarpıcı gelen Alevi toplumunun yapısına, karakterine ilişkin belirlemeler, tesbitler, çözümlemeler bu nedenlerle yaratılmaya, ortaya sürülmeye çalışılmış olmalıdır. Ben, başka bir anlam veremiyorum.

Aleviliğin yazgısından mı, basite alınışından mı, bir tarih-kültür-düşünce-inanç hazinesi oluşundan mı, yoksa omuzuna basılarak bir yerlere ulaşılacak bir araç olarak görülüşünden mi?.. Bu alan ve toplum oldukça ilgi çekiyor. Bu konuda akademik ve bilimsel çevreler ciddi araştırmalar yaptıkları gibi, hiçbir önhazırlığı olmayan, bilgi, bilimsel ve eğitimsel donanımdan uzak ve salt duygularıyla hareket eden kişiler ile yararlanma ve kullanma peşinde olan siyasal çevreler de çalışmalar yapmaktadırlar. Birinci kesimin çalışmaları oldukça sevindirici ve yararlı olmakla birlikte, diğer iki gruba girenlerin çalışmaları ürkütücü olmakta ve yarar yerine Alevi toplumuna zarar vermektedir. Bunun ötesinde bilimsel bir katkıları da olmamaktadır.

Akademisyenlik mi? Şablonculuk mu?

Son birkaç yıldır çeşitli nedenlerle Alevilik-Bektaşilik alanında bilimsel bir hazırlıktan yeterince geçmemiş, yeterli öndonanımı almamış, bu alanda yeterli bilgiye ulaşmadığı için ciddi düşünce de üretemeyecek konumda olan kimi sağ ve sol "entelektüeller" ile "bilim ve düşünce adamları" Alevilik "uzmanı" sıfatıyla düşünce üretmekte, saptamalarda bulunmakta ve Alevi toplumuna kaftan biçmektedirler. Bunların içerisinde Sünni kökenliler olduğu gibi, Alevi kökenliler de vardır. Doğallıkla nedeni açıktır. Aleviler bir yerlere çekilmeye, kimileri için payanda olarak kullanılmaya çalışılmaktadır.

Oysa Alevi olmak, Aleviler'le ilişkide olmak, Alevi-Bektaşiliğe gönül vermek, konuyla ilgili kimi kitapları okumak veya dede, yazar gibi kimileriyle görüşmeler-konuşmalar yapmak, Aleviler'le ilgili kimi siyasal görüşler taşımak ve kimi amaçlar beslemek bu alanda insanın kendisini kitap yazmada yetkili saymasına, ulu-orta dergi ve gazetelerde saptamalarda bulunmasına, görüşler ileri sürmesine, düşünceler üretmesine yetmez.

Bizce konu ön yargıdan ve siyasal kaygıdan uzak, yansız bir yaklaşım, geniş ve sistematik bir bilgi birikimi, uzun bir bilimsel hazırlık temelini gerektirir. O çarpıcı saptamalar, görüş ileri sürmeler ve düşünce üretmeler bu temel üzerinden yürütülmelidir. Bilimsel, insani ve sağlıklı olanı budur. Aksi durumda yapılan spekülasyondan öteye bir değer taşımaz.

Son dönemlerde Hz. Ali ve Aleviliğe doğrudan saldırı yazar Faik Bulut'tan gelmiştir. Sayın Bulut, "Ali efsanesi altındaki gerçeği çıkarmanın akademik görevi olduğunu"[1] savunarak işe koyulur. Akademik olmak güzel şey. Buna biz de katılıyoruz. Yalnız, akademiklik ön yargılılık gerektirmiyor. Akademiklikte önyargılılığa yer yoktur. Akademiklikte inceleme ve araştırmaların araştımacıyı götürdüğü sonucu, araştırmacı vermek zorundadır. Kafadaki şablonu kanıtlamak için kanıtlar aramak, bunları desteksiz olarak sıralamak akademiklik değildir. Yapılan çalışma bilim yapıldığı savında olsa bile, bir bilimsellik taşımaz. Varılan sonuçlar birer spekülasyondan öteye gitmez. Bulut'un yaptığı da bundan ibarettir. Yaptığı çoktan beri Alevilik için kafasında oluşturduğu şablonu bilim ve akademik düşüncenin ürünü olarak sunmak olmuştur.

Anadolu'da Ayaklananlar Ölmez!

Oysa, Ali'nin söylenceleşmesi doğal ve bilimsel. Sosyoloji bilimine ters değil. Bundan ürkmemek gerek. Bindörtyüz yıldır halkın sevgisine, saygısına mal olmuş, çeşitli toplumları etkilemiş ve onların kültürlerine girmiş bir tarihsel kişiliğin söylenceleşmesi, asıl merkezdeki kişiliğinin bir takım güzel duygularla donatılması

kaçınılmazdır. Hz. Muhammed de Miraç'a çıkacak ölçüde, Hz. İsa da göğe çekilecek ölçüde efsaneleştirilmişlerdir. Anadolu'da ayaklanmacıların hiçbirinin ölüsü görülmez. Tıpkı Baba İlyas'da olduğu gibi göğe çekilirler. Toplum böyle görür, böyle değerlendirir. Sevdiği, bağlandığı bu tiplere bu değeri biçer. Anadolu'da çok yerde Hızır'ın izi vardır. Bu örnekleri çoğaltmak olası. Hz. Ali'ye de bu bağlamda bir değer biçilmiş ve gönüllere yerleştirilmiştir. Hz. Ali'ye bu değeri yalnızca Aleviler biçmezler. Sünni çevrelerde de görmek olasıdır. Hz. Ali Sünni Kazak-Kırgız söylencelerinin de konusudur. Bu söylencelerde Hz. Ali Kazak-Kırgız yapılmıştır.[2] Halka mal olmuş, değişik yer ve zamanlardaki toplumların duygu, düşünce ve gönülerine yerleşmiş Hz. Ali'yi bu gönüllerden silmek acaba neden? Bu bir bilimselliğin ve akademikliğin gereği mi? Yoksa özsüz ve temelsiz bırakılmak istenen Aleviler için birşeyler mi düşünülüyor? Akla gelmiyor değil. Çünkü bu çalışmalar bana pek insani, pek bilimsel, pek akademik gelmiyor. Siyasal kimi kaygılar taşıdığı belli. Aleviliğin çok hassas bir noktasıyla, temel taşıyla oynanarak, Alevilik temelinden yıkılmaya, bir boşluğa çekilmeye ve bu düşeceği bunalımdan yararlanarak biryerlere, birilerinin hizmetine çekilmeye çalışılıyor. Sezebildiğim kadarıyla yapılmak istenen bu. Bunun adını "bilimsellik" ve "akademiklik" lütfen koymayalım. "Siyasallık" olabilir doğallıkla.

F. Bulut: Aleviliği temelinden sarsmayı, yıkmayı şu oldukça iddialı saptamasıyla ortaya kor. *Alevi fikriyatının Hz. Ali'ye bağlanması demek, İslamcılığa bugünkü moda deyimle köktendinciliğe bağlanması anlamını taşır. Çünkü Hz. Ali Alevi değil, Sünni'ydi.*"[3]

Faik Bulut: Ali ve Erbakan Aynı.

Aleviler'in Erbakan ve RP'ne antipatilerini bile bile bir başka yerde Hz. Ali ile Erbakan'ı aynı kefeye kor. "*Hz. Ali ile Erbakan'ın ortak yönleri de var: İkisi de Alevi değil Sünni, ikisi de koyu şeriatçı ve Peygamber'in kurduğu İslam devletine sahip çıkıp, onu kutsuyor*".[4]

El insaf. Alevileri Aleviliğe ve Hz. Ali'ye küstürmenin bundan daha ustaca yolu olamaz. Erbakan'la Hz. Ali, Erbakancılık'la Ali anlayışı/Alevilik hangi mantıkla aynı görülür.

Bulut bu saptamalarında kurnazlığa başvuruyor. Alevilerin İslamlığa, şeri ve siyasal islamlığa soğukluğundan yararlanmaya çalışarak Hz. Ali'yi "İslamcı" ve "Köktendinci (fundamentalist) İslamcı" ve "Sünni" olarak tanımlıyor. Doğallıkla Aleviler böyle bir Ali'yi sevmeyeceklerdir, bağlılık duymayacaklardır. Bugüne kadar bağlılık duyduklarına, O'nu; inançlarının, kültürlerinin, düşüncelerinin, siyasal eğilimlerinin temeline yerleştirdiklerine pişmanlık duyacaklardır. O'ndan kopacak, Bulut'ların arzuladıkları siyasal mecralara dökülecekleridir. Bulut'un da istediği zaten budur. Alevileri inanç kökenlerinden koparmak, temelsiz ve ilkesiz hale getirmek, "serseri mayın" haline getirilmiş Alevi toplumunu istenildiği biçimde yönlendirebilmek ve kullanmaktır. Yoksa, Şii, batını ve Alevi-Bektaşi inancının Hz. Ali'yi inancına odak edindiğini, tarih boyu bu temel üzerinde varlığını koruyup geliştirdiğini Faik Bulut da biliyor olmalıdır. Ali'siz, Ehlibeyit'siz Alevilik düşünülemez. Her ne kadar Bulut kitabına "Ali'siz Alevilik" adını koysa da. Zaten o biçimdeki inanç da -belki herhangi bir şey olabilir ama-, Alevilik olamaz. Bulut Hz. Muhammed'in son dönemlerinden itibaren Hz. Ali çevresinde bir eğilimin, öbekleşmenin, bunun giderek bir çizgiye dönüştüğünü, daha sonraki siyasal gelişmelerle pekiştiğini, Aleviliğin/Şiiliğin böylece zaman içerisinde oluştuğunu görmemezlikten geliyor. Alevilik İslam içerisinde bir ayrımdır, ama Hz. Ali çizgisinde gelişen bir ayrımdır. Bu ayrımın adı Bulut'un belirttiği gibi "Sünnilik"değil, Aleviliktir. Hz. Ali'nin İslam içerisinden gelmesi, -konumu gereği- İslamın merkezinde olması böyle bir eğilimin, çizginin doğmasına, sonraki etkenlerle gelişmesine engel değildir. Böyle bir çizginin adının illa da "Sünnilik" olması gerekmez. Çünkü farklı bir çizgidir. Adı da Alevilik'tir. Bu çizginin mutlaka "Sünni" olduğunu söylemek "Alevilik" adını unutturmak amacını taşıdığını düşündürüyor insana. Çünkü başka yazarlarda da bu tür çabalar var. Örneğin Aleviliğe "Türkmen Sünniliği" diyen yazarlara da rastlıyoruz.

Ali'ye Hakaret Kime Hizmettir

Bulut, Hz. Ali'yi açıkça katillikle suçluyor. O'nun koşullar gereği savaşlara katılmasını kitle kırımıyla değerlendiriyor. Sayısız insan öldürdüğünü söylüyor. İlk Alevileri (başkalarını da değil Alevileri!) ateş kuyularına atarak yaktığını, öldürdüğünü, bunların kendisine göre farklı düşünen Aleviler, yani "Rafiziler" olduğunu yazıyor.[5]

Yazar herhalde savaşta savaşmayıp kendisine kılıç çekenlere boynunu uzatmasını bekliyor olmalı. Bu dünyanın hangi döneminde, nerede görülmüş, hangi ideal insanı böyle davranmış bilemiyorum. Bulut savaşların mantığını ve gerçekliğini unutuyor olmalı.

Muaviye Planları

Aleviler'i Hz. Ali'nin karşısına düşürmenin, O'ndan soğutup koparmanın kurnazca yolu bunlar. Muaviye'nin planlarına çağımız yazarlarının düşmesi üzücüdür. Emevi zihniyetiyle yazılan Arap-İslam kaynaklarına Bulut'un eleştirel gözle bakması gerekirdi. Kitabında uyguladığı eleştirel ve şüpheci bakışı burada da kullanması doğru olurdu. Ancak o zaman bilimsel kalmış olur, güvenilir bilgi ve sonuçlara ulaşırdı. Ne yazık ki olduğundan fazla duygusallığa kaçmış. Aleviler'le inançlarının belkemiği olan Hz. Ali'yi karşı karşıya getirmeye çalışmak, umarım çok önemli amaçlar taşıyor olmalıdır. Üstelik bu savların sağlıklı delilleri de yoktur. Hepsi mezhepçilik döneminin propoganda ve ajite nitelikli kitaplarıdır.

Yazar; "*Kökünü İslama dayayan, 'kılıcından kan damlayan' Hz. Ali ile yatıp kalkan bir düşünce tarzı, ister istemez şiddeti içerir*"[6] saptamasında bulunuyor. Hz. Ali düşüncesiyle yatıp kalkan, O'nu inançlarının merkezine yerleştirenler bilindiği gibi Alevi toplumudur. Oysa ki, Alevi toplumu Bulut'un saptamasının tam tersi bir nitelik sergilemektedir. Uzlaşmacı, sevecen, iyilikçi, konuksever ve insancıllığın Aleviler'in genel niteliği olduğu

konusunda herkes hem fikirdir. Peki Bulut bu gözlemini neye dayandırıyor? Onu bu tür saptamaya götüren neden/nedenler nedir? Bu niteliklerin tersi bir insan mı olmaktır Bulut'un idealindeki insan tipi? Bulut Hz. Ali'yi karalamada bazan ölçüyü kaçırıyor. Bu saptamalar da böyle bir kaçışın sonucu olmalıdır.

Bulut Hz. Ali'nin kırıcı olduğunu, kitlesine ters düştüğünü, kitlesine güvenmediğini[7], Aleviliğin felsefesi olan tasavvuf alanında da Alevilik le bağlarının kopuk olduğunu[8] savunur. Hz. Ali ile Aleviler'in arasını açmak, bu sağlam inanç bütünlüğünü parçalamak için her yola başvurur. Aklına gelen her şeyi bu sağlam bağı koparma yolunda kullanır.

Faik Bulut Emevice Konuşuyor

Faik Bulut bu çalışmasında ciddi bir bilimsel araştırma örneği sergiliyor görünmesine karşın, önyargıyla hareket etmesi bu çabayı sadece görüntüde bırakıyor. Yer Yer Emeviler'in düzenlerini sürdürebilmek için yürüttükleri siyasal çabayı -bilimsellik yapıyorum diye- unutmuş görünüyor. Savlarını kanıtlayabilmek için tümüyle Sünni kaynaklara dayanıyor. Şii kaynaklarını tümüyle görmemezlikten geliyor. Çünkü savlarını ancak Sünni kaynakların bilgileriyle kanıtlayabilecektir. Onun başında kabullendiği bir sav vardır: Hz. Ali her yönüyle kötüdür, canidir, insanlık düşmanıdır, özellikle Aleviler'in atalarını kesmiş-yakmıştır, Sünnidir, İslamcıdır. İslamcı olduğu için de böyle davranması katliamlar sergilemesi doğaldır. Bütün çabası Hz. Ali-Ehlibeyt karşıtı/düşmanı kaynakları tarayarak kanıtlar bulmaktır. Bu alanda bir yoksunluk yoktur, doğallıkla istediğinden de çok bilgi ve kanıt bulması olasıdır. Emeviler'in propoganda amacıyla, Hz. Ali'yi suçlamak ve kendilerini aklamak için yazdıkları/yazdırdıkları yüzlerce, binlerce kitap var. Buralarda yeteri kadar bilgi ve kanıt bulunabilir. Bulut da öyle yapıyor. Sağladığı bilgi ve kanıtlar tümüyle Hz. Ali ve Alevilik/Şiilik düşmanlığı sergileyen ve kendilerinin propogandasını yapan kitaplardan alıyor. Şii ve Alevi kaynaklarını tümüyle elinin tersiyle itiyor. Çünkü oradaki bilgiler işine gelmemekte, ona gereksinim duyduğu

kanıtı vermemektedir. Kaynaklarını seçerken, savını destekleyecek kanıtlarını toplarken Muaviye'nin "Ali kendini aklayamayacaktır. Çünkü O'nu yüzyıllarca suçlu gösterecek yetmiş deve yükü kitap yazdırdım" dediğini, camileri Ali'nin aleyhinde suçlama yapan propoganda merkezlerine çevirdiğini unutmuş gözükmektedir. Adını "bilimsellik ve akademiklik" koyduğu bu yaklaşımın sonucunda Aleviliğin kabul ettiği Ali-Fatma-Hasan-Hüseyin'den oluşan Ehlibeyt sıralamasın reddedecek ve Emevi propogandasından kaynaklanan Sünni kaynakların verdiği bilgileri esas alarak Sünni sıralamasını kabul edecek ve bu sıralamaya başkalarını da ekleyecektir.[9] Oysa, Ehlibeyt anlayışı ve ilkesi Alevilik/Şiiliğe özgüdür ve Alevilik/Şiiliğin esasıdır.

"Gadiri Hum" olayında da yüzlerce Şii kaynağı ona birşey ifade etmiyor. Tümünün üzerini çiziyor. Sünni kaynaklara dayanan İlahiyat doçenti Hasan Onat'ın olayı basite alan ve hiçimseyen anlatımını kendi görüşüne esas alarak veriyor. Olayı Yemenliler'le Hz. Ali arasındaki basit bir sürtüşmenin Hz. Muhammed tarafından politik olarak giderilmesi için söylenen yatıştırıcı sözler olarak değerlendiriyor.[10]

Bulut; İbni Sebe Yalanına Sarılıyor

Bulut, Aleviliği Sebailik'e dayandırıyor. Tarihlerin "uydurma", "hadis düzmecesi" olarak niteledikleri "Yahudi dönmesi" Abdullah bin Seba olayını "Alevilik nüvesi" olarak görüyor ve Aleviliğin bu kişiyle başladığını belirtiyor.[11] Birçok çevrenin Abdullah bin Seba'yı zorla Aleviliğe yamamaya çalıştıkları bilinmektedir. Amaçları Aleviliğin, İslamiyete Yahudiler'ce sokulmuş bir bozgunculuk olduğu kanısını yaratmaktır. Oysa, Alevilik'te Yahudi bozgunculuğu yer almaz. Onun Ali temelinde nasıl bir katılımlarla oluştuğunu biliyoruz. Artık bu söylencelerin bir "Abdullah bin Seba masalı" olduğu bilinmesine ve bilim çevrelerince kanıtlanmasına karşın, F. Bulut'un bu Aleviliğe ilişkin eski iftiraya neden başvurduğuna anlam veremiyoruz. Çünkü "Abdullah bin Seba olayı" hadisçilerce uydurulmuş bir olaydır. Bu durum yeterince

kanıtlanmıştır.[12] Böyle olmasına karşın, Bulut düşüncelerini kanıtlayabilmek için Abdullah bin Seba'nın varlığını ve yaşadığını kabul ediyor.[13] Sürekli "bilimselliği" esas aldığını vurgulamasına karşın, bu noktada da bilimselliğini unutarak, duygularına yenik düşüyor.

Yazar tüm gayretiyle Hz. Ali'nin eşitlikçiliğini, toplumculuğunu, adaletçiliğini yadsımaya çalışır.[14] Bu alandaki tüm verileri bir çırpıda siler. Cümle aralarında anlamlar çıkararak tersini kanıtlamaya çalışır. Oysa **"Nehç'ül Belaga"** bununla ilgili kanıtlarla doludur. Eşitlikçi, sosyal adaletçi, toplumcu bir Hz. Ali tablosu sunar. Ama o bunların hiçbirini anlamazlıktan gelir ve Hz. Ali'yi despot, zalim, sömürücü, varlıklı, mülkiyet sahibi, üst sınıf olarak göstermeye çalışır. Bir Marksist tesbit olan Ortaçağ koşullarında siyasal ve toplumsal söylemlerin dinsel terimlerle dile getirilişini unutmuş gözükerek O'nu şu sözlerle yargılar:

"Ali sömürüye dini söylemlerle yeni bir uluhiyet ve kutsiyet kazandırmıştır. Bu noktada ilerici bir rol değil, gerici bir rol oynadığı bile söylenebilir. Patlama noktasına gelmiş İslam toplumunu, bu kez dini çerçevedeki iç çatışmalar/iç savaşlar eksenine çekmiştir".[15]

Harici, Faik Bulut

Bulut; Hariciler'i "merkezi devlet karşıtı", "eylemci" ve "devrimci" olarak değerlendirir. Harici hareketini Ali hareketine karşı haklı bulur ve savunucusu olur. Hariciliği idealize eder.[16] Aliciler'e karşın Hariciler'i yeğlemesi; Hariciler'i "devrimci" Aliciler'i ise "İslamcı ve şeriatçı" görmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa, Harici hareketi düzensizliği ve anarşiyi amaç edinmiştir. Böyle bir hareket nasıl devrimci ve toplumcu bir hareket olarak nitelenebilir? Düşündürücüdür. Her başıbozukluk devrimcilik ve toplumculuk görülür ve idealize edilirse, devrimciliğe ve toplumculuğa yazık olur diye düşünüyorum. Doğallıkla Bulut'u bu sonuca götüren güdü, Ali karşıtlığıdır.

Sayın Bulut'un Alevilik-Şiilik ayrımında da netlik ve bilimsellik yok. Olayı belirlemesinde siyasal kaygıları etken olmuş. Aleviliğin oluşmasının başlangıcı olarak görülebilecek "Ali Şiası" olarak nitelenen çevreler nedense Alevi olarak görülmüyor ve Alevilik'ten ayrı tutuluyor. Nedense Muhtar el Sakafi hareketinin Şiiliğe değil, Aleviliğe "zemin oluşturduğu"nu vurguluyor. Bu hareket içerisinde "Kürt kökenli" Eba Müslim'in Şiilik'te değil de Alevilik'te bir ivme olduğunu ve Alevi hareketi olduğunu belirtiyor.[17] Bu tür ayrımı yapabilmesindeki ölçü anlaşılmış değildir. Oysa; kökende Alevilik'le Şiilik aynı kaynaktan çıkıp, aynı zeminden gelişiyorlar. ayrımları çok sonraki yüzyıllardır.

Faik Bulut, Alevi Kelimesinden Korkuyor

Bulut'u böyle bir saptamaya götüren siyasi anlayışına taban yaratma kaygısı olmalıdır. Çünkü henüz kanıtlanmamış ve Kürtçü çevrelerin kendilerine mal etmeye çaba gösterdikleri Eba Müslim'i Kürt soyundan gösterme gayretkeşliği[18] hiç de bilimsel verilere dayanmıyor. Tarihsel verilerin olmamasına karşın üzerinden dura dura Eba Müslim'in Kürtlüğünü vurgulamak, Aleviliğin merkezini Mezopotamya'ya çekmek, "*Mozopotamya'yı Alevilik fikriyatının ilk ocağı, ilk yatağı*" görmek, Alevilik tohumunun "*Küfe ile Basra'da atıldığını*", oradan Ortaasya'ya geçtiğini[19] savunmak çok ciddi iddialardır ve sağlam kanıtlar gerektirmektedir. Yalnızca zanlar bu savlara yetmemektedir. Bu olsa olsa siyasal beklentilerin dile getirilmesi olur. Demek ki o kadar çaba, "bilimsellik ve akademiklik" idiaları Aleviliğin Kürtlük kaynaklı, Aleviler'in Kürt olduklarını kanıtlamak içinmiş!.. Sonunda "Alevi" adını da doğrudan Sümerler'deki "ateş ruhuna", Ateşetaparlığa/Zerdüştlüğe bağlayarak ve Farsça/Kürtçe "Alaw"dan geldiğini söyleyerek Kürtçü çevrelerin çoktan beri ağızlarında geveledikleri zorlama savlarını açıkça ortaya kor.[20] Oysa bindörtyüz yıldır Aleviliğin böyle bir kaynağı bilinmiyordu da bu böyle birden bire nasıl akıllara geldi? Aleviler adlarının ondört yüzyıl neden "alav"dan kaynaklandığını bilmemişler ve söyleme-

mişlerdir? Derin bir gelenek bilgisi soluğuna sahip olan Aleviler'in geleneğinde acaba adlarının neden ateş ruhundan, ateşten ve Zerdüştlük'ten geldiğine ait bir iz, bir söylem yoktur? Bu duruyor duruyor da Kürt hareketinin ortaya çıkışıyla birlikte "bilimsel söylem ve saptama" oluyor? Bunların hepsi düşündürücü ve anlamlı. Temelsiz kuram yaratmaktan başka bir şey değil. Salt siyasal amaçlıdırlar. Bilimsellikle hiçbir bağdaşır yanları yoktur. Aleviliğin Ali yandaşlığından çıktığı herkesçe bilinmektedir. "Alevi", "Alici"nin zamanla aldığı biçimdir. Zaman sürecinde söylene söylene bu biçime dönüşmüştür. Ali yanlıları, Ali'ye bağlı olanlar, O'nu sevenler, O'nun taraftarları, O'nun izinde olanlar anlamındadır ve tarih boyu da böyle bir anlamı taşıyarak bugünlere gelmiştir. Başka bir anlamı da yüklenmek istememiştir. Aleviliği; Aleviler bildiğine, yaşadığına göre, Aleviliğin en sağlam kaynağının Alevi toplumları olduğuna göre onlar hiç bir zaman "Alevi" adını "ateş", "alav" anlamında kullanmamış ve bu alanda bir bilgi oluşturmamışlardır.

Alevilik Zerdüştlük Değildir

Aleviliği Kürtler'in dinsel inancı olan Zerdüştlüğe dayandırmanın da mantığı yoktur. Boşuna çaba olur. Çünkü Zerdüştlük katı kuralları olan bir dindir. Namaz, oruç, cennet, cehennem, sırat köprüsü gibi Sünni İslamda yer alan katı kuralları vardır. Bunlar Alevilik'te değil, Sünni İslamda yer almıştır. Dolayısıyla Zerdüştlük Aleviliği değil, Sünniliği etkilemiş ve oluşumuna katkıda bulunmuştur. O nedenle Kürtler çoğunluk Sünni bir mezhep olan Şafiiliği benimsemişlerdir. Zerdüşti Kürt topluluklarının Aleviliğe geçişleri ise inançla ilgili değil, siyasal nedenlidir. İran ve Horasan'da Arap İslamlığının zulmüne birçok topluluk uğrar. Bunlar ortak tepkiler sergilerler. Bunun sonucu olarak Eba Müslim ve daha sonraki ayaklanmacıların arkasında yer alan inanç topluluklarının içerisinde Zerdüşti Kürtler de yer alırlar. Eba Müslim'in önderliğini yaptığı bu Alici/Ehlibeytçi akım içerisinde yoğrulan kimi Zerdüşt inançlı Kürt toplulukları da diğer

etnik ve inanç toplulukları gibi zamanla Alevileşirler. Alevileşen Kürtler bunlardır. Bu da diğer Sünni mezheplere giren Kürtler içerisinde oldukça zayıf kalır. Aleviler içerisinde Kürtler oran olarak oldukça azınlıktadır. Hele Bulut'ların sandığı gibi -yukarıda belirttiğimiz nedenlerle- Alevilik Zerdüştlük/Kürtlük hiç değildir. Bulut ve yandaşlarının Asya Şamanlığını karalamaları, "ucube" olarak nitelemeleri, Türk şovenizmi olarak değerlendirmeleri[21], Anadolu Aleviliğinin Şamanlık'la doğrudan bağı oluşundan ve Zerdüştlük'le ilgisinin olmayışından kaynaklanmaktadır.

Aleviler Laiklikten Vazgeçemezler

Bulut, "öze dönüş" olarak nitelediği Kürt ve İslamcı hareketle Alevi hareketini de aynı kefeye koyarak yanılgıya düşer. "Aleviler'in bağlandıkları Atatürkçüler'den ve devletten soğuyarak" altkimliklerini Aleviliklerinden bulduklarını savunur.[22] Oysa durum Bulut'un sandığı gibi değildir. Aleviler Atatürkçülük'ten ve laiklikten hiç bir zaman ayrılmamış, bu anlayışın Cumhuriyet tarihi boyunca asli savunucuları ve temel dayanakları olmuşlardır. Alevi halktaki her şeye karşın (Dersim olayı v.b.) Atatürk sevgisi ve bağlılığı bunun en belirgin kanıtıdır.

Alevilik ve Kürtlük İlişkisi

Kürt eksenini temel alan Bulut'un suçlamalarından Bektaşilik de kurtulamaz. Bektaşiliğin Kürt toplumunu asimile ettiği kanısındadır. Çelebi Cemalettin Efendi'nin "Mücahidin Alayı" ile Doğu'ya gidişini bu düşüncesine dayanak alır. Ona göre; "*Bektaşilik, yüzyıllar boyu Osmanlı militarizminin aleti olmuş, onun teorisini yapmıştır. Başka halkların asimilasyonunda kullanılmıştır*"[23]. Yazara sormak gerek. Peki durum böyle ise **Kürtler neden Türkleşmemiş? Osmanlı'da Kürtler'in bulundukları Doğu ve Güney'de Türkleşme değil, Kürtleşme olmuştur.** Türk/Türkmenler Osmanlı'nın ezilen kesimidir. **Kürtler, Sünni inançları nedeniyle devletle bütün-**

leşmiş ve kayrılmışlardır. Doğu ve Güney'de Kürt hanlıklarının varlıklarını Osmanlı'nın sonlarına kadar sürdürmeleri bunun en belirgin kanıtıdır. Ama, Osmanlı'nın kıyımından yine kurtulamayanlar Alevi-Bektaşi Türk/Türkmenler olmuşlardır. Türk/Türkmen Alevi-Bektaşilik'le bırakın başka toplulukları özümlemeyi ancak kendi kimliğini şöyle böyle koruyabilmiştir. Asimilasyonla Bulut ve Bulut gibi düşünenlerin sandığı gibi Kürtler değil, Alevi-Bektaşi Türk/Türkmenler karşı karşıya kalmışlardır.

Faik Bulut'un Duvar Yazıları

Bulut'un ürünü büyük bir çabanın sonucu. Ama olumsuzluklarla dolu bir sonuç. Doğallıkla peşin yargılılık da taşıyor. Bu yanı onu oldukça yanılgılara götürmüş. Kitabını çalakalem yazmış. Bu nedenle birçok yanlış bu hacimli kitaba girmiş. İzzettin Doğan adı bir yerde İzzettin Önder olmuş. Bir başka yerde İzzettin Doğan MDP milletvekili olarak gösterilmiş ki, Doğan'ın milletvekilliği yapmadığını herkes biliyor. Benim "Teori Dergisi"nde çıkan yazımı "Pir Sultan Abdal Dergisi"nde okuduğunu sanıyor. Aklında kalanları yazdığı belli. Kontrol etmemiş. Bütün Alevi kökenli yazarları da karalıyor. Bütün yazılanları yanlış buluyor. Yaklaşımı, yeni hükümete gelenlerin enkaz aldıklarını iddia eden siyasilere benziyor. Aklınca tümüyle çürütülmüş görüşler üzerinde kendi görüşlerini inşa etmeye çalışıyor.

Bunlar doğallıkla ikinci planda. Böyle hacimli ve derinlemesine bir çalışmanın önyargısız, siyasetsiz ve bilimsel ölçülerde yapılmış olmasını bekliyorduk. Alevi-Bektaşilik alanının bilimsel yeni çalışmalara doğallıkla gereksinimi var. Bu tür çalışmalar bu alanı aydınlatacak ve bilinenlere derinlik kazandıracaktır. Ama Bulut'un çalışması bilgi derinliği ve zenginliği kazandırmaktan öte, düşünce karışıklığı getirdi. Faik Bulut bizi bağışlasınlar, bu nedenlerle çalışmasını Alevilik-Bektaşilik için pek yararlı göremiyorum. Bu alana pek bir şey katmadığı, ne yazık ki pek çok değeri götürdüğü kanısındayım.

DİPNOTLAR

1) Bkz. Faik Bulut, Ali'siz Alevilik, Doruk Yay., Ank, 1997, s:X.
2) Bkz. Abdülkadir İnan, Makaleler ve İncelemeler, TTK Yay.. Ank., 1991, C: II, s. 208.
3) Bulut (1987), s IX.
4) Bulut (1997), s. 124.
5) Bulut (1997), s. IX, 133, 208, 231, v.d., 243 v.d.
6) Bulut (1997), s. 139.
7) Bulut (1997), s. 175.
8) Bulut (1997), s. 398.
9) Bulut (1997), s. 80 v.d.
10) Karşılaştırarak bkz. Bulut (1997), s. 152: Doç. Hasan Onat, Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği, TDV Yay., Ank, 1993, s. 23 v.d.
11) Bulut (1997), s. 251 v.d. 258, 260, 288.
12) Geniş bilgi ve açıklama için bkz: Murtaza'l-Askeri, Abdullah bin Seba Masalı: Bir Yalancının Düzmeleri (Çev. A. Gölpınarlı), Baha Mat., İst. 1974: Abdulbaki Gölpınarlı, Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler, Gerçek Yay., İst., 1969, s. 33-37: Abdulbaki Gölpınarlı, Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik, Der Yay., İst., 1979, s. 91-97: Baki Öz, Aleviliğe İftiralara Cevaplar, Can Yay., İst, 1996, s. 97-101.
13) Bulut (1997), s. 258.
14) Bkz: Bulut (1997), s. 99 v.d., 119 v.d. 177, 179, 188.
15) Bulut (1997), s. 123
16) Bulut (1997), s. 266, 283.
17) Bulut (1997), s. 291, 310, 316, 318.
18) Bulut (1997), s. 318, 376, 434.
19) Bulut (1997), s. 330, 371.
20) Bulut (1997), s. 433.
21) Bulut (1997), s. 7, 427.
22) Bulut (1997), s. 41.
23) Bulut (1997), s. 140.

HANGİ ALİ?

İlhan Cem Erseven

Daima fikrimde zikrin ya Muhammed ya Ali
Gönlümün evinde şükrün ya Muhammed ya Ali
Tanıyamaz kendi özün seni yakın bilmeyen
Alemin ayinesisin ya Muhammed ya Ali

Şah Hatayi

Anadolu Alevi ve Bektaşiliğini incelediğimizde, inançlarının temel ekseninde hiç kuşkusuz Hz. Ali'yi görürüz. Ali'nin bu eksende yer alışı bindörtyüz yıllık bir sürece dayanmaktadır. Bu süreç içinde, kuşkusuz Ali, "**don'dan don'a**" girmiştir.

Alevi-Bektaşilerin, Hz. Ali'ye olan sevgi, bağlılık ve hayranlıklarını sözcüklerle anlatmak kolay değil... Anlatılır denilse bile, mutlaka bir eksiklik çıkacaktır. Hz. Şah'ın karşısında "**yola boyun eğen**" can, yüreğinde bir boşluk hissedecektir...

Alevi-Bektaşi halk edebiyatı ve şiirinde, en çok anılan ve konu olan insan, kuşkusuz Ali'dir. Halk ozanı, sevgisinde, acısında, umutsuzluğunda, bayramında, nevruzunda, semahında Ali ile özdeşleşir, "**aynileşir**", O'nunla cenklere katılır, küffara kılıç çeker... dar'a düşende dar'ına çağırır... Kırklar Meclisinde semah döner...

Peki, kimdir bu Ali? Nasıl bir kişidir ki, Anadolu insanının aşırı bir sevgisini kazanmış, muhabbetlerine "**mazhar**" olmuştur? O, elinde zülfikarıyla kafirlere karşı savaşan bir cengaver mi, yoksa amcası oğlu Hz. Muhammed'in ölümünden sonra Halifelik kendi hakkı olduğu halde, "**müslüman kanı**" dökülmesin diye(!) makam hırsından uzak, şatafattan arınmış bir devlet adamı, bir

İslamcı siyasetçi mi?.. Ya da söylencelerin dediği gibi "**kendi cenazesini kendi götüren**" bir "***evliya***" mı?

Bu sorulara birçok yanıt bulabiliriz. Belki her yanıt, bizi bambaşka bir "**Ali**" kavramına götürecektir, belki de tüm yanıtların oluşturduğu bir sentez içinde tek bir "**Ali**"yi bulmuş olacağız.

Şu halde, Anadolu Alevi-Bektaşi inanç kültüründe Ali'nin yeri nedir, bunu açıklamaya çalışalım:

Kur'an'daki Ali

Alevi inancında Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Ali'yle ilgili birçok ayetin olduğu ileri sürülür. Fakat Hz. Ali'nin ölümünden sonra, Muaviye ve daha sonraki dönemlerde Kur'an-ı Kerim'i yeniden düzenleme çalışmalarında Ali'yle ilgili ayetlerin kasıtlı olarak çıkarıldığı, şimdiki Kur'an'ın eksik olan 432 ayetinin de hep Ali'yle ilgili olduğu ağırlık kazanmaktadır. Çünkü, Hz. Peygamber zamanında Ehlibeytine büyük düşmanlık besleyenlerin başında gelen ve karısı olan Ayşe ile ilgili ayetler olurken, neden kendi soyundan, amcası oğlu ve ilk müslümanlardan olan Hz. Ali için bir tek ayetin olmaması büyük bir eksiklik ve kuşku yaratıcı bir yaklaşım sayılmaktadır.

Aleviler, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Ali'yle ilgili ayetlerin olduğunu, bu ayetlerin Hz. Osman ve sonraki dönemlerde (özellikle Emeviler) çıkarıldığını, Hz. Ali'ye hile-yi şer yoluyla haksızlık yapıldığına inanmaktadırlar.

Örneğin bu konuyu Birdoğan, şöyle açıklıyor:

"...Haşimi olan Hz. Muhammed'in dili ile inen Kur'an. Osman döneminde toplanıp Kureyş konuşuğuna (lehçesine) çevrilince kimi sorunları çözümleyemedi. Sözgelimi, her hafız, belleğindeki sureyi ya da ayeti bir başka sahabeden alıyordu. Anlam da kaynağa göre değişiyordu. (...) Kûfeliler, Mesut oğlu Abdullah ölünceye kadar onun sıralamasıyla Kur'an okudular. Sonuç ne oldu? Peygamber

dönemindeki 6666 ayet, Osman düzenlemesi ile 6234'e indi. Eksik 432 ayetin ne olduğu bilinmiyor. Bu Kurul'un (Osman'ın kurduğu Kurul-İCE), Ehl-i Beyt'e ilişkin kimi ayetleri de çıkardığı söylentiler arasında. Kesin birşey varsa, Osman mushafındaki sıralama, tarihsel inişe göre değil. Bu da bilime ters düşüyor. (...) Gene söylentilere göre, Kur'an'daki kimi sözcükler çıkarılmıştır. Bütün ***"Al-i Muhammed"*** *(Muhammed'in soyu) tamlamaları değiştirilmiştir. Örneğin, MAİDE suresindeki 67. ayetin* ***"rebbike"****den sonra gelen* ***"Ali"*** *sözcüğü, ŞUARA suresinin 227. ayetindeki ve NİSA suresinin 168. ayetindeki* ***"Al-i Muhammed"****ler çıkarılmıştır. Gene MAİDE suresindeki 67. ayette, Peygamber döeminde varolan* ***"İnne Ali'yyen mevl'el mümine"*** *(Ali müminlerin mevlasıdır) tümcesi çıkarılmıştır."(1)*

Her ne kadar Kur'an-ı Kerim'de Ali'yle ilgili ayetler çıkarılmış olsa da, Hadis-i Şeriflere baktığımızda, Hz. Peygamber'in Hz. Ali ile ilgili birçok görüş ve düşüncelerine tanık oluyoruz. İşte, Ali için söylenenlerden birkaç örnek:

"Biz, Ali ile bir nurdanız."

"Adem ruh ile beden arasındayken, ben Peygamber; Ali de emir-ül mümindi."

"Ali'den ayrılan benden ayrıldı. Benden ayrılan Allah'tan ayrıldı."

"Ben ilmin şehriyim. Ali de kapısı"

"Ey Ali, bana yaklaş. Tenini tenimle birleştir. Beni ve seni bir ağaçtan yarattılar. Ki o ağacın aslı (kökü) benim, feri (dalı) sensin."

"Veda Hac'cı dönüşünde Gadirhum'da, deve üzerinde iken: Ben kimin Mevlası isem, bilcümle bu Ali de onun (onların) Mevlasıdır. Yani benden sonra İslâmın halifesidir, ilk imamıdır."(2)

Bu açıklamada da görüldüğü gibi, Hz. Muhammed'in, amcasıoğlu, aileden olan ve "**Ehlibeytim**" dediği, hatta daha sonra "**musahip**" kıldığı Hz. Ali için Müslümanlara bir açıklama yapmaması, hadis buyurmaması düşünülemez.

Alevi Düşüncesinde Ali

Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler, konuya böyle yaklaşırken, yani İslamcı anlayış çerçevesinde değerlendirirken, Alevi-Bektaşi düşüncesi ise farklı yaklaşmaktadır. Örneğin Mustafa Aka Bali, EHLİBEYT (Almanya) dergisindeki bir yazısında Ali'yi şöyle anlatmaktadır:

"Daha henüz cenin halindeyken, Harem-i Şerif içindeki putlara tapmaya giden annesinin içinde kıvrılarak, annesinin putperestlik ibadetini yapmaya imkan ve fırsat vermeyen ALİ'dir...

***

Beşikte iken yanına sokulan yılanı iki çenesinden tutup kağıt yırtar gibi ikiye ayıran ALİ'dir...

***

Saf ve mümtaz NUR olan O, her an ve zamanda Musa, İsa ve Hud ile beraber bulunuyordu. İşte o ALİ'dir.

***

Hani Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'inde, ***'ne tarafa yönelirseniz yönelin, Vecpullah oradadır'*** *diye buyurmuştu ya, İşte o Vechullah Ali idi".(3)*

Yazar, bu anlatımlarında Ali'ye büyük bir ululuk ve kerametlik yüklemiştir. Ali'ye öyle bir keramet yüklemiş ki, daha ana rahmine yeni düşmüşken, annesine sancı verdirterek puta tapmasını engellemiş(!) ve yine büyük bir doğaüstü güç gösterisinde bulundurtarak Ali'ye, daha beşikteyken yılanı çenesinden tutup ikiye ayırttırmıştır(!)...

Görüldüğü gibi bunları bilimsel açıdan açıklamak olanaksız ve aklın kabul edeceği şeyler değil. Olaya gerçekçi ve bilimsel açıdan bakıldığında, insanın saçma demesi hiç de kaçınılmaz gibidir. Fakat burada bilimsellikten öte mitolojik ve tasavvufi bir yaklaşım sözkonusudur. Çünkü yazar, bu anlatımlarıyla Ali'ye olan aşırı sevgi ve muhabbetini sergilemektedir. Dünyada, gerçek ve gerçekdışı ne kadar mucize gerektiren olaylar varsa hepsini Ali'ye yüklemiş... yani usdışı ve bilimi zorlayacak denli aşırı kaçan olayları, ancak bir keramet sahibi olan kişi yapar ki bu da Ali'den başkası olamaz...

Mustafa Aka Bali, Ali'ye böylesine yaklaşıp bir "uluhiyetlik" yüklerken, öte yandan bir başka yazar ise buna karşı çıkmaktadır.

*"Hemen şunu ifade edelim ki, Hz. Ali'ye ilk defa **'uluhiyet'** isnat eden, Yahudi asıllı büyük İslâm düşmanı İbn-i Sebe ve arkadaşları olmuştur. İbn-i Sebe, bizzat Ali'nin yüzüne karşı -hâşâ- **'Sen Allahsın'** demiş ve Hz. Ali tarafından Medayin'e sürülmüştür."(4)*

Açıkca görüldüğü gibi yazar, Ali'nin yüceltilmesine karşıdır, **uluhiyetlikten** rahatsızdır. Zaten kitabının diğer sayfalarında, "**halifeliğin öncelikle Hz. Ali'nin hakkı olduğu halde bunun gasp edilmesi iddiasına**" karşılık da, yine yanlı bir tutum sergileyerek bu iddialanın da İbn-i Sebe tarafından ortaya atılan bir fitne olduğunu söyleyerek ilk üç halifeyi haklı çıkarırcasına Hz. Ali'ye başka bir haksızlık yapmaktadır. Çünkü kitap, baştan sona dek Ali'yi ve Aleviliği karalamaktadır.

Biz yine Alevi düşüncesine göre Ali'yi anlatmaya çalışalım.

Alevilerin başvuru ve erkan kitabı olan **Buyruk**'ta da, Ali'ye genişçe yer verilir. Hz. Muhammed'in söylediği ileri sürülen, **"Biz Ali ile aynı nurdanız"** sözleri, Aleviler arasında değişik yorumlara yol açar. Kimi Alevi dedelerine göre, Peygamber ile Ali aynı kişidir. Onlar, hiç bir zaman ölmemişlerdir. Daha sonra değişik adlarla dünyaya gelmişlerdir. Ruhgöçü (reankarnasyon) kuramından etkilenen bu görüşü destekleyen başka bir olay da Hz.

Ali'nin kendi cenazesini yine kendisinin götürmesidir.

Hz. Ali'nin bu tür "keramet" göstermesi ve ululuk mertebesinde olması, İran-Azerbaycan bölgesinde **Ali-İlahi** (Alim-Allah) kolunu yaratmıştır. Bunlar, inançlarını Ali'nin tanrısallığında özleştirirler. Onlar için, geriye Ali'yi simgeleyen şeyi bilmek geliyor. Diğer bir kol **Ehli-Hak** olan Tazekent (İran-Azerbaycan) köyünden bir kelam ise, Ali'yi şöyle betimlemektedir:

İsmail'em geldim cihana
Yere göğe dolana menem
Bilmeyenler bilsin meni
Men Ali'yem Ali menem

Men Hak'kem Hakk'tan gelirem
On İki İmamın biriyem
Çahar köşeyi men alıram
Zat-i kudret-i Ali menem(5)

Alevi inancında Tanrı, Ali suretindedir. o, aynı zamanda **dün be dün**'e (don'dan don'a geçen), yeni biçimlerin çokluğuna, tenasühe dayanmaktadır. Burada **dün** sözcüğü, Türkçe **don**'dur (giysi, kılık, biçim, farklı görüntü), aynı zamanda Tanrı'nın insan suretinde ortaya çıkması, **insan donunda** görünmesi anlamındadır. Şah Hatayi bir şiirinde bunu şöyle açıklar:

"Bin bir don'a girdi dolandı Murteza"

Batınî Düşüncesinde Ali

Batıni düşünceye göre Ali, şöyle tanımlanmaktadır: Ali ve Muhammed, Tanrı tarafından, Adem'den önce aynı ışık parçasından yaratılmışlardır. Bir başka anlatımla, Ali, Adem soyundan değil, onda vücut bulmuş varoluş ötesi bir melektir. Ali, meleklere özgü yeteneklerle donatılmıştır. Bu yetenekler onda giz-

lidir, açığa çıkmamıştır. Aslında Muhammed ve Ali, tek bir kişi olduğundan meleksel yeteneklerin tümü, önce Hz. Muhammed'de ortaya çıkmış, daha sonra Hz. Muhammed'de kendisindeki meleksel bilgileri, adım adım zerrecikler halinde Ali'ye vermiştir. Bu kurama göre Ali, Muhammed ile aynı düzeydedir, kişi olarak Muhammed'le özdeştir.(6)

Tasavvuf Düşüncesinde Ali

Görüntüler ve adlar açısından Allah, Muhammed ve Ali, tek bir nur'dur. Aşamalar açısından, insanlığın en yüce ve en son halkasıdır. **Allah** sözcüğü, hem görünmeyen, hem görünen şeyi kapsar. **Muhammed mim** ile doludur, bütün varlık Muhammed'dir. **Ali** ise, kendi gibi olanların en yücesidir. o, hem ad olarak **Ali** oldu, hem de beden olarak yüce (**âli**) oldu. Yücelikten amaç, bilgisizlikten arınıp salt **gerçek** ve **nur** olmaktır. İnsanlığın son noktası, **Allah-Muhammed-Ali** üçlemesidir. Arşta **nur kandili** yandığında önce Ali'nin nuru görülecektir. Demek ki herşey Ali'dir. Öyleyse, insan Allah-Muhammed-Ali birliğine yeniden dönebilir. Ancak burada, "**Muhammed ve Ali, Allahtır**" anlamına gelmez. Ortada Ali, Veli yoktur. Tanrı, Muhammed ve Ali'de **tecelli** etmiştir, kişileşmiştir.

Tasavvuf düşüncesinde Ali'nin yerini en güzel, Şahkulu Sultan Dergahı'nın (Merdivenköy) son postniştlerinden olan Hilmi Dedebaba şiirinde anlatmaktadır:

Aynayı tuttum yüzüme
Ali göründü gözüme
Nazar eyledim özüme
Ali göründü gözüme

Ali candır. Ali canan
Ali dindir. Ali iman
Ali Rahim. Ali Rahman
Ali göründü gözüme

HİLMİ GEDA'yım bir kemter
Görür gözüm dilim söyler
Her nereye kılsal nazar
Ali göründü gözüme(7)

Görüldüğü gibi Hilmi Dedebaba, Ali'yi sonsuz bir oluşun öznesi olarak görmekte ve **"vahdet-i vücut"** kavramını Ali merkezinde özdeşleştirmektedir.

Bir başka ozan ise, Derviş Ali Alevi ve Bektaşilerin gönlünde yatan Ali'yi şöyle betimlemektedir:

Yeri göğü arşı kürsü yaradan
Men Ali'den başka Tanrı görmedim
Yaradıp kulunun kısmetin veren
Men Ali'den başka Tanrı görmedim

Binbir ismi vardır bir ismi Allah
Eğer inanmazsan hem vallah billah
Ademi görmüşüm elhamdülillah
Men Ali'den başka Tanrı görmedim
DERVİŞ ALİ'm bu ikrara bellidir
Dilim söyler ama kendim delidir
Allah bir Muhammed, Tanrı Ali'dir
Men Ali'den başka Tanrı görmedim*(8)*

Söylencelerde Ali

Hz. Ali, tüm bu sıfatların yanısıra, her ne kadar doğaüstü güce sahip bir kişi gibi gösterilse de, öte yandan her canlı gibi yiyen, içen, gezen, ibadetini yerine getiren, soluk alıp veren, tartışan, konuşan bir "**insan**"dır...

Yazılı kaynaklara ve anlatılan söylencelere göre Ali, beden

olarak iri yapılı ve güçlü bir babayiğit olarak tanımlanır ve bu özelliğinden dolayı Hz. Muhammed zamanında bütün savaşlarda yer almış ve üstün kahramanlıklar göstermiştir. Öyle ki, Alevi inancında kendisiyle birlikte anılan ve kutsal sayılan Zülfikar adlı kılıcıyla nice "**kafirleri**" öldürmüş ve "**müslüman**" yapmıştır. Savaşta her kılıç sallayışında 9-10 düşman kellesini uçurmakta, atı **Düldül**'le en uzak yerleri birkaç saat içinde almakta, böylece kendisinden yardım isteyenlerin dâr'ına yetişmektedir **hazır** ve **nazır** olmaktadır.

Kendi cenazesini kendi götürecek kadar bilimi alt-üst edecek, insanın düş gücünü zorlayacak denli bir keramet sahibi kabul edilen, **Tığteber Şah-ı merdan Ali**, aynı zamanda, babayiğitliği ve cesurluğu sayesinde Kaf Dağı'nın ardındaki devleri teker teker öldürmektedir. Halk arasında anlatılan bir söylenceye göre, Hz. Ali, devleri Kaf Dağı'nın ardına bağlamıştır. Devler, her sabah uyandığında, "*Ali yaşıyor mu?*" diye sorarlar. "*Yaşıyor*" karşılığını alınca dururlar.

Görüldüğü gibi halkımız, Hz. Ali'yi "**ehl-i sünnet**" bir yaşamdan kurtarmış, O'nu nice cenklere göndermiştir.

İşte bu cenklerin birinde devlerle savaşmakta ve Leyla adında bir kızı kurtarmaktadır. "**Devler Diyarında**" adlı cenk öyküsünden bir bölüm:

> "*Fakat kuyunun ağzından adeta yerden bitiyorlarmış gibi birçok devler fırlamaya başladı. Bunlar, Hz. Ali'yi görünce hayretler içinde kalırlar, birdenbire ne yapacaklarını kestirmeyerek tereddüt eserleri gösteriyorlardı. Hz. Ali, etrafını sarmış olan devlerin bu halini görünce Düldül'ün üzengilerine kuvvetle bastı. Dimdik durarak öyle bir nâra attı ki devler korkularından geri geri çekilmeye mecbur kalmışlardı. Hz. Ali fırsattan istifade ederek elindeki Zülfikar ile onları tehdite başladı. Zülfikar'ın darbelerinden kurtulmak için devler birbirlerini ezerek kuyunun ağzından içeri atladılar. Ortada tek bir dev*

kalmamıştı. O zaman Hz. Ali Düldül'ünden inerek kapı büyüklüğündeki kocaman taşları kucaklayarak kuyunun ağzını kapattı. Devleri içeride mahpus bıraktı."(9)

Aleviler arasındaki Ali'yi kutsama bunlarla bitmez. Ali, öte yandan **Allahın Arslanı**'dır.

Aleviler'de arslan, Hz. Ali'ye eş kılındığından birçok hayvandan üstün tutulmaktadır. Alevi-Bektaşi resim yazı sanatında Ali'nin adı, arslan biçiminde çizilerek yazılmıştır. Birçok halk resimlerinde Hz. Ali, hep arslanla birlikte tasvir edilmiştir. Arslanın arapça karşılığı **Asad** ve **Haydar**, farsçası ise **Şir**'dir. **Asad Ailah-ai Galip** (Allahın galip arslanı), **Şir-i Yezdan** (Allahın arslanı), **Şir-i Hûda** (Allahın arslanı), **Haydar-ı Kerrar** (Tekrar tekrar arslan) gibi adlarla anılan Hz. Ali'ye, annesi Fatma bin Asad tarafından ilkin kendi babasının adı olan Asad adı verilmiştir. Fakat Ebu Talip, bu adı **Ali** olarak değiştirdi. Kendisine ait olduğu ileri sürülen şiirlerinde ise Haydara mahlası kullandığı iddia edilir.

Arslan, salt Ali'ye isim ya da ıfat olmakla kalmamış, Alevi-Bektaşilikle ilgili birçok yapı ve türbelerde arslanlı yontu ve resimlere dönüşmüştür. Örneğin Hacıbektaş ilçesinde Hacı Bektaş Veli Türbesi giriş avlusundaki çeşme, **Arslanlı Çeşme** diye anılır. Çünkü arslanın ağzından su akmaktadır ve tepesinde "**Ya Ali**" yazılı olup altında da bir **zülfikar** resmi bulunmaktadır.

Yine bir başka söylenceye göre, Hz. Muhammed Mirac'a çıkarken yolda bir arslana raslar ve arslanın yol vermesi için yüzüğünü verir. Daha sonra yolu Kırklar Meclisi'ne uğrar. Meclis'te Hz. Ali, yüzüğü çıkarıp Hz. Muhammed'e uzatır. O zaman Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin yolda gördüğü arslan olduğuna inanır ve Ali'ye olan hayranlığı daha da artar.

Bu söylencesel olay şiirlere de konu olmuştur:

Miraca Muhammed ki uruç eylediği dem
Bir dergah ki Hak gördü ki Arslan Ali'dir

***

Muhammed Miraca vardığı gece
Kapıda gördüğü arslan Ali'dir
Çıkardı yüzüğün verdi nişane
Hakikat gördü ki Süphan Ali'dir

Aynı aslan motifini Hacı Bektaş Vili'yi gösteren resimlerde, bir dizinde ceylan, ötekinde arslan görürüz.

Ali'nin Varyantları

Yukarıda anlattığımız arslanlı motif, ister istemez mitolojide ve günümüzde bilim-kurguda başka "**kahramanlar**"ı çağrıştırmaktadır. Örneğin Yunan mitolojisinde **Herkül**, arslanla yanyanadır. Herkül, iri gövdesiyle, güçlü kollarıyla dev gibi binaları yıkmakta, sütunları devirmektedir. Girdiği gladyatörler savaşını hep kazanmaktadır. Elinden kılıcı hiç düşmez. Aynı durumu, bilim-kurgu olarak kabul edilen çizgi film kahramanı **Heman**, mekanik düşmanlarına karşı lazerli kılıcıyla (Hz. Ali'nin kılıcı da çatallı idi ve güç anlamında daha üstündür) ve arslana dönüşebilen uzay aracıyla saldırmaktadır. Bu da, **arslan** motifinin ya da bilmeden Ali motifinin, kültürel evrim ya da aktarım sonucu günümüzde nasıl yansıdığını göstermesi açısından ilginçtir. Almanya'da Stutgard şehrindeki Parlemento binasının avlu kapısının iki yanında arslanla ceylan heykelinin karşı karşıya bulunması sanırım hiç de raslantısal olmasa gerek... bu da gösteriyor ki arslan motifi yalnızca Arap külüründe (Şiî ideolojisinde) ve Anadolu Aleviliğinde yer almıyor. Demek ki Yunan mitolojisinde, **Herkül**, günümüz bilim-kurgu dünyasında **Heman** ve **Voltran** ne ise, Alevi kültüründe de **Ali** aynı motifi taşımaktadır. Bunların büyük bir raslantı olduğunu sanmıyorum. Bir kültürdeki olgunun, başka bir kültürde değişik biçimde yansımasıdır. Hani demiştik ya, Ali **dün be dün**'e geçebilir. Bu arada Gılgamış destanındaki tanrı **Gılgamış**'ı da unutmamak gerekir. Gılgamış, yarı insan-yarı tanrıdır. Alevi inancında da Ali, Tanrının insandaki tecellisinin en güzel örneğidir.

Görüldüğü gibi Hz. Ali, tek yönüyle karşımıza çıkmıyor. Bir yandan, İslâmlığın yayılması için çalışan, savaşlara giren ve galip çıkan, daha sonra **ehl-i sünnet** (Sünni ideolojisine göre ibadet eden tam bir müslüman) bir yaşam sürdüren bir müslümandır... Halifeliği döneminde adaletten, doğruluktan ayrılmamış, sunduğu düşünceleri ve eylemleriyle hümanist, toplumcu ve bilge bir kişidir. Öte yandan, birçok kerametlere sahip bir kişi olarak zülfikarıyla mucizeler yaratmış, 5-10 adamın taşıyabileceği bir kale kapısını (Hayber Kalesi kapısı) kendisi taşımış, devlere karşı çıkmış, arslan don'una girmiş, yeri gelince masal kahramanı olarak devlerle savaşmış ve Leyla adındaki kızı kurtarmıştır...

Artık Ali'yi, biraz da gerçekçi ve "**insan**" olan **Ali** olarak ele almalıyız ve buna göre değerlendirmeliyiz. Yoksa Ali, gittikçe Hz. Ali olmaktan uzaklaşır ve **ululuğu** yok olup gider. Bunu derken, Ali'ye olan inancınızı yok edin demiyorum. Ama, zülfikarın 9 arşın uzamadığını, atının bilmem kaç arşın sıçramadığını da bilelim. Yoksa, hurafeler içinde Ali'yi yok etmiş oluruz ki bu da Ali'ye büyük kötülüğü yapmak demektir. Hz. Muhammed ne demişti: "**Ben ilim şehriyim, Ali de kapısı**". Öyleyse, olaylara bilimsel açıdan bakmak zorundayız. Sanırım o aman Ali, gerçekten Anadolu Alevisinin ruhundaki, beynindeki Ali olur. Öbür türlüsü Arap çöllerinde kılıç sallayan Ali olur ki, sanırım Anadolu Alevilerinin Arap Ali'siyle bir işi olmasa gerek... Anadolu Alevisinin Ali'si, büyük ozan Pir Sultan Abdal'ın bir kurtarıcı olarak seslendiği, dâr'ına çağırdığı Ali'dir. Bakın Pir Sultan Abdal, nasıl çağırıyor Ali'yi:

Gözleyi gözleyi gözüm dört oldu
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi
Korular kalmadı kara yurt oldu
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Kızılırmak gibi bendinden boşan
Hama'dan Mardin'den Sivas'a döşen
Düldül eğerlendi Zülfikar kuşan
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Ve hâlâ bekleniyor Şah-ı merdan Ali... Bir kurtarıcı gibi... bilgeliğiyle, doğruluğuyla, insanlığa ışık tutacak sözleriyle...

Ali'siz Alevilik Olmaz

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi, Aleviliğin odağında "**Ali**" yer almaktadır. Fakat bu Alevilik, ehl-i sünnet bir yaşam biçimi gösteren, Hz. Muhammed'le İslamlığı yaymak için kılıcını çekmekten bir an olsun kaçınmayan, savaştan savaşa koşan halife ve imam göreviyle Arap ideolojisinde yer alan "**Ali**"nin yolundan giden değil, Anadolu Alevisinin yüreğinde ve belleğinde yarattığı, Pir Sultan Abdal'ın imdadına çağırdığı ve Hama'dan, Mardin'den, Sivas'a döşenecek olan yiğit, zalimlerin korkusu ve yoksulun manevi moral kaynağı olan yüce insan "**Ali**"dir. Kişinin kendi ruhundaki "**Ali**"dir. Bu Ali, ezilmişliğin, umutsuzluğun, baskı ve zulüme karşı çıkmanın, Hızır Paşalara başkaldırmanın, zalime karşı diklenmenin sembolü olan "**Ali**"dir.

Ali kavramını Alevilik'ten çıkardığımız zaman geriye gerçek anlamda bir Alevilik kalmaz. Olursa salt bir kültürel/folklorik bir kavram olur ki, bu da insanları birbirine yaklaştırmada sosyal bir çimento oluşturmaz.

Ali'li Alevilik demek, semah demektir, saz ve söz demektir, muhabbet demektir, duvaz-ı imam demektir, cem demektir...

Faik Bulut'un geniş bir kitap çalışmasında, çeşitli kaynak ve belgelere dayanarak yazdığı **"Ali'siz Alevilik"** olmaz. Alevi düşüncesinde bir Ali olgusu vardır, ama Bulut'un kitabında yazdığı ve tüm olumsuzlukları sergilediği bir "**Ali**" değil...

Alevilik, salt İmam Cafer-i Sadık kanalıyla Ali'ye bağlanmak demek değildir. Bir kısım Türkçü ideologların ileri sürdüğü gibi ne

öz Türklüktür, ne de Hacı Bektaş Veli Ahmet Yesevi ekolünden gelme gibi gerçeğe aykırı bir savı atarak Sünnileştirmek de değildir. Ali'yi sevmekle kimse **Alevi**" olamaz. İstanbul Belediye Başkanı R. Tayyip Erdoğan efendinin, cemevini buldozerle yık, yerle bir et ve arkasından "**Alevilik, Ali'yi sevmekse ben de Aleviyim**" gibi samimi olmayan sözüyle de Alevilik olmaz. Bu tavır hiç bir Aleviye yakışan tavır değildir.

Faik Bulut, nedense satır aralarında usta bir üslupla Aleviliği en sonunda Kürtlüğe kadar götürmüş. Şöyle ki, "**Alevi**" sözcüğünün Farsça/Kürtçe **Alaw**'dan gelebileceğini, dolayısıyla Alaw'ın da Türkçe karşılığının Alev olduğunu, Alev'in de ateşle ilişkili olduğunu düşünerek **Ateşetaparlar** anlamına geleceğini söylemektedir. Bilindiği gibi Ateşetaparlık, Mazde ve Zerdüşt inancında vardır. Bu inançlar da Kürt kültürünü besleyen ana damarlardır. Böyle bir mantık yürütmeyle **"Alevilik=Kürtlük"** demek istiyor ki burada taraflı davrandığını da açıkca ortaya koymuş oluyor.

Biz şunu iddia etmiyoruz: Alevilik, Orta-Asya kökenli Şaman kalıntılarını taşıyan, İslamlığın ortaya çıkmasıyla buradan da biraz İslami renk alan bir inanç sistemi de değil. Orta-Asya'dan (ya da Bulut'un dediği gibi başka topraklardan) gelen Türkmenler, Anadolu'ya geldiklerinde birçok kültür yapısıyla uygarlıklarla karşılaştılar. Horasan kapısından gelenler kuşkusuz İrani kaynaklı inançlarla, Zerdüştilikle, Mezdekizmle karşılaştılar ve kıl çadırların, kopuzların yanısıra bu kültürden de bir tutam yüklendiler ve öyle ayak bastılar Anadolu'ya. Nazım Hikmet'in "*dört nala gelip uzak asya'dan/akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan*" Anadolu'ya. Yaşar Kemal'in dediği gibi "*Harran ovasına kondular ulu şahinler gibi*" ve "*ceylanlara karışıp semah döndüler kırk gün kırk gece*"...

Alevilik, bir yanıyla Orta-Asya'ya uzanan, bir yanıyla Mezopotamya kültüründen kalıntılar taşıyan ve tüm bunları Anadolu'daki inançlarla, kültür olgularıyla harmanlayıp bir mozaik oluşturan bir dünya görüşüdür, bir felsefedir, bir yaşam sistemidir.

Ali, bugün Alevi-Bektaşi canların yüreklerinde niyazlarındadır. Onu sevenler, dağa taşa Ali'nin ayak bastığı yer diyerek niyaz etmekte, kimi yeri Zülfikar'ın yardığı dağ-taş diyerek kutsamakta, kimi yeri Düldül'ün bastığı yer diyerek orayı ziyaret yeri yapmaktadır. Binbir türlü yollarla Ali'ye olan sevgi, saygı, muhabbetini dile getirmektedir. Bu ne denli bir sevgidir ki 1400 yıldır bitmeyen bir kaynak gibi, her gün, doğan güne karşı, doğan aya, akan suya karşı kendini yenilemektedir.

Sözümüzü Şah'ın bir sözüyle bitirelim:

"O şehrin ahalisini küçümseyip kendi aklınla övünme. Her kabile kendi yüreğiyle yaşar".

Dipnotlar

1-Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü: Alevilik, Berfin Yayınları, 2. baskı, 1994, İstanbul.

2-Ehlibeyt Dergisi, Sayı:16-17-18, 1989, Almanya

3-Mustafa Aka Bali, Anka-yı Kaf-ı Lahut Selim-i Sina'yı Ceberrüt Ali Göründü Gözüme" adlı yazısı, Ehlibeyt Dergisi, Almanya, Sayı: 16-17-18.

4-Mehmet Kırkıncı, Alevilik Nedir?, Cihan Yayınları, 3. baskı, 1990, İstanbul.

5-Alevilik İçin Ne Dediler?, ANT Yayınları, (İ. Melikoff'un bir yazısından alınmıştır), 1990, istanbul.

6-Anton Jozef Dierl, Anadolu Aleviliği, ANT yayınları, İstanbul

7-Birdoğan, age.

8-S.Nüzhet Ergün, Alevi-Bektaşi-Kızılbaş Ozanları, 3 Cilt

9-Hz. Ali Cenkleri:Devler Ülkesinde, İstanbul Maarif Kütüphanesi Yayını, 1964.

ALİ KAVRAMININ BOYUTLARI/ŞİİRDE

Rıza Zelyut

Alevi inancının ve düşüncesinin kaynağı kabul edilen İmam Ali'ye Alevi-Bektaşi kesiminin bakışı, çok derin ve çok boyutludur. Bu derinliği ve çeşitliliği en iyi biçimde şiirde yakalıyoruz.

Çünkü, şiir kutsaldır, insanların ilk dilidir. Bu yüzden de dokunulmazdır.

Alevi-Bektaşiler Ali'yi nasıl algıladıklarını en açık biçimde şiirle anlatmıştır.

Hemen belirtelim ki, Alevi kesim ile Bektaşi kesimin Ali algısı birbirine çok benzer.

Ali kavramı, 598 (600?) tarihinde doğup 661'de Kufe'de şehit edilen somut Ali'den oldukça farklılaştırılmıştır. Bu farklılaşma Horasan-İran-Anadolu hattında çok daha net, çok daha fazladır.

Müslümanların Alevi kesimi, kendi özlemlerini, isteklerini, hatta eski inançlarından bazı özellikleri Ali'de somutlaştırarak karşımıza gerçek Ali'den oldukça farklı, bir sembol Ali çıkarmışlardır.

Anadolu'da oluşan Alevilik kendi gerçeğini ve ideolojisini şiirle anlattığından Ali gerçeğinin aldığı yeni boyutu ve değişimi şiirde izlememiz mümkündür.

XVI. yüzyılda iyice biçimlenen ve somut biçimde Sünnilikle ideolojik siyasal mücadeleye giren Anadolu Aleviliği Ali'yi nasıl algılıyordu? Şimdi XVI. yüzyılın ünlü ozanlarından ve Alevilerin 7 Ulular diye nitelediği ozanlardan birisi olan Virani Baba'yı alıntılarla izleyelim:

Bil Ali'yi can ile canan budur
Bil Ali'yi çeşme-i hayvan budur
Bil Ali'yi suret-i subhan budur
Bil Ali'yi suret-i Rahman budur

(Bil ki Ali hem candır, hem sevgilidir; Ali, ölümsüzlük suyudur, Ali Allah'ın görünüşüdür.)

***

Ali İncil Ali Tevrat
Ali Zebur Ali Kuran
Ali fazl ü Ali irfan
Ali'dir sümme vechullah

(Dört kitabın kendisi doğrudan doğruya Ali'dir. Ali'nin Sıffın'da Emevilerin Kuran'ı mızrak ucuna takıp askerleri kandırmaya kalkması üzerine söylediği "Onlar yapraklardır, aldanmayın. **Ben konuşan Kuran'ım**, beni dinleyin" sözüne telmih. Ali erdemdir ve bilgeliktir, Ali Allah'ın görüntüsüdür.)

***

Biz Urum abdalıyız zahid Huda'mızdır Ali
Hayy ü Kayyum-ı ebed nur-ı bekaamızdır Ali

(Ey yobaz - biz Anadolu dervişleriyiz, bil ki Ali bizim Allahımızdır. O, Hayy ve Kayyumdur (Tanrı'nın sıfatları...). Ali, sonsuza dek var olacak ışığımızdır.)

***

Edegör zahid ikrar
Ali'dir Halik ü Hallak
Bunu böyle diğil tekrar
Ali'dir Halik ü Hallak

(Ey yobaz bunu kabul et: Ali hem yaratan hem de yaratılandır.)

***

Ya Ali ben senden ayrı Allah derim, gayri yok
Zikrimizdir ba-i bismillah derim gayri yok

(Ya Ali, bence senden başka bir Allah yoktur. Çünkü sen Ba'nın altındaki noktasın. -Kuran Fatiha ile başlar, Fatiha ise "Bismillahirrahmanirrahim" ile başlar. Bu cümlenin ilk harfi Ba olup altında 1 nokta bulunan ters dönmüş Ç gibi bir işarettir. Noktayı kaldırdığınızda Ba harfi yok olur. Bundan Bismillah ve Kuran'ın kilidi olan Fatiha yok olur; giderek dinin tüm kuralları ortadan kalkmış sayılır ve dünyanın düzeni yıkılır. İşte o nokta Ali'dir ve bu haliyle de dünyanın düzenini ve varlığını simgeler. O haliyle de Allah'tır.-)

***

Ali emriyle olmuştur cihanın varlığı külli
Ali'den gayri mi sandın bugün ol Halık-ı Sübhan
Ali dindir Ali iman Ali rahmet Ali Rahman
Ali Zebur Ali Tevrat Ali İncil Ali Kuran...

***

Alevilerin en büyük ozanı, Türkçe'nin Yunus Emre'den sonraki en güçlü sesi Hatayi (Şah İsmail) Ali kavramını biraz daha militanlaştırır. Kendisini İmam Ali'nin yeniden bedenleşmiş bir devamı sayan Hatayi yandaşlarına şöyle seslenir:

Be erenler, be gaziler
Gelen Murteza Ali'dir
Yezid'e batın kılıncın
Çalan Murteza Ali'dir.

Turnaya vermiş sesini
İmamlar çeker yasını
Yine kendi devesini
Yeden Murteza Ali'dir.

Dünyanın yaratılışı ile ilgili olarak 4 kitapta dile getirilen Yahudi kökenli yaratılış kavramını da Aleviler aşmışlar ve özellikle Şamanist inanca dayalı mitolojide Ali-Muhammet kavramını dile getirip boyutlandırmada kullanılmışlardır.

Söylenceler bölümünde belirtileceği gibi Ali ile Muhammet'in nuru, bilinen zaman öncesinde kudret kandilinde vardı ve bu bütün Alevi ozanlarınca güçlü biçimde dile getirilmiştir.

Hatayi'nin dediği gibi:

"Kudret kandilinde parlayıp duran
Muhammet Ali'nin nurudur vallah"

Gerek Virani, gerek Ali'nin erdemini Faziletname isimli ilginç eserinde anlatan Yemini Baba. Hatayi'den şiddetle etkilenmiştir. Pir Sultan Abdal ise Hatayi'nin birinci sınıf öğrencisi ve yoldaşıdır. Pir Sultan, Hatayi'yi şiddetle izlemiş ve hatta kopya etmiştir.

Hatayi, Ali'yi anlatırken şöyle der;

Gevher-i zat-ı kadim-i Kibriya'sın ya Ali
Enbuya ve evliyaya pişüvasın ya Ali

(Ey Ali, sen yüce Allah'ın sonsuz varlığının ortaya çıktığı bir mücevhersin. Sen, evliyaların ve peygamberlerin başısın.)

Elbette, Alevi geleneği Muhammet'i Ali'den asla ayırmaz. Bu yüzden Hatayi, "Kıblegahımdır Muhammet, secdegahımdır Ali" diyerek ayrılmazlığını vurgular.

1519 yılında yazdığı Faziletname ile Ali'nin hakkında yaratılan menkıbeleri (söylenceleri) derleyen 7 ulu ozandan Eğri-bozlu Yemini Baba da Ali'yi aynı biçimde Allah'ın bir mucizesi, daha doğrusu tecelli noktası olarak kabul eder. Ali'yi anlatırken şöyle der:

Dediler ki keramet kanı Haydar
Dayanmaz derdimin dermanı Haydar
Hakın kudretleri senden ayandır
Velayet mülkünün sultanı Haydar
Cemada dil verirsin emr-i Yezdan
Verir nutkun ölüye canı Haydar

(Ey Ali [Haydar] sen sonsuz kerametlerin madenisin. Onulmaz dertleri sen sağaltırsın. Sen velayetin başısın. Allah'ın güçleri sen de ortaya çıkar. Sen Allah'ın emriyle cansızlara dil verirsin, ölüyü bile diriltirsin.)

Yine aynı yüzyılın ozanlarından Kanberi de, Ali'yi anlatırken Muhammet'le Ali'nin aynı nurdan yaratıldığını, Ali'nin evliya ve enbiyanın başı olduğunu söyler. Ve İsa'nın İncil'de Ali'yi "İlya" diye andığı tezini bir kez daha gündeme getirir.

Pir Sultan Abdal'da Ali kavramı, Hatayi ile Virani arasında bir yerdedir. Pir Sultan Abdal'ın şiirinde Ali ile ilgili bütün söylenceler yer alır. O şiirler, Ali'yi olağan insanın üstünde, hatta zamanlar üstü bir varlık olarak gösterir. Zaman üstülüğe inanç kesindir:

Bir ismin Haydar'dır bir ismin Ali
Hak, Murteza dedi sana ya Veli
Cihanın ahiri hem de evveli
Velayet mülküne sultan olan Şah

Pir Sultan Abdal, giderek Ali'yi ilahlaştırır ve yaratıcı konumunda anlatır:

Gafil kaldır gönlündeki gümanı
Bu mülkün sahibi Ali değil mi?
Yaratmıştır on sekiz bin âlemi
Rızıkların veren Ali değil mi?

Binbir adı vardır bir adı Hızır
Her nerde çağırsan orada hazır
Ali padişahtır Muhammet vezir
Bu fermanı yazan Ali değil mi?

Şiirlerde Ali-Hızır bağlantısı, Hızır'daki ölümsüzlük kavramının Ali'ye geçirilme noktalarından birisidir. Ölümsüzlükten giderek tanrılaşmaya varılacaktır.

Yine İsmaili etki ile velâyet makamının nübüvvet makamından üstün olduğu (Yani tarikatın şeriattan üstün bulunduğu) Pir Sultan tarafından dile getiriliyor ve bunun sonucunda da Ali'nin padişah, Muhammet'in vezir olduğu söyleniyor.

Bu kavram, Muhammet'i, küçümsemeyi içermez, Ali'nin makamını tayin için başvurulan bir anlatma taktiğidir.

Pir Sultan ve diğer Alevi ozanları, Ali'yi Muhammet'ten asla koparmamışlardır. Bu birliktelik, evrenin yaratılışından bile önceye gitmektedir. Söylenceler ve söylencenin şiirleşmiş biçimleri bunu yansıtır. Bu yaklaşımı, Yunus Emre'de bile görmekteyiz.

1596'da Hakk'a yürüyen Nemayi de Ali'yi şöyle anlatıyor:

Fazl-ı Hakk'ın nutk-ı zatı var, sensin ya Ali
Dü cihanda gayri yok deyyar, sensiz ya Ali
Yoğ iken ol dem zemin ü asman-ı kün fekan
Gün gibi ruşen olan envar sensin ya Ali

(Hakkın erdeminin varlığı sensin ey Ali. Ey Ali, iki cihanda var olan tek varlık sensin -senden başka kimse yok-

Hakk'ın "Ol" emriyle evren yaratılmadan önce, yerin ve göğün bulunmadığı zamanlarda - senin varlığın gün gibi gerçekti...)

Yine aynı yüzyılın ozanlarından Caferi şöyle der:

Ali emriyle gelmiştir vücuda âlem ü adem
Ali hükmüyle olmuştur ne kim pinhan ü peyda'dır.
Ali şol lamekandır kim münezzehdir kamu şeyden
Ali şol binişandır kim her eşyada hüveydadır.

(Evren ve insan, Ali'nin emriyle var olmuştur. Gizli ve açık ne varsa bunlar Ali istediği için böyle olmuştur.

Ali mekân dışı bir varlıktır ve her şeyden ayrıdır. Ali'nin kanıtı -işareti yoktur ama o aynı zamanda bütün eşyada kendisini isbat eder/Her nesne'de Ali görünür.)

Ali'ye yönelik aşırı sevgi ve onda göksel güç arama tutumu, XVII. yüzyılda da sürmüştür. Ali'nin yaratıcılığının öne çıkartıldığı şiirleri bu çağda da görmekteyiz. Kul Derviş şöyle diyor Ali'ye:

Derdim çoktur dermanını etmezdim
Hakkı koyup batıl dine gitmezdim
Beni yaratmasan günah etmezdim
Hata benden ata senden ya Ali.

Bu tutum XVIII. yüzyılda da sürmüştür. Bu dönem şairlerinden Tahir:

Özge sırdır, haliki ol cümlenin hem rehberi
Şahı oldur dü cihanın gafil olma gel beri
Bunca şahlar olmak ister Kanberi'nin Kanber'i
Serseri gezme cihanda Caferi ol Caferi
Esselam ey ayn-ı alem Sırr-ı Sübhanım Ali
Esselam ey ba-i Bismillah-i Rahman'ım Ali

(İlginç bir sırdır bu: Ali her şeyin hem yaratıcısıdır hem de güdücüsü. O, iki cihanın padişahıdır, bunu bil. Bunca padişahlar onun kölesi olan Kanber'e köle olmak isterler. Sen de bu dünyada başıboş kalma, gel Caferi -Alevi- ol. Selam olsun Allah'ın sırrı olan evrenin gözü Ali'ye. Selam olsun, Bismillah'ın Ba'sı olan Ali'ye...)

XIX. yüzyılın büyük Alevi-Bektaşi ozanları da Ali'nin Hakk'ı temsil ettiğini, Ali'nin gücüyle, adaletiyle, erdemiyle Hak olduğunu vurgulamışlardır.

Büyük ozan Dertli şöyle diyor müseddesinde:

Hem Ali'dir hem velidir hem velayet şahıdır
Hem nücum ü hem şems hem felekler mahıdır
İns ü cinnin zahir ü batında padişahıdır
Kafirin küfrüdür hem müminin penahıdır
Ya nice medh etmeyeyim dünya vü ukba namı var
La feta illa Ali la seyfe illa Zülfikar

(Ali, hem yücedir hem de velidir -Dinin peygamber sonrası sürdürücüsüdür- hem de bütün erenlerin şahıdır. Yıldızların, güneşin, göklerin ayıdır. İnsanların ve görünmeyen varlıkların -cin- padişahı odur. O kâfirin küfrü, müminin imanıdır. -Oluşu, bütün yönleriyle Ali temsil eder- Ali övülmez mi? Onun bu dünyada ve öbür dünyada şanı vardır. Ali'den üstün yiğit, Zülfikâr'dan keskin kılıç yoktur.)

Yine Dertli'ye yakın zamanda yaşayan Hıfzi şöyle diyor:

Kendi birdir ismi bin bir okunur Rabb-ı Celil
Kimse bilmez sırr-ı hikmet La feta illa Ali.

Aynı dönem ozanlarından Ecri de Ali'yi Hak makamına oturtur:

Ali'dir evvel ü ahir Ali'dir batın ü zahir
Ali'dir her yerde hazır Ali'dir ol veliyullah

(Zamanın öncesi ve sonrası Ali'dir. Dünyanın ve nesnenin özü de biçimi de yine Ali'dir. -Madde âlemi de mana âlemi de Ali'dir- Ali, her yerde hazırdır, çünkü o Allah'ın velisidir.)

XIX. yüzyılın son yarısında yaşayan ozanlardan Bosnavi, Ali'ye aynı biçimde yaklaşır:

Muhabbet kapısın açayım dersen
Açanla açtıran Ali'dir Ali
Hakkın cemalini göreyim dersen
Görenle gösteren Ali'dir Ali.

(Nedenleri ve oluşları Ali'ye bağlayan bu şiir, Ali'yi ilahi güçlerle dolu olarak anlatır.)

Bu yüzyılın son döneminde yaşayanlardan büyük Bektaşi ozanı Mehmet Ali Hilmi Dedebaba da Ali'yi sonsuz bir oluşun öznesi olarak görür ve vahdet-i vücud kavramını Ali merkezinde oluşan bir kavram olarak şiirleştirir:

Ayine tuttum yüzüme
Ali göründü gözüme
Nazar eyledim özüme
Ali göründü gözüme

Ali candır Ali canan
Ali dindir Ali iman
Ali Rahim Ali Rahman
Ali göründü gözüme

Bütün bu şiirleri özetleyen ve doğrudan doğruya dile getiren ise geçen yüzyılda yaşayan Derviş Ali olmuştur. Hem Alevilerin hem Bektaşilerin gönlünde yatan Ali kavramını bu Derviş, açıksözlülükle şöyle anlatır:

Yeri göğü arşı kürsü yaradan
Men Ali'den başka Tanrı görmedim
Yaradup kulunun kısmetin veren
Men Ali'den başka Tanrı görmedim

Bin bir ismi vardır bir İsmi Allah
Eğer inanmazsan hem vallah billâh
Âdemi görmüşüm elhamdülillâh
Men Ali'den başka Tanrı görmedim.

Her ne görür isen hikmettir işi
Yüz yiğirmi dört bin nebiler başı
Men Ali'den başka Tanrı görmedim

Ali gibi er gelmedi cihâne
Ana da buldular dürlü bahâne
Yedi kez uğradım ulu divâne
Men Ali'den gayrı Tanrı görmedim

Derviş Ali'm bu ikrâra bellidir
Dilim söyler amakendim dilidir
Allah bir Muhammed Tanrı Ali'dir
Men Ali'den başka Tanrı görmedim

Özetlersek: Alevi-Bektaşi inanç ve düşüncesinin en geniş biçimiyle anlatıldığı şiir dili, kutsal ve dokunulmaz olarak en içten duyguların, en gizli düşüncelerin dile getirildiği bir araçtır.

Şiirde dile getirilen bu görüşler, söylencelere de yansımıştır.

İmam Ali'nin faziletlerinin anlatıldığı kitaplarda bu söylenceler yazıya geçirilmiştir. Ama halen sözlü gelenekte yaşayan söylenceler de vardır ki bunların zaman geçirilmeden saptanması gerekir.

Şiirlerden yola çıkarak ulaştığımız Ali kavramının temel özelliklerini en basitten en üste doğru bir algılama, yorumlama, görevlendirme, sembolleştirme dikkate alınarak şöyle sıralayabiliriz:

* Ali, Allah'ın arslanıdır, seçilmiş kişidir?

* Ali, peygamberin vasisi ve Allah'ın velisidir. Bu yüzden bütün evliyaların şahıdır.

* Ali ile Muhammet, tek kavramdan oluşur. Buna, Muhammet Ali denilir. Ali Muhammet'tir, Muhammet ise Ali'dir. Bunlar bir elmanın dışı ve içi gibidir. İkisi birleşip elmayı meydana getirir.

Muhammet nebidir, Ali velidir. Velâyet ve nübüvvet (yani

risalet ile imamet) bibirinden ayrılmaz. Bunlar göksel görevlerdir. Bu görevde bulunan peygamber de, veli de (Ali ve 12 İmam) masumdur, temizdir. Bunlar ebedi bilgi ile donanmışlardır. Onlar önderdir, onlar ebedi bilgi ile donatılmışlardı. (7 İmamcı Alevilerin velâyeti nübüvetten üstün tutmaları, Ali'nin kutsallaştırılmasında önemli bir etkendir.)

* Muhammet ve Ali aynı ışıktan (nurdan) yaratılmışlardır. Âlem yok iken bir kandilde ak nur ve yeşil nur olarak Muhammet-Ali'nin nuru vardı. Adem'den itibaren peygamberlere ilham olan bu nur, en sonunda Ali ile Muhammet'te ete-cana bürünmüştür.

(Burada, Ali-Muhammet'in zamanüstlüğü ve İsrail kaynaklı yaratılış kavramından kopuşu gözlemekteyiz.)

* Ali'nin velâyet mülkünün sahibi olması, peygamberin şeriatı temsil ederken Ali'nin hakikatı temsil etmesi, dinin özünün onlar tarafından temsil edilmesi, ebedi gerçeği bu velâyet temsilcilerinin bilmesi ve açıklaması, velâyet kavramını ve bunun başı Ali'yi öne çıkartmış, giderek daha da kutsallaştırmıştır. Alevi-Bektaşi ozanı "Kıblegahım Muhammet secdegahım Ali" derken, Muhammet'i (nebi'yi) Ali'ye ulaşmanın (veli) aracı sayar.

* İnsanın kutsallığı ve insanın Tanrı suretinde yaratılması (Tevrat/Yaratılış bölümü) insan kutsallığının Tevrat'tan Kuran'a aktarılması, insanın tanrılaştırılması düşüncesini geliştirmiştir.

* İlkel dönemlerde tanrılar insan biçiminde tasavvur edilirken (Kutsal ve yararlı hayvanlar da tanrı tasvirinde kullanılmıştır. Yırtıcı kuşların da tanrısallaştırıldığı bir gerçektir.) Daha sonra insan tanrılaştırılmaya gidilmiş ve böylece eski ilişki, ters yüz edilerek yeniden sürdürülmüştür.

İnsanın kutsallaştırılması süreci İslam içinde de devam etmiş, özellikle tasavvuf akımının yaygınlaşması ile Tanrı'nın gerçek mekânının insanın gönlü olduğu kabul edilmiştir. Bütün Müslüman düşünürler şu ayeti kutsal ve doğru kabul ederler: Allah der ki: Yere göğe sığmadım da mümin kullarımın kalbine sığdım. (Yunus Emre'yi ve ardından gelen Alevi-Bektaşi ozanlarını ciddi biçimde yönlendiren bir yaklaşım.)

Ali'nin kişiliği ve efsanelerle yüceltilen yaşamı da onun kutsallaştırılmasında bir etken olmuştur.

Böylece, Ali, Şii inancında genellikle ya "yarı Tanrı" ya da Tanrı sayılacak bir mertebeye yükselmiştir. Geçmişte, gizlenilen bu inanç, günümüzde açıkça tespit edilebilmektedir. Bütün Ortaçağ ve Yeniçağ boyunca değişik Şii mezhepleri/tarikatları Aliallahi inancını yürekten savunmuştur.

Bu inanç, Anadolu Alevileri arasında da, Bektaşiler arasında da şiddetle yayılmıştır. Bu inancın izleri bugün Alevi-Bektaşi taban arasında canlı biçimde yaşamaktadır. Bugün de pekçok Alevi, Ali'ye Allah'ın sıfatlarını yükler. Anadolu Alevisi'nin Ali'ye bu bağlılığını ve kutsallaştırılmasını geçmiş şiirde olduğu gibi günümüz ozanlarında da görmek mümkündür. Bu durumla ilgili olarak "İréne Mélikoff hocanın "Uyur İdik Uyardılar" adlı kitabında anlattığı (sayfa, 16-17) bir anısını özetleyelim:

Yıl 1969. Mélikoff, Anadolu Alevilerini incelemeye çalışıyor. Hacı Bektaş Veli dergâhına gidiyor. Orada nefes okuyan cezbeye kapılmış Feyzullah Çınar ile karşılaşıyor. Feyzullah Çınar'dan bir nefes okumasını istiyor. İstediği nefes de "Sen Allah'ın arslanısın ya Ali..."

Baba Feyzullah, Mélikoff'un bu isteğini duyunca omuzlarını silkiyor ve "olmaz", diyor. Sebebini de açıklıyor:

"Ali, Allah'ın arslanı değil, Allah'ın kendisidir..."

Hemen belirtelim ki Anadolu Alevi ocaklarında bu kavramı kuvvetlendiren birçok söylence anlatılır. Bizim bağlı bulunduğumuz Şah İbrahim Ocağı geleneği de, taliplerini bu düşünceye yakın düşüncelerle yönlendiregelmiştir.

Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda bu gerçek genellikle görmezden gelinmiş. Aliallahi düşüncesine yöneltilen olumsuz sert eleştiriler nedeniyle de Anadolu Alevilerinin bu düşünce ile ilişkilerinin olmadığı gösterilmek istenmiştir.

Ama gerçek bunun tersidir.

Âşıklar-dedeler, rehberler ortadadır...

Şiirler - yazıya geçmiş söylenceler, hatta buyruklar ortadadır.

Sünnilere hoş görünmek uğruna bu gerçeğin üstünü örtmek doğru olmaz

Anadolu Alevisinin gönlündeki Ali, sembol biçiminde bile olsa bir Tanrı'dır.*

---

* Alevilere yönelik iftira ve karalamaların etkisinde kalarak geçmiş dönemde ben de Anadolu Aleviliğinin Aliallahilikle ilgisinin bulunmadığını yazdım. Yeni bir saldırı ile karşı karşıya kalmama güdüsünün etkisi ile bile bile yanlış yaptım.

Ama geçmişte de biliyordum ki, Ali kavramı bizde çok farklıydı, çok değişikti. Bugün, şu veya bu kesimin eleştirisinden korkmadan gerçek ne ise onu dile getirmenin rahatlığı içindeyim.

Kaynaklar

1) S. Nüzhet Ergün: Alevi-Bektaşi Kızılbaş Ozanları (3. Cilt)
2) Pir Sultan Abdal Divanı (C. Öztelli)
3) Şah Hatayi Divanı (S. N. Ergun)
4) Virani Divanı (M. Halit Bayrı)
5) Turgut Koca (Bektaşi Ozanları)

ANADOLU ALEVİLERİ VE HZ. ALİ

Burhan Kocadağ

Bin yıllık Anadolu Alevi kültürü, inancını ve yaşam biçimini, adını ve İslam dünyasındaki yerini Hz. Ali'den ve onun Ehlibeyt'inin yandaşı olmaktan alır.

Horasan ve Maveraünnehir'deki kavimler, Anadolu'ya gelmezden önce Hz. Ali ve Ehlibeyt'inin taraflısı olarak Aleviliği seçmiş ve benimsemişlerdi. İslamiyetin zorla ve baskı ile Türkler arasında yayılmasından sonra, gerek Emeviler ve gerekse Abbasiler'in dönemlerinde Hz. Ali evlatlarına yapılan zulüm ve baskılardan ötürü Hz. Ali ve Ehlibeyt'inin tarafını tutmuş, Ortodoks Sünni dünyasına karşılık Heteredoks çizgide yerini almıştır. Bu yörüngede eski Türkler'in Şamanist dininin CEM-SEMAH gibi ibadet geleneklerini KOPUZ (SAZ-BAĞLAMA) gibi enstrümanlarla ama ikili tapınmalarını Heteredoks İslami sentezlerle birleştirmiş ve temel unsuru insan olan güzel ahlaki geleneklerini kanlı ve kansız tüm baskılara karşın günümüze dek sürdüregelmişlerdir.

Anadolu Alevileri'nin en aziz ulu kişisi Hz. Ali'dir. Anadolu'da Aleviler denilince Hz. Ali ve Hz. Ali denilince de Alevilik akla gelir. Yani bu demektir ki Ali'siz Alevilik olmaz. Birilerinin çıkıp "Ali'siz Alevilik" diye yazdığı yapıtda döktüğü yalan yanlış inciler, ciddiye alınır türden değildir.

Bir binanın temel taşları gibi Anadolu Aleviliği de Ali ile başlar, Ali ile biter. Ali'yi çekip aldınız mı, her şey alt üst olur. Yani bu demektir ki, Hz. Ali, Anadolu Aleviliği'nin mayasıdır. Bir kez bu maya, onlarca yüzyıldan beri işlevini tamamlayarak istenilen yere varmıştır. Bu maya kanla yoğrulmuş, acı ile pişmiştir.

Anadolu Aleviliği, Hz. Ali ve Ehlibeyt'ini pek sever. Bu sevgi, insan içinde de kendini gösterir. Her ne kadar Sünni kesimde Ali, Hasan-Hüseyin isimlerine tek tük rastlanırsa da, Alevilerde tüm 12

İmam isimleriyle birlikte Ali ismi pek ağırlıklıdır. Bu sevgi o kadar farklıdır ki, kimi zaman bir Ali yerine Bin Ali (Binali) şeklinde görülür.

Ali, Anadolu Alevileri'nin her şeyidir. Kalimei şehadetin sonunda Ali Veliyullah denildiği gibi İslam olmanın tek koşulu imişcesine Ali inancı ve sevgisi herşeyin başında gelir. Öyle bir inanç ki, kimi yerlerde ve Alevi felsefesinde Ali Peygamberden önde gelir. Kırklar ceminde olduğu gibi.

Ali, Anadolu Alevileri'nin kutsal ve aziz ululanının başıdır. Tüm ulular Ali'ye bağlanır. Kimi zamanlarda ve geçmiş tarihlerde bu üstün sevgiden ötürü Ali Tanrı'laştırılmış veya Tanrı mertebesine yükseltilmiştir.

Nefeslerde, deyişlerde, şiir ve koşuklarda Ali işlenildiği gibi, bestelenen türkülerde, Düvaz-i İmamlarda ve Gülbanklarda Ali vardır. Ali'siz dua olmadığı gibi, Ali'siz yaşam da düşünülemez Anadolu Alevilerinde.

Ali, üstün bir sevginin sembolüdür. Yaşam onunla başlar, onunla noktalanır. Bedenin, ruhun varlığı, Alevi felsefesinin temel unsuru Ali'dir. Evveli, ahiri Ali'dir. Dünya var olmadan önce Ali vardı, sonra da Ali vardır. Ali, ölümsüzdür. Gönüllerde sevgiyle yaşar çünkü.

Önceleri Sünni kesimin önde geleni ve Nakşibendi Şeyhi iken, sonradan Bektaşi olan Mehmet Ali Hilmi Dedebaba bile, yazdığı tüm şiirlerinde hep Ali'yi işlemiştir. ilginç bir şiirinde şöyle der:

Ali candır, Ali canan
Ali dindir, Ali iman,
Ali Rahim, Ali rahman
Ali görünür gözüme

Türkülerde bile Ali, ana temadır. Örneklerde görüldüğü gibi:

Sabahın seher vaktinde
Ali'yi gördüm Ali'yi

Yüzümü yüzüne sürdüm
Ali'yi gördüm Ali'yi

Alevi-Bektaşi yedi ulu ozanlarından Kul Himmet de Ali için şöyle seslenir dizelerinde.

Bir ismi Seyyit'dir, bir ismi Ali
Hak sana Murtaza dedi ya Veli
Şu dünyanın evvelisin, ahiri
Şu kevni mekanda sultan olan Şah

Şiirlerde de görüldüğü gibi sözün özü olarak Anadolu Alevileri'nde Ali'siz Alevilik olmaz. Anadolu Alevileri, Ali'yi Arap olarak kabul etmezler. Kimi zaman Ali'nin Arap olduğunu söylediğinizde yadırganırsınız belki de. Tüm bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi, Anadolu Aleviliği, kendi dünyasında yücelerden yüce bir Ali yaratmış ve onun etrafında toplanmıştır.

İslamiyet'ten önceki zamanlarda bile Şamanizm dininde olan eski Türk ve Türkmenler de inançlarının gereği olarak bir Ali yaratmışlardır. Kamlar ve Şamanlar bu Ali etrafında inançlarını yürütmüşlerdir. Semahlarda onun için dönmüşler, cemlerinde onun için yakarmışlardır.

Arabistan'da Miladi 599 yılında doğmuş Ebu Talib'in oğlu, peygamberin damadı ve amcasının çocuğu Hz. Ali, daha dünyaya gelmezden önce Ali Şamanizm Türkleri'nin inancında. Ol nedenle diyoruz ki, Ali'siz Alevilik olmaz.

Y. Nuri Öztürk bile, Anadolu Alevileri gibi Ali'yi anlamış ve derinden sevmiş olacak ki, "Tüm canlar Ali'ye kurban" şiirini yazmaktan kendini alamamıştır. Hatayi de aynı duygularla Ali'yi işler.

Aşıklar aşk ile kendiyü yakar
Münafıklar gönül kabesini yıkar
Erenlerin yolu Ali'ye çıkar
Başımdaki tac-ı sırrım Ali'dir

KARİZMATİK OTORİTE ALİ VE ALEVİLER

Dr. Hüseyin Bal(*)

Bütün dinler -ister totemizm, isterse ilahi dinler olsun- üç temel öğeye sahiptir; inanç sistemi, dinsel törenler (ibadetler) ve bunları yaşayan, çoğaltan sosyal gruplar. Kutsalın belirlediği ya da ona atfedilen dinsel değerler ve normlar anlamında inançlar ile kutsalla ilişki kurma biçimleri olan ibadetler sosyal gruplar aracılığıyla somutlaşır ya da gerçeklik haline gelir. Bu üç temel öğenin birlikteliği ile din dediğimiz kutsal şeylerle ilgili inanç ve eylemlerin (ibadetlerin) dayanışmalı bir sistemi ortaya çıkar. Bu sistem içinde -Durkheim'in de belirttiği gibi- inanç ve eylemleri kabul edenler ümmet denilen tinsel bir topluluk halinde birleşirler. Bu yaklaşım, dini ister sadece toplumun bir fonksiyonu isterse ilahi bir gerçekliğin toplumda maddileşmesi, hayata geçmesi olarak kabul edelim, her iki durumda da geçerlidir.

Tinsel grup soy/kan birliği sınırlarında kaldığı ve organik bir cemaat içinde, sayıca daha az elemana sahip olduğu zaman "doğal dini gruplar" oluşur; akraba, soy birliğini aşarak, dinin birleştirici özelliği ile çok sayıda farklı gruba ulaştığı zaman ise "dinden doğan gruplar" ya da "sırf dini gruplar" oluşur(1). Doğal dinî grup -geniş aile, klan, soy, aşiret gibi- birincil ilişkileri ve dinsel yaşantıyı bir arada sürdürür. Topluluğun doğal liderleri aynı zamanda dini cemaatin de lideridir. Egemenliğinin kaynağı geleneksel otoritedir.

Geleneksel otorite, eskiden kalma kural ve erklerin kutsallığını öne sürerek yasallık savında bulunur. Birlikte büyümüş olmadan ileri gelen kişisel bağımlılık duygusu belirleyicidir. Otoriteyi elinde

(*) S.D.Ü. Sosyoloji Bölümü

bulunduran kişi bir üst değil, kişisel efendidir; onun yönetsel görevlileri resmi görevliler olmayıp kişisel hizmetçilerdir; yönetilenler de topluluğun üyeleri olmayıp otorite sahibinin geleneksel arkadaşları ya da uyruklarıdır. Uyulan şey kurallar değil kuralların güçlendirdiği kişidir. Otoritenin konumunu belirleyen gelenek aynı zamanda otoritenin eline taktir yetkisi vererek onun etkinliğini belli bir alanda güçlendirir.(2)

Dinden doğan sosyal gruplar kan/soy birliği yerine esas olarak aynı dine inanma sonucuda oluşan farklı soy ve ırklara dayalı sosyal gruplardır. Aile, kabile sınırlarını aşan kitleselleşen inanç sistemleri karizmatik otoriteye sahip önderlerini yaratır. Karizma, Tanrı vergisi üstün yeteneklerin belirlediği ayrıcalıklı bir konuma denk düşer. Karizmatik şahsiyet ilahi dinlerde ve halk dinlerinde görülür. İlahi dinlerde peygamber ve onun yakınında bulunan yine Tanrı tarafından özel bir görevle görevlendirilmiş kişi ya da kişiler karizmatik şahsiyetlerdir.

Karizmatik otorite, bireyi olağan insanlardan ayıran ve onu doğa-üstü, insan-üstü ya da en azından özel, kimi bakımlardan istisna güçlere ya da niteliklere sahip sayılmasına yol açan özellikleri içerir. Bunlar olağan insanların ulaşamadığı, göksel kaynaklı ya da örnek oluşturan özelliklerdir; bir kişi bu özelliklere sahip olduğu -ya da öyle kabul edildiği- için önder sayılır. Çoğunlukla büyülü bir güce sahip olduğu kabul edilir. Önemli olan tek şey, söz konusu bireyin karizmatik otoriteye bağımlı olanlarca, 'izleyiciler' ya da 'ardıçlar'ca gerçekte nasıl göründüğüdür. Arı biçimde, kendindengeçme (vecit) duruma gelmenin bir yolu olarak saramsı kasılmalara yakalanan büyücü 'şaman' da bu türlerden biridir(3). Bu açıklamalar ışığında karizmatik otoriteye sahip kişi bir peygamber olabileceği gibi onun sahabelerinden biri yada birkaçı, şaman, evliya, ocak sahibi dede de olabilir. Hepsinde bulunan kutsallığın -farklı düzeylerde de olsa- Tanrı tarafından bağışlandığı kabul edilir.

Karizmatik otoritenin geçerliliği için belirleyici olan şey, otoriteye bağımlı olanların onu öyle tanımalarıdır. Bu tanıma gönüllü olup, başlangıçta her zaman bir belirti ya da kanıt sayılan

bir mucizeden kaynaklanır ve bundan sonra söz konusu karizmaya bağlanma, mutlak bir güven duyma süreci gelişir. Söz konusu niteliklerin sahibine karşı coşku, umut ya da umutsuzluktan kaynaklanan tam bir kişisel adanma hali gelişir. Weber'e göre, karizmatik otoritenin varlığını sürdürmesi belli koşullara bağlıdır; karizma sahibinin varlığını sağlayan kanıt ya da mucize uzun süre görülmezse; Tanrısı tarafından terk edildiği kanısı uyanırsa; karizma sahibi uzun süre başarı gösteremezse; her şeyden önemlisi yönetimi altındakilere herhangi bir yarar sağlayamazsa karizmatik otoritesi ortadan kalkar. "Tanrıca seçilmişlik" kavramının gerçek büyüleyimsel anlamı işte budur(4).

Karizmatik otoritenin çevresinde bulunanların seçimi ne bir toplumsal ayrıcalık temeline, ne de ailesel ya da kişisel bağımlılık temeline dayanır. Peygamberin tilmizleri, başbuğun yandaşları, genellikle önderlerin de inananları vardır. Geleneksel otorite eskiden kalma örneklere bağlı olduğu halde, karizmatik otorite kendi egemenlik sınırları içinde geçmişi reddetmekte ve bu anlamda özel bir devrimci güç niteliği taşımaktadır. Onun için tek yasallık dayanağı, kanıtladığı sürece, başka deyişle kabul gördüğü sürece, kişisel karizmasıdır. Karizmatik otorite aynı zamanda ekonomik düşüncelerden çok uzaktır. Kelimenin tam anlamıyla onun yaptıkları, bir çağrıdır, bir ödevdir ya da bir manevi görevdir. Karizmasını ekonomik çıkar için kullanmayı aşağılık bir iş sayar ve reddeder. Bu kendisine bağlı olanlara ekonomik güç sağlamamak anlamında değil fakat günlük kazanç sağlamak için sürekli ekonomik etkinlikte bulunmamayı ifade eder. Son olarak karizma, geleneğe bağlılık dönemlerinde büyük devrimci gücü oluşturur. O, yaşam durumlarına ya da sorunlarına karşı insanların tutumlarını değiştirerek, bireyi etkin kılan, dışarıdan etkide bulunarak, ihtiyaçtan ve coşkudan ileri gelen bir içsel dönüşümü gerçekleştiren, dünyaya ilişkin tutumlarda yepyeni bir yönelim yaratan bir güçtür(5).

Weber'in geleneksel ve karizmatik otorite kavramlarına yüklediği anlamlardan yola çıkarak Ali Şiası'nın ve Türkmen Alevileri'nin önder, rehber olarak benimsediği Ali'nin otoritesinin

niteliğini belirlemeye çalışalım. Bu otoritenin geleneksel bir otorite olmadığı açıktır. O bir aile ya da kabile önderi değil dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan farklı etnik kökene, dile, kültüre sahip toplulukların önderidir.

Ali'de arayacağımız karizma özeliklerinin altını çizelim;

1. Tanrı tarafından özel olarak görevlendirilme ve mucizelere ya da olağanüstü özelliklere sahip olma;

2. Dine hizmette başarılı olma;

3. Yönetim altındakilere yarar sağlama.

Bu koşulların yerine gelip gelmediğini önce Ali'nin kendisine, sonra Peygambere, sonra farklı kaynaklara dayanarak vermeye çalışacağız.

1. Tanrı tarafından özel olarak görevlendirilme ve mucizelere ya da olağan üstü özelliklere sahip olma.

Hz. Ali Divanından(6);

"Kuşkusuz ben müminler için adeta bir din oldum. Vahiyle gelmiş ayetlerimle ve onların gereğini eksiksiz yerine getirmemle" (madde: 121)

"Övünmek için yeterince kanıtlarımız var. Fasih (açık, net) ayetlerde salavat ile geçer adımız." (122)

"Ben Ali'yim ve Abdül Muttalib oğluyum. Biz ve Beytullah, öncelikle biz anılırız kitaplarda." (321)

"Kur'an'da benim velâyetime bağlılıklarını ve bana itaatlerini gerekli kıldı." (1443)

"Ve beni onlara imam kıldı ve bunu Gadir'i Hum'da bildirdi." (1444)

"Allah bize Peygamberi zafere ulaştırma şansını onurunu verdi ve bizimle İslamiyet'in sancaklarını yükseltti." (1449)

"Allah bizimle kitabını ve peygamberini kutsadı zafer ve saygınlığa ermede bizi uygun gördü." (1450)

"Cibril bizi ziyaret etmektedir evlerimizde İslam'ın farzlarını (zorunlu kıldıklarını) ve hükümlerini getirmekte." (1451)

"Böylelikle dinin yasallığını en önce biz yaşadık ve dinin yasaklarını ilk biz tanıyıp uyguladık." (1452)

"Bu yer kara parçasında biz seçildik, düzenini biz bildik uyguladık, uygulamasına biz öncülük ettik." (1453)

"En güç işlerin ve sorunların üstesinden biz saygınlığımızla geldik ve kötülük etmeye sözleşmişlerin akdini biz bozduk." (1455)

"İmamlık ipi benimdir Ahmed'imizin vefatından sonra, kuyu ipinin kovaya bağlanması gibi." (1461)

"Peygamberimiz velâyetinizi bana verdi (sizi gözetmekle görevlendirdi beni) ve bunu Gadir-i Hum'da ilan etti." (1511)

"Benim imamlığımı size O (peygamber) vasiyet etti ve vasiyetinde hüküm ve kararlarıma uymanızı istedi." (1512)

"Dediniz ki, hele bir gelseydi, geldim. Ne siz ne ben belirleyici değiliz sonuçta. Fakat hayat ve ölümü elinde tutan Allah'ın dediği olur." (391)

"Ben insanların erişemedikleri bardaklardan onur sularını içtim, Allah'ın bana vergisiydi, dünyada bir benzerim mi var?" (1761)

Ali Tanrı tarafından görevlendirilmesini Peygambere olan yakınlığı ile ilişkilendirir. Peygamber'in yakını olması onun Tanrı katında "seçilmiş" olması açısından anlamlıdır.

"Ben Ali ve İbn-i Abdül Muttalib seçkin insan Peygamber Mustafa'nın kardeşiyim." (301)

"Ben Mustafa kardeşiyim mesebimden şüphe duyulmaz. O'nunla büyüdüm torunları çocuklarımdır." (562)

"Nasıl ki Musa ve Harun kardeşlerse, ben de öylesine kardeşim Peygambere, adım ona kardeştir." (1442)

Ali'nin Peygamberin amcaoğlu ve damadı olduğu bilinmektedir. Aleviler ayrıca Ali ile Muhammed'in musahip (yol ya da ahret kardeşi) olduğuna inanırlar. Buyruk (İmam Cafer Buyruğu) bu ilişkiyi ilk sayfalarında anlatır.

"Musahiplik, iki sufinin, bu yolla iki ocağın kıyamete kadar kardeşliğidir. Musahiplik Ali ile Muhammet'ten kaldığı için, musahiplik andı içenler Ali-Muhammet yoluna girmiş sayılır"(7).

Buyruk'ta Muhammed ile Ali'nin musahip oluşu şöyle anlatılır;

"Herkes yerine oturduktan sonra Tanrı'nın elçisi, inananlara dönerek;

'Ey inananlar, her iki kişi birbirinizi kardeşliğe kabul edin' buyurur.

Muhammet'in buyruğu üzerine her inanan kendisine bir kardeş bulur. Her iki kişi karşılıklı birbirini kardeşliğe kabul eder. Bu yolla tüm inananlar birbirinin musahibi olur. Hz. Ali yalnız kaldığını görünce ayağa kalkarak;

'Ey Tanrı'nın elçisi ben tek kaldım; ben kiminle kardeş olayım?' der. Bunun üzerine Muhammet;

'Ey Ali, sen benim kardeşimsin; tıpkı Musa ve Harun gibi. Ya Ali, bundan böyle sen de seni izleyenlerin, sana inananların belini bağla' buyurur.

Dileğe uyan Ali Muhammet katında önce Selman-ı Farisi'nin, sonra Kamber'in, ardından da Süheyl'in kuşağını bağlar."(8)

Peygamber'in inananlar arasında dayanışmayı sağlamak için oluşturduğu musahiplik kurumu Aleviler arasında yaşayarak bugüne kadar ulaşmıştır. Bu anlatımda Peygamber Aleviliğin ilk kaynağı olarak ifade edilir. Tıpkı Tasavvuf'un da ilk kaynağı olması gibi.

Muhammed-Ali yakınlığını Peygamberin bugüne kadar gelen ve Sünni-Alevi/Şii tefsircilerin ittifakla kabul edilen sahih hadisleri de onaylamaktadır;

"Sen bendensin, ben sendenim"

"Ali ve ben aynı ağaçtanız"

"Hz. Ali'yi Allah ve Resulü sever, o da Allah'ı ve Resulünü sever"

"Bana Musa'ya göre Harun makamında olmaya razı değil misin?"

(Bu hadis bu şekilde de söylenir; "Ya Ali sen bana, Harun'un Musa'ya olan menzilindesin")

"Ben kimin mevlası isem Ali'de onun mevlasıdır"

"Kim Ali'ye sebbederse, bana sebbetmiş olur" (sebbetmek: tahkir etmek, hakaret etmek)

"Ali'ye eza eden bana eza eder".(9)

"Ya Ali, beni senden, seni benden ziyade bilen ve hakayik-i eşyayı daha iyi anlayan yoktur."

"Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır, ilmi isteyen kapısına müracaat etsin"

"Bir kimse Ali'yi severse beni sevmiş olur ve Ali'ye buğz eden bana buğz etmiş olur."(10)

Bu hadisler çoğaltılabilir. Peygamber'in Ali'ye batın ilmini

öğrettiği, gizli sırları açıkladığı, kendisinden sonra vekil tayin ettiği hadisler delil gösterilerek açıklanmıştır. Bütün bunlar Ali'nin karizmatik kişiliğini destekleyen kanıtlardır.

Ali'nin Allah tarafından İslam'ın korunması ve yayılması için özel olarak görevlendirildiğini açıklaması ve Peygamberin de bu bilgiyi doğrulaması sonucu karizmanın birinci koşulu gerçekleşmiştir. İlmin kapısı, inananların mevlası olma mertebesine Peygamber tarafından çıkarılan ve kendisinden sonra vekil olarak işaret edilen Ali'nin olağanüstü özelliklere sahip olduğu kabul edilmektedir.

Karizma sahibi kişi soy bakımından da diğer insanlardan üstündür. Onun seçilmişliği soyunun üstünlüğü ile de ilişkilidir. Tanrı üstün bir soydan seçtiği kişiyi yüceltirse karizması halk tarafından daha kolay kabul edilir. Ya da başka türlü söylenirse, halk saygın soydan birinin yüceltileceğine daha çabuk inanır. Ali'nin kendi soyu hakkında söyledikleri ilginçtir;

"Ben Ali'yim soyum herkesinkinden üstündür. El Nebi El Haşimi Mustafa El Arabi'den sonra." (312)

"Ben iyi bir soyun yiğit bireyiyim. Abdül Muttalib ailesinin ağacından hayırlı bir dalım" (315)

"Biz erdemli ve saygın insanların erdemli ve saygın çocuklarıyız. Çocuklarımıza daha beşikteyken bu erdemliliği vermekteyiz." (1634)

2. Dine hizmette başarılı olma;

Karizmanın oluşması için ikinci koşul kişinin başarılı olmasıdır. Başarı karizmanın kanıtıdır, başarısızlığın başlaması ve sürmesi o kişinin Tanrı tarafından önderliğine son verildiği anlamına gelir. Ali başarılı olduğuna inanmaktadır;

"Can pahasına Allah dinini zafere ulaştırmaya ve ona mezarıma girene kadar güvence olmaya kararlıydım." (718)

"İnsanlar artık öğrenmişlerdir ki benim İslamiyetteki okum (çabam) diğer herkesin okundan daha uzak erimlidir (daha uzun vadeli, daha üstündür). (1438)

"Ben ister Arap olsun ister Acem olsun İslamiyet'e giden insanların öncüsüyüm." (1440)

"Ve dinimize karşı gelenlerin önderlerinin ve en güçlülerinin ölümüyüm." (1441)

"İçinizden kim benimle boy ölçüşebilir, çabamla ve gerçek Müslümanlığımla geçmişim ve merhametimle herkesten öndeyim" (1445)

"Görevi devralacak bir şeref sahibi olacaksa, onun en yakını benim, ilmiyle büyüttü beni ta ki ilminin bilgini oldum" (1756)

"Biz uyumlu yolda yürüdük ne eksik iş yaptık, ne de aşırılıkta yarar sağlamaya çalıştık".

"Allah benden razı olacaktır, kılıcımla çarpışacağım, ben yaşadıkça hak olana ulaştım onun elinde" (405)

"Ya İslam var olacaktır, ya da ben şehit düşerim. Damarlarımdaki kan akar bu mertebeye ererim." (406)

Ali'nin savaşçı niteliği karizmasını tamamlayan ve dinde başarısını sağlayan temel niteliklerdendir. Ancak Ali savaşı sevmez. Savaşta din adına, Tanrı buyruğunu yerine getirmek için yerini alır. Şöyle der;

"İnsanların bir gün bile olsun savaşmalarını istemedim. Onlardı bütün çabalarıyla savaşın şerrini yaymaya çalışanlar." (779)

"Ben Ali'yim, beni sorun nasıl biriyim öğrenirsiniz, ondan sonra gelin savaşın ya da kaçın." (781)

"Kılıcım keskin mızrağım yıldız parlaklığı, tertemiz ve ak Peygamberimiz bizimledir." (782)

"Bilirsin ki savaş ateşleri yükseldiğinde akıllı ve tecrübeli bir aslan kesilirim." (287)

"Savaş çocukları olan kavmimi görüyorsun ben çağırınca analarının dizi dibinde oturmayıp geliyorlar. Babaları da dost ve inançlıdırlar. Kızsam çocuklarına onlar da benimle birlikte kızarlar." (328)

"Fatma, Zülfikarı bana yakın kıl. Kılıcım kardeşimdir çarpışmalarda." (400)

"Yiğitliğime aynen aslan anlamına gelen "Haydar" ismini verdi. Savaşçılığımla boy ölçüşülmez."(724)

"Sizinle savaşan benim. Sığınağım olan hakkın Allah'ı yardımcımdır ve beni zafere götüren O'dur." (730)

3. Yönetim altındakilere yarar sağlama

Karizma sahibi kişinin üçüncü önemli özelliği olağan üstü niteliklerini yönetim altındakiler için kullanması ve onlara yarar sağlamasıdır. Bunu Ali'nin sözlerinden ve görevlendirdiği valiye yazdığı emirnameden belirlemeye çalışacağız.

"Kim benden bir şey için yardımımı istese, yıldız kayması hızıyla ona koşarım" (1196)

"Öğren... cahil kalma, Ali yalın ayaklıların da hayırlısıdır." (1248)

"Mal ve varlığımı gelip isteyen herkese vereceğim. Malımı vakıf edeceğim borca ve farz giderlerime" (832)

Emîrü'l-Mümînîn Ali'nin Mısır'a vali tayin ettiği Malik bin el-Hâris el-Eşter'e yazdığı emirname onun siyaset felsefesini yansıtan önemli bir belgedir. Bu emirname incelendiği zaman adil bir yönetimin ilkeleri ortaya çıkar.

Mâlik'e verdiği emirler yaptığı tavsiyelerden bir kısmını aktaralım;

"Emrin altında bulunanlar için kalbinde muhabbet, merhamet duyguları, lütuf meyilleri besle. Sakın biçarelerin başına kendilerini yutmayı ganimet bilen yırtıcı bir canavar kesilme! Çünkü bunlar iki sınıftır: Ya dinde kardeşin ya hilkatte bir eşin"(11). İnsanlar dinden ya da yaratılış gereği kardeştirler. Bu yaklaşım eşitlik ilkesinin güzel bir ifadesi değil midir?

Yönetici ayıpları örten hataları ıslah edendir, doğruyu eğriden ayırabilendir; "**Halkın öyle ayıpları vardır ki örtülmesi herkesten fazla valiye düşer.** Binaenaleyh bu ayıpların sana gizli kalanlarını sakın eşme. Senin vazifen muttali olduklarını ıslahtan ibarettir... İnsanlar hakkındaki bütün kin ukdelerini çöz; seni intikama doğru sürükleyecek iplerin hepsini kes, şunu bunu gammaz edenin sözüne sakın çarçabuk inanma. **Çünkü gammaz ne kadar saf görünürse görünsün, yine de hilekârdır**"(12).

Ali halkın farklı tabakalardan oluştuğunu, her birinin bir diğerine bağlı olduğunu hiç birinin diğerine üstünlüğünün olmadığını belirtir. Bunlar; askerler, ticaret ve sanayi erbabı, adaleti sağlayan kadılar, idareciler ve 'fakr ve ihtiyaç içindeki tabakalardır'. Ali, her birinin yönetiminde dikkat edilmesi gereken hususları açıklar. Özellikle kadıların verdikleri kararları kontrol etmesini ve ihtiyacını halktan gidermemesi için ihsanda bulunmasını ister. Ve ekler; "Bu hususta gayet dikkatli olmalısın. Çünkü bu din kötü adamların elinde esir oldu: Onun namına istenilen yapılıyor ve onunla dünyayı elde etmeye uğraşılıyor"(13). Dinin dünyalık için alet edilmesi dine yapılabilecek en büyük kötülük olsa gerek. İslam dini adaleti emreder, bağışlamayı yüceltir.

Ali, dinin zorlaştırıcı olmadığını şöyle açıklar; "Şayet ibadette halka imam olmuşsan, sakın ne bıktıracak, ne de bir hayra yaramayacak gibi kıldırma. Çünkü nâsın içinde öyleleri vardır ki illet sahibidir; öyleleri de vardır ki iş sahibidir... Müminlere merhametli ol. Bundan sonra sakın halktan uzun müddet saklı durma"(14). Ali'ye göre Yönetici işleri zorlaştırmaz, halktan uzak durmaz, onların içinde onlarla birlikte yaşar.

Ali, yöneticilerin yakın akrabalarını koruyup kollamalarının vahim sonuçlarını önceki halifeler döneminde -özellikle halife Osman döneminde- görmüştü. Valiye kesin olarak şu talimatı verir; "Etrafındakilerden, hasseten, akrabandan hiç birine katiyen toprak verme. Ve bunlardan hiç biri senden cesaret alıp da müşterek su, yahut müşterek diğer bir iş tutarak etrafındakileri mutazarrır edecek ve zahmeti başkalarına yükletecek surette zahîre iddiharına katiyen tema' edemesin. Çünkü bunun kârı senin değil, onun. Ârı ise dünyada ve ahirette senindir"(15).

Mâlik'e -belki onun şahsında tüm yöneticilere- şu uyarıları yapar; "Ey Mâlik, kandan ve onu haksız yere dökmekten son derece sakın... sakın kendini beğenme, sakın nefsinin sana hoş gelen cihetlerine güvenme, sakın yüzüne karşı medholunmayı isteme. Sakın halka ettiğin ihsanı başlarına kakma; yahut yaptığın işleri mübalâğalı gösterme; yahut kendilerine olan va'dinde hulf etme. Çünkü minnet ihsanı bitirir; mübalâğa hakikati söndürür; hulf ise Hâlikın da halkın da nefretini celbeder... Hiddetine, gazabına, **eline, diline hâkim ol;** ve bunların hepsinden masum kalabilmek için badirelerden geri durup şiddetini tehir et ki öfken geçsin..."(221)

Bütün bu ahlak ilkeleri Alevi-Bektaşilerin yaşama tarzlarının temel dayanakları olmuştur. Bu topluluklar yüzyıllardan beri Ali ve Oniki İmamların, Hacı Bektaş Veli'nin etik değerleriyle hembal olmuşlardır.

Ali'nin sadece Ali Şiasına değil tüm inananlara yarar sağladığı tarihi olarak da bilinmektedir. Biz konuyu birinci kaynaktan, bizzat kendisinden vermeyi daha yararlı gördük.

Böylece karizmanın varolması için gerekli olan üç şartın Ali'nin şahsiyetinde gerçekleştiği yargısına varabiliriz.

Alevi-Bektaşi ozanlarının Ali'nin karizmasını ifade eden binlerce şiirleri vardır. Bunlardan ancak birkaçını vermekle yetineceğiz. Bu şiirlerin de tamamını değil konumuzu açıklayan bölümlerini vereceğiz.

"Ali binmiş Düldülüne, gidiyor
Onsekiz bin âlem mevcut, görüyor;
Şahım Ali, dâim durmaz, yürüyor;
Tavafın kabüldür Abdal, dediler "(Uryan Abdal) (16).

Onsekiz bin alemi kim görebilir, ya Tanrı ya da Tanrının kutsadığı kişi olsa gerek.

"Tuttum aynayı yüzüme;
Ali göründü gözüme.
Kıldım nazarı özüme;
Ali göründü gözüme.
...
Ali evvel, Ali âhir
Ali Tayyib, Ali tâhir
Ali bâtın, Ali zâhir
Ali göründü gözüme.

Ali candır, Ali cânan
Ali rahîm, Ali rahmân
Ali dindir, Ali imân;
Ali göründü gözüme.

Hilmi gedâyı bil kemter;
Görür gözüm, dilim söyler.
Her nereye kılsam nazar;
Ali göründü gözüme (Hilmi Dede baba) (17).

Şahkulu Sultan Dergahı şeyhi olan Hilmi Dede baba (ölm. 1907), nereye baksa Ali'yi görür. Ona göre Ali hem ilktir hem de en sonuncusudur. Alevi-Bektaşiler Ali'nin Muhammed ile birlikte daha Adem yaratılmadan önce bir nur olarak varolduklarına inanırlar. Bazı anlatımlarda ise Ali "ay", Muhammed "gün"dür. Bu sembolik anlatımların arkasında Ali ve Muhammed'in birlikte varoldukları daha doğrusu bir bütünün, bir gerçekliğin iki görünümü oldukları kabul edilmektedir. Ali'nin rahmân ve rahîm olması ise onun ilahı sıfatlarını vurgulamaya dönük bir ifade olsa gerek. Bu sıfatlar Allah'ın 99 sıfatından ikisidir. Bunların Ali'ye atfedilmesi onun ilahi yönünü açıklama çabasıdır. Ali'nin din olduğu ise dinin gerçeğini bilen, batınî derinliği olan, sırlara ulaşmış insan-ı kâmil olması anlamında anlaşılmalıdır. Ali Alevi-Bektaşi yolunun kurucusu kabul edilir. Buradaki din bu yolun bir başka anlatımıdır.

Bir Bektaşi şairi olan Muhittin de Ali'yi benzer şekilde tanımlar;

"Dinle imdi
Delil ve burhandır Ali
Gel eşiğine sür yüzünü
Kıblei imandır Ali
...
Hakikattir marifettir
Tarikattır şeriattır
Nübuvettir vilayettir
Küllide yeksandır (Muhittin) (18).

Ali, hem imanın kıblesidir, hem bütün aşamaların temsilcisidir, hem peygamberdir hem onun vekilidir. Muhammed'in "İnsanlar çeşitli (nesep) ağaçlarındandır. Ama Ali ve ben, bir ağaçtanız." hadisi hatırlanırsa bu anlatımlar daha kolay yorumlanabilir. Muhammed ile Ali'nin aynı nurdan varoldukları inancı bu

anlatımların temelini oluşturmaktadır. Yoksa Ali'nin Peygamberliğini iddia etmek anlamında değildir. Ancak bütün bunlar Ali'nin karizmasını ifade etmek için kullanılan çok çarpıcı anlatımlardır.

Kaygusuz Abdal Ali sırrını şöyle açıklar;

"Ali'ye (ismullah) derler
Yüzüne secde kılarlar
Taş yerine koyarlar
Koyamazsın demedim mi?

Bu Kaygusuz ezeliden
Himmet almış ol veliden
Oku ilmini Ali'den
Doyamazsın demedim mi? (Kaygusuz Abdal) (Atalay, s. 170)

Ali'den okunan ilim batinî ilimdir, sırların ilmidir. Sûfîlerin özümleyebildiği bu ilmin kapısı Ali'dir, ilmin kendisi Muhammed'dir. Muhammed ile Ali ise aynı cevherden yaratılmıştır.

Ali'nin karizmasının ilahi boyutu Pir Sultan Abdal'da çok çarpıcı biçimlerde ifade edilir;

...
Yer yoğuken gök yoğuken var olan
Arş yüzünde kandildeki nur olan
Gâhi merkez olup gâhi yer olan
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir
...

Yolda Muhammet'in hatemin alan
Peygamber vasisi musahip yâran
Teri katre ile zirama eren
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Çar mel'ûnun gördüğünü seyreden
Mağripten top atıp maşrıktan tutan
On sekiz bin âlemleri var eden
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir
(Pir Sultan Abdal)(19).

Yer ve gök yaratılmadan önce Ali'nin varolması (yeryüzündeki kandilde yani ay'da bir nur olması) aslında tasavvufun genel yaklaşımlarından biridir. Bu anlayışa göre insan bir ruh olarak, yeryüzü yaratılmadan, Tanrı ile beraberdi, O'nun katındaydı. Yunus Emre'nin şiirlerinde de bunu görmek mümkündür;

"Çalap aşkı candaydı
Bu bilişik andaydı
Adem Havva kandaydı
Biz onunla yâr iken
...
Ne gök vardı ne yer
Ne zeber vardı ne zîr
Komşu idik cümlemiz
Nûr dağın yaylar iken" (Yunus Emre)
(kanda: nerede, zeber: üst, zîr:alt)

Pir Sultan dünya kurulmadan önce Allah-Muhammed-Ali'nin

birlikte varolduklarını ve Alevi-Bektaşi yolunun kurucuları olduklarını tasavvufun gizemli dünyasından açıklar.

"Bu dünyanın evvelini sorarsan
Allah bir Muhammed Ali'dir Ali
Sen bu yolun sahibini ararsan
Allah bir Muhammed Ali'dir Ali" (Pir Sultan Abdal)(20).

Ali her derde dermandır. Alemlerin ve insanın özüne hükmeder. Cihanın öncesi ve sonrası odur, Peygambere vekil olan odur. Pir Sultan şöyle der;

"Gel benim derdime bir derman eyle
Âlemler derdine derman olansın
Özümün hükmüne bir ferman eyle
Âlemler derdine derman olansın

Bir ismim Haydar'dır bir ismim Ali
Hak Murtaza dedi sana ey Veli
Cihanın ahırı hem de evveli
Velâyet mülküne sultan olansın" (Pir Sultan Abdal)(21).

Pir Sultan, Ali ile bütünleşme aşamasına yükseldiğini hissedince şunları söyler;

"Pir Sultan'ım şu dünyaya
Dolu geldim dolu benim
Bilmeyenler bilsin beni
Ben Ali'yim Ali benim
...

Çarşılarda dolanırım
Ben Hakk'ım Hakk'tan gelirim
On İki İmam Hak bilirim
Dedikleri deli benim" (Pir Sultan Abdal)(22).

Pir Sultan hem kendisidir, hem Ali'dir. Hem Ali'dir hem Hakk'dır. Bu ne mantık oyunu ne de güzel söz söyleme sanatıdır. Bu tasavvufun ta kendisidir.

Ali'nin karizmasını açıklayan yüzlerce şiir, nefes, düvaz bulmak mümkündür. Ancak bu örneklerin yeterli olduğu kanısındayız. Ali'nin karizması kendisine inananlar tarafından onaylanmakta ve yüceltilmektedir. Bu yüceltme bazen ileri noktalara gidebilmektedir. Ancak bu durum bir sapma değil tasavvufun bir derinliğidir.

Ali'nin karizması kendisi tarafından açıklanmış, Peygamber tarafından onaylanmış, Alevi-Bektaşi ozanlar tarafından da dile getirilmiştir. **Ali, bir çok sıfatla birlikte tanımlanmış, inancın ibadetin merkezi olmuştur.** Ali'nin adının geçmediği bir şiir ya da dua neredeyse bulunmaz. **Ayin-i Cem aynı zamanda Meydan-ı Ali'dir.** Ali Ehl-i Beyt'in, On İki İmamların içinde statüsü en yüksek olanıdır. Ali, Alevi-Bektaşi Türkmenlerin bilge ve savaşçı önderidir. Ali'nin kişiliği Alevi-Bektaşiler için ideal bir modeldir. **"Yol"**un etik değerleri Ali'nin ifade ettiği ve yaşamıyla kanıtladığı değerlerdir. **Ali Alevilik-Bektaşilik yolunun kurucusu, önderi ve rehberidir.**

Dipnotlar

1. Ünver Günay, Din Sosyolojisi Dersleri, Kayseri, 1996, s. 168.
2. Max Weber, Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı, Çev. Özer Ozankaya, İmge Yay., Ankara, 1995, s. 331-332.
3. Weber, a.g.e., s. 352-353.
4. Weber a.g.e., s. 354.
5. Weber, a.g.e., s. 354.
6. Hazreti Emir Ali İbn-i Ebu Talib, Hazreti Ali Divanı, Çeviren Vedat Atila, Ant Yay., İstanbul, 1990. Burada sayfa numaraları vermek yerine bulma kolaylığı sağlanması için, sözlere verilen numaraları kullandık.
7. İmam Cafer Buyruğu, Yayına Haz. Esat Korkmaz, Ant Yay., İstanbul, 1997, s. 23.
8. a.g.e., s. 21-22.
9. Murat Sarıcık, Kavram ve Misyon Olarak ehl-i Beyt, Nesil Yay., istanbul, 1997, s. 65-95.
10. Mehmet Ali Derman, Evliyalar Şahı, Birinci Cilt, İstanbul, 1975, s. 53.65.
11. Derman, a.g.e., s. 211.
12. Derman, a.g.e., s. 212.
13. Derman, a.g.e., s. 215.
14. Derman, a.g.e., s. 219.
15. Derman, a.g.e., s. 220.
16. Süreyya, a.g.e., s. 54-55.
18. Besim Atalay, Bektaşilik ve Edebiyatı, Çev. Vedat Atila, Ant Yay., İstanbul, s. 114.
19. Atalay, a.g.e., s. 121.
20. Atalay, a.g.e., s. 42.
21. Atalay, a.g.e., s. 51.
22. Atalay, a.g.e., s. 144.

TÜRKLER ALEVİLER ve ALİ

Dr. Hüseyin Bal

Türklerin önemli bir kesimi (sonra Alevi kimliğini alacak olan Türkler/Türkmenler) uzun süren direniş ve savaşlardan sonra niçin Sünni İslam yerine Tasavvufi İslam'ı seçtiler? Niçin Ehl-i Beyt'e derin bir saygı ve bağlılık duydular? Niçin Ali'yi kendilerine yakın gördüler? Bunun bir çok nedeni olabilir;

Birincisi; Türklerin Müslümanlığı kendilerine tebliğ etme yerine dayatan Emevilerin baskı ve zulmünden nasiplerini almaları ve Emevilerin karşısında yer alan ve kendileri gibi baskı ve zulüm görmüş olan Ehl-i Beyt dostlarını kendilerine yakın bulmaları.

İkincisi, Ali ve Peygambere ulaşan, Tasavvuf ehlinin (Sûfi süreği) İslam'ı maddi dünyanın çıkarlarına bulaşmadan, sevgi ve hoşgörü içinde açıklaması ve Türklerin gönüllerini fethetmesi. Böylece Emevilerin kılıçla kazanamadığını Sûfîlerin bilgece tutumları ve insani yaklaşımlarıyla elde etmeleri.

Üçüncüsü, Ali'nin karizmatik özellikleri ile Türklerin karizma sahibi liderlerinin bazı bakımlardan benzer olması.

Şimdi bu üç noktayı biraz açalım;

Türkler, İslamiyet ile Emeviler döneminde doğrudan karşılaştılar. Daha önce Sâsânî devleti ile Araplar arasındaki ilişkilerde Göktürkler çoğu zaman Araplara karşı tavır almışlar ve bu nedenle bir denge unsuru olmuşlardı. Göktürk hakanı Tung-Yabgu'nun (619-630) halkı Mecûsi olan İran'ın içlerine kadar girip Rey ve İsfah'a kadar ilerlemesi(1) Türklerin askeri gücünü hem Acemlerin hem de Arapların görmelerini sağladı. Hz. Muhammed İslam dinini tebliğe başladığı zaman Türkler Arap yarımadasında etkin olmaya başlamışlardı. Türklerin önemi hakkında Peygamber'in sözleri bilinmektedir; "Türkler size dokunmadıkça

siz de onlara ilişmeyiniz, çünkü milletimin mülkünü ve Allah'ın ona olan ihsanlarını onun elinden en evvel Kantûrâ oğulları (Türkler) alacaktır", "sizin aranızda fitne ve fesad çoğalıp da kan gövdeyi götürdüğüde, Allah bu ümmete mevâliden bir ordu gönderecektir. onlar ata binmede Araplardan çok üstün ve silah kullanmada onlardan çok daha mâhirdirler. İşte Allah bu dini onlarla yeniden güçlendirecektir."(2). Ali'nin şu sözleri de Türklerin konumunu ve oynayacakları rolü açıklamak bakımından önemlidir; "Oğlum, Türkler coşuncaya dek bekle, işte o zaman Mehdi velayetiyle kalkıp adaleti sağlayacaktır"(3).

Emeviler, hile üzerine kurdukları iktidarları aracılığı ile İslâm'ı yayma adı altında kılıçlarını çekerek Ceyhun ırmağına kadar ilerlediler (642). Burada Türklerin direnişi ile karşılaştıkları için uzun bir süre sonra Baykent'e (706), Buhara'ya (707), Semerkant'a (711) girebildiler. bu şehirlerde yakıp-yıkma ve yağma ile Türkleri Müslüman etmeye çalıştılar. Arap komutan Kuteybe'nin Horasan Valiliğine getirilmesiyle baskı ve şiddet sistematik olarak yaygınlaşır. Kuteybe, Türkleri denetim altına alabilmek için yerli halkın evlerine Arap aileleri yerleştirir. Cuma namazlarını zorunlu kılar, gelene 2 dirhem gelmeyene ceza verir(4). Ceza ve rüşvet bir arada kullanılır. Oysa bir dine bağlanmanın yolu rüşvet ve ceza olamaz. Arap ordularının Maverâünnehr'e girmeleri Gök/Kök Türklerin Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmaları ve belli ölçüde zayıflamaları dönemine rastlar. Buna rağmen gerek Batı Göktürkler gerek Doğu Göktürkler Araplara karşı direndiler. Köprülü'nün ifadesiyle "yeni din bazan kan ve demirle, bazan sulperverâne vasıtalarla gittikçe ilerliyor, sahasını doğuya doğru genişletiyordu"(5). Kuteybe'nin şiddet politikasını diğer valiler de sürdürdüler. Bu politikanın İslam ile bağdaştığını kimse ileri süremez. Allah "insanlar üzerinde zor kullanmayı" yasaklıyor ve Peygamberi sadece tebliğ ile görevli kılıyordu; "Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır..."(6). Savaş ise bir müdafaa aracı olarak öneriliyordu. "Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş

açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez."(7), "Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek 'sen mümin değilsin' demeyin..."(8).

O dönemde Türk boylarının benimsemiş olduğu dinleri üç ana grupta toplamak mümkündür; Ari dinler (Zerdüştlük, Budizm, Manihaizm, Mazdekizm), Sami dinleri (Hıristiyanlık-Nasturilik mezhebi, Musevilik), mahalli Asya dinleri (Şamanizm, Konfüçyus)(9). Horasan (Merv, Belh, Amül) ve Aşağı Türkistan'da (Buhara, Baykent, Semerkant, Taşkent vs.) bu dinler yaygındı. Bazı kentlerde birden fazla dine ait tapınaklar bulunuyordu. Örneğin Semerkant'ta Zerdüşt, Budist, Mani, Hıristiyan tapınakları bir aradaydı. Toplulukların din arayışları sürüyordu. Uygur Türkleri ata inançlarının yanı sıra, Budizm'i ve Manihaizm'i, Hazar Türkleri Museviliği, Buhara'dan Kaşgar'a kadar uzanan coğrafyada bazı küçük Türk topluluklan ise Hıristiyanlığı benimsemişlerdi(10). Bu koşullar içinde Emeviler yeni dini, vahy ile tüm insanlığa gelen İslam'ı, bir Arap dini gibi değerlendirerek "dünya emelleri" için yaymayı zora başvurarak sürdürdüler. Türklerin inançlarını ve kültürlerini küçümseyerek yaklaştılar.

Öyle ki bazı Türk boyları bu şiddet içeren tutuma tepki olarak diğer kitaplı dinleri seçmeye başladılar. Örneğin ata inancı Şamanlık olan Hazar Hanı Arapların kuşatması altında önce Müslümanlığı kabul etmiş görünür (737). Ancak kısa bir sürede toparlanır, Arapların iç çelişkilerin ide değerlendirerek karşı koyar. Bölgede hakim olan Hıristiyanlığın ve İslâmiyet'in dışında bir dini, Museviliği seçer ve üçüncü güç merkezi olur. Böylece egemen iki dini temsil eden siyasi otoriteye bağımlı olmaktan kurtulur ve 1250'li yıllarına kadar varlığını sürdürmeyi başarır(11). Uygur Türkleri de Mani dinini seçerek (762'den sonra) bir bakıma kültürleri, inançları hiçe sayan Emevi tavrına karşı çıktılar. Mani dinini öylesine benimsediler ki, bu dinin Çin'de yayıcısı ve koruyucusu oldular.

Bazı Türk boyları eski dinlerinde ısrar ederek Araplara karşı direndi. Örneğin Batı Göktürklerin bir kolu olan Türgeşler Su-lu

(Sou-lou) Han'ın sayesinde kurdukları devletle Arapların önünde direnirler. Türgeşler yerli halkın "Arap tebaası" olmasını engellemeye çalıştılar. Arap valiler Türklere ağır vergiler uygulüyorlardı. Onları İslam'ın düşmanı ilan edip cihat ruhunu kuvvetlendirirler. "Emevi komutanlarının dilinde Aşağı Türkistan'ın müreffeh şehirlerine ve Türklere karşı giriştikleri her türlü yağma, baskın, çapulculuk, iki yüzlülük ve hıyanetin adı cihad olmuş ve böylece yarım asırdan fazla sürmüştür"(12).

Merv. valisi olan Ebu Müslim (745) Arap-Türk ilişkilerini bir ölçüde yumuşatır. Arap olmasına karşılık Horasan'da doğup büyüyen Müslim Emevilerin baskıcı politikalarına karşı direnen Türklerin desteğini almakta gecikmez. Abbasilerin iktidara gelmesinde (750) belirleyici rol oynar. Emevilerin 89 yıl süren iktidarlarının (661-750) sona ermesinde Türklerin etkisi önemlidir. Abbasilerin, Türklerin yanı sıra "Ehl-i Beyt'in hakları" savunuculuğu ile iç muhalefeti de yanlarına almaları işlerini kolaylaştırır. Böylece devlet, Peygamberin amcasının soyundan gelenlerin eline geçer. Ancak devlet başkanlığı dışındaki kurumlar, makamlar (vezirlikler, hükümet, ordu, kültür) Türk ve İranlıların ağırlığını taşır. Örneğin başbakanlık Türk Bermekoğulları ailesindedir. Araplarla Türklerin iyi ilişkileri yaygınlaşır. Üst düzeydeki evlilikler halifelik düzeyinde Türklerin etkisine yol açar. Halife Harun Reşit'ten sonra Türk eşinden olan üç oğlu sırayla halifelik yaparlar. Koruma birlikleri Türklerden oluşturulur. Türkler halifelerin de, dinin de güvencesi olur. Arapların devlet yönetiminde etkinliklerinin azalması sekizinci halifeden sonra gerçekleşir(13). Başlangıçta büyük direnme ve savaşlarla eski inançlarını, kültürlerini korumayı amaçlayan Türkler zaman içinde İslam'ın tasavvufi boyutunu geliştiren dervişlerin de etkisiyle Ali ve Ehl-i Beyt yolunu benimsediler. Köprülünün bu olaylara bağlı olarak vardığı sonuç önemlidir: "Maverâünnehr pek çabuk Müslümanlaştırılacaktı; lakin Emeviler'in zalim ve menfaat-perest siyaseti buna mani oldu"(14).

Çeşitli Türk topluluklarının Müslüman olmaları farklı zamanlarda gerçekleşir. Örneğin Oğuzlar İslamiyet'i geç kabul eden Türk

gruplarındandır. X. Yüzyılın ilk çeyreğinde Süt-Kend, Fârâb-Kencede ve Şaş (Taş-Kend) arasında yaşayan Oğuz Türklerinden 1000 çadıra yakın bir topluluk Müslümanlığı kabul eder. Bu sırada Müslüman olan ve olmayan Türkler arasında oturan Türkmenler bu dönemde İslamiyet'i kabul ederler. Bir Müslüman şehri olan Balasagun henüz Müslüman olmayan Türkler tarafından (Kara-Hanlı) alınır. Çeşitli Türk kavimleri (Yağma, Karluk, Çiğil, Tuhsı) 960 yılında (200.000 yakın çadır) Müslüman olurlar. Oğuzlar arasında İslamiyet ancak XI Yüzyılda hakim bir din haline gelir. Oğuzlardan Müslüman olan boyları diğerlerinden ayırmak için Türkmen denilir. Bu adlandırmayı hem Araplar hem de Müslüman Oğuzlar kullanırlar(15).

Oğuzlar Müslüman olmadan önce Tanrı inancına sahiptiler. Tanrı'ya Uluğ-Bayat derlerdi. Tanrıya insani nitelikler yükledikleri sanılmaktadır. Oğuzlar arasında tabiblik yapan, geleceğe ait keşiflerde bulunan dini törenlerde başkan olan şahsiyetler vardır. Sümer, bunlara kam ya da ata denildiğinin tam belgelenemediğini ifade eder. Korkut-Ata (Dede-Korkut) bunlardan biridir. Ölülerini Göktürkler gibi elbiseleri, silahları ve diğer şahsi eşyalarıyla birlikte gömerlerdi. Ölünün eline kımız dolu bir çamçak veriliyor önüne içki dolu bir kap bırakılıyordu(16). Bugün Tahtacı olarak adlandırılan Alevi Türkmenlerde benzer ritüelleri gözlemlemek mümkündür.

Türklerin büyük çoğunluğunun Müslüman olmasında tasavvuf ehlinin hoşgörü yüklü dinsel mesajlarının etkisi büyüktür. Eski İran gelenekleri ve inançlarının güçlü olduğu Horasan, İslam'ı benimsedikten sonra İslam alemi ile Türk bölgeleri arasında bir geçiş bölgesi, bir köprü işlevi görmeye başladı. İslam Türklere Horasan üzerinden ulaştı. Mutasavvıflar Horasan'dan yayıldılar. Türklerin Tasavvuf ehli tarafından yetiştirildi. Muhammed Ma'şûk Tûsi, emir Ali Abû Halis Türk gibi Türk sufiler yetişti(17). Türkler arasında hızla yayılan sûfi süreği Buhâra, Semerkand'a kadar ulaşmış, özellikle göçebe Türkler arasında kabul görmüştü. IV. Yüzyıldan beri başlayan bu süreci Horasan'da yetişen Ahmed Yesevi hızlandıracak ve yetiştirdiği halife ve dervişlerle Türk dünyasının

gönlünü feth ederek sûfi süreğini Emevilerin katı, ortodoks anlayışlarının yerine hakim kılacaktı. Türkler kendi ozanlarına benzeyen sûfi dervişlere, Bab (Baba), Ata diyerek derin saygı duydular ve bağlandılar. Korkut Ata, Çoban Ata, Arslan Baba bunlardan bazılarıdır. Rivayetlere göre Arslan Baba Peygamber tarafından çocuk yaşta olan Ahmed Yesevi'yi yetiştirmek üzere görevlendirilmiş bir sûfi sahabedir. Ahmet Yesevi'nin babası Şeyh İbrahim de bir sûfidir ve Ali evladından kabul edilmektedir. Sûfilerin Ali ya da Ebubekir yolu ile Hz. Muhammed'e bağlandıkları kabul edilir(18). Ali soyundan gelenler Alevi ekolünü, Ebubekir'e bağlananlar da Sunni ekolünü geliştirdiler.

Annemarie Schimmel'e göre sûfiliğin başlangıcı Muhammed'e ulaşır ve ilhamını onun elçiliğiyle bildirilen Allah kelâmından alır. Allah'ın iradesi, daha doğrusu Zatı, kutsal kitabın ayetlerinde tezahür eder; Allah'ı ancak Kur'an ile tanırız... Mutasavvıflar Kur'an tefsirinin geliştirilmesinde büyük rol oynamışlardır. Tefsir yöntemleri türlü türlü olmuştur; kimi, sözcüklerin mealini vermekle yetinmiş, kimi de, mealin değerini inkâr etmeden sözcüklerin ardındaki simgesel anlamı, kinayeyi aktarmaya çalışmıştır(19). Kur'an'ı zahiri manasının ötesinde bâtini manasıyla algılayan tasavvuf ehli, İslam'ı kan ve kılıçla değil gönülleri feth ederek yaymayı amaçlıyordu. Kur'an'ın önerdiği yol da aslında buydu.

Sûfilikteki ruh zincirinin ilk halkası olan Muhammed'in Allah'ın huzuruna çıkışı olan Miraç, mutasavvıflar için Allah'n yakın huzuruna ruh yükselişinin ilk örneği olmuştur. Amcaoğlu ve damadı, dördüncü halife Ali b. Ebu Talib'e gayb ilminin (batınî ilmin) Muhammed tarafından aktarıldığı kabul edilir(20). Tasavvuf konusunda derin bilgileri kavrayan Ali kendisinden sonra yetişecek olan sûfilerin de ilk ideal tipidir.

Tasavvuf dünyasında sûfiliğin manevi ataları arasında, Peygamberin ve Ali'nin yakınında yer alan isimler arasında Salman el-Farisi önemli bir konuma sahiptir. Acem asıllı olan bu berber, manevi evlatlığın ve sülûk'un örneği olmuştur(21). Esnafı, halk yığınlarının temsilcisi olan bu sûfi, "Salman-ı Pak" adıyla

bugün Alevi-Bektaşi Ayin-i Cemlerinde temizliğin simgesi olmuştur. Salman'ın dışında ilk mutasavvıflardan Ashab-ı Suffa, ebu Dar el-Gifari (ölm. M. 653), Yemen'de yaşayan, Peygamberi görmediği halde onun takdirine ulaşan yalnızca Tanrısal lütfun kılavuzluğuyla ilham alan Veysel Karani ve daha bir çok sûfinin yaşadığı bilinmektedir. Ayrıca Zünun Mısri (ölm. 858), Beyazid Bistami (ölm. 848 veya 874), Cüneyid-i Bağdadi (ölm. 909), Hallc-ı Mansur (ölm. 921) Türklerin Müslüman olması sürecinde etkin olan mutasavvıflardır. Bu kuşaktan sonra gelen Ahmet Yesevi (ölm. 1166) ise Türk dünyasında tasavvufu kitlelere ulaştıran kişidir. Yesevi, halife ve dervişlerini Türklerin Anadolu'ya göçleriyle birlikte göndermiş ya da müritleri kendisinden sonra bu misyonu sürdürmüşlerdir. Hacı Bektaşı Veli, Abdal Musa, Geyikli Baba, Avşar Baba, Pir Dede, Akyazılı Sultan, Kıdemli Baba Sultan bunlardan bazılarıdır (22).

Kendi kültür ve inançlarıyla İslam'ın tasavvufi yorumunu uzlaştıran Türkler başlangıçta karşı çıktıkları İslâmiyet'in koruyucu ve yayıcılığı işlevini üstlendiler. Türklerin bir bölümü İslam'ın ruhu ya da kalbi olarak algıladıkları Kur'an'ın bâtını anlamını benimsediler. Eski inançlarından özellikle Gök-Tanrı inancı ve yaşadıkları kültürleri tasavvufi anlamdaki İslam ile bir potada eriterek yeni bir inanç sistemi oluşturdular. Bunlar Alevi ve Bektaşi topluluklarını ilk örnekleridir. Türkler arasında şüphesiz ki sadece sûfi süreği yayılmadı. İslam'ın Sünni yorumunu yapan Türk yada İranlı olduğu sanılan ebu Hanife'nin fıkıh ve itikat alanında geliştirdiği düşünceleri Horasan ve Maveraünnehr'de kabul gördü. İslam'ın hoşgörüsünü ön plana çıkardığı, halifeliğin Ali soyundan Muhammed b. Abdullah'a geçmesi gerektiğini savunduğu için Emeviler ve Abbasiler tarafından ağır hakaretlere uğradı. Hatta Abbasi hanedanından halife Ebu Cafer Mansur tarafından hapse attırıldı ve kısa bir süre sonra hapiste vefat etti(767).

Mâliki, Şafii, Hanbeli gibi mezhepler Türkler arasında kabul görmezken, onlara göre daha rasyonel olan Hanefi mezhebi yayıldı. Böylece Türkler arasında iki inanç sistemi ağırlıklı olarak

kabul gördü; birincisi tasavvuf ve onun özel hali olan "Ehl-i Beyt Yolu" diğeri de "Hanefi Mezhebi" idi. Anadolu'ya göç hareketinde Alevi ve Sünni Türkler bir arada bulunuyorlardı. Aleviler daha çok göçebe ya da yarı göçebe olan Türkmenlerdi. Bunlar arasında Baba İlyas Horasani'nin Piri olduğu Babailik önemli bir etkinliğe sahipti. Öye ki Selçuklu Devletini kuran ve siyasi otoriteyi elinde bulunduran Sünni Oğuz Türkleri ile mücadelede öncülük edecek ve daha sonra gelişecek olan Bektaşiliğin alt yapısını hazırlayacaktı. Türkler arasında ilk önemli Alevi-Sünni çelişki ve çatışması **Babaî İsyanlarıdır**. Bunu osmanlı-Safevi çatışması izler. Bu çatışmaların temelinde merkezi otoriteyi ele geçiren Sünni Türklerin Alevi Türkmenleri devlet olanaklarının dışında yani çevrede tutmak istemeleridir. Merkez-çevre çatışması değişik zamanlarda ortaya çıkarak toplumsal gerginliklere, inanç topluluk-ları arasında kırılmalara neden olmuştur.

Türklerin Ehl-i Beyt'e olan sevgilerinin özünde Ali vardır. Ali'nin üstün yeteneklerinde, bilgeliğinde, cesaretinde, savaşçı kişiliğinde kendi önderlerini buldular. Örneğin Oğuz Türklerinin lideri (Oğuz Kağan), Göktürklerin liderleri (Bumin Kağan, Kutluk İlteriş Kağan, Kültiğin ve Bilge Kağan) Ali gibi bilgelik, cesaret ve olağanüstülük gibi özellikler taşıyorlardı. Bu nedenle **Türkler Ali'yi kendilerinden biri olarak benimsediler. Ali'de lider-leri gibi olağanüstülük, Tanrı tarafından görevlendirilme ve kutsallık gördüler.**

Oğuz Destanı, Oğuz'un olağanüstü hallerini anlatır. Destana göre Olcay Han'ın dört oğlundan Kara Han'ın padişah olduktan bir süre sonra bir oğlu olur. Bebek üç gün üç gece annesinin memesini emmez. Annesi gece rüyasında oğlunu görür. Bebek şöyle der; "Eğer sütünü emmemi istiyorsan biricik Tanrı'yı ikrar ve itiraf et; üzerinde olan hakkını olduğu gibi farz bil." Kadın üç gece bu rüyayı görür. Kavim kafir olduğu için kadın gizli olarak Tanrı'ya iman eder. Çocuk bunun üzerine annesinin memesini emer. Çocuk bir yıl sonra dili açılıp konuşmaya başlar. "Ben bir otağda doğduğum için adımı Oğur (Oğuz) koymak gerekir." "Ona

Tanrı'nın nurlu feyzi erişti. Her türlü bilim ve hünerde, ok atmada, kargı kullanmada, kılıç çalmada ve bilgi hususunda âleme ün olacak şekilde gelişme gösterdi." (23). Görüldüğü gibi liderin karizmasına işaret eden iki temel özellik vardır; Bilgelik ve savaşçılık.

Orhun Abidelerinde yer alan yazılarda liderden beklenen nitelikler satır aralarında yer alır; Bumin Kağan için "Bilgili Kağan imiş, cesur Kağan imiş. Buyruku yine bilgili imiş tabii, cesur imiş tabii. Beyleri de milleti de doğru imiş." denilmektedir(24). Daha sonraki kağanlar bilgi ve cesaret bakımından yetersiz olunca Çin egemenliğine girerler. Çin hakimiyetinden Türkleri kurtaran İltiriş Kağanı Tanrı yeniden milleti oluşturmak için görevlendirir; "Yukarıda Türk Tanrısı, Türk mukaddes yeri, suyu öyle tanzim etmiş. Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye babam İltiriş Kağanı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmış olacak... Tanrı kuvvet verdiği için babam kağanın askeri kurt gibi imiş, düşmanı koyun gibi imiş... Yediyüz er olu ilsizleşmiş, kağansızlaşmış milleti, cariye olmuş, kul olmuş milleti, Türk töresini bırakmış milleti, ecdadımın töresince yaratmış, yetiştirmiş."(25). Burada bilgelik ve cesaretin yanında ve ondan önce Tanrı'nın istemi, iradesi gelmektedir. Lider Tanrı tarafından tayin edilmiştir. Bu karizmatik özelliğin oluşmasında ilk koşuldur.

Türkler liderlerinde gördükleri karizmatik özellikleri Ali'de buldular bu nedenle ona saygı duyup bağladılar. Ali de Tann tarafından İslam'ı korumak ve yaymak için görevlendirilmişti. Ali, **"İlim şehrinin kapısı"** ve **"Allah'ın Aslanı"** olarak bilgeliği ve cesareti şahsında bütünleştirmişti. Onun karizmatik nitelikleri Türkler'in kimliklerine de uygun düşüyordu. Ali'nin ve Ehl-i Beyt soyunun seçilmiş olduğuna inanmak Oğuz'un ya da İltiriş Kağanının, İlbilge Hatunun seçilmiş olması Türkler için aynı anlama geliyordu.

Sonuç olarak -aksi kanıtlanıncaya kadar- şu yargıya varmak mümkündür; Türkler/Türkmenler, Emeviler'in zorla dayattığı İslam'ı değil, sûfilerin, Ehl-i Beyt soyunun sunduğu İslam'ı, kendi eski inanç ve kültürleri ile sentez yaparak benimsediler. Bu oluşumda sûfiliğin ana kaynağı olan Ali'nin düşünce ve yaşama tarzı önemli rol oynamıştır.

Dipnotlar

1. Hakkı Dursun Yıldız, İslâmiyet ve Türkler, Çağrı Yay., İstanbul, 1980, s. 4.
2. Bknz. Yıldız, a.g.e., s. 5, Zekeriya Kitapçı, "Peygamberin Hadislerine Göre Türkler", Türk Dünyası Araştırmaları, Şubat 1996, s. 170-182.
3. Hazreti Emir Ali İbn-i Ebu Talib, Hazreti Ali Divanı, Çev. Vedat Atila, Ant Yay., İstanbul, 1990, s. 148.
4. Zekeriya Kitapçı, Orta Asya'da İslamiyet'in Yayılışı ve Türkler, Selçuk Ünv. Yay., Konya, 1989, s. 57-58.
5. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1991, s. 12.
6. Bakara Sûresi, 256. Ayet
7. Bakara Sûresi, 190. Ayet.
8. Nisa Sûresi, 94. Ayet.
9. Kitapçı, a.g.e., s. 57-58.
10. Kitapçı, a.g.e., s. 57-70.
11. Fuat Bozkurt, Türklerin Dini, Cem Yay., İstanbul, 1995, s. 83-85.
12. Kitapçı, a.g.e., s. 256.
13. Bozkurt, a.g.e., s. 188.
14. Köprülü, a.g.e., s. 13.
15. Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler), 3. Baskı, Ana Yay., İstanbul, 1980, s. 50-52.
16. Sümer, a.g.e., s. 45.
17. Köprülü, a.g.e., s. 18.
18. Köprülü, a.g.e., s. 19, 31.
19. Annemarie Schimmel, Tasavvufun Boyutları, Çev. Ender Gürol, Adam Yay., s. 34.
20. Schimmel, a.g.e., s. 36.
21. Schimmel, a.g.e., s. 37.
22. Bknz. Schimmel, a.g.e., s. 37: Belkıs Temren, Tasavvuf Düşüncesinde Demokrasi, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1995, s. 25: Köprülü, a.g.e., s. 46.
23. A. Zeki Velidi Togan, Oğuz Destanı, Enderun Yay., istanbul, 1982, s. 18.
24. Orhun Abideleri, Muharrem Ergin, Devlet Kitapları, İstanbul, 1970, s. 4.
25. a.g.e., s. 6.

DÜNYADAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ ALEVİLİĞİN TOPLUMBİLİMSEL AÇIDAN ÇÖZÜMLENMESİ

Ali Aktaş

İslamiyet, M.S. 630-750 tarihleri arasında yani yüzyirmi yıllık yayılma sürecinde, kendi içinde önemli iktidar savaşları vermiştir. Peygamberin yeğeni ve damadı Hz. Ali için yandaşları, iktidarın başında Hz. Ali'nin bulunması gerektiğini savunarak bir Şia muhalefetini başlattılar.[1] Hz. Ali'nin öldürülmesi ve Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan'ın hilafet hakkından vazgeçmesiyle, iç savaş belki sona erdi gözüktü, ama muhalefet hareketi olan particilik, Emeviler ve Yezit zamanında daha da hareketlendi. Hz. Muhammed'in torunu (Hz. Ali'nin küçük oğlu) Hz. Hüseyin'in Kerbela'da katledilmesi ile, İslamiyet'in siyasal ve toplumsal tarihinde hatta kültüründe çok önemli olan ayrışma süreci de tamamlanmış oldu. Yani Hz. Muhammed'in ölümü ile başlayan ayrışma süreci, Kerbela'da Hz. Hüseyin'in öldürülmesiyle tamamlanmıştır denilebilir. Bundan sonraki gelişmeler ise, tamamlanmış olan bu ayrışmanın genel yapısına uygun bir seyir izlemiştir.

Günümüzde, Hz. Ali'ye bağlılıklarından dolayı dünyanın birbirinden farklı toplum ve topluluklarına "Alevi" denmektedir. Oysa etimolojik olarak, bir Alevinin soyca Hz. Ali'ye bağlı olma ile sınırladığımızda; Aleviliğin farklı etnik kökenli topluluklar arasında yayılmasını ve toplulukların kendilerini Alevi saymalarını açıklaya-

1) Bu makalede yer alan Hz. Ali iktidara talip olmamıştır görüşü ile, yukarıda yer alan ifadeler çelişmemektedir. Çünkü ifadede bahsedilen iktidara talip olma durumu, Hz. Ali taraftarlarına ait bir olguyu içermektedir, Hz. Ali'nin bizzat kendinin iktidar arayışı söz konusu değildir. Ayrıca Anadolu'daki Alevi-Bektaşiler bu dönemde henüz İslamiyet'le tanışmamışlar ve iktidar savaşlarında yer almamışlardır.

mayız. Tüm bu topluluklar, soyca Hz. Ali'ye bağlı olmasalar da; Hz. Ali'yi sevmekle, saymakla ve de düşünsel bir bağ ile Hz. Ali'ye bağlanmaktadırlar.

Böylece Hz. Muhammed'in yeğeni ve damadı olan ve de Arap ırkından gelen Hz. Ali, Alevi topluluklarının atfetdikleri değer sonucunda, ırk, zaman ve mekan boyutlarını aşan bir kimliğe bürünmektedir. Yani tarihsel kimliğini aşarak Suriye'de Arap kökenli; Balkanlarda Arnavut ya da Bulgar kökenli; Anadolu'da ise Türk veya Kürt kökenli bir Hz. Ali olarak karımıza çıkmaktadır. Üstelik bu yerlerde karşımıza çıkan Hz. Ali, bir bakıyorsunuz gönlünde taht kurduğu insanlar için kah ihtiyaçlarını gidermek için su çıkartıyor, kah onlar için savaşlar yapıyor. Sözlü kültürde ya da söylence kaynaklarında çok zengin bir yere sahip bulunan Hz. Ali, artık o toplulukların kültürünün bir parçası haline gelmiştir.

Alevi toplulukların yaşam tarzları ve ibadet biçimleri, ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin Alevilik içinde yer alan Yemen'deki Zeydiyye kolu ile Hindistan'daki İsmailiyye Kolu gibi. Yine tarihsel açıdan Aleviler ülkemizde olduğu gibi, kutsal şahsiyetlerin etkisinden ya da toplumsal-kültürel ve ekonomik nedenlerden dolayı gösterdikleri farklılıkların bir sonucu olarak, değişik adlarla anılmaktadırlar. Örneğin Anadolu'da yer alan Tahtacılar, Nalcılar, Sıraçlar, Kızılbaşlar, Amucalılar ve Bektaşiler gibi. Ayrıca tarihsel süreçte farklı topluluktan ya da topluluk önderlerinin farklı oluşu bakımından da değişik adla adlandırılabilmektedirler. Örneğin, Babailer, Kalenderiler, Haydariler, Cavlakiler, Torlaklar ve Işıklar gibi. Bunun dışında üzerinde durulması gereken bir başka gerçeklik ise, aynı ülke topraklarından inanç ve ritüeller ve de uygulamalar açısından büyük farklılıklar taşıyan Alevilerin yaşaması durumudur. Örneğin ülkemizde Anadolu Aleviliği olarak adlandırılan Alevilik-Bektaşilikle birlikte, Azeri kökenli Şiiler ve Arap kökenli Nusayrilerin bulunması gibi.

Dünya üzerinde yaşayan Alevilerin ve Alevilik anlayışlarının bu kadar çeşitlilik göstermesine neden olan faktörleri toplumbilimsel açıdan çözümlersek:

A. Alevi Toplulukların Hz. Ali'ye Atfettikleri Değerin Birbirinden Farklı Olması

Hz. Ali'ye sevginin normal ve makul ölçüde olanı yanında, derece derece Hz. Ali'yi tanrısallığa ulaştıracak kadar aşırı biçimde seven Alevi toplulukları da vardır. İran'da yaşayan Şiiler, Hz. Ali'nin hilafet yani iktidarı elinden alınmış olduğunu ileri süren bir yaklaşımla benimsemekle birlikte, yine İran'da yaşayan Ehl-i Hak (Ali İlahi) topluluğu Hz. Ali'yi sevme ve ibadet uygulamaları bakımından farklılık göstermektedir.

Zaten Ehl-i Haklar Hz. Ali'ye besledikleri fazla sevgiden doayı, O'nu Tanrısallaştırmış ve efsaneleştirmiştir. Bundan dolayı Ehl-i Haklara "Ali İlahi", "Ali Allahi" de (yani Ali'yi Allah bilenler de) denilmiştir. Bu yönü ile ülkemizdeki Alevi-Bektaşilerle aynı özellikte sayılırlar.

B. Alevi Topluluklarında Hz. Ali'nin Kabul Gören Soy Zincirinin Birbirinden Farklı Olması

Hz. Ali'nin kabul gören soy zincirinin kısalığı ya da uzunluğu da Alevi kabul edilen toplulukları birbirinden farklı kılmaktadır. Alevilik içinde kabul edilen bu faklı kollar: Yemen ve çevresinde yaygınlığa sahip olan dört imamı benimseyen "Zeydiyye Kolu"; Hindistan ve Pakistan çevresinde yedi imamı benimseyen "İsmailiyye Kolu"; Anadolu, Azerbaycan ve İran bölgesinde oniki imamı benimseyen "İmamiye Şiası Kolu", Hz. Ali'nin kabul gören soy zincirine göre farklılık göstermektedir.

C. Alevi Topluluklarında İbadet, Tören ve Ritüellerin Uygulanma ve Ortaya Konma Biçimlerinin Birbirinden Farklı Olması

İbadet biçimleri bakımından Sünni Ortodoks düşünceye benzer Alevi topluluklarının yanı sıra, Sünni Ortodoks ibadetlerden çok farklı ibadet biçim ve ritüellere sahip Alevi topluluklarına da rastlamak olanaklıdır. Yani Sünni Ortodoks ibadetlerin benzerini yerine getiren ve uygulayan İranlı Şiiler gibi, Sünni ibadetlere ben-

zemeyen ibadet ve ritüellere sahip "Alevi-Bektaşi" ve "Ali İlahi" gibi isimlendirilen Alevi toplulukları da bulunmaktadır. Ancak bu farklılıkların tarihsel-siyasal-ekonomik, toplumsal ve kültürel arka planının bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır.

D. Alevi Topluluklarının Kültürel Bakımdan Beslendikleri Kaynakların Birbirinden Farklı Olması

Daha çok bir ülke içerisinde yaşayan Alevi topluluklarının bütünüyle aynı amaca uygun olarak yaptıkları ibadetler ya da ritüeller içindeki küçük uygulama farklılıklarından dolayı değişik adlarla anıldıkları görülmektedir. Bu ayrım daha çok Alevi öğretici ya da Alevi topluluklarını yönlendiren önderin ve Alevi topluluklarının yerleştikleri bölgelerin kültürlerini de özümsemelerinden dolayı ortaya çıkan bir durumdur. Dolayısıyla bu durum Aleviliğin çözümlenmesinde alt ayrımların yapılmasında kullanılabilir. Örneğin Anadolu Alevi öğreticilerinin genel bir sınıflaması yapıldığında karşımıza çıkan tablo şöyledir:

1. Ocakzadeler Kolu : Anadolu'ya Hacı Bektaş Veli'den önce gelen, yerleşen ve Aleviliği soy anlayışına dayalı olarak sürdüren "Dedeler Kolu".
2. Dedeganlar/Çelebiler Kolu : Hacı Bektaş Veli'nin soyundan geldiği kabul gören ve yine Aleviliği soy anlayışına dayalı olarak sürdüren "Dedeganlar" yani "Çelebiler Kolu".
3. Babaganlar Kolu : Var olan Alevilik olgusunda, "kamil insan" yaklaşımını, tarikat modelinde soydan gitmeyeceğine inanan ve öğreticilerin mertebelenme ile örgütlendiği "Babaganlar Kolu".
4. Diğer Öğreticiler : Ocakzadelerin el vermesi yani taliblerine ulaşamadığı yerlerde görev yapması için belirlediği ve daha sonra kendileri-

ni bağımsız ocaklar kabul eden "Dikme Dedeler Kolu" ya da Çelebilerin gidemediği yörelerde görev yapmak için yazılı ve mühürlü bir belge ile işlev gören "Geçici İcazetli Dedeler Kolu" veya Babagan kolundan bağımsız hareket eden baba ya da halifebabaların oluşturduğu değişik adlarla anılan (örneğin: Bedrettini Babalar gibi) "Bağımsız Babalar Kolu" öğretici olarak görev yapmaktadırlar.

Yine günümüzde bu görevi yerine getiren yazar ve araştırmacıların oluştuğu modernlik sürecinde zorunluluktan ortaya çıkan toplumsal bir gruptan da söz edebiliriz.

Görüleceği gibi tüm Alevi topluluklan hangi açıdan ele alınırsa alınsın temel hareket noktası yani genel belirleyici Hz. Ali olmaktadır. Öğreticiler açısından bile konuya yaklaşıldığında, soydan gelme ya da o yola inanma bağlamında bile belirleyici olan Hz. Ali'ye olan bağlılık, dahası onun koyduğuna inanılan kurallara gösterilen liyakat esastır.

TÜRKİYE'DEKİ KIZILBAŞLIK (ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK) ÖĞRETİSİNDE HZ. ALİ'NİN YERİ

Geleneksel toplumlarda dini azınlıklar, genellikle hoşgörüden yana tavır alırlar. Bu durum Türkiye'deki Kızılbaşlar (Alevi-Bektaşiler)[1] içinde geçerli olmuştur. Ancak burada gözden

1) "Alevi-Bektaşi terimi, son yıllarda "Kızılbaş" terimine yüklenen olumsuz ve suçlayıcı anlamdan dolayı, bu topluluklar tarafından "Kızılbaş" terimi yerine kullanılmaya başlanılmış bir sözcüktür. Dolayısı ile bu yazıda izlenen tarihsel yaklaşımı pekiştirici bir unsur olarak, her iki terim de aynı içerik ve biçimde kabul gördüğü için anlambilgisini güçlendirmek açısından yan yana kullanılmıştır.

kaçırılmaması geeken, bu hoşgörülülük özelliğinin, tarihsel koşulların bir sonucu yani azınlıkta kalmanın bir ürünü olmaktan çok, bu hoşgörülülüğün "Kızılbaşlık Öğretisi"nin bir ürünü/sonucu olduğu gerçeğidir. Bu nedenle hoşgörünün anlaşılmasında Kızılbaşlık Öğretisi'nin değerlerinin üzerinde durulması gerekliliği göz ardı edilmemelidir. Benzer tarihsel koşullar altında, çok farklı bir öğreti temelindeki -Ortodoks yapıdaki- Sünniliğin aynı sonuca ulaşamayacağı görülecektir. Çünkü Kızılbaş ve Sünni öğretilerin niteliklerine bakıldığında, Kızılbaşların Sünniler gibi tarihsel süreç içinde toplumsal iktidar ya da yönetim erki peşinde koşmadıkları, dolayısıyla bu yönleriyle de hoşgörü açısından iki öğretinin yaklaşımları her dönemde birbirinden farklılık taşımaktadır.

Kızılbaşlar toplumsal iktidarın peşinden koşmadığı gibi, toplumsal iktidarı yok sayma hükmündedirler. Bu anlayışın nedenini, tarihsel açıdan toplumsal iktidarın ve yönetim geleneğinin dışında kalmış olmalarında aramak yanlış bir yaklaşımdır. Bu anlayışın temellerini ve çerçevesini Hz. Ali merkezli evren tasarımında aramak gerekir.

Hz. Ali, etkin ve çok istekli bir biçimde hilafet peşinde koşmamıştır. Hz. Fatıma'ya yapılan haksızlıktan dolayı bir dönem -Hz. Fatıma'nın ölümüne kadar- Ebu Bekir'e biat etmemekle birlikte, İslamiyeti benimsemiş toplulukların bir iç kargaşa ya da savaş yaşamaması için, Ebu Bekir'e karşı etkin bir eylem yürütmemiş, kendi başına bir yaşam biçimini tercih etmiştir. Peygamberin ölümünden sonra din işleriyle uğraşarak, sakin bir yaşam sürmüş ve yetkin Hadis ve Kur'an bilgisiyle çeşitli hukuksal sorunlarda yöneticilere yardımcı olmuştur.

Alevi-Bektaşilerin (Kızılbaşların) kutsal kabul ettikleri metinlerde, Hz. Ali'nin halife olmak için büyük bir iddiasının, olmadığı vurgulanmaktadır.[2] Bu metinde Hz. Muhammed'in vekili olarak Müslümanların imamlığını ve dini kuralların koruyuculuğunu kimin yapacağının tartışıldığı bir meclis

2) Hüsniye, Yayına Hazırlayan: Ali Adil Atalay, Can Yayınları, İstanbul, 1991, s. 130.

toplantısında Hz. Ali'nin yaptığı bir konuşmada: "Ey Sahebe! Sizler peygamberin emrine karşı gelerek, Tanrı'nın hükmünü yapmaz oldunuz. Bu imamet işinde, aslında ben hak sahibiyim. Müslümanların tümünden daha fazlası ile Hz. Muhammed'e (Peygambere) yakın olan benim. Peygambere halife (yardımcı) olmak benim hakkımdır. Tanrı'dan korkun. Peygamber'den utanın ve benim hakkımı bana bırakın" der. Kendini bir ahlaksal öğreti çerçevesi ile sınırlar. Hatta Hz. Ali bu tutumunu Ebu Bekir'in, Ömer'in ve Osman'ın halife seçilmesi sırasında da sürdürmüştür. Dahası artık İslamiyetin başlangıcında üstlendiği savaşçı kimliğini de artık bir kenara bırakmıştır.

Hz. Muhammed'in (Peygamberin) olacakları önceden gördüğünü ve kendisine "Nasıl ki İsrailoğulları Harun'u bırakıp, öküze tapmayı kabul ettiler; benim ümmetim de seni bırakıp başkasına uyacak", diyerek kendini uyardığını, kendinin de bunu önceden bildiğini belirtir.[3]

Bu metinde yer alan bilgilerin tarihsel açıdan gerçekte var olup-olmadığı ya da tüm bunların yalnızca bir söylence olduğundan çok, bu bilgilerin Alevi-Bektaşi (Kızılbaş) öğreti içindeki yeri ve gördüğü kabul önemlidir. Öğretinin bu düşünüş biçimini kabulü ile birlikte, Hz. Ali ve onun iktidara yaklaşım biçimini nasıl algılandığını da vurgulanmaktadır. Hz. Ali, Hz. Muhammed'in (Peygamberin) vekili olarak Müslümanların imamlığını ve dini kuralların koruyuculuğunu kimin yapacağı sorunu bireyselleşerek, var oluş ahlakıyla ilişkili hale gelmiştir. Bu yaklaşımla birlikte, kendi ahlakından, dolayısıyla toplumsal ahlaktan ödün vermek yerine, Hz. Muhammed'in vekilliğinden biçimsel olarak ödün vermeyi tercih etmiştir.

Hz. Ali'nin davranışı, Alevi dedelerinin bazı niteliklerine ışık tutmaktadır. Dedelik her ne kadar soydan geçen bir içerik taşısa da, asıl önemli olan özelliği, dedenin kendi ahlakından kaynaklanan bir bağlayıcılığa sahip olmasıdır. Öyle ki dedelik kuru-

3) Hüsniye, Yayına Hazırlayan: Ali Adil Atalay. Can Yayınları, İstanbul, 1991, s. 130.

munda dedeler, ne zaman tümüyle dünya ilişkilerine ilişkin isteklerini ön plana çıkarmışsa ve bir örnek olarak dedeler kamil insan olmaktan uzaklaşmışsa, aynı ölçüde dedeler ve dedelik kurumu da bağlayıcılığının ve etkinliğini yitirmeye başlamıştır.

Hz. Ali siyasal iktidar ile ilgili olmakla birlikte, dünya nimetlerine düşkün olmak anlayışı yerine; dünya nimetlerine teslim olmayan kamil insan anlayışı ile hareket eder. Kendine hakim olmak düsturu da diyebileceğimiz ve Alevilik öğretisini biçimlendiren "eline, diline, beline sahip olmak" genel kuralının -en azından İslamiyet sonrası- prototipini temsil eden Hz. Ali'nin bu anlayışı, halen Anadolu Aleviliğinde yaşatılmaktadır.

Bireyin kendi üzerindeki iktidarını, kendine egemen olma özelliğinin en iyi örneğini temsil eden Hz. Ali, cesur, zalimlerle savaşan ve savaş sırasında kendine yapılan bir hareketi/hakareti bağışlayıcı bir kimliğe sahiptir.[4] Saldırganlığın, hiddetin ve öfkenin kendini ve kişiliğini yitirmede etkili olduğunu bilen ve de kendi benliğine hakim olmayı, yaşamının merkez noktası haline getiren Hz. Ali, herşeyden önce bir insan olduğunun farkındadır. Halifeliği döneminde bile geçimini sağlamak için çalışmaya devam ederek, bu konuda bile kendinden sonra izleyicilerine örnek olur.

---

4) Savaşta yüzüne tüküren düşmanını, bireysel kin ile öldürmüş olmamak için öldürmemeyi tercih etmiştir.

ANADOLU ALEVİLİĞİ BİLİMSEL YÖNTEMLE ELE ALINMALI

Ali Yaman

1997 yılının Şubat ayında Faik Bulut'un **"Alisiz Alevilik"** adlı kitabı yayınlandı. Kitap sözde "İslamda Özgürlük Arayışı" olarak sunuluyordu. Aklı sıra Faik Bulut bu çalışmasıyla İslam'da özgürlük arayışına katkıda bulunuyordu. Kendisiyle bu konuda katıldığım bir radyo programında da "Alevi aydınlanmasına katkı" amacı taşıdığını söylüyordu. Bunun nasıl bir katkı(!) olduğunu ancak kitabı inceledikten sonra anlayabilmemiz mümkün olabildi. Kitap tümüyle bu kişinin önyargılarının kanıtlanmasını sağlamayı amaçlayan verilerin derlenmesinden oluşmuş. Fakat F. Bulut her fırsatta bilimsel(!) olduğunu altının çizilmesini de ihmal etmiyor. Bilimsel yöntemden habersiz olan Bulut bu çalışmasında alıntı yapmayı dahi beceremiyor. Önce Alevilik konusunun nasıl anlaşılabileceği üzerinde duralım sonra da kitapla ilgili değerlendirmemize girelim.

Üzülerek ifade etmek gerekir ki, Alevilik konusu, bilim çevrelerinden (üniversiteler) gerekli ilgiyi görmemiş ve bu alan adeta spekülatif, tarafgir araştırmacıların, deyim yerindeyse cirit attığı bir alan haline gelmiştir. Çoğu sosyal bilimler metodolojisinden habersiz olan bu sözde araştırmacılar, ideolojik düşüncelerini, Alevilik-Bektaşilik kitapları aracılığıyla kamuoyuna aktardılar. Böylece çok hassas olan bu konuda kamuoyu yanlış bilgilerle donatıldı. Ayrıca bu araştırmaların(!) çoğu Alevi-Sünni kesimlerin karşılıklı önyargılarını yok edeceği yerde, bu önyargıların devamını sağlayıcı yönde rol oynamışlardır.

Anadolu Aleviliği incelenirken dikkate alınması gereken ve bilimsel araştırmalarca artık kesinlik kazanmış bulunan şu nokta, konuya nasıl yaklaşılacağını göstermek bakımından oldukça önemlidir. Çünkü bu önemli nokta kavranmaksızın, Anadolu'da

Alevilik konusu anlaşılamayacağı gibi, bu yanlış temel üzerine bina edilecek açıklamalar da doğal olarak bilimsellikten uzak, yanlış bilgiler içerecektir. Anadolu'da Alevilik-Bektaşilik konusu ancak, Türk kitlelerin anayurtlarında, göç etmeleri sırasında ve son olarak geldikleri Küçük Asya'da yani Anadolu'da karşılaşmış bulundukları, dinsel ve kültürel akımlar anlaşılmak suretiyle ele alınabilir. Demek ki Anadolu'da Alevilik-Bektaşilik'in kökenini, sadece Sünni-Şii bölünmesine kaynaklık eden olaylarda aramak tarihsel ve sosyolojik olarak hiçbir geçerliliğe sahip bulunmamaktadır. Konu üzerinde yerli-yabancı bilimsel araştırmaların bugün ulaştığı sonuç budur.[1] Türk kitlelerin yüzyıllara yayılan zaman sürecinde ve farklı coğrafyalarda, farklı inançlara ve kültürlere sahip halklarla ilişkide bulunmaları sonucunda oluşan bu dinsel ve kültürel senkretimz[2] Aleviliğin anlaşılabilmesinin yegane anahtarıdır.

Kısaca tanımlamak gerekirse, Anadolu Aleviliği işte bu senkretizm sonucunda oluşmuş bulunan heterodoks[3] bir İslam anlayışıdır. Bu heterodoks İslam anlayışı, tarihsel ve sosyal koşulların doğal bir sonucu olarak, kitabi olmaktan çok sözlü geleneğe dayalı, eski inançların ve mitolojinin İslami şekiller altında yaşamağa devam ettiği bir halk İslamlığıdır.

İkibinli yıllara girmek üzere olduğumuz şu yıllarda Alevilik konusunun gerektiği gibi ele alınmamasının tarihsel ve sosyolojik kökenleri olduğu da bir gerçektir. Öncelikle bu durumu ele alalım: Osmanlı'dan bu yana iktidarlar (özellikle 16. yy'dan itibaren) büyük ölçüde siyasal nedenlerle, Alevi-Bektaşi kitlelerin bırakın gereksinmelerini dikkate almayı, bizatihi varlıklarını potansiyel bir tehdit olarak algılayagelmişler, onlara Sünni kitlelerden farklı bir yaklaşım içerisinde olmuşlardır.

Önyargılar nedeniyle, çok dinamik bir yapı sergileyen Anadolu'nun etnik ve dinsel yapısı gerektiği gibi incelenememiştir. Bu değerlendirmem, kısmen Sünnilik için de geçerli olmakla birlikte, özellikle Sünni olmayan, heterodoks İslam ve İslami olmayan inançlar için geçerlidir. Bu durum Türkiye ile ilgili yabancı eserler de de görülmektedir. Öyle ki birçok yerli ve yabancı eserde,

Anadolu'da sanki sadece Sünni halk varmış gib ideğerlendirmeler yapılmış ve ortaya sakat bir tarihsel analiz çıkmıştır.

Bu sakat tarih anlayışı, ne yazık ki bugünlerde sivil toplumcu ve demokrat geçinen Türkçü ve İslamcı yazarlarca hiç bir zaman eleştirilmemiş, hatta bu durumdan kendilerince yararlanmışlardır. Ne hazindir ki, milyonlarca Alevi inanca mensup insanın yaşadığı Türkiye'de eğitim kurumlarında okutulan kitaplarda, Alevilik konusunda bir tek satıra dahi rastlamak mümkün değildir. İnanılır gibi değil! Bir ülke düşünün ki, o ülkede milyonlarca Alevi bulunsun, ancak o ülkenin eğitim kurumlarında okutulan tarih kitaplarında, zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitaplarında Alevilik konusu görmezden gelinsin?

Sonuç olarak bu konu ihmal edilmiş ve bilimsel alanın dışında bırakılmıştır. Üniversiteler ve devlet kurumlarınca "Alevilik" konusu görmezden gelinmiş, adeta bu insanların inançlarının, kültürlerinin varlığı inkar edilmiştir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak bu alan ne yazıkki Faik Bulut gibi araştırmacıların(!) insafına terkedilmiştir. Onların derdi ise konuyu bilimsel yöntemle değil, kendi görüşleri doğrultusunda ele almak olmuştur.

Ancak şunu mutlulukla söyleyebiliriz ki dünyanın değişik üniversitelerinde "Alevilik" konusuda doktora ve master yapan araştırmacıların sayısında yaşanan artış, sözde araştırmacıların "Alevilik" konusundaki saptırmalarını pek yakında daha geçersiz hale getirecektir. Ayrıca çeşitli bilimsel sempozyumların[4] yapılmaya ve Araştırma kurumlarının[5] kurulmaya başlanması da oldukça olumlu gelişmelerdir. Türkiye'deki dernek ve vakıflarımız ise bu konuda duyarsız durumdadırlar. Her fırsatta eleştirdikleri Sünni Vakıflarca "Alevilik" konusunda sempozyum düzenlenmesi bile onların bu duyarsızlıklarını etkilememektedir. Bundan ders almaları gerekirken "Geceler"le ve "Saz ve Semah" kursları ile durumu idare etmektedirler. Kuşkusuz Aleviliğin tarihi bütün yönleriyle hala ele alınmış değildir. Birgün bu tarih yazılırken Aleviliğe hizmet iddiasında bulunan kurumların neler yapıp neler yapmadıkları ayrıntılarıyla yazılacaktır. Hukuksal olarak olmasa bile

tarih önünde, Aleviliği kendi çıkarları doğrultusunda kullananlar hesap vereceklerdir. Bir başka çalışmamızda bu konuları ele alacağımdan, burada sadece Faik Bulut'un ciddiyetsiz ve bilimdışı iddialarını ele alacağım. Ancak kısaca değinmeden de yapamadım.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki ideolojik tercihlerdeki benzerlikler insanları subjektif olmaya yönlendirebiliyor. Dolayısıyla Faik Bulut'un **"Alisiz Alevilik"** adlı çalışması da bazı sol eğilimli insanların duygularını okşadığından olacak, doğru mu yanlış mı olduğuna bakılmaksızın kabul görebiliyor. Bu durumu yaşadığım bazı olaylarla açıkça görme olanağım oldu.

Önce Yaşam Radyo olayıyla başlayayım. Kitap yayınlandıktan sonra yaşanan tartışmalar üzerine bu konuda kimi makaleler ve söyleşiler yayınlandı. Yaşam Radyo'dan radyonun koordinatörü Cüneyt Uzunoğulları Şahkulu Dergahı'nda bulunduğum sırada beni arayarak Faik Bulut'un da katılacağı bir tartışma programına katılıp katılamayacağımı sordu. Ben bu talebi seve seve kabul ettim. Çünkü Bulut'un bilimdışı iddialarını ve yanlışlarını sergileme olanağını bulacaktım. Radyoda bulunduğum sırada gördüm ki Cüneyt Uzunoğulları Faik Bulut'un kitabını tartışmaktan çok onun savunuculuğunu üstlenmiş durumdaydı. Ben programda Faik Bulut'un görüşlerinin ne kadar yanlış olduğunu ve yaptığı yanlışlıkları tek tek sergiledim. Program sırasında gelen telefonların tamamına yakını da Bulut'un iddialarını benimsemediler. Cüneyt Bey ise Bulut'un görüşlerine tam "iman" etmiş durumdaydı. İşte ideolojik fikir birlikteliği insanları böyle tarafgir yapabiliyordu.

Evrensel'in Kültür Demokratlığı!!

Aynı olaya Evrensel dergisinde de rastladık. Bu derginin yazı işleri müdürü Tevfik Taş Yaşam Radyo'daki programı da dinlediğini, konuyla ilgili bir dosya hazırladıklarını benim de görüş bildirmemi istediğini iletti. Ben Galatasaray'da bulunan dergiye gittim, kendisine durumu ayrıntılarıyla açıkladım. Ses alma cihazı bozuk olduğundan sesimi kaydedemedi. Ben kendisinden soruları

yazılı olarak aldım ve yazılı olarak yanıtlayarak kendisine faks çektim. Ancak Evrensel Kültür dergisinde yolladığım yazım yayınlanmadı. Nedeni ise belli. Yazıda Faik Bulut'un görüşlerini sakatlığı kısa ve öz olarak açıklanıyordu ve bu da Evrensel dergisinin Yazı İşleri Müdürü Tevfik Taş'ın işine gelmiyordu. Bana yazılı olarak verdiği sorularda bile taraflı olduğu açıkça görülüyordu. Tevfik Taş'ın soruları şu şekildeydi: 1-Faik Bulut, daha önce çeşitli biçimlerde seslendirilmiş bir olguyu, daha net bir biçimde seslendirdi ve "Hazreti Ali'nin Alevilikle olumlu anlamda bir ilgisi olmadığı, eğer bir ilişki kurulacaksa bunun tam tersi bir yönde kurulması gerektiğini" söyledi. Yazar ayrıca bu çalışmada iki noktayı ayırmaya çalışıyor, Anadolu Aleviliği ve Halife Ali ekseninde anılan ve şekillendirilmek istenen Alevilik. Ve bu tezi kitabın başlığını oluşturdu: Ali'siz Alevilik. Siz Hazreti Ali'nin Alevi olmadığı iddiasını nasıl karşılıyorsunuz? 2-Bu iddia Alevi camiasında nasıl bir etki yaratır. 3-Çeşitli Alevi örgütlerinde ve çeşitli kesimlerde, Aleviliği İslamiyet içi sayma ve bu mecraya çekme çabaları, gözle görülür bir yoğunluk kazanmış bulunuyor. Aleviliğin İslamiyetle ilişkisini anlatabilir misiniz? Böyle bir tarihsel bağıntı var mıdır? 4-Alevilerin bir kesimi çeşitli nedenlerle kendilerini İslamiyet dışı sayıyor, bugün onlara İslamiyet içi oldukları yönünde yapılan, politik ve inanç baskıları Aleviliğin muhalif yanlarını budamak anlamına gelmiyor mu? 5- F. Bulut, kimi kaynaklara da yaslanarak, Alevi Şeriatının da Sünni şeriatı kadar tutucu ve baskıcı olduğunu iddia ediyor. Bu iddiayı nasıl değerlendiriyorsunuz? 6-Tarih boyunca baskıya ve zulme maruz kalmış bir kesimin eline imkan geçtiğinde başka inançlara karşı baskıcı ve zalim olabileceğine ilişkin bu iddiayı, ortadan kaldırabilecek, bir ütopya, Aleviliğe yaslanabilecek bir toplumsal projeden söz etmek olanaklı mıdır?)

Görüldüğü üzere bu sorular konuyu bilmekten ve anlamaktan uzak tarafgir sorular. Yukarıda da vurguladığım gibi bu sorulara verdiğim yanıtları içeren yazım Evrensel Dergisi'ne fakslandığı halde yayınlanmadı. Bu zihniyetin bilimle uzaktan yakından bir ilgisi olmadığı olaylara tümüyle ideolojik baktıklarını böylece anlamış olduk. Şimdi kitapla ilgili analizimize geçelim:

Hz. Ali Alevi Değil Mi?

Yukarıda giriş bölümünde özetlemeğe çalıştığım bilimsel gerçekleri görmezden gelerek yapılmış "Alisiz Alevilik" adlı çalışma, eğer kasıtlı değilse büyük bir bilgisizlik ürünüdür. Kitabın adına, kapağına ve içeriğine hakim olan önyargılı yaklaşım bu bilgisizlik ile birleşince aşağıda bir bölümünü vereceğim yanlış varsayımlar ortaya çıkmıştır. Ne yazık ki kitap bu yanlış varsayımlar üzerine kurulmuştur. Şimdi bunları görelim: Sayın Bulut önsözde (s.IX) şöyle diyor: "...Çünkü Hz. Ali Alevi değil, Sünniydi: O camide namaz kılarken öldürülmüştü." Sayfa 432'de ise şöyle diyor: "Alevi fikriyatının başlangıcından bu yana Ali ve Ehl-i beyt ile ilgili olmadığını; dolayısıyla Alevilik inancının aslında Sünni olan Ali'siz başlayıp devam ettiğini kanıtlamaya çalıştık." Sayfa 318'de "Sözün özü Muhtar hareketi, Alevilik fikriyatının tabanına oturuşunu temsil eder; Şiilik çizgi ve motiflerinden uzaktır. Sayfa 330'da "Mezopotamya Alevi fikriyatının ilk ocağı, ilk yatağı sayılır." diyor.

Yaşam Radyo'da Faik Bulut'la birlikte katıldığım programda da ifade ettiğim üzere, Arap tarihi ele alınmak suretiyle ne Anadolu Aleviliği ne de diğer İslami akımlar anlaşılabilir. Arap tarihi ile İslam tarihini ayırmak gerekir. Eğer bu ayrımı yapamazsanız. Bulut'un düştüğü duruma düşersiniz. Öyle ki Hz. Ali'nin Alevi olup olmadığı iddiasına dahi kalkışabilirsiniz. Bugünkü Anadolu Alevilerine bakarak, "Hz. Ali şöyle yaşıyordu siz niçin böyle yaşıyorsunuz?" da diyebilirsiniz. Sayın Bulut'un önyargılar ve bu doğrultuda yanlış bilgiler üzerine kurguladığı düşüncelerinin yanlış sonuçlara varması kaçınılmazdır. Eğer Bulut biraz olsun Anadolu Aleviliği'ni anlamaya çalışsa ve bu konuda bilimsel yapıtların yanısıra Alevi Dedeleri[6] ve taliplerinin inanç anlayışlarını öğrenmeye çalışsaydı, bu komik duruma düşmez idi. Onun anlattığı Ali ile Anadolu Alevileri'nin Şah-ı Merdanı, Allahın Arslanı olan Hz. Ali arasında herhangi bir bağ yoktur. Anadolu Alevileri'nin Ali'si yarı ahistorik ve menkıbevi niteliklere sahip bir ulu kişidir. Faik Bulut gibi yüzlerce sayfa Arap tarihini anlatarak

Anadolu'daki Aleviler bakımından temel öneme sahip bir bilgi verilemez. Hz. Ali döneminde ne Alevilik ne de Sünnilik vardı. Dolayısıyla Hz. Ali Alevi değildir Sünnidir demek anakronik ve saçma bir iddiadır.

Bu kitap ve içinde yeralan iddialar Anadolu Alevileri arasında hiçbir etkiye yolaçmamıştır. Şöyleki Anadolu'da yaşayan her Alevi bu anlatılanların kendi tarihleri değil, Arapların tarihi olduğunu çok iyi bilmektedir. -

Faik Bulut'un Dayatmaları

Kitabın her yerinde Aleviliğin islamdışı olduğu iddiasını savunan ve bunu kanıtlamak için tarihlerden işine gelen alıntılar yapmaya çalışan Faik Bulut bunu da beceremememektedir. Kimi siyasal islamcı grupların bazı insanları kandırmak ve bilgisizliklerinden yararlanmak suretiyle kendi Alevilik anlayışlarını dayatma, sünnileştirme çabalarının olduğu bilinmektedir. Bulut da kendi görüşlerini dayatarak benzeri bir işlev görmektedir. Aleviliğin İslamın içine çekilmesi diye bir söz ancak ciddiyetsiz bir iddia olur, çünkü Anadolu Aleviliği İslamın heterodoks yanını oluşturur, yani zaten islamın içindedir. Bu kitleler müslüman olurken eski inanç ve kültürlerini de koruyarak heterodoks bir halk islamını benimsemişlerdir. Hz. Ali, Oniki İmamlar, Allah Muhammed Ali gibi Anadolu Alevilerinin inanç eseslarının temel kavramlarının tümü islamla ilintili kavramlardır. Kaldı ki Anadolu Alevileri de kendilerini islamın içinde görmektedirler. Tüm bu gerçekleri görmezden gelerek Alevilik islamın dışındadır iddiasında bulunmak bilimle bağdaşmayan ciddiyetsiz bir iddiadır. Yine Bulut'a göre Alevilerin bir bölümü kendilerini islamdışı sayıyorlarmış. Alevileri islamdışı sayan iki zihniyet vardır. Bunlar aşırı islamcılar ve bazı ateist/sol eğilimlilerdir. Aşırı islamcılara göre Alevilik "sapık bir inanç"tır. Bunlar "mumsöndü" yaparlar. Alevi kökenli olan ve olmayan ateist/sol zihniyete göre ise Alevilik islamın içinde olamaz. Onlar İslam denince sünni islamı anlarlar, islama karşı belirgin bir antipatileri olduğu söylenebilir. Bu iki düşünce de doğru değildir ve

duygusaldır. Alevilerin tamamına yakını kendilerini islamın içinde sayarlar, ama burada kastedilen sünni islam inancı değildir. F. Bulut ve onun gibilerin anlamadıkları ve anlamak istemedikleri bu gerçektir. Anadolu Alevilerinin kendilerine has bir islam anlayışları vardır. İslam denince sünniliği anlamak, sonuçta Alevileri de islamdışı saymaya götürür ki, ne yazık ki bir çok kişi bu yanlışa düşmektedir.

Aleviliğin muhalif olduğu iddiası ise bazı ideolojik grupların sevdiği ve kullanmak istedikleri bilimdışı bir savdır. Anadolu Alevilerinin veya daha genel anlamda heterodoks islama mensup grupların Babailer hareketi'nden (1240) başlamak üzere giriştikleri hareketler büyük ölçüde onların sosyo-ekonomik yapılarından kaynaklanıyordu, yoksa Alevi olmalarından değil. Bu tür hareketlerde sünniler de, hıristiyanlar da zaman zaman Alevilerle birlikte yeralmışlardır. Demekki esas olarak bu onların muhalif karakterlerinden değil, sosyo-ekonomik yapılarından ve Anadolu'nun siyasal yapısından kaynaklanmaktaydı. Bu hareketlerinde onların muhalif olmalarını belirleyen bu etkenlere dikkat etmek gerekir. Zaten ortaçağda sosyo-ekonomik kökenli hareketler de dinsel perde altında meydana gelmiyor muydu? Anadolu Alevileri'nin yüzyıllar içerisinde yaşadıkları sonucuda resmi din anlayışı (ortodoksi) sünnilik karşısındaki pozisyonları, onları daha hümanist, paylaşımcı ve "yetmişiki milleti" bir gözle gören bir inanç grubu haline getirmiştir.

Faik Bulut önce Aktüel Dergisinde ve ardından Yeni Yüzyıl gazetesinde yayınlanan (14 Nisan 1996) söyleşilerde de aynı tutarsız görüşleri savunmayı sürdürdü. Daha önceden de bilinen düşünceleri ve bulguları kendi düşüncesiymiş gibi sunmayı sürdürdü. Oysa Anadolu Alevilerini Ali'sinin yarı menkıbevi ve ahistorik olduğunu bilim dünyasında bilmeyen yok.

Faik Bulut'un yaptığı gibi, yüzyıllar öncesinin sosyal koşullarına göre hazırlanmış ve yine varolan koşullar nedeniyle güncellenememiş olan "Buyruk" kitaplarını 1997 yılında kalkıp eleştirmek ve bunlarla Alevi inancını yargılamaya kalkmak ne

derece doğru? Muaviye'nin ve Yezid'in tarihte yaptıkları insanlık dışı eylemlerle nasıl bugün sünniler suçlanamazsa, tarihe malolmuş ve bugünün koşullarında bize anormal gelen unsurlardan dolayı da Alevileri suçlayamayız. Şüphesiz Bulut'tan bu bilimsel yaklaşımı beklemek saflık olur. Aleviliğin kökünü sadece Mezopotamya'ya dayandıran bir zihniyetten daha başka ne beklenebilir ki. İslam tarihinin tartışmalı verilerini kesin doğrular olarak ele alarak kendince birtakım sonuçlara ulaşıyor. Bunlar arasında "Hz. Ali'nin öldürüldüğü yer, İbni Sebe Olayı, Muhtar hareketi..." gib örnekler verilebilir. Ayrıca Cemal Şener'in bir makalesinde yeralan N. Cevheri'ye ait sözleri alarak, ancak dikkatlice okumadığından, C. Şener'i suçlayabiliyor. Halbuki sözler Cemal Şener'e değil bakan N. Cevheri'ye ait.[8] Daha birçok yanlışlıklar var ancak bu kısa makalemde bütün bu yanlışlıklara girmek istemiyorum.

Sonuç olarak doğru dürüst alıntı yapmayı bile beceremeyen Faik Bulut'un **"Ali'siz Alevilik"** adlı çalışması ciddiyetsiz ve bilimdışı iddialarla dolu bir çalışmadır. Tarafsız Araştırmacılar arasında da eserin subjektif olduğuna dair bir fikirbirliği vardır. Anadolu Alevilerinin cem törenlerine, nefeslerine hakim olan tasavvufi ve heterodoks islami unsurları yok saymak mümkün değildir. Ali'siz Alevilik adlı çalışmada bu unsurlar inkar edilmek suretiyle Alevilik ortaya konulmaya çalışılmıştır ki bu boşa çabalamaktır. Umarım zamanla yapılan akademik çalışmalarla bu tür yayınlarda azalma olur ve Anadolu Aleviliği bilimsel yöntemlerle ele alınır.

Dipnotlar

* Ali Yaman (M.A.) İ. Ü. İktisat Fakültesi'nde Siyasi Tarih Anabilim Dalında "Alevilik'te Dedelik Kurumu ve İşlevleri" konulu teziyle yüksek lisans yaptı. Halen İ. Ü. İktisat Fakültesi'nde Alevilik konusunda hazırladığı doktora tezine yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.

1 Bu araştırmacılardan, Fuad Köprülü, F. W. Hasluck, Irene Melikoff, Süreya Faruki ve Ahmet Yaşar Ocak gibi araştırmacıların, araştırmalarını kastediyoruz. mesela son yıllarda yayınlanmış içinde çok değerli araştırmacıların makalelerinin bulunduğu şu yapıt oldukça doyurucu bilgiler sunmaktadır. Alexandre Popovic et Gilles Veinstein, BEKTACHIYYA Etudes sur l'ordre mystique des Bektachis et les groupes relevant de Hadji bektash, İstanbul, 1995.

2 Senkretizm, bağdaştırmacılık anlamında kullanılmaktadır. Bu, birçok dinsel ve kültürel unsurların, bağdaşmasını, içinde barındırmasını ifade eder. Bu konuda bk. Ahmet Yaşar Ocak, babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü, Gen. 2. baskı, İstanbul, Dergah Yayınları, 1996, ss. 80-81.

3 Ahmet Yaşar Ocak'a dayanarak heterodoksı teriminin, sosyal siyasal ve dinsel üç ayrı cephesinin olduğunu söyleyebiliriz. Heterodoksı, kabul edilmiş din anlayışına yani ortodoksiye karşıt, aykırı bir din anlayışını ifade eder. heterodoksi siyasi iktidarın desteğinden yoksundur ve çevrenin din anlayışını temsil eder. Ocak, agy, s. 77

4 Bu bilimsel sempozyumlardan üçünü belirteceğim: (1)"Alevism in Turkey and Comparable Syncretistic Religious Communities in the Near East in the Past and Present", Berlin, 14-17 Nisan 1995 (2) "Şah İsmail ve Onun Devrim", Bakü, 24-26 Eylül 1997. (3) "Türkiye'de Aleviler Bektaşiler ve Nusayriler", İstanbul, 21-23 Kasım 1997.

5 Alevilerce kurulan özel araştırma kurumlarının ikisi de Almanya'da kurulmuştur. Bunlar Alevi-Bektaşi Kültür Enstitüsü ve Avrupa Alevi Akademisi adlı araştırma kurumlarıdır. Türkiye'deki dernek ve vakıfların araştırma çalışmalarına yönelik umursamaz tavırları kuşkusuz tarihe kara birer leke olarak geçecektir.

6 Alevilikle ilgili tarihsel gelişim ve Dedelik Kurumu konusunda şu çalışmamıza bakılabilir: Ali Yaman, Alevilik'te Dedelik Kurumu ve İşlevleri, Yüksek Lisans Tezi, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyasi Tarih Bölümü, 1996.

7 Aleviliğe ilişkin bir bibliyografya denemesi olarak şu çalışmamıza bakılabilir. Ali Yaman, Alevilik-Bektaşilik Bibliyografyası, İstanbul, 1998.

8 Bu makale için bk: Cemal Şener, "Cevheri, Güner Ümit, Aktuna ve Alevilik", NEFES, sayı: 16, Şubat 1995, s. 27-28.

NEDİR BU HUSUMET?

Nasuh Barın

"İncinmemek istersen eğer mülk-i fenâda
Bir kimseyi incitmemeğe hasr-ı merâm et"

Ziya Paşa

Neredeyse 1000 yıl öncesinden başlıyarak Anadolu ve ardından Balkan topraklarında etkinliğini sürdürmüş ve sürdürmekte olan nice velileri, nice babaları, nice dedeleri, nice ozanları, nice canlarıyla, nice hadiseler, nice katliamlar, nice trajik olaylara yol açan bir "inançla" Faik Bulut niçin "Ali'siz Alevilik" adını verdiği kitabında hesaplaşma sürecine girmişti?

Bu yaklaşış biçiminin ardında neler yatıyordu? Popüler olmak mı? Provakasyon mu? Sansasyon mu? Çok satmak mı? Gerçekleri ortaya çıkarmak mı? Gerçekleri saptırmak mı? Polemik yaratmak mı?

Doğalki tüm bunlar olabileceği gibi başka dürtü ve heyecanlarla da yazmış olabilir Faik Bulut kitabını. Ve eğer bir yapıt, doğru eğri neyse, kitapçılarda tedavüle çıkıyorsa, elbette eleştiriye de açık bir hale geliyordur. Hele hele böyle nazik bir konu bizi ister istemez bazı yanlışların altını çizip, ardında yatan cehaletin kökünü irdelemeye götürdü.

Bakın kitabının 139. sayasında Faik Bulut Bektaşiliği nasıl tanımlıyor: "...Vurgulayarak belirtiyoruz: Kökünü İslama dayayan "kılıcından kan damlayan" Hz. Ali'yle yatıp kalkan bir düşünce tarzı, ister istemez şiddeti içerir.

Nitekim kent Aleviliği diyebileceğimiz Bektaşilik, Balım Sultan eliyle Osmanlı'nın hizmetine girmiş; bir iddiaya göre köken olarak Sırp olan Balım Sultan, 1051 yılında II. Beyazid tarafından Dimetoka'daki dergâhtan alınıp resmen Bektaşi teşkilatı başına

getirilmişti. Militarist Yeniçerilik bu dergâhın söylemlerinden güç alarak başka halkları kılıçtan geçirip memleketlerini sömürgeleştirdi. Hacı Bektaş Veli'nin müritleriden Abdal Musa, Osmanlı padişahı Orhan Gazi'nin fetihlerine katılmıştı. Osmanlı militarizminin belkemiği Yeniçeri ordusuna "Hacı Bektaş Evladı" deniliyordu. Yeniçeri ordusu devşirmelerinin türkleştirilmesinde Bektaşi gülbank'larının etkisi büyüktür. İttihat Terakki'nin girdiği Birinci Dünya Savaşında Hacı Bektaşi Veli dergâhı postnişini Cemalledin Çelebi Efendi, "Mücahit Alayları" kurmakla görevlendirilip Kürt Alevilerinin yoğun yaşadığı Erzincan-Dersim hattında dolaştırıldı. Çelebi Efendi, bir ara Kürt asimilasyonunun da bir aracı olmayı kabul etmiş, sonradan bundan vazgeçmiştir. Bektaşilik, yüzyılar boyu Osmanlı militarizminin aleti olmuş, onun teorisini yapmıştır. Başka halkların asimilasyonunda kullanılmıştır. Böylesi bir durumda, "biz barışçıydık, barışçıyız, barışçı kalacağız" demeleri iyi bir temenni olmakla birlikte tarihsel gerçeklere uymamaktadır..."

Hz. Ali'yi "kılıcından kan damlayan" bir İslami figür olarak tanımladığında Faik Bulut hemen aklımıza gelen soru şu: İskender'in kılıcından, Sezar'ın hançerinden, Yezid'in mızrağından, Yavuz Sultan Selim'in ok ve yayından, Kanuni'nin mancınığından, Napolyon'un tüfenginden, Adolf Hitler'in süngüsünden, Amerika Birleşik Devletleri'nin atom bombasından, Stalin'in tankından, Abdullah Öcalan'ın namlusundan, Sıvas'taki bidonlardan, Hz. Ali'yi katleden adamın bıçağından acaba "GÜL SUYU" mu damlıyordu?

İşkemb-i kübra'dan sallayıp, tüm olan bitenleri günlük siyaset boyutuna indirgeyerek "Tarih" kavranamaz. İşin içine "Maneviyat" denilen olgu girer ki, Nietzsche'nin "ancak tarihi olmayan şeyler tanımlanabilir" demesi buna dayanmaktadır.[1] Çünkü tarihin nesnesi "insan"dır. İnsanın yarattığı, ürettiği kılıçların tarihi bilinse de, "insan"ın kendi bilinemez.

Keşke insanoğlu ıkılçları sadece ve şeker kamışlarına karşı kullanmış olaydı vs. Ama maalesef insanın tarihi "iktidar", "güç",

"yaptırım", "kaba kuvvet", "ilhak etmek", "kendisi gibi düşünmeyeni yok etmek" vs. türünden eylemler üzerine kurgulu. Bu nedenle Hz. Ali de, tıpkı tarihte gördüğümüz diğer kahramanlar gibi, inancının doğruluğu uğruna girişmişti savaşa. Ancak, Faik Bulut bilir mi bilmez mi bilmem, bir savaş esnasında küfür eden bir adamı çekip zülfikarını altına aldığında, adam Hz. Ali'nin suratına tükürüp, bir kez daha küfür etmişti. Hz. Ali de küfürün ve tükürüğün bana mı inancıma mı? diye sorduğunda, "Sana" cevabı gelince adamı derhal serbest bırakmıştı şeklinde anlatılan rivayetten de çıkarılacak anlamlı şeyler olabilir diye düşünüyorum. Öte yandan İslam tarihi, yayılmacı aşamasında bu "inancı" hem Türklere, hem Acemlere, hem de Kürtlere "kılıç zoruyla" kabul ettirmiştir.[2] Eh, durum böyle olunca da Kürtlerin, Acemlerin Ali'si iyi, Türklerin Ali'si kötü gibi bir yaklaşım bütünüyle naiftir.

Evet, insanlık tarihi, inandığı doğrular adına giriştiği savaşların da tarihidir bir bakıma. "Komplekslerimiz zayıflığımızın kaynağıdır, ama aynı zamanda çoğu kez güçlülüğümüzün de kaynağıdır" der S. Freud.[3] İnsanları imparatorluk kurmaya götüren neden de bu hırsları olsa gerek. Osmanlı bilindiği üzere Anadolu'da bir beylik olarak kurulmuş, ancak çok sonraları İmparatorluğun başkenti olan ve içinde Faik Bulut'unda yaşayıp para kazandığı İstanbul'u ele geçirip, Bizans İmparatorluğunu yıkmakla başlayıp bugünkü Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Makedonya, Hırvatistan, Romanya ve Akdeniz'in doğusundaki adaları, Macaristan ve Rusya'nın bazı kesimlerini, Kafkasya, Irak, Suriye, Filistin ve Mısır'ı, Cezayir'e kadar tüm Kuzey Afrika'yı ve Arabistan'ın bir bölümünü topraklarına dahil etmiştir. İyi mi yapmıştır, kötü mü? Tarihçi moral değerlerle ilgilenmez. Çünkü İmparatorluğun temel özelliğinin başka ülkelerin topraklarını "ilhak" etmek olduğunu ve yaşanmışın, "olan olmuşun" geri çevirilemezliğini de bilir. Bu açıdan bakıldığında, keşke Yeniçeri ordusu olmasaydı da, keşke Osmanlı olmasaydı da gibi bir yaklaşımla "tarih" ne yazılır ne de değerlendirilir. Çünkü hepimizin de iyi bildiği gibi tarih, tarihi yazan insanın da bir "yorumudur" aslında. Kimine doğru gelen kimine eğri gelebilir. Kimi yener, kimi yenilir.

Ve genellikle de yenenlerin tarihi yazılır. Hiç fark etmez hangi İmparatorluk olursa olsun konu böyledir.

Faik Bulut Bektaşiliği "kent Aleviliği" olarak görüyor. Bütünüyle yanlış. Bektaşilik bir tarikattır ve teşkilatlanmasının en önemli unsuru da "dergâh"tır. Nerede bir Bektaşi dergâhı kurulmuş ise orada o dergâhın postunda oturan bir Bektaşi babası ve kendisine bağlı derviş ve aşıklardan oluşan içlerinde bacıların da yer aldığı bir ihvanı vardır. Ve bütün bu irili ufaklı dergâhlar da Hacıbektaş'daki merkez dergâha bağlıdırlar. Tam tersine Bektaşiler Anadolu ve Balkanlarda dergâhlarını "özellikle" şehir dışına kurmuşlardır. Nerede ve hangi Bektaşi dergâhlarının bulunduğunu ise, eğer merak ediyorsa Faik Bulut, F. W. Hasluck[4] ile Suraiya Faroqhi'nin[5] kitaplarını okumasını salık veririz. Şehirlerde asıl örgütlenen ortadoks Hanefi ulemanın medreseleri ile sünni tarikatlardır. Ancak İstanbul Bektaşi dergâhlarının diğer Bektaşi dergâhlarından farklı bir konumu vardır. Bu dergâhların tarihleri ve sosyal fonksiyonları hakkında bilgi edinmek istiyorsa Faik Bulut Ekrem Işın'ın Cem dergisinde yayımlanan makalesini mutlak okumalıdır. Burada Bektaşi tarikatının nasıl İstanbul'a geldi, nasıl örgütlendiği, Yeniçerilerle olan ilişkisi, kaç dergâh bulunduğu, bu dergâhların toplumsal rolleri, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ile birlikte dergâhların kapatılması kapsamlı bir şekilde anlatılmaktadır.

Bektaşiliğin de Aleviliğin de özü tasavvuf olup, "ikrar" vermektir. Alevilikte "müsahip tutma" olgusu önemli bir toplumsal dayanışmayı yansıtır. Her ikisini de belirleyen mürşid-mürid ilişkisidir. Yoksa bunu mezra Aleviliği, Köy Aleviliği, Kasaba Aleviliği, Şehir Aleviliği, Büyükşehir Aleviliği diye ayrı ayrı ne olduğu, ne sosyolojik, ne tarihi ne de etnolojik açıdan, belli olmayan bir kavramla açıklamaya çalışmak ne derece ciddiye alınır? Alevi ana-babadan doğan, belli bir ocağın dedesine "İkrarını" vermiş ve o ocağa bağlı bir Alevi nerede yaşarsa yaşasın yolun kuralına göre Alevidir. Ama bu elbet kentlerde yaşayan Aleviler hakkında araştırma yapılmaması, yahut bu konuyla ilgili yazılar yazılmaması anlamına gelmez.

Bektaşiliğe gelince; konuyu herşeyden önce tarihsel olarak kavrayabilmek için şu beş kategoride incelemek mümkün:

1) Hace Ahmed Yesevi'nin vefatı olan 1116 yılından Hacı Bektaş Veli'nin Suluca Karahöyük'e gelip dergâhını kurduğu varsayılan 1250 yılına kadar olan süre içerisinde Anadolu'da etkinliklerini sürdüren tarikatlar.

2) Tarikatın 1250 civarında kuruluşundan 1500 civarındaki Pir Balım Sultan zamanına kadar olan dönem.

3) Pir Balım Sultan'dan 1826 yılına kadar, yani Yeniçeri Ocağı ve Dergâhların kapatılmasına kadar süren dönem.

4) 1826 yılından Cumhuriyet dönemi ve tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar süren dönem.

5) 1925 yılından 1998 yılına kadar süren dönem.

Tarikatın geçirdiği bu evreleri, toplumsal ve siyasi ilişkileri bir anda es geçip, "Bektaşilik, yüzyıllar boyu Osmanlı militarizminin aleti olmuş, onun teorisini yapmıştır" diye karalamaya kalkışmak hiç yakışıyor mu sana Faik bulut. Ne yani, Bektaşi babaları, dervişler ve canlar tekkelerde, evlerde oturup, falanca ülkeyi feth edelim, filanca halkı kılıçtan geçirelim, şurayı da kuşatıverelim, yok Yeniçeriler piyade olarak ortadan, Sipahiler sağdan, topçular soldan, tüfekçiler arkadan gelsin gibilerinden militarist strateji, taktik ve teoriler mi üretip, akıl veriyorlardı zannediyorsun? Yoksa kitabının her ne hikmetse hiç bir yerinde anmadığın Yunus Emre'den, Abdal Musa'dan, Kaygusuz Abdal'dan, Pir Sultan Abdal'dan, Hatayi'den, Kul Himmet'ten, Virani'den, Gevheri'den, Teslim Abdal'dan, Hasan Dede'den, Harabi'den, Neyzen Tevfik'ten nefesler söyleyip, ayin-i cemler yaparak, dem görüp, semahlar dönerek, kurbanlar tığlayıp, aşureler pişirerek gelip geçen fakir fukarayı doyurup hümanizmanın en seçkin örneklerinden birini mi sunuyorlardı insanlara?

Nasıl olur da Faik Bulut Bektaşiliği, tüm amacı insan-ı Kamil felsefesini gerçekleştirmek isteyen, eline, diline, beline, aşına, işine, eşine, mürşidine sahip çık, gördüğünü ört görmediğini

söyleme, kul hakkına riayet et, incinsen de incitme, her ne ararsan kendinde ara diyen bir öğretiyi, militarist bir teori olarak görüyor, anlamak gerçekten mümkün değil...

Bektaşilik ve Alevilik özünde "maneviyata" önem veren, insanlar arasında din, dil, ırk ve cins açısından hiç bir ayrım yapmayıp 72 millete aynı gözle bakan bir tasavvuf ekolüdür. Ancak "irşad olmuş" kişi ile henüz irşad olmamış kişiye "ham ervah" derler. İnsana moralist açıdan "iyi" ya da "kötü" diye yaklaşmayıp, yukardaki düsturlar açısından eyleminin iyi ya da kötü diye değerlendirirler. Yolun edebine aykırı olan bu eylemleri yapanları da "düşkünlük" mekanizmasıyla cemaattan uzaklaştırırlar. Konuya şayet ilgi duyarsa yazar kendisine Av. İsmail Metin'in yapıtı tavsiye olunur.[6]

Faik bulut'un Balım Sultan ile verdiği bilgiler bütünüyle yanlış.[7] 1051 yılında Türk boyları ne Anadolu'yu ne de İslam'ı doğru dürüst tanımıyorlardı bile. balım Sultan'ın annesi ise Sırp değil, Bulgardır. Doğrusunu bilsin, bir başka yerde aynı hatayı yapmasın diye Bektaşi geleneğine göre Balım Sultan'ı aktaralım:

"...Bektaşi geleneğine göre, İdris Hoca ile Kadıncık Ana'nın birleşmesinden 3 oğul meydana gelir. Bunlar Hızır Lale Civan, Habib ve Mahmud Celal'dir. Hızır Lale'nin iki çocuğu olur. Bunlar, Mürsel Balı ve Resul Balı'dır. Bunlardan Mürsel Balı, Kızıl Deli Sultan ile Rumeli'ne geçer. Resul Balı ise Hazreti Pir'de (Hacı Bektaş Dergahında) kalır ve daha sonra burada postnişin olur.

Mürsel Balı, Kızıldeli ile Dimitoka'da Tanrıdağı üzerinde kurulmuş Kızıldeli Dergâhında (Seyyid Ali Dede de denir) hizmet eder. kızıldeli'den sonra burada Yabalı (ya da Yağbalı diye geçer) Baba posta geçer. Makedonya dukalarından Dimetoka tekfuru bir gün Yağbalı ile Mürsel Balı'yı bir ziyafete davet eder. Bu tekfurun kızı Maria, Mürsel Balı ile evlenir (1428). Bu evlilikten doğan çocuk Hızır Balı'nın doğumundan sonra, annesi, Prenses Maria ölür. hızır Balı adındaki bu çocuk Dimetoka'ya uzak olmayan Tirgovişte denilen yörede doğmuştur. Prenses Maria bu yörede "Kız Ana" olarak tanınmaktadır ve burada bir "Kız Ana Tekkesi"

bulunmaktadır. Sarışın olması nedeniyle "Sarı Kız Tekkesi" de denir. Bektaşilerin yoğun olduğu bir yöredir.

Çocuk doğduktan sonra annesi öldüğü için, bu çocuğu balla beslemeye başladılar. Bu nedenle Hızır Balı'ya "Balım Sultan" denilmiştir.

Hızır Balı ya da Balım Sultan, Dimetoka'da Kızıl Deli Sultan (Diğer adıyla Seyyid Ali Sultan) dergâhında yetişmiştir. Yabalı ya da Yağbalı Baba'dan el almıştır. Dimetoka'daki Kızıldeli Sultan tekkesine, Yağbalı Babadan sonra Yâren Baba, Yâren Babadan sonra da Balım Sultan postnişin olmuştur. (Yağbalı Baba, Kızıl Sultan tekkesindeki Deli babalar kabristanında gömülüdür. Yâren Baba ise Harmancık'taki tekkede yatmaktadır) Hicri 905 (1499) yıllarıda II. Beyazıd'ın çağrısı üzerine İstanbul'a gelir. Çinilikköşk'te II. Beyazıd'a nasib verir. Padişah'ın buyruğu üzerine Hacı Bektaş Veli Dergâhına gelir. Kadıncık Ana Evi olarak bilinen evde misafir kalır. (Bu ev Balım Evi olarak da bilinir). Tekkenin birçok bölümünü inşa ettirir. Kırklar Meydanının dışındaki yapıların çoğu, Balım Sultan devresinde yapılmıştır.

Balım Sultan 927 (1520 Miladi) yılında, Hacıbektaş'ta Pir Evinde vefat etmiştir. Ölümünden iki yıl önce bitirilmiş olan ve Şehsuvaroğlu Ali Bey tarafından Hacı Bektaş Veli Tekkesinde yapılan özel türbesine gömülmüştür. Balım Sultan'ın babası Mürsel Gazi, Harmancık'taki Mürsel baba dergâhında, annesi Kız Ana, Bulgaristan'ın Eski Cuma (Tirgovişte) kentinde Kız Ana Tekkesinde yatmaktadır..."[8]

Faik Bulut'un zannettiği gibi Bektaşilik Balım Sultan eliyle Osmanlı'nın hizmetine girmemiştir. O dönem ve ondan önceki dönemler dahil olmak üzere tüm tarikatlar zaten Osmanlı merkezi yönetimi tarafından kontrol edilmekteydi. Özellikle dergâhlar ekonomik ve sosyal açıdan belli ayrıcalıklar taşıyorlar ve genellikle de vergiden muaf tutuluyorlardı.[9] Genellikle tüm dergâhlarda dervişler zirai üretim ile hayvancılıkla da uğraşıyorlardı. Tekkeler aynı zamanda ekonomik bir birlik oluşturuyorlardı. 1826 yılında II. Mahmud'un Bektaşi tekkelerini kapatmakla görevli memurların

tuttuğu demirbaş kayıtlarında sadece Anadolu'da (Balkanlar hariç) 150 Bektaşi-Alevi tekkesi görmekteyiz.[10]

Pir Balım Sultan'ın tarikat tarihi açısından asıl önemi yazarın zannettiğinden çok daha farklı bir boyuttadır. O dönem Anadolu'da Hurufilik, Haydarilik, Kalenderilik, Noktavilik vb. etkinliğini sürdüren heterodoks tarikatları Balım Sultan düzenlediği yeni kurallarla ve özellikle "mücerredlik" kurumuyla Bektaşilik potasında eritmiştir. İlk kez törenleri, ritüelleri ve uyulması gereken kuraları yazıya dökmüş ve bugün dahi kullanılan "Pir Balım Sultan Erkânnamesi"ni yaratmıştır. İşte bu nedenle de kendisini tarikatta "Pir-i Sani" denilmektedir.

Faik Bulut kitabının 51. sayfasında şöyle bir cümle sarf etmiş: "...Bakıyorsunuz; Alevilerin büyük kurtuluş projeleri yoktur..." Ve ardından gelen satırlarda "kurtuluş" tümüyle maddi olgularla açıklanıyor: Sistem, ezen, ezilen, ekonomi, Kürt meselesi, sömürü, Avrasya projesi vs. vs.

Ne Alevilik ne de Bektaşilik 1800'lü yıllardan sonra Batı düşünce dünyasında o ülkelerin toplumsal koşullarından ortaya çıkmış ve kimi yazarlarımızın hala ithal etmekten çekinmedikleri o alışıldık, insana gına getiren kavramlarla açıklanamayacağı gibi, ne tarihsel ne de güncel olarak bir yere oturtulamaz. Hele hele renkli gazete köşesi yazarı kurnazlığından kaynaklanan aleminüt Türkçe çalımlarıyla tarihi çarpıtmaya kimsenin hakkı olamaz. Buram buram siyasi polemik kokan kitabında Faik Bulut Aleviliği bir ihtilal ideolojisi, siyasi ve ekonomik bir doktrin olarak görmek isteyip ya da kafasında oluşturduğu ütopik bir doktrine hizmet etmesini bekleyebilir. Ne ki bu beklentisi, sonuçta bir düş kırıklığına dönüşmüşse, bunu asla bir husumete dönüştürmemelidir. Ancak ıskalanmaması gereken çok önemli bir noktanın altını çizmek isterim. Aleviliğin de, Bektaşiliğin de özü **gönüldür, aşktır, ölmeden ölmektir, muhabbettir.** Derin bir tasavvufi geleneğe dayanan bu inanç sisteminde insanlar "büyük kurtuluşu" insanın kendi nefsine karşı giriştiği mücadelede görmüşlerdir ve hala da öyle görüyorlar.

Peki soruyorum: İnsanı kendisini bilmeye sürekli davet eden bir inançtan daha büyük bir proje ne olabilir?

Ve Hz. Ali'nin iki vecizesiyle noktalamak istiyorum yazıyı: "Bilgiyi ehli olmayana veren, bilgiye zulm etmiştir"[11] "Korku ümitsizliğe eş olmuştur, utanç mahrumiyete. Fırsat Bulut gibi geçip gider, hayırlı fırsatları elde etmeye çalışın"[12]

KAYNAKÇA

1) Oswald Spengler, Der Untergang des Abendlandes, dtv Verlag, 12. Auflage August 1995, s. 206.

2) Erdoğan Aydın, Nasıl Müslüman Olduk, Başak Yayınları, 1994.

3) Cogito, sayı 9, s. 63.

4) F. W. Hasluck, Anadolu ve Balkanlarda Bektaşilik, Ant Yayınları, Kasım 1995.

5) Suraiya Faroqhi, der Bektaschi Orden in Anatolien, Verlag des Institutes für Orientalistik der Uni Wien, Viyana 19 1

6) Cem Dergisi, sayı 62, Ocak 1997

7) Av. İsmail Metin, Alevilerde Halk Mahkemeleri, Alev Yayınları, 1994, İstanbul

8) Ana Britannica, Balım Sultan Maddesi, s. 209.

9) Belkis Temren, Bektaşiliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 85-86.

10) Suraiya Faroqhi, a.g.e. 2. Bölüm

11) Suraiya Faroqhi, a.g.e. 4. Bölüm

12) Hazreti Ali, Nehcül-Belaga, Der Yayınları, 1990, s. 420-471.

KİM BU FAİK BULUT, NE YAPMAK İSTİYOR?

Cemal Şener

Yunanistan'da, Kutsal Dağ (Agios Oros) diye bir yer var. Selanik'in güneyindeki üç yarımadadan birinde yer alıyor. Hıristiyan Ortodoksluğun dünya çapındaki en önemli merkezi. Mekke Müslümanlar için, Vatikan Katolikler için ne denli önemli ise, burası da Ortodoks Hıristiyanlar için o öneme sahip.

Halen Kutsal Dağ'da toplam 20 manastırda; Rus, Yunan, Sırp, Bulgar ve Romen milliyetlerine mensup 1600 keşiş yaşıyor. Yunanistan'ın himayesinde bulunan Kutsal Dağ, kilise hukuku açısından İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı özerk bir Cumhuriyet. Ayrı bir valisi ve özel bir güvenlik örgütü var.

Bu dinsel merkeze 1055 yılından bu yana yaklaşık 1000 yıldır kadınlar alınmıyor. Bu adaya kadınlar keşişlerin dini inanışları gereği alınmıyor. Sebebi ise; keşişlerin ibadetlerini rahatça yapabilmeleri, Tanrı'yı keşfetme ve O'nunla yekvücut olma çabalarında dikkatlerinin dağılmaması. Hatta kadınların ötesinde, dişi hayvan bile bu gelenek nedeni ile adaya alınmıyor.

Yunanistan Avrupa Birliği'ne girdikten sonra adaya yani Kutsal Dağ'a kadın sokulmaması ile ilgili olarak; İsveç Dışişleri Bakanı Lena Hjelm-Wallon ile Finlandiyalı meslektaşı Tarja Halonen bu durumun; "Avrupa Topluluğu'nun en temel ilkeleri olan eşitlik ve serbest dolaşım haklarını açıkca ihlal ettiğini" belirterek adanın bu statüsüne itiraz etmişler.

Bu duruma karşı Avrupa Parlementosu Eşitlik Komisyonu Genel Sekreterlerinden Yunanlı sosyalist kadın milletvekili Anna Karamancı ise bu itirazları doğru bulmuyor ve şöyle diyor: "Kutsal Dağ özel bir vakadır ve onun kurallarına saygılı olmamız gerekir."

Bu geleneğe taviz verilmesinin gerekçesini ise şöyle gerekçelendiriyor: "Feminist hareketi bu konuda devreye sokmak aşırılık olur. **Kutsal Dağ'a kadınların girişine izin verilince kadın ve erkekler daha eşit olacak değil ki.** Eşitliğin önündeki diğer engellerin üstesinden gelelim ve Kutsal Dağ'ı da rahat bırakalım."

Bu olay üstüne Yunanistan'da sağ ve merkez partiler veya Hıristiyan Demokratlar v.s. değil, Komünist Sol Koalisyon Partisi'nin Avrupa Parlementosu üyelerinden Alekos Alavanos ise, Parlemento üyeleri arasında bir imza kampanyası başlatarak, Kutsal Dağ'a el uzatılmasının tartışma gündemine bile alınmamasına çalışıyor.

Politik mücadelede feministleri destekleyen erkek parlementer olarak bilinen Alekos Alavanos Kutsal Dağ'a kadınların girmesi ile ilgili olarak şöyle düşünüyor:

"Kutsal Dağ'ın Ortaçağlardan günümüze uzanan tarihi bir kimliği var. Böyle bir kimliğin karşısına katı ideolojik dogmalar çıkarılamaz. Gidip keşişlere, siyasi doğruluk ilkesini uygulayın, emrinin veremezsiniz. **Anglikan Kilisesi kadın papazların kabulünü onayladı ama bu onlara dışarıdan dikte edilmedi, kendi içlerinde tartıştıktan sonra onayladılar."**

Yunanlı Komünist Parlementer Kutsal Dağ'a, benzeri özel statüde olan başka örnekler veriyor. Alekos Alavanos'un imza kampanyasına imza atan İtalyan Komünist Partisi Parlementeri Luciana Castellina ise, Kutsal Dağ için şu düşüncelere şahip: **"Bu dağa kadınların alınmamasını doğru bulmayabilirsiniz. Ancak manastırları, illa kadınları da içeri alacaksınız diye zorlayamayız"** diyor.

Aleviliğin Gündeme Gelmesi

Yunanistan'lı ve İtalya'lı bazı komünist parlementerlerin dini tutum konusundaki bu tavırlarını izledikten sonra bizde ise; Alevilik Olayı'nın gündeme gelmesi ile birlikte sağ ve sol yelpazede yer alan kesimlerin bu olay karşısındaki tavırlarının bir kısmını izleyelim.

Tabi bundan önce Aleviliğin İslam coğrafyasındaki misyonu ile ilgili olarak bir iki cümle ifade etmek gerekiyor: Alevilik; İslamiyet içindeki tutucu, bağnaz, katı dini dogmalara karşı aklın özgürlüğünü esas alan, hümanist, özgürlükçü, paylaşımcı, zalime karşı mazlumdan yana tavır alan bir rönesanstır. Bu özelliğini doğuşundan günümüze dek sürdürmüştür ve sürdürmektedir. Toplumsal tarihte; tarihin ileriye dönen tekerleğinin hep yanında yer almış bir toplumsal harekettir. Bu özelliği İslam Tarihi içinde, Selçuklu Tarihi içinde, Osmanlı Tarihi ve Cumhuriyet Tarihi için de geçerlidir. İslamda dizginsiz halifelerin önündeki en büyük engel Aleviler olduğu gibi, Selçuklu'nun ve Osmanlı'nın haksız gidişine Aleviler dur demiştir. Osmanlıda Alevi varlığı olmasaydı, Osmanlı teokrasisinin sona ermesi biraz zor olurdu. Eğer İslam coğrafyasında ağır, aksak da olsa Cumhuriyetle, laiklikle, demokratik kurallarla yönetilen tek ülke Türkiye ise, bunu önemli ölçüde Alevi halkının varlığına borçludur. Bu böyle bilinmelidir. Bu örneği günümüzde de yaşıyoruz.

Buna karşın, Alevilik Selçuklu'da ve Osmanlı'da kendi kimliği ile yaşayamamıştır. Alevi olmanın bedeli Anadolu'da çoğu kez ölüm olmuştur. Cumhuriyet döneminde bile Aleviler kendi kimlikleri ile özgürce var olamamışlardır. Cumhuriyet döneminde özellikle 1946'lardan sonra devlet, Sünni devlet görünümüne girmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığı; Sünni mezhebe hizmet eden, şeriatçılığa sponsorluk yapan bir kuruma dönüşmüştür. Alevilerin de verdiği vergilerle varlığını sürdüren Diyanet İşleri, Alevileri asimile etmeye çalışan bir kuruma dönüşmüştür.

1990'lardan itibaren kendilerini ifade etmeye çalışan, temel hak ve özgürlükler talep eden Aleviler önce karşılarında geleneksel karşıtlarını gördüler. Bunlar; Emevi İslam geleneğini sürdüren yobaz kafalı, softa yapılı Anadolu'daki benliğini yitirmiş şeriatçı, Araplaşmış gericilerdi. Bunlar Alevilerin; dergi, kitap, gazete, TV gibi basın yayın organlarında kendilerini ifade etmelerini hazmedemediler. Arkasından hemen bu olayı; "Komünizmin Yeni Oyunu", "Mum Söndü", "Namaz kılmayan", "Sapık" v.s. suçlamalarını yapmaya başladılar.

Araplaşmış Türk gericiliğinin bu tavrına Aleviler şaşırmadılar. Onlar kendi tarihsel miraslarına bağlı olarak geleneklerini sürdürüyorlardı. Alevileri şaşırtan ise, kendilerini sesli olarak ifade etmeleri karşısında "sol" kesimden gelen olumsuz tepkilerdi. Çünki; Anadolu'da "sol"un en önemli toplumsal desteği hep Aleviler olmuştu.

Sol kesim, Aleviler kendi adına konuşup temel hak ve özgürlüklere ilişkin talepler ileri sürünce bundan memnun kalacak yerde, rahatsız olmaya başladı. Bu duruma; "Din afyondur. Alevilik de dindir. O halde o da afyondur, buna ne gerek var, bunu nereden çıkardınız. sosyalizm gelince herşey hallolur" dediler. Ve olaya bu kaba mantık ile yaklaştılar. Diğer bir yaklaşım ise; "Devletin Alevi Oyunu" adını verdikleri yaklaşımdı. Yani; Alevi Sorununu Aleviler değil, devlet dile getirmişti. Bu devletin bir oyunuydu. Yani Alevinin kendi kimliğini, kendi kültürünü özgürce yaşamayı kendine özgürlükçü diyen kesimler değil, devlet ifade ediyordu. Başka bir yaklaşım; "Alevilik işçi sınıfının müsahibidir, Alevilik materyalizmdir" şeklinde ifade edildi. Tabi Aleviler bu anlayışlarda kendilerini bulamadılar. "Alevilik İslam dışıdır, ayrı bir dindir" diyenlere de Aleviler pek ilgi göstermediler. Bu tanımda da Aleviler kendilerini bulamadılar. Çünki Aleviler yeni bir din icadının peşinde değillerdi. Onlar bin yıllık geleneklerinin bugün özgürce ifade edilmesini istiyorlardı.

Başka bir akım da "Alevilik Kürt kültürünün patlamasıdır. Aleviliğin İslamiyetle ilgisi yoktur. Türklükle de ilgisi yoktur. Tüm Alevi büyükleri ululaı Kürttür. Alevilik Kürtlüktür. Alevinin bugünkü görevi de önce Kürt mücadelesini desteklemektir. Tabi din, dil, ırk ayrımını tarihi boyunca red eden; **"yetmiş iki milleti bir gören"** Alevilik için buda yabancı bir tanımlama idi. Aleviler genel olarak bu tanımlamayı da doğru bulmadılar.

Ve Faik Bulut Sahnede

Şimdi ise; yazının başlığında ismi geçen zatı muhteremin Sayın Faik Bulut'un Aleviler ile ilgili düşüncelerine gelelim.

Bakalım Faik Bulut bu tanımlamaların neresinde duruyor. Önce **Yazın Dergisi**'nin Kasım 96 sayısında kendisi ile yapılan söyleşiden bazı parçaları okuyalım: "Alevilik İslam dininden etkilenmiştir, belli oranda onun bazı kültür ögelerini ve inanç motiflerini almıştır. Ama o kadar. Bu nedenle Aleviliğin İslamla ilgisi hemen hemen yoktur diyebiliriz."

Peki Faik Bulut ne diyor. Alevilik İslamdan etkilenmiş midir? Etkilenmemiş midir? Faik Bulut'a göre; hem etkilenmiştir, hem de etkilenmemiştir. Ayrıca Faik Bulut'un ölçü aldığı İslamiyet nedir? Karşılaştırdığı hangi İslami yorumdur. O da belli değil. Faik Bulut'a göre İslamiyet sanki tek vücuttur. Halbuki yüzlerce İslami yorum var. Sanırım Faik Bulut'un kafasındaki İslam Sünni-Hanefi İslam. Çünki Aleviliğin İslamla benzerliğinden sözederken; "Alevilik İslam dininden etkilenmiştir" derken, adeta iki dinin kıyaslamasını yapıyor. Ya da yazdığı gibi anlarsak; Alevilik ayrı bir din, İslamiyet ayrı bir din. Diyor ki; "Alevilik İslamiyetten etkilenmiştir. Sanki; İslamiyetten önce Alevilik diye bir din vardı. Veya: İslamiyetten sonra, Alevilik diye bir din ortaya çıktı. İslamiyet'ten de etkilendi. Çorba gibi bir düşünce silsilesi. Halbuki Alevilik Sünnilik İslamın bir döneminden sonra ortaya çıkan İslamiyeti farklı yorumlayan iki oluşum.

Faik Bulut; yazının devamında; Alevilik Yahudiliktir. Alevilik Sabiiliktir. Alevilik Hıristiyanlıktır, Zerdüştlüktür, Yezidiliktir v.s. dedikten sonra ve nihayet kendine uygun net bir ifade kullanıyor. "Alevilik isyan ve devrimciliktir." İşte Faik Bulut'un kafasındaki Alevilik bu olması lazım, nasıl olacaksa.

Ve Faik Bulut'tan yeni bir inci:

"Alevi kardeşlerim alınmasınlar, gücenmesinler ama Alevilik inancının Hz. Ali ve Ehlibeyt ile ilgisi yok denecek kadar azdır... deyim yerindeyse **gerçek İslama karşı sahte İslam bayrağını** kaldırmak için çok sonradan Alevilik-Kızılbaşlık düşüncesinin sloganı haline getirilmiştir."

Faik Bulut burada ise; Hz. Ali ve Ehlibeytin Alevilikle bir ilgisi yoktur ve **Alevilik İslama karşı sahte İslam bayrağıdır** diyor.

Faik Bulut'un şu ana kadar Alevilik ile ilgili dediklerini toparlarsak; a) Alevilik hem İslamdır hem değildir, b) Alevilik İslam ve devrimciliktir, c) Alevilik İslama karşı sahte İslamdır.

Evet Faik Bulut'un kafasındaki karmaşaya bakmaya devam edelim. Bakın Faik Bulut'tan bir Alevilik tanımı daha:

"Alevilik, İslamın sınıf ideolojisine ve politik iktidarına karşı köktenci, devrimci ayaklanmacı köylülüğün ideolojisidir" diyor.

Acaba yapılan tanım Aleviliğin mi tanımı yoksa, Mao Ze Dung düşüncesinin mi tanımıdır. Doğrusu zorluk çekiyorum. Faik Bulut Marksizm, leninizm, Mao Ze Dung düşüncesi yerine Aleviliği koymuş bile...

Sıkı durun şimdi sıra Hz. Ali'ye geliyor:

"Hz. Ali, yaklaşık 5000 kızılbaşı ateş hendeklerine attırmıştı."

Ve Faik Bulut soruyor: **"Eğer Hz. Ali Alevi olsaydı, Kızılbaşları ateş kuyularına atıp yaktırır mıydı."**

Osmanlı'nın Kılıcı Hacı Bektaş Veli mi? İdris-i Bitlisi mi?

Hz. Ali, Anadolu Alevileri için çok kutsal bir olgu. Bir Yunan komünistlerinin Kutsal Dağ'a bakış açılarındaki saygıya bakalım bir de, bizdeki Faik Bulut gibi "sol" geçinen hoyrat yaklaşıma bakın. Anadolu Alevilerinin uğruna Anadolu'da bin yıldır seve seve canlarını verdikleri bu değer için bundan daha büyük hakaret yapılamaz. Yani Hz. Ali'nin yolunda ölüme bile seve seve giden Hacı Bektaş Veliler, Baba İlyaslar, Baba İshaklar, Hallacı Mansurlar, Seyit Nesimiler, Şah İsmailler, Pir Sultanlar bir katilin, bir cellatın peşinden gidiyorlarmış. Aleviler Hz. Ali'yi, Seyit Nesimi'den, Pir Sultan'dan, Şah İsmail'den değil, Faik Bulut'tan bundan böyle öğrenirler. Anadolu'da bir söz var. derler ki; "Eceli gelen it, kutsal mekanlara işermiş" Faik Bulut da Aleviliğe eleştiri adına bunu yapıyor.

Molla Faik Bulut, Hz. Ali'ye bu dedikleri ile kalmıyor. Sıra bu kez Anadolu Aleviliğinin serçeşmesi Hacı Bektaş Veli'ye geliyor. Molla Faik Bulut'un şimdi yeni bir fermanını izleyelim:

"Osmanlı, Hacı Bektaş Veli düşüncesindeki şiddet ve zor unsurunu alarak, Yeniçerinin yani Osmanlı militarizminin ve yayılmacılığının keskin kılıcı olarak kullanabilmiştir."

Molla Faik; burada da Hacı Bektaş Veli'nin şiddet yanlısı olduğunu ve Osmanlı'nın keskin kılıcı olduğunu söylüyor. Yani Osmanlı'nın döktüğü kanda Hacı Bektaş Veli'nin kılıcı var diyor. Alevilerin kutsadığı Hacı Bektaş Veli ve düşüncesini kirletmeye çalışıyor.

Molla Faik Bulut, İdris-i Bitlisi ve Osmanlı'nın savaş ağası olan diğer Hanefi ve Şafii toprak ağaları ile Hacı Bektaş Veli'yi karıştırıyor. Osmanlı belgelerine bakalım, kim Osmanlı'nın kılıcı olmuş. Bakın İsmail Beşikçi Doğu Anadolu'nun Düzeni adlı kitabında ne yazıyor:

"Yavuz Sultan Selim böyle bir katliam ile yetinmekle kalmamış (kastedilen katliam 40 bin kişinin öldürüldüğü Şah İsmail Seferi)... kendisini destekleyen, Şafii Kürt aşiretlerine ve Kürt Beylerine topraklar vermiş ve bu topraklar yurtluk-ocaklık adı altında işletilmeye başlanmıştır. Bu ise, doğu'daki Alevi Türk aşiretlerle Şafii Kürt aşiretler arasında sonu gelmez mücadelelere sebep olmuştur. Örneğin; İdris-i Bitlisi sayesinde Kürt aşiret reislerine nüfuz etmek imkanı bulunmuş onları kendisine bağlamak için özel fermanlarla toprak bağışlanmıştır."

Bu konudaki bazı fermanlardan konu ile ilgili bilgiler alalım: İşte Kanuni Sultan Süleyman zamanındaki bir ferman:

"Kızılbaşların yenilmesinde yararlılıklar gösteren Kürt Beylerine, gerek **devlete karşı gösterdikleri öz kulluk ve dilaverlikleri karşılığı olarak** ve gerek kendilerinin vaki müracaat ve istirhamları göz önüne alınarak, her birinin öteden

beri ellerinde ve tasarruflarında bulunan eyalet ve kaleler geçmiş zamanlardan beri yurtları ve ocakları olduğu gibi ayrı ayrı beratlarla ihsan edilen yerleri de kendilerine verilip mutasarrıf oldukları eyaletleri, kaleleri ve şehirleri, köyleri ve mezraları bütün mahsulleriyle, oğuldan oğula intikal etmek şartıyla kendilerine temlik ve ihsan edilmiştir." (Topkapı Sarayı arşivi, E. 11969)

Görüldüğü gibi Osmanlı'da özel mülk olmadığı halde Kürt ağalara özel mülkler peşkeş çekiliyor.

3. Murat 1587'de "Hakkari Kürt Beğ"ine şu fermanı gönderiyor:

"...emrinizde bulunan Kürt askerleriyle kusursuz ve eksiksiz bir tarzda savaşa hazır olun. Tebriz'de bulunan Vezirim Cafer Paşa'dan haber gelir gelmez Tebriz'e hareket edin." (Topkapı Sarayı Arşivi, 64, Hü, 52)

Osmanlı belgeleri arasında buna benzer gerek Osmanlı Padişahı'nın Kürt Beylerine gönderdiği, gerekse Kürt beylerinin Osmanlı padişahına gönderdiği Alevi katliamı ile ilgili yüzlerce belge bulunuyor.

Bunlara rağmen, Faik Bulut'un kalkıp Alevilerin gerçek düşmanlarını gizlemeye çalışıp Hacı Bektaş Veli düşüncesini Osmanlının şiddet ve kılıcı gibi göstermek olsa olsa Osmanlı padişahlarının ve İdris-i Bitlis-i gibi Alevi katili ağaların zulmünü gizlemek değil de nedir?

Faik Bulut Yazın Dergisi'ndeki söyleşinin bir yerinde ise; "Günümüzde ise, Alevilik, Türkiye'de hakkını arayan Kürt halkına karşı bir barikat olarak kullanılmaya çalışılıyor. Zazalık da öyle" diyor.

Hayır Faik Bulut, Alevi geleneğinde hakkını arayan hiç kimseyi arkadan vurmak yoktur. O gelenek biraz önce örneklerini verdiğim fermanlarda var. Aleviler hak arayana karşı değiller. Ama Aleviler yaşayan sıcak mücadelede Kürtleri desteklemiyorlar demeye getiriyorsan o Alevilerin bileceği iş. Kendi adınıza onu bunu değil, eğer duyarlılıktan sözediyorsanız o zaman önce siz kendinize bakın.

Hiç bir Alevi, Kürt düşmanı değildir. Ama Kürtlerin mücadelesinin ihale edileceği yer Aleviler değildir. Bu ihaleyi almak Alevilerden önce Kürtlerin hamiliğini üstlenen sizlere düşer. Alevilerin Ali'si ile, Veli'si ile uğraşıp vakit kaybedeceğinize kendi işinize bakın. Alevilerin sizden beklediği tavır ise, Yunanistan'daki Kutsal Dağ örneğinde olması gereken saygılı tavırdır. Ama bu olgunluğu göstermek seviye meselesidir.

Faik Bulut Gizli Şeriatçılık mı Yapıyor?

Faik Bulut, Alevilik ile ilgili çalışmalarını kitap olarak yayınlayınca, **Aktüel** dergisi konuyu haber yaptı. **"Alevi Şeriatı Kapıda"** başlığı ile yapılan haberde kendisi ile ilgili söyleşide bakalım ne diyor: **"Hz. Ali Alevi değil, Sünniydi. İslam şeriatçısıydı..."** Ve devam ediyor: **"Aleviliği Ali'ye bağlamanız demek kendi kendinizi kesmiş olmanız demek... Aleviliği Ali'ye bağladığınız oranda şiddeti de kabul edersiniz."**

Bakın Sayın Faik Bulut; Hz. Ali'nin yaşadığı dönemde Alevilik de yoktu, Sünnilik de yoktu. İslamiyet içindeki Alevi Sünni ayrımı Hz. Ali'nin vefatından sonra oluştu. İslamı yorumlayan iki yorum olarak tarihte yerini aldı. Faik Bulut'un Hz. Ali Sünniydi demogojisi Alevilere ve Hz. Ali'ye olan bilinçaltındaki bir düşmanlıktan kaynaklanıyor olabilir. Yoksa Hz. Ali'nin Sünni olduğunu Alevi olmadığını iddia etmek makul bir akıl yürütmenin sonucu olamaz.

Dikkat ederseniz Faik Bulut; Hz. Ali'yi de, Hacı Bektaş Veli'yi de Alevi kırmakla, Alevi kesmekle suçluyor. Ve Alevilerin gözünde güya; Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli'yi küçük düşürmeye çalışıyor.

Peki 7 büyük Alevi ozanı olan Fuzuli'nin, Yemini'nin, Hatayi'nin, Nesimi'nin, Virani'nin, Pir Sultan'ın, Kul Himmet'in nerede ise Ali'siz nefesi, dörtlüğü yoktur. Açın Pir Sultan Abdal'ın elinize geçen bir kitabını içindeki yüzlerce şiirin çoğu Hz. Ali ile ilgilidir. O'nun adının geçmediği şiir yok denecek kadar azdır. O halde Faik Bulut ne yapmak istiyor. O Alevilerin coşkun sevgi ve saygı duydukları Hz. Ali'ye, Hacı Bektaş Veli'ye saygısızca dil uzat-

masının ötesinde, güya Alevileri Ali'den koparark nereye götürmek istiyor.

Yani Şah Hatayi, Pir Sultan Abdal, Virani v.s. Aleviliği yanlış tanımışlar. Aleviliği bu sözlü kaynaklardan değil molla Faik Bulut'tan öğreneceğiz. Alevilerin Faik Bulut gibi dostu olursa, düşmana hiç gerek yoktur.

Gelelim yine Aktüel Dergisi'ne; "Hz. Ali Alevi değil Sünniydi" diyen Faik Bulut bir sayfa sonra ise; **"Alevilik Ali zamanında yoktu, Ali'den yüzyıllar sonra ortaya çıktı."** diyor. Peki ya Sünnilik o da daha sonra ortaya çıkmadı mı. Sünni mezhepler diye ifade edilen Hanefilik, Şafiilik, Hambelilik, Malikilik ne zaman ortaya çıktı. Bu mezhepler Hz. Muhammet, Hz. Ali döneminde var mıydı?

Faik Bulut'un Aleviler ve Alevilik ile ilgili görüşlerine devam edelim. **"Hz. Ali ile Aleviler arasında hiç bir kültürel, politik ortak yan yok"** diyor.

Doğrusu Faik Bulut'un 'kültür' kelimesinin 'politik ortak yan' kelimesinin anlamlarını anlayıp anlamadığı konusunda ciddi kaygılarım var. "Ali'siz Alevi kültüründen" sözetmek bir sosyologa, bir antropologa, bir tarihçiye, bir edebiyatçıya, bir halk bilimciye, bir teologa v.s. v.s. asla yakışmaz. Zaten bu dallardan herhangi birisiyle uğraşanlar bunu yapmazlar. Bunu ancak Faik Bulut yapabilir. Anadolu'daki Alevi ozanları cilt cilt antolojiler oluşturacak Hz. Ali ile ilgili şiirler yazıyor. Anadolu'da Hz. Ali ile ilgili yazılmış şiirleri, nefesleri, menkıbeleri v.b. toplasanız bir kütüphane oluşur. Ama Faik Bulut kalkıyor "Alevilerle Hz. Ali'nin hiç bir kültürel" yanı yoktur diyor. İnsanın bu kadar ters düşünebilmesi için özel bir yeteneğinin olması gerekir.

Faik Bulut devam ediyor: "Alevilerin çoğunun gerçek liderlerinin Hz. Ali olmadığını bildiğini ama Alevi aydınlarının meseleyi yanlış yorumladığını"...

Burada Faik Bulut diyor ki: Aleviler'in çoğu gerçek lider olarak Hz. Ali'yi kabul etmiyorlar. Aleviler Hz. Ali'yi sevdiklerini

söyleyerek yalan söylüyorlar. Sahtekarlık yapıyorlar. Bu işi ise Alevi aydınları Alevi halka zorla kabul ettirmeye çalışıyorlar. Tabi bu sahtekarlar içine Pir Sultan Abdal, Şah Hatayi, Hacı Bektaş Veli v.s. tüm Alevi büyükleri de giriyor.

Faik Bulut Aktüel dergisi'nde Hz. Ali'nin şeriatçı olduğunu, Alevilerin de Hz. Ali'nin peşinden giderse şeriatçı olacaklarını sıkça vurguluyor. Örneğin; "Hz. Ali'nin de bu şeriatı temsil ettiği", "Alevi şeriatı buradan doğacak", **"Aleviliği Hz. Ali'ye bağladığınız oranda şiddeti de kabul edersiniz"**, "Aleviler iktidar olsa üç aşağı beş yukarı şeriatı onlar da uygular" Bunun içinde kesme vardır, hapis vardır, sürgün vardır" dedikten sonra; **"Alevi bağnazlığı bence İslam Hizbullah bağnazlığından az değil"** diyor ve Alevilerin laikte olmayacaklarını söyleyerek "Alevi şeriatçısı olursunuz" diye yazıyı bitiriyor.

Ülkemizde şeriatçı akımların laikliği ve cumhuriyeti tehdit eder boyutlarda olduğu günümüzde Faik Bulut'un, Aleviler şeriatçı olmadıkları halde ve şeriata karşı topyekün karşı olmalarına karşın, böyle yazması konuşması ülkemizdeki laiklikten, demokrasiden yana olan güçlerin değil, olsa olsa şeriatçıların hoşuna gidebilir. Bu da bir nevi gizli şeriatçılıktır. Hz. Ali ve Alevi düşmanlığı ister istemez insanı şeriatçılarla dostluğa götürür. Bunun olduğundan fazla tarihsel altyapısı da hazır. Bu siyaset dün Osmanlı şeriatı ile birlik olup Alevileri diri diri kuyulara dolduran Kuyucu Murat Paşaların yanında yer alanların, bugün de Cumhuriyet düşmanı kesimlerle birlikte olup gene Alevilerin karşısında şeriatçıların yanında yer almalarından başka bir şey değildir.

Asıl Körlük, Zihin Körlüğüdür

Şimdi ise, Faik Bulut'un **Evrensel Kültür** dergisi'nin kasım 97 tarihli sayısındaki Alevilik ile ilgili düşüncelerine bakalım. Faik Bulut; "Bir, Alevilik İslam tarihinin bir parçasıdır; Ama İslam dini ve ideolojisinin bir parçası değildir" diyor. Arkasından gelen paragrafta; "Alevilik; İslamdan belli öğeler ve motifler almasına

rağmen, Alevilik düşüncesindeki İslami öğeler, diğer dinlerin bu fikriyattaki motiflerine oranla daha azdır." diyerek Aleviliğin İslamdan belli öğeler, motifler aldığını söylüyor. Sonra ise; diğer dinlerin de İslamdan etkilendiğini veya Aleviliğin diğer dinlerden etkilendiğini bozuk bir cümle ile söylemek istiyor. Ve Faik Bulut bundan sonraki paragrafta ise, bu söylediklerini eleştiriyor; "Eğer Alevilik içindeki bazı İslami motiflere bakıp Onu İslamın bir parçası sayacaksak" diye devam ediyor. Bakın aynı yazının paragraf sonunda ise ilk söylediği cümleyi tekzip ediyor. İşte okuyalım:

"Alevilik İslamın bir parçasıdır türündeki tek yanlı saptamanın, aslında şeriatçı kesimin bize yönelik bir beyin yıkaması, Alevilerin Sünni İslamın potasında eritmek suretiyle İslamlaştırma operasyonu olduğu kanaatine vardık." diyor. Şimdi Faik Bulut'un söylediği bu konudaki ilk cümleye dönelim: "Bir; Alevilik İslam tarihinin bir parçasıdır." Peki bunu yazan da Faik Bulut. Faik Bulut, Faik Bulut'u eleştiriyor. Yani Faik Bulut yeldeğirmenleri ile Don Kişot gibi kavga ediyor. Kendi söylediklerini gene kendi eleştiriyor.

Size bir iki Don Kişot'luk örneği daha vereyim: İşte birisi, Hz. Ali Alevilik ilişkisi ile ilgili:

"Alevi toplumunun zihnindeki Hz. Ali tasviri, gerçek Ali imajına terstir. Gerçek Alevi, İslam şeriatını savunur; günümüz köktendincilerinden pek de farklı olmayan bir İslam devletinin koruyucusudur." diyor.

Burada Faik Bulut, Alevilerin şeriatı savunduğunu, onlardan bir farkı olmadığını "Kuran'a ve Sünnete son derece bağlı" olduklarını yazıyor. Pes doğrusu... Alevileri tanıyan araştırmacı Faik Bulut'a bakın... Bu iftira değil de nedir? Yok eğer kafa karışıklığından dolayı burada Aleviliği ters tanımlamış ise; o zaman da Hz. Ali ile ilgili olarak aynı paragrafta yazdığı diğer cümleye bakalım:

"Hz. Ali esasında İslam içi reformlar ve düzenlemeler yapıp belli oranda hak-hukuk gözetmekle beraber tam eşitlikçi ve özgürlükçü değildir. Hele hele **laik ve aydınlanmacı hiç değildir**" dedikten sonra devam ediyor Faik Bulut; "O dönemde öyle olması

da zaten imkansızdır". Peki kardeşim öyle olması imkansız ise o zaman sen nasıl ondan imkansızı isteyerek eleştiriyorsun. Sadece Hz. Ali'yi kafalarda yıpratmak ve kafa karıştırmak için mi yapıyorsun.

Faik Bulut bu yazdıklarında da samimi değil. Çünki biraz sonra gene yeldeğirmenleri ile kavgaya tutuşuyor. Bu sefer de bakınız Hz. Ali için neler yazıyor: "Oysa Hz. Ali'ye bakınız, herhangi bir toplumsal-sınıfsal analiz yapmış değil."

Burada Hz. Ali'den kendisinden 1100 yıl sonra dünyaya gelmiş olan Marks ve Engels'in yapması gerekeni yapmadığı için eleştiriyor. Neden Hz. Ali 600 yıllarının Arap toplumunda; "toplumsal-sınıfsal analiz yapmamış". Ve devam ediyor; **"Hz. Ali'nin yazmış olduğu bir kitap da yok."** Kuran'ın bile sözlü olarak geldiği toplumda; Kuran'ın bile Hz. Muhammet'in vefatından sonra; ağaç ve ceylan derisine yazılmaya çalışıldığı bir dönemde Hz. Ali için diyor ki; Hz. Ali kitap bile yazmamış, toplumsal, sınıfsal analiz yapmamış. Faik Bulut böylece Hz. Ali'yi yüksek perdeden eleştirdiğini sanıyor. Bir insanın kör olması için gözlerinin kapalı olmasına gerek yok. Asıl körlük zihin körlüğüdür. Zihin körlüğü, göz körlüğünden daha tehlikeli bir hastalıktır.

Faik Bulut kalkıyor, Hz. Ali'nin 600 yıllarının bedevi Arap toplumunda "laik ve aydınlanmacı" olmadığını eleştiriyor. Peki laikliğin, aydınlanmacılığın tarihi ne zaman başlıyor. 1700-1800 yıllarında yani Hz. Ali'den 1100-1200 yıl sonra. Sen bugün bile laik ve aydınlanmacı olamamışsın. Marks ve Engels bile ancak Hz. Ali'den 1200 yıl sonra laik ve aydınlanmacı olmuş iken, kalkıp Hz. Ali'yi; laik ve aydınlanmacı olmadığı için ve Arap toplumunu sınıfsal olarak analiz etmediği için eleştirmek kelimenin tam anlamı ile cehalettir.

Aleviler ve Mezepotamya

Şimdi de Faik Bulut'un Kürtler ve Aleviler konusundaki bir Don Kişot'luğunu izleyelim: Faik Bulut Aleviliğin merkezinin

Mezopotamya dışında olduğunu iddia edenlere ağız dolusu eleştiriler yöneltiyor. Evrensel Kültür Dergisi'nde sözkonusu yazının bir cümlesinde; **"damarın ana kaynağı Mezopotamya'dır. Özellikle Küfe ve Basra'dır."** diyor. Bir paragraf sonra ise: **"Aleviliğin merkezinin Aşağı Mezepotamya olduğu görüşünü reddedenler,** Hallac-ı Mansur ile Ebu Müslüm Horasani'yi inkar etmiş olmuyorlar mı?"

Burada Faik Bulut; Alevilikteki Kürt damarı olarak da Hallacı Mansur ve eba Müslüm Horasani'yi, nöbete tutulmuş gibi her yazısında veriyor. Ve Alevilere diyor ki Kürtleri reddederseniz Eba Müslüm Horasani ve Hallacı Mansur'u da inkar etmiş olursunuz. Bu şekilde sık sık tehdit ediyor.

Bir önceki paragrafta Mezepotamya'nın Aleviliğin merkezi olduğunu inkar edenleri eleştiren ve onlan Türkçülükle, hatta Türk İslamcılıkla, şeriatçılıkla suçlayan Faik Bulut bakın bir paragraf sonra ne yazıyor: "Aşağı Mezepotamya (Kufe-Basra) Kürtlerin otantik yerleşim alanı değildir." E hani önceki cümlede "damarın ana kaynağı Mezepotamya'dır özellikle Kufe ve Basra'dır diyordunuz.

Faik Bulut buna "Bu ne pehriz, bu ne lahana turşusu" derler. Artık bir karar ver. Ama bir tek bu konuda değil, görüldüğü gibi, bir çok konuda. Bu denli kafa karışıklığı düşünce tutarsızlığıdır. Kötü niyetli bir durum yoksa bu durum düşünce özürlülüğüdür.

Ve devamında ise yaptığı Kürtlük, Türklük tartışmasını tekzip eden bir düşünce:

"Ortaçağ'daki siyasal ve ideolojik hareketlerin arkasında milliyetçiliği aramak abestir. Milliyetçilik; son 200 yılın Avrupa merkezli Fransız Burjuva Devrimi'nin ürünüdür."

Evet Faik Bulut; işte siz kafayı Aleviliğin Kürtlüğü ile bozarak söylediğiniz gibi "abesle iştigal" ediyorsunuz.

Faik Bulut ve Genel Kurmay Belgeleri

Faik Bulut'un; "Aleviliğe katkı" olarak nitelediği kapağında Hz. Ali'nin Zülfikar'ının resminin de bulunduğu **"Ali'siz Alevilik"**

adlı kitabı yoğun bir siyasi, ideolojik, dinsel, kişisel polemiklerle dolu. Bu denli yoğun polemiklere yanıtlar en az adı geçen kitap denli kapsamlı olabilir. Ben; bana yönelik bir eleştiri ve o tartışmanın Evrensel Kültür dergisi'ndeki kısmı ile sınırlı kalacağım.

Faik Bulut ile tanışırız. Tanışmamız Genel Kurmay Başkanlığı'nın resmi yayını olarak yayınlanan ve Korgeneral Namık Kemal Ersun'un Harp Tarihi Başkanı olarak önsöz yazdığı; "Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyanları" adlı kitapların Yön Yayınları'ndan kendi yaptığı araştırmaymış gibi yayınladığı 1990-1991'li günlerde oldu. Tabii Genel Kurmay Başkanlığı'na ait yayınlanmış "Hizmete Özel" bir kitabı kendi adına Faik Bulut imzası ile nasıl yayınladı. Bu yetkiyi ve cüreti nasıl elde etti. İzaha muhtaç bir konu.

İfade ettiğim gibi Faik Bulut'la tanışıyoruz. Benim bulunduğum işyerlerine gelip gider. Çayını, kahvesini içer. Edinmek istediği bilgileri benden ve arkadaşlarımdan alır. Alevi hareketi içindeki olan biten üstüne, mevcut siyasi eğilimler üstüne de yoğun sohbetlerde bulunurduk.

Faik Bulut benim "sol" gelenekten geldiğimi bildiği gibi, Aleviler arasında bulunan siyasi eğilimler içinde de gene "sol"da bulunduğumu kendi adı gibi bilir. Üstelik hakkımda öğrenmek istediği her şeyi anlatmaya çalıştığım bu diyalog çerçevesinde bizzat benden sorup öğrenebilir. Alevi hareketi içinde "sağ" ve "liberal" eğilimlere karşı mücadele ettiğimi çok iyi bilen birisidir.

Durum böyle olmasına rağmen, bakın Faik Bulut "Ali'siz Alevilik" adlı kitapta hakkımda şunları yazıyor:

"Şener, Nefes Dergisi'nin Şubat 1995 tarihli nüshasında, "Alevi namaz kılmaz, ramazan orucu tutmaz ve hacca gitmez' diyen Nejat Birdoğan'ı 'Alevilikten sapma gösteren kesimlerin davranış ve anlayışlarını genelleyerek Alevilere maletmekle suçlayarak şunu yazıyor: 'Bunu kabul etmek mümkün değildir. Zira çoğu Alevi köylerimizde cami bulunduğu, Alevi vatandaşlarımızın da namaz kılıp, oruç tuttuğu bilinen bir gerçektir.' **Şener**

böylece, Sünnileşerek Alevi asimilasyon politikasını, Alevilerin tarihsel-geleneksel tavrı diye genelleme hatasına düşmüş oluyor."(s. 58)

Faik Bulut; benim böyle düşünceler savunmadığımı ve savunamayacağımı bilmesi gerekir. Yayınlanmış 15 kitabımda, onlarca makalede ve yüzlerce konferans ve konuşmalarımda asla böyle bir düşünce savunmadım ve savunmam mümkün de değil. Durum böyle olduğu halde Faik Bulut ya okuduğunu anlayamayacak kadar cahil ve okuma özürlü birisi. Ya da Faik Bulut'u birileri yönlendirerek Cemal Şener hakkında böyle yalan yanlış şeyler yazdırıyorlar. Yazdırıyorlar ki, Alevi kitlenin gözünde küçük düşsün. Gerçekler balçıkla sıvanmaz ama çamur at izi kalsın misali.

Gelelim tarihini verdiği Nefes Dergisi'ndeki yazıma; O yazı Nejat Birdoğan'ın "Alevilik ayrı bir dindir. İslamiyetle ilgisi yoktur" diye Aktüel Dergisi'ne kapak olan düşünceleri ile ilgili tartışma nedeni ile yazılmış bir yazıdır. Faik Bulut'un bana mal edip beni "Alevi asimilasyoncusu, şeriatçı" diye suçladığı görüşler yazı içinde alıntı olup, dönemin Diyanet İşleri Başkanlığından sorumlu DYP'li Devlet Bakanı Necmettin Cevheri'ye ait görüşlerdir. Faik Bulut, benim yazım içindeki, Necmettin Cevheri'ye ait düşünceleri kendi kitabına benim düşüncem olarak almış. Yani bir yazı içindeki alıntıyı anlayamayacak kadar cahil bir tavır göstererek beni "asimilasyoncu ve şeriatçı" diye suçlayarak yel değirmenleri ile kavga eden Don Kişot'luğa devam ediyor.

Bu durumu bazı dostlar kendisine hatırlatınca bakın Evrensel Kültür Dergisi'nin Kasım 97 sayısında nasıl özür diliyor:

Kitabımda Alevi halk araştırmacılarından Hocam Nejat Birdoğan hakkında dile getirilen ağır bir eleştiriyi; Şener'in sözleriymiş gibi alıntılayıp koymuşum. Bu yanlıştır, kendisinden özür..."

Buradaki eleştirisine kaynak yaptığı çok açık hatasını dürüstçe kabul etmek yerine bu kez bu durumdan Nejat Birdoğan'ı övgü nedeni yaparak sıyrılmaya çalışmaktadır. Olay bu kadarla kalsa, Faik Bulut'un özür dilemesini samimi bulabilirsiniz. Ama olay bu

özür ile bitmiyor. Bu kez, Faik Bulut geçmiş siyasi kişiliğime sataşıyor ve "özür diliyorum" dediği konudaki "şeriatçı" suçlamasına eklemeler yaparak sürdürüyor. İşte okuyalım:

"Toplumlarüstü, siyasetlerüstü, sınıflarüstü salt alevilik; Şener'in Caddebostan'daki bir toplantıda söylediği gibi; **"Aleviler RP'ye de MHP'ye de oy verebilirler"** gibi sonuçlara götürür."

Sevgili okuyucu, Faik Bulut yalan söylüyor. Caddebostan'da iki toplantıya katıldım. Yüzlerce insan izledi. Böyle bir cümle değil benim, kimin ağzından çıkarsa çıksın toplantıdaki konunun odağı olurdu. Böyle bir düşünceyi ne orada ne de başka bir yerde hayatım boyunca savunmadım. Bırakalım RP ve MHP'yi, ben Alevi hareketi içinde DYP ve ANAP gibi partilere bile oy veren, vermek isteyenlere karşı sürekli mücadele eden birisiyim. Aleviler içinde RP ve MHP'ye oy verelim mi, vermeyelim mi tartışması hiç olmamıştır. Alevilerin siyasi yelpazede "sağ" dediğimiz kişiler bile ancak DYP ve ANAP'a oy vermeyi savunur. Onlara karşı da en sert tavrı gösteren birisiyim. Faik Bulut yalan söylüyor.

Faik Bulut böyle şeyler savunmadığımı bile bile kasden yazıyor. Faik Bulut'u acaba birileri böyle yazmaya mı yönlendiriyor. Faik Bulut'a birileri beni Alevi kitle gözünde küçük düşürmeye çalışmak için böyle şeyler mi yazdırıyor. Faik Bulut böyle yaparak beni tahrik etmeye çalışıyor. Faik Bulut beni provake ediyor. Yani özetle Faik Bulut Alevilerin Ali'si ile, Veli'si ile oynayarak, beni ise RP'ye, MHP'ye oy vermeyi savunan biri olarak göstererek provakatörlük yapıyor.

Son alıntıda Faik Bulut'un "sol" adına yaptığı bir sakatlığa daha değinmekte yarar var. Faik Bulut diyor ki; "Siyasetlerüstü, sınıflarüstü salt Alevilik." Benim de Aleviliği böyle gördüğümü ifade ederek suçluyor. Peki Faik Bulut; Alevilik inançsal bir olgu diyorsunuz, bir dinsel ayırım diyorsunuz. Aç bakalım Sosyalizmin Alfabesini. Din alt yapı kurumu mu? Yoksa üst yapı kurumu mu? Üst yapı kurumu. İşte öyleyse din bir sınıfın değil tüm sınıflara has bir olgu. Yani o anlamda elbette sınıflarüstüdür. Bu durum tek tanrılı dinler olan; Musevilik, Hıristiyanlık, İslamiyet için de,

onların yeni yorumları olan mezhepler ve tarikatlar için de geçerlidir. Ama son tahlilde dinin de, Aleviliğin de kendini ifade ettiği bir ekonomik taban elbet vardır. Ayrıca ben de Aleviliği sınıflarüstü, siyasetlerüstü görmüyorum.

Faik Bulut cehaletini gizlemek için söylediği şeylerin bilimsel olduğunu göstermek için "bilimsel" kelimesini tekrarlayarak bilimsel düşündüğünü yutturmaya çalışıyor. Ve devam ediyor: "her inanç ve mezhep gibi Aleviliğin de sınıfsal zemini vardır." Peki Alevi yoksul olmak zorunda mıdır, bu bilimin gereği midir. Aleviden zengin olursa bilim yanılmış mı olur. Sünni zengin olmak zorunda mıdır. Türkiye'de sünni olan işçi yok mudur. Varoşlardaki Sünni işçi neden RP'ye oy verir. Sünni yoksul olursa bilim yanılmış mıdır. Sünninin olduğu gibi Alevinin de yoksulu da vardır, varsılı da. Din yoksul, varsıl herkesin ortak paylaştığı bir oluşumdur.

Adres Laiklik mi, Şeriatçılık mı?

Faik Bulut'un kişisel sataşmalarını sizi sıkmadan yanıtlamaya devam etmek istiyorum. Faik Bulut yazılarının bir çok yerinde "ben Kürtçü değilim" diye yemin billah ediyor. Ama; kişileri, siyasi tercihleri değerlendirmelerinde ise; her nedense sürekli milliyetçi kimlik değerlendirmeleri ön plana çıkıyor. Kürt olanlara adeta apolet takıyor, olmayanlar ise onun kafasında doğarken suçlu. Türk mü tamam işte, o günah keçisi, vur abalıya. Hani Faik Bulut siz "sol" geçiniyordunuz. Solda milliyetçilik, din v.s. önemli değildi. Önemli olan sınıftı, işçi sınıfıydı. O halde insanların etnik kimlikleri sizi neden bu kadar ilgilendiriyor. Neden "Kürt Alevilere" Kürtlüklerini hatırlatmak sizin için milli bir görev de, Türk Alevilerin Türklüklerini hatırlatmak aynı ölçüde milli bir görev değil. İşte burada kendinizi ele veriyorsunuz Faik Bulut. İsterseniz birkaç alıntı ile bu özelliğinizi size göstermeye çalışayım.

"Cumhuriyet yıllarında ise, Kürt kökenli Alevileri Sünni soydaşlarından ayırıp asimile etmek olduğunu özellikle belirttim."

"O zaman Kürt kökenli Alevileri nereye koyacaksınız? diye

sormak hakkımız olmalı. Bunu bize çok gören Şener, Kürt kökenli bir Alevi olmasına rağmen, aslını inkar etmekte serbesttir. Kendini nasıl hissediyorsa öyledir; karışacak durumda değiliz, Ama..." Hani Faik Bulut, sizin için milliyetçilik değil, sınıf önemliydi. O halde bu yazdıklarınız ne? Sizin sol düşünmeniz hiç olası değil Faik Bulut. Siz her konuda olduğu gibi bu konuda da kıvırtıp duruyorsunuz. Sizin esas niteliğiniz bu galiba.

Özel ilgi alanınız olan milli kimliğime gelince; Faik Bulut, 47 yaşındayım. 1968'den beri de yani 30 yıldır siyasi mücadele içindeyim. Hangi etnik, dinsel ve siyasal kimliğimi savunacağımı size soracak değilim. Sizi bu konuda kendime danışman seçmedim. "Aslını inkar ediyor" v.s. gibi ucuz suçlamalarla provakatörlük yapmanız hiç bir işe yaramıyor. Siz kim oluyorsunuz, kendinizi ne sanıyorsunuz. Ben size hesap mı vereceğim. Bu hakkı kendinizde nasıl buluyorsunuz. Buna rağmen açıklayayım; Babam Tunceli Ovacıklı. Alevi Zaza. Annem Gümüşhane, Kelkit Kazasına bağlı Günbatur Köyünden. Alevi Türk. Babamın aşireti ise Seyit Rıza'nın aşireti olan Şeyhhasan aşiretidir.

Böyle yaparsanız birileri de kalkar sizin gizlerle dolu geçmişinize bir göz atıverir. Filistin'de yanınızda ölen Bora Gözen ve arkadaşlarının öldürülmesinde sorumluluğunuz var mıydı, yok muydu diye düşünebilir. İsrail'e karşı silahlı mücadele verip, arkadaşları öldükten sonra yakalanan kaç kişiyi İsrail yakalayıp, tutukladıktan sonra sağ-salim salıvermiştir diye sorar. Birileri kalkıp bu defterleri karıştırabilir.

Bu suçlamanın devamındaki diğer suçlama da benim Kemalist olduğum suçlamasıdır. Kendim 1997'de Türkiye'de şeriata karşı mücadelenin adresini; 1920'lerde olduğu gibi Mustafa Kemal'in Partisi CHP'de olduğunu düşünerek o partiye üye oldum. Tabii ki başka adresler de var. Bugün Türkiye'de demokrasi mücadelesinin yolunun laiklik ve Cumhuriyet düşmanı olan irticaya karşı olduğu tesbitine katılıyorum. Bu nedenle laikliği ve Cumhuriyeti savunmayanların bu değerler için mücadele etmeyenlerin şeriata yardımcı olduklarını düşünüyorum. Beni bu eylemimden dolayı

eleştiren Faik Bulut'un da istese de, istemese de sonuç olarak o pozisyona düştüğüne inanıyorum.

Bu nedenle Kemalist olduğumu ifade etmek istiyorsa hiç önemli değil. Kemalistlik destek verilmemesi gereken bir akım olsaydı; dünyamızın ilk sosyalist devrimi ve lideri M. Kemal'i ilk tanıyan devlet olmazdı. Onu maddi, manevi ve lojistik olarak desteklemezdi. Dimitrov, Stalin, Mao ve Kominist Enternasyonal Mustafa Kemal ve Ulusal Kurtuluş Savaşını desteklemezdi. Ülkelerini ve halkını sevdikleri için gözünü kırpmadan ölüme giden Mahir Çayan, "Kesintisiz Devrim" kitabında, Deniz Gezmiş mahkemesindeki savunmasında Kemalizmi savunmazlardı. İslam coğrafyasında; laiklikle, Cumhuriyetle ağır aksak da olsa Demokrasi ile yönetilen ülkemizin bu durumunun şeriatçı akımlara karşı savunmak devrimci görevdir. Aksini savunmak Faik Bulut gibi şeriatçıların yedeğine düşmek olur.

Faik Bulut, Topal Osman Olayı'nda da Topallıyor

Faik Bulut benim Topal Osman Olayı kitabımdan da rahatsız olmuş ki bu kısımda şöyle bir cümle var:

"Topal Osman Olayı'nı irdeleyip kitaplaştıran Şener'in yanlış tarih tezlerine, **Topal Osman'ın yüzlerce Dersimli'yi katletmesine kılıf aramasına da eleştirel yaklaşmakla birlikte,"**

Sayın Faik Bulut burada ne demek istiyorsunuz?

Altı çizili yeri lütfen bir defa daha okuyalım: "Topal Osman yüzlerce Dersimli'yi katletmesine kılıf aramasına da eleştirel yaklaşmakla birlikte..." lütfen bu kadar kıvırtmanıza gerek yok. Neden karnınızdan konuşuyorsunuz. Nedir bu konudaki eleştiriniz. okuyucuya bulmaca çözdürmeyin. Açık, şeffaf olun. Deyin ki Cemal Şener Topal Osman üstüne araştırma yapmamalıydı. Cemal Şener Topal Osman'ın "yüzlerce Dersimli'yi katletmesine kılıf mı" aramıştır. Yoksa eleştirel mi yaklaşmıştır. Orada; "eleştirel yaklaşmakla birlikte" diye bir şey eklemişsiniz. Nedir kardeşim bu sancınız açıkca söylesenize!

Haa... Kitapta Topal Osman'ın Koçgirili'yi veya Dersimli'yi öldürmesini tasvip edecek bir tümce varsa onu gösterin, yoksa spekülasyonlarınızı benim düşüncem olarak o da muğlak muğlak ifade etmeye kalkmayın.

Benim **"Topal Osman Olayı"** araştırmama gelince; araştırma **"Çerkes Ethem Olayı"** adlı kitabımda olduğu gibi burada da; Topal Osman Ağa ile Mustafa Kemal arasındaki ilişkiler, çelişkiler esas alınmıştır. Topal Osman ile Ali Şükrü meselesi ele alınmaya çalışılmıştır. Topal Osman ile Mustafa Kemal arasındaki diyalog nasıl başlamış, nasıl gelişmiş ve nasıl sonuçlanmıştır. Yoksa araştırmanın esas konusu Topal Osman ile Koçgiri Olayı değildir. Buna karşın bu tür spekülasyonların ileride yapılacağını düşünerek; Topal Osman-Koçgiri Olayı ayrı bir araştırmanın konusu olacak derinlikte bir olaydır diye not düştüm. Faik Bulut, Koçgiri yerine ya bilgisizliğinden ya da kasten provakasyon için Dersim adını kullanıyor. Kitabımda; Topal Osman-Koçgiri Olayına ise; Komal yayınlan tarafından baskısı yapılan konuyla ilgili tek kitap olan "Koçgiri Halk Hareketi" adlı kitaptan alıntılar yaparak yazmışım. İşte kitaptaki konu ile ilgili bölümü birlikte okuyalım:

"Topal Osman Çetesi 'Laz Alayları' adını taşımaktadır. Ve Koçgiri ile ilgili tarihi belgelerde bu çetenin son derece vahşi ve barbarca metotlarla savaştıkları yazılıdır.

Topal Osman ve çetesinin Koçgiri üzerindeki zulmü öylesine azgınlaşır ki, Koçgirili Beko özel olarak bu çete ile savaşmak için gönderilir. Beko, Topal Osman Çetesi'ni Refahiye'de Kayadibi bölgesinde kuşatır. Ancak Erzincan'dan gelen 11. Alay'a bağlı 2. Tabur'un dağ topları Topal Osman ve çetesini kurtaracaktır. (25.3.1921)"

Özeleştiri ve Faik Bulut

Faik Bulut, Cemal Şener'e eleştirilerini Alevilerdeki Dedelik konusu ile devam ediyor. Şöyle diyor:

"Hızlı solcu iken Dedelerden özür dileyerek Kemalizmi benimsemesine de bir şey diyecek değiliz."

Bu cümlede anlatılmak istenen; benim "hızlı solcu" iken bir sabah kalkıp dedelerden özür dilediğim ve Kemalist olduğum şeklinde. Tabi "hızlı solcu" birisinin Alevi Dedeliğine karşı hatalı bir davranış için özür dilemesi ile Kemalizmi benimsemesi arasında nasıl bir paralellik kuruluyor anlayan beri gelsin. Ayrıca, Faik Bulut'un "hızlı solcu" dediği dönem ile, "dedelerden özür diledi" dediği dönem arasında tam 10 yıl var. Bunu bilerek gizliyor. Yani beni eleştirdiği dedelik ile ilgili değerlendirmem 10 yıllık bir düşünce döneminden sonra oluşmuştur. Yıllar itibari ile ise; 1978'den 10 yıl sonra 1988'dir.

Benim bu durumu uzun uzun izah etmeme gerek kalmadan bir sonraki paragrafta Faik Bulut gene kendini tekzip ediyor. "Geçmişte radikal sol düşünceyi benimseyen Cemal Şener'in, bir kurum olarak dedelerden özür dileyerek Aleviliğe dönmesi olayını da tahlil edelim." dedikten sonra; sıkı durun Sevgili Okuyucu beni "dedelerden özür diledi, Aleviliğe döndü" diye eleştiren Faik Bulut; sol adına sadece dedelerden değil bir dizi toplumsal kesimden hem de olaylı yıllardan yaklaşık 20 yıl sonra özür diliyor:

"Bir kere, 1980 öncesi Sosyalist sol, çocukluk hastalığı ve gereksiz radikalliği yüzünden, **sadece Alevi dedelere değil, sıradan insanlara, esnafa, yerel önderlere, din adamlarına ve sendika liderlerine de yerli yersiz saldırılarda bulundu.** Dahası, sol kendi arasında şiddet kullandı, yaklaşık 180 devrimci sol içi çatışmalarda öldürüldü. Bunun mutlaka muhasebesi yapılmalıdır."

Faik Bulut; benim 10 yıllık düşünce dönemimden sonra dedelerden özür dilenmelidir, çünki onlara karşı yani Aleviliğe karşı "sol" sekter davranmıştır, dememe "dönek" edebiyatı yaparak eleştirdiği yazısında görüldüğü gibi kendisinin özür dilemediği toplumsal kesim kalmadı. Kendisi; "sadece dedelerden değil", sıradan insanlardan, esnaftan, yerel önderlerden (hangi sınıftan olduğu belli değil, tabii sıradan insanların da sınıfı belli değil, esnaf

gibi içinde burjuvalar da olabilir) din adamlarından (bunlar da Alevi olmayan din adamları, yani; Şafii, Hanefi din adamları olsa gerek. Belki de Faik Bulut, sadece Alevi dedelerinden özür dilememe bu nedenle bozulmuş olabilir. Neden Şafii ve Hanefi mollalarından özür dilemedin diye.) Ve sarı sendika liderlerinden de Faik Bulut özür diliyor. Evet... duyduk duymadık demeyin **benim Alevi dedelerinden özür dilemem "döneklik" ise, Faik Bulut'un bu kadar geniş bir toplumsal kesimden özür dilemesi süper dönekliktir, dönekliğin karesidir.**

Türkiye'de bırakalım devrim yapmak istemeyi, toplumsal değişimden yana olan kişi ve grupların bile Aleviliği ve dolayısıyla Alevi kurumlarını (bunların başında da Dedelik, Musahiplik, Görgü, Cem gibi kurumlar gelir) ciddiye almayanlar ona gerekli ciddiyeti ve önemi vermeyenler önce kendi iddialarını yani kendilerini ciddiye almıyor demektir.

Benim gibi, bir çok Alevi gencin sol içinde yer almasının temel nedeni; Alevi kökenli olmalarıdır. Sol düşüncelerin Şafii ve Hanefi kökenli toplumsal kesimler içinde değil de, esas Alevi kesimde benimsenmesinin altındaki keramet, işte küçümsenen Alevi dedelerinin tüm toplumsal zorluklara karşın, canları pahasına taşıdıkları Alevilik değerleridir. Alevi halk sol için çok şey yaptı. Çok şey verdi. Sadece yoksul sofrasını değil, fidan gibi kızlarını, oğlanlarını gelin eder gibi sola verdi. Hem de hiç bir karşılık beklemeden. Peki sol Alevilere ne verdi. Şimdi bunun muhasebesinin yapılmasının zamanıdır. Açalım sol literatürü; 1968'den 1990'lara kadar çıkan o denli kitap, dergi, gazete, broşür içinde Alevilerin Alevilikten kaynaklanan sorunlarının çözümüne ait tek cümle var mı?

Türkiye'de 90 bin civarında cami, bir o kadar da Şafii ve Hanefi kökenli din adamı var. Ama 1990'lara gelindiğinde Alevi geleneğinin yürütülebileceği bir tek Cemevi yoktu. Ama gene de bizim solcular şeriatçı, Cumhuriyet, laiklik, demokrasi ve sol düşmanı imamları ikna etmeye, eğitmeye çalışmıyordu. Ama sol; çoluğu ile, çocuğu ile aşireti ile toplumsal olarak tarihler boyunca

haksızlığa karşı mücadele edenlerin yanında yer almış olan Alevi dedelerini "gerici" ilan ediyordu. Onları "sömürücü" diye köylerden kovuyordu. Bu sekterliğin dedenin önünü kesip uzun olduğu için sakalını kesen Sünni yobazdan ne farkı var. Dersim direnişi diye diye, Dersim direnişinin önderi Seyit Rıza'nın oğlu Polat dede'nin; "Kemalist diye, sömürücü diye, devletçi diye" öldürülmesi ile, Menemen'de Kubilay'ı öldürenler arasında ne fark var. Kendilerine solcu demelerinin ötesinde.

Anadolu Aydınlanmasının Yolu Alevilikten Geçer

Halen Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan ve Türk tarihini iyi bilen değerli bilimadamı Paul Doumont'un bir süre önce Cumhuriyet Gazetesi'nde bir söyleşisi yayınlandı. O söyleşide Paul Doumont; Atatürk'ü eleştirdik. Ama çok hırpaladık. Bu hırpalanmada Türkiye'de sol kârlı çıkmadı. Atatürk düşmanları, şeriatçılar, laiklik ve Cumhuriyet düşmanları kazançlı çıktı. Bu konuda kendisi de dahil solun özeleştiri yapması gerektiğini yazıyordu.

Türkiye'de 1980 öncesi Mustafa Kemal gibi Alevilik ve Alevi dedeleri de "sol" tarafından hayli hırpalandı. Ve bu hırpalanmada dinsel gericilik gerilemedi. Alevilik geriledi. Alevi dedeleri nerede ise adeta yok oldu. O geleneği yürütebilecek dede kalmadı. Yani Pir Sultan Abdal'ın, Şah Hatayi'nin, Hacı Bektaş Veli'nin yolunu yürütecek dede bugün yok denecek kadar az. Bugün Dergahlarda ve Cemevlerinde cem yürütecek dede bulunmakta ciddi zorluk çekiliyor.

Sonuç ne oldu? Mustafa Kemal'in, Alevilik ve Alevi dedelerinin hırpalanması Türkiye'de Şeriatçı akımı, irticayı geliştirdi. Tabi bu sonucun başka nedenleri de vardı. Ama bu iki konudaki eleştiri de bu toplumun daha ileriye değil, geriye gitmesine yardımcı oldu.

Faik Bulut'un yazdığı gibi; Şeriat, Cemal Şener'in Alevi dedelerden özür dilemesinden gelmez. Şeriat; şeriatın tarihsel karşıtı

olan Aleviliğin ve laikliğin kurumlarını yıpratarak onları hırpalayarak gelir. Bunu da ben değil bizzat siz yapıyorsunuz Faik Bulut. Siz şeriatın önündeki engelleri temizleyerek ona yol açıyorsunuz. Onlara karşı tarihsel görevlerinizi fazlası ile yerine getiriyorsunuz.

Anadolu'da Hacı Bektaş Veli'nin, Hallacı Mansur'un, Pir Sultan Abdal'ın, Şah Hatayi'nin, Kalender Çelebi'nin dervişleri olan dedelerin kelle koltukta her türlü toplumsal gericiliğe karşı demir asa, demir çarık ile mücadele etmelerine ancak niyaz edilir. Bugünkü aydınlanma akımının damarı bu damardır. Anadolu aydınlanması bu damardan devam ediyor. Ortaçağ karanlığına karşı mücadele eden Anadolu aydınlanması Hacı Bektaş Veli'nin, Pir Sultan'ın yoludur. Bu yolun günümüzdeki temsilcileri de o geleneğin ethik değerlerine sıkı sıkıya bağlı yol süren Alevi dedeleridir. İslam Engizisyonu'nu Anadolu'da Alevi dedeleri değil, Şafii ve Hanefi dinsel gericiliği temsil etmiştir. Bunların temsilcileri; Yezid, Muaviye ve o yolu Anadolu'da süren Yavuz Sultan Selimler, Kanuni Sultan Süleymanlar, İbni Kemaller, Ebussuud Efendiler, Kuyucu Murat Paşalar, İdrisi Bitlisilerdir.

Hacı Bektaş Veli, Şah Hatayi, Pir Sultan Abdal düşüncesi ile Kuyucu Murat Paşa, İdrisi Bitlisi, Ebussuud Efendi düşüncesini aynı kefeye koymak; "sol" adına yapılmış olsa bile; Osmanlı Engizisyonunu gizli kapaklı savunmaktan başka bir şey değildir. İşte şeriatçılıkla uzlaşmak tam da budur. Hiç uzakta aramayınız. Aynaya bakınız onu görürsünüz.

Faik Bulut'un bazı ucuz eleştirilerine yanıt vermeye bile gerek duymuyorum. Örneğin; "Komünizm hayaleti"nden korktuğum rivayeti gibi. Aslında Faik Bulut, eleştiriye bile değmez. Çünki savunduğu bir çok şeyi inançlı ve kendine güvenerek savunmadığı için her yazdığını çok geçmeden bir kaç cümle veya birkaç paragraf sonra kendi yalanlıyor. Kendisi ile Don Kişot'un yeldeğirmenleri ile ettiği gibi kavga ediyor. Başka birinin eleştirisine gerek kalmadan. Doğrusu Faik Bulut'u eleştirmek için ayırdığım zamana acımadığımı söylersem, yalan söylemiş olurum. Bu işi çok mecbur kalmazsam bir daha yinelemeyeceğim.

Ali'siz Alevilik Olur mu?

Şimdi gelelim "Ali'siz Alevilik" olur mu olmaz mı tartışmasına; ben Evrensel Kültür Dergisi'nin benimle yaptığı söyleşinin bir yerinde Tevfik Taş'a "Marks'sız bir Marksizm düşünülemeyeceği gibi Ali'siz Alevilik de düşünülemez" demiştim. Bu cümleyi Tevfik Taş söyleşinin başlığı yapmış. Bu nedenle de Faik Bulut beni eleştiriyor. Ama bu başlığı Tevfik Taş koymuş. İyi de yapmış. Oldukça vurgulu bir cümle.

İslam Tarihi'nde, özellikle de Alevi Tarihi'nde Hz. Ali önemli bir olgudur. Hz. Ali İslam Tarihi'nde bir yol ayrımıdır. Ali'yi sevmek ve sevmemek yada Tevella ve Teberra (Ali'yi seveni sev, sevmeyeni sevme) bu nedenle Aleviler arasında "yol"un kurallarındandır.

Hz. Ali, Alevi Tarihi'nde bir değerler bütünüdür. İslamiyet içinde O "İçtihat kapısıdır." İslama akli yorumu sokan Hz. Ali'dir. Alevi'nin gözünde Hz. Ali doğruluğun, dürüstlüğün, haksızlığa karşı olmanın, eşitliğin, özgürlüğün, hakça bölüşümün sembolüdür. "Geschichte und lehre des Anatolischen Alevismus-Bektaşismus" adlı kitabında Anton Josep Dierl; Hz. Ali için; "Ali, yazılmış bütün kutsal kitaplardan daha kutsaldır", "Ali Konuşan Kuran'dır", "Ali, demokrat, sosyalist, hümanisttir" diyor.

Faik Bulut; kendini tekzip etmeyi bu konuda da ihmal etmiyor. Bir kaç cümle sonra diyor ki; "Doğrudur, Ali Aleviler için bir simgedir. Ancak Ali'siz Alevilik olamaz diye bir kural bilime ve tarihe aykırıdır."

Tarihe nasıl aykırı olduğu rastgele söylenmiş bir laf. Neden tarihe aykırı olsun ki. Alevilik Ali'li olunca tarihe ve bilime aykırı, Ali'siz olunca tarihe ve bilime aykırı değil. Bu ne biçim tarih ve bilim anlayışı. Şimdi bu savı irdeleyelim: Dinin bilime aykırı olamayacağı gibi bir kural mı var. Faik Bulut din bilime aykırı olamaz tezini savunuyor. Peki Faik Bulut; din bilime aykırı olamaz mı? Ya da tersten soralım; Bilim dine aykırı değli mi? Aykırı olmazsa tarih boyu süren din-bilim karşıtlığını kabul etmiyor musun? Faik Bulut'a göre; din bilime aykırı olamazmış. Çünki Faik Bulut bilimin kural-

ları ile dinin kurallarını özdeş görüyor. Ve bilimin kuralları ile dinin, dinin kuralları ile de bilimin izah edilebileceğini savunuyor. Çok bilmişlik bakın insanı neleri savunmaya götürüyor! İşte idealizminiz ortaya çıktı.

Faik Bulut; bildiği kırık dökük pozitivizm ile, pozitivizmin dili ile, ayrı bir alanı teolojik dünyayı izah etmeye kalkıyor. O zaman da komik duruma düşüyor. Nasıl ki fizik ve kimya kuralları ile sosyal bilimler izah edilemez ise, fizik teorileri sosyal mücadeleler alanında aynen uygulanamazsa; bilinen kırık dökük pozitivizm teorileri ile de teolojik dünya anlaşılamaz. Onun ayrı bir terminolojisi ve kuralları vardır. Araştırmacının bunlara dikkat etmesi gerekir.

"Ali'siz Alevilik" tartışmasına gelince; bazı isimler, olgular, simgeler bazı oluşumlarla özdeşleşmiştir. Dinsel alanda; Budha'sız Budizm, İsa'sız ve Meryem Ana'sız Hıristiyanlık, Musa'sız Musevilik, Hz. Muhammed'siz İslamiyet, Hz. Bahaullah'sız Bahailik nasıl düşünülemezse bu isimler olmadan bu oluşumlardan söz bile edilemezse; Hz. Ali'siz de Alevilikten söz edilemez. Tıpkı Marks'sız Marksizmden, Lenin'siz Sovyet Devriminden, Mao'suz Çin devriminden Keynes'siz iktisattan, Edison'suz elektrikten söz edilemiyeceği gibi. Faik Bulut'un "Marks'sız Marksizm gibi Ali'siz Alevilik de" olmaz sözüne ağız dolusu celallenmesini doğrusu ben anlayamıyorum.

Peki "Ali'siz Alevilik" savı Alevilik açısından neden olmaz. Siz Alevi tarihinden Ali'yi çıkarırsanız; bu Alevilerdeki Ehlibeyt sevgisini de, 12 İmamlar sevgisini de, Kerbela simgesini de, Ali düşüncesinin Anadolu'daki serçeşmesi olan Hacı Bektaş Veli düşüncesini de, Şah İsmail'i de, Alevilikte Ali sevgisi ile yanıp tutuşan Pir Sultan Abdal'ı da, diğer Alevi ozanları da, Alevi büyüklerini de çıkarmanız gerekir.

O zaman dinsel açıdan bakıldığında Ali'yi ve ona bağlı değerler toplamı olan sözünü ettiğim oluşumları Alevilikten çıkardığınızda sonunda İslam içinde sadece Sünnilik kalır. Ali'siz İslamiyet, Emevi Müslümanlığıdır. Yani Aleviler Ali'yi inanç dünyalarından çıkarırlarsa ortada dinsel olarak Emevi Müslümanlığı kalır. Faik Bulut Alevilere bunu öneriyor.

Sözünü ettiğim değerlerle birlikte Ali ve Alevi değerleri Alevilikten çıkarılırsa, yani Aleviliğin inanç boyutunu yok sayarsak o zaman ortada Ali'siz, 12 İmamlar'sız, Hacı Bektaş Veli, Pir Sultan Abdal ve bağlı değerler yok sayılırsa o zaman da sadece eşitlikçi, özgürlükçü, bir sosyal akım ortada kalır. Sosyal demokrasi veya sosyal bölüşümcü bir akım ortaya çıkar. Bu yeni oluşuma ise din denemez. Tabii ki Alevilik de denemez.

İşte Faik Bulut'un kafasındaki Alevilik budur. Biraz açarsam Faik Bulut'un kafasındaki Alevilik ile ilgili şablon şöyle: Alevi dediğin ataist olacak. Ali, Veli, Allah, Muhammed, 12 İmamlar v.s. inancı olmayacak. İkincisi; Alevi dediğin; Türk kökenli de olsa Türklükten söz etmeyecek, Kürtçü olacak. Aleviliğin Kürt kökenli olduğunu kabullenecek. Ülkemizde Kürt mücadelesi varken Alevilikten söz etmeyecek. Üçüncüsü ise; Faik Bulut'a göre; Alevi demek; sınıf mücadelesinden başka bir şey düşünmeyecek yani sosyalist olacak. Özetle; Alevi kökenli olup da; Ateist, Kürtçü, ve sosyalist olmayan Alevi değildir. O olsa olsa devletçi, Kemalist, şeriatçı olur. İşte Faik Bulut'un kafasındaki Alevi dediğin böyle olur. Böyle olmazsa Alevilik; Ali'siz olsun diye tepinir mi.

Peki bizim Hıristiyanlara; sizin İsa iyi değil. şu şu hataları var. Toplumun sınıf tahlillerini iyi yapmamış. Laikliği ve aydınlanmayı savunmamış deme özgürlüğümüz var mı? Bizim Musevilere sizin Musa'nın da şu şu hataları var. O elektriği bulamamış, siz en iyisi Edison'u kendinize önder yapın deme hakkımız var mı? Böyle yaparsan komik duruma düşmez miyiz. Hindulara yahu amma da akılsızsınız aslan varken insan ineğe tapar mı deme hakkımız var mı?

Şimdi yazının başında Yunanistan'da "Kutsal Dağ" örneği sırasında İtalyan Komünist Partisi Parlementeri Luciana Castellina'nın sözünü anımsatmak istiyorum. Şöyle diyordu:

"Bu dağa kadınların alınmamasını doğru bulmayabilirsiniz. Ancak manastırları, illa kadınları da içeri alacaksınız diye zorlayamayız."

Gene aynı konudaki tartışmada: Yunanlı Komünist Parti

Parlementeri ise; **"Anglikan Kilisesi kadın papazların kabulünü onayladı ama bu onlara dışarıdan dikte edilmedi, kendi içlerinden tartıştıktan sonra onayladılar."**

Alevilerde, ülkemiz aydınlarından bu saygın yaklaşımı bekliyorlar. Kendi inançlarını, nasıl inanacaklarını, Ali'ye mi öncelik vereceklerini yoksa Veli'ye mi öncelik vereceklerini kimse dışarıdan dikte etmeye kalkmamalıdır. Bu din adamlığına soyunmaktır. Ama başka bir inancın din adamının bile, yanlış bulduğu diğer dine müdahale hakkı olmadığı unutulmamalıdır.

Kendini; Ateist, Komünist diye ifade edenlerin başkalarına olduğu gibi, Alevilere de, Aleviliğin nasıl olduğunu öğretmeye kalkmaları hem Alevilere hem de kendilerine saygısızlıktan başka bir şey değildir.

ÇAĞDAŞ EMEVİ KARALAMASI: "ALİ'SİZ ALEVİLİK"

İsmail Onarlı

Faik Bulut'u yıllardır tanırım. Yıllarca İsrail zindanlarında ezacefa çekti. 1980 sonrası verimli çalışmalarıyla çok sayıda makale ve onlarca kitap yazdı. Başarılarından dolayı kendisini defalarca kutladım. Alevilik üzerine kitap yazacağı söyleyince, içeriği konusunda sohbet ettik. Yaptığı Alevilik araştırmalarının eksik ve yanlış olduğunu ve yararlanacağı yeni kaynaklar göstererek kendisini uyardım. Bu kaynaklardan birkaç örnek verirsek; Prof. Dr. Muhammed Hamidullah ve Dr. İsmail Kaygusuz'un eserleri ile Uygur Türklerinin Doğu Türkistan-Çin'de basılmış konuyla ilgili Tarih ve Menkıbeleridir...

Daha sonra, önerdiğim kaynaklardan olumlu ya da olumsuz yararlanmayıp, kendisinin geleneksel olarak uyguladığı metodla kitabını kaleme aldığını gördüm. Olabilir, kendi tasarrufudur.

Faik Bulut'un özel kimliğine bakarsak, Şafi Kürt kökenli sosyalist bir insandır. Tarih yazıcıları tarih yapanları, sınıf mücadelelerini, olay ve olguları analiz ederken objektif davranarak, o günkü tarihsel kesitte değerlendirmeleri gerekir. Subjektif ve özel kimlikleri açılarından bakarak tarihsel kişileri ve olayları değerlendirmek, telafisi zor neticeler doğurur. Faik Bulut'un "Ali'siz Alevilik" kitabı da böyledir. Ne amaçla yazdığı ilk akla gelen önemli bir soru işaretidir(?).

Cumhuriyet dönemi tarih yazıcısı Prof. Dr. Fuat Köprülü metodolojik ve objektif tarihçi olarak ilk tarih bilimcilerimizdendir. Günümüzde de birçok bilimsel tarihçimiz vardır. Aylık çıkan Tarih dergileri, tarihçilerimizin akademik ve bilimsel çalışmalarıyla doludur.

Prof. Dr. Neşet Çağatay özel kimlik ve düşüncelerini Faik

Bulut gibi öne çıkararak, doğruymuş gibi sunan tarih saptırıcıların yazılarıyla süsleyerek yazı yazanlar için şöyle demektedir:

"Akıl inançtan, bilim dinden bağımsızlaşmadıkça, özgür düşünce kişi davranışlarına egemen olamaz." İşte, Faik Bulut'a egemen olan da tarihsel içtepiši, bilinçaltı inancı Şafi Kürt kimliğidir.

Dr. İsmail Kaygusuz 1993 yılında "Alevilik İnanç, Kültür, Siyaset Tarihi ve Ulularu" adlı yapıtında, Faik Bulut'un "Allah Devletinde Demokrasi" adlı yapıtında (sf. 230) Muaviye'yi övmesine işaret ederek. Hz. Ali ve Ehlibeyt soyuna karşı düşmanlığının ilk verilerini ortaya koymuştu. Birçok Alevi yazar ve aydınının bu husus dikkatini çekmemiş, Alevi toplumu içinde bugüne değin baş tacı edilerek, dergâhlarda kitapları satılmıştır. Dernek yöneticileri bu kitap üzerine daha yeni uyanarak, Faik Bulut'u eleştirmektedirler. Fakat şunu da hâlâ göremememektedirler ki, Alevilik aleyhine ılımlı bir söylemle yazılmış, tahrif edilmiş inanç ve hurafelerle dolu birçok kitap Dergâh, dernek ve vakıflarda halka sunulmaktadır. Bu tip mekanlarda görevli akademisyen, araştırmacı ve kendilerini Alevi önderi saydığımız Prof. İzzettin Doğan gibi dedeler bu durumu niçin görmezlikten gelmektedirler. Bu gibiler Alevi-Bektaşi toplumunu doğru ve dürüst aydınlatmakla kendilerini yükümlü görmüyorlarsa, buralarda işleri nedir?

Faik Bulut'un bu ifrit kitabına gelince: Ön ve son sözüne baktığımızda neyi amaçladığı açık olarak kendini ele vermektedir. Politik stratejisini Kürt temel tezine oturtarak, kitabın içini de Emevi karalamaları ve ırkçı taktiklerle bezeyerek bir senteze varmaya çalışmaktadır. Bu kitap ilkidir, devamının geleceğini söylemektedir.

Kürk kimliğine ve kültürüne saygımız sonsuzdur. Ama zorlama tarih yazılamaz. Bilimsel gerçeklere, arkeolojik bulgulara ve tarihsel gerçeklere dayanması gerekir.

Alevilik bir milliyet sorunu değildir ki, şu veya bu ırka dayandırılsın. Alevilik bir inanç kimliği sorunudur.

Aslında Faik Bulut'un bu kitabını eleştirmek için en az o ebat-

ta bir kitapla cevap vermek gerekir. Çünkü baştan sona yanlış ve tahribatlarla dolu, önyargılı ve yalana dayalı bir kitap. Çoğunluğu sosyalist olan dostlarım ve Alevi canlar böylesine bir 'vakıa'ya karşı eleştirel yazı yazmanın yanlış olacağını salık verdiler. Tüm bunlara karşın özel nedenlerden dolayı yazma gereğini duydum.

Faik Bulut Aleviliği İslam dışı gömektedir, elbetteki İslamiyeti ceddinin anladığı anlamda idrak ettiği için, Aleviliği de anlayamamaktadır. Alevilik; Türk-Arap-Kürt-Acem-Slav-Zaza-Boşnak-Arnavut gibi tüm ulusların ortak inanç değerlerin paydasıdır. Bugün İslamiyet olarak uygulanan emevi dinidir. Alevilikse, bizzatihi Ehlibeyt islamlığıdır. Öte yandan Alevilik, Emevi İslamlığına karşı, onunla dövüşe dövüşe gelişmiş-gelmiş, asıl kimliğini Anadolu'daki uygarlık-kültür ve inançlardan (onların, insanın yapısına uygun değerlerinden-ilkelerinden), yakın ve uzakdoğu inanç ve kültürlerinden de beslenerek (sentez) varolmuştur. Evet, İslamla ilişkilendirilebilecek (onun katı-zalim-şekilci Sünni anlayışına karşı) bir süreci vardır. Onunla, onun egemenliğinde olduğu devlet yapılarıyla dövüşe dövüşe, onu yererek, dışlayarak Anadolu'daki inanç-kültür yapısını sağlam temellere oturtmuştur. Bu dünyayı temel almış (insanın, üzerinde varlık sürdürdüğü öte dünya mı var ki?), insanı ve onun yarattığı değerleri herşeyin üzerine oturtmuştur. "Benim kâbem insandır", "Her ne arar isen kendinde ara" demiş, "Enel-hak"a inanmıştır. Yolu bu yol. İşte Alevilikte "Yol bir, sürek binbir"ilkesinde, yol bu İslamiyettir, sürek ise zamana/mekana/çağa göre değişen/dönüşen binbir içtihattır. Yoksa, Faik Bulut'un anladığı gibi Alevilik tanımı da binbir değildir, tektir. Öte yandan Faik Bulut'un algıladığı İslamiyet, Emevilerin uydurduğu ve uygulattığı İslamiyettir ki, Osmanlılarca da devam ettirilen bir din haline gelmiştir. Faik Bulut bu nedenlerden dolayı, Muaviye-Yezit ve Yavuz gibi Alevi katillerini aklamaya çalışmaktadır.

"Bektaşi sırrı' dediğimiz Alevi kimliği, 1980 sonrası sır olmaktan çıkıp "farş" olunca; Faik Bulut gibileri Alevi kimliği gibi saptamalara girerek, abuk-subuk kimlik ve inanç tanımlaması yaparak,

bu güne değin inanç kurumları ilişkilerini, örf ve geleneğini yeterli derecede bilemeyen Alevi toplumunda kaos yarattılar. Bu tutarsız tezler Alevileri sağa sola çekmeye, Türk-Kürt-Zaza ırkı gibi şoven saptırmalarla bir yerlere yamamaya çalıştılar.

'Bir kimlik arayışı' bölümünde Faik Bulut, kaynak gösterdiği Alevi yazar ve örgütlü yapılarının yöneticilerinin yazı ve demeçlerini çarpıtarak, cımbızlama yöntemiyle aldığı alıntıları tahrif ederek yazmakta, doğruymuş gibi yorumlamaktadır. Faik Bulut'un karın ağrısını biliyoruz. 1995 genel seçimlerinde HADEP il başkanıyla birlikte kapı kapı dolaşarak Alevilerden destek istemiştir. Olumsuz cevap aldıklarından, tüm Aleviler tü kaka olmuşlardır. Özgün irade, barış, demokrasi, insana saygı ortadan kalkmıştır, kendilerine destek olunmayınca. Belki de sosyalist anlayışı tümden yok olmuştur, Kürt kimliği işin içine girince. Bütün doğrular Faik Bulut için Kürt anlayışının miğferi etrafında geçerlidir. Kendi doğrusu açısından çete-mafya-aşiret-devlet ilişkilerini dahi Alevilere yıkmaya çalışıyor. EL İNSAF! İnsanın gözlerinin kör, kulaklarının sağır olması gerek. Yoksa Faik Bulut'un gözleri ABD yeşil dolarıyla mı bağlı, ağzı İngiliz ipiyle mi büzülmüş ki, doğruyu göremiyor ve söyleyemiyor. Ahlaki zaafiyet örneği göstererek Kürt çete-Aşiret-Mafya-Korucu zincirini sergileyemiyor. Kürt halkının, kültürüne, aydınına saygı duygularım için, devrimci mücadelede geçen otuz yılım teminattır. Ama Faik Bulut gibilerine hissiyatımı tanımlamaya kelime bulamıyorum.

Faik Bulut (age.sf.80-95) Ehl-i Beyt tanımını saptırmak için elinden gelen tüm gayreti sarfetmektir. Muaviye ve Yezit bile Ehl-i Beyt dendiğinde bütün yaptıklarına karşın görünüşte de olsa saygı göstermişlerdir. Ali soyu düşmanı bu iki Emeviye yazar rahmet okutmakta; Faik Bulut'un yanında onları pür-ü pak kabul edeceğiz herhalde. Faik Bulut "Ehl-i Beyt nedir, kimleri kapsar?" sorusunun cevabını arayacağı kaynağı bildiği halde, sıkılmadan hayasızca kaynak arayışına girmiştir. Sahih-i Buhari (II. cilt. DİB. 1991 sf. 177)'ye baksa idi , Hz. Muhammed'in hadisiyle Ehli Beyt'in Hz. Ali, Hz. Fatma ve oğulları Hz. Hasan ve Hüseyin'den meydana geldiğini görecekti.

Faik Bulut "ALİ'nin yoksulluğu ve eşitlikçiliği doğru mu?" (age.sf.99-124) bölümünde; Hz. Ali'yi, ne üdüğü belirsiz kitaplardan alıntı yaparak Dirhem trilyoneri, kilolarca altın ve gümüşü, sayısız deve ve koyunu olan süper zengin aristokrat biri olarak tanımlamaktadır. Bu zenginliğin üstüne üstlük, Peygamber de uçsuz bucaksız Fedek Hurmalığını bağışlamıştır damadına. Hz. Ali gece-gündüz, gizli-açık sadaka dağıtır sayısız paralarından. Aleviler bugüne değin Hz. Ali için yalan söylemişlerdir. Yazara göre Hz. Ali yoksul değil-zengindir, eşitlikçi değil-çıkarcıdır. Yazar, Hz. Ali için yazdığı karalamaları unutup, "Ali, kardeşi Akıly'in 40 bin dirhem borcunu ödemeyerek Muaviye'nin yanına itmiştir. Diğer kardeşinin oğlu Cafer, Muaviye'nin Medine mutemedi gibi çalışarak 10 bin dirhem dağıtmıştır. Oğlu Hasan ise Muaviye'den 80 bin altın almıştır. Ve basiretsizliğinden çevresi, Muaviye'nin safına geçmiştir." (age.s.190) demektedir. Hergün 4000 dirhem dağıtıyor dediği Hz. Ali, neden akraba ve çevresine para vermesin? Faik Bulut bu çelişkisini görmüyor mu? Yoksa bu bölümü, minnet borçlu olduğu Güzide Dadaloğlu mu yazdı, kendi haberi olmadan. Yoksa kılıf uyduramadan dalgınlığına mı geldi? Hz. Ali oğlunu,kardeşini, akrabalarını Muaviye'nin kucağına atarak kendi aleyhine propaganda malzemesi yapacak kozu karşısındakine versin, hangi mantık bunu kabul eder? Bu "ilerici diyalektik" Şafi mantığı ancak Faik Bulut'ta bulunur. 1964 yılında okuduğum "şeriatçı" ALEVİYE NASİHAT (Bedir Y.) kitabı bile Faik Bulut'un kitabının yanında bilimsel sayılır.

Faik Bulut'un burda hakkını yememek lazım; birkaç doğru cümle yazmış, belki de farkında olmadan methiyeler düzdüğü şahsın kim olduğunu bilmeden. Bilseydi yazmazdı. Bu şahıs Hz. Ali'nin ajitasyon ve propagandacısı Ebu Zer Gafari'dir. Ve şöyleyazmaktadır:

"Bizce, Halifeler Devrinde kandaş kabile eşitlikçiliği'ne görece en yakın düşünceyi taşıyan, bu uğurda mücadele eden kişi, yine bir kabile şefi olan Ebu Zer Gafari idi. Onun İslamdan anladığı şey, tümüyle başkaydı. Adeta küçük ütopik dünyasında

yaşadığından; sosyal adaletçilik, mülk edinmeme, eşitliçilik uğruna Ebubekir ve Ömer'le tartışmış, ama özellikle Osaman ve Muaviye ile çatışma noktasına gelebilmişti. Ne var ki, İslam şeriatı çok farklı bir çerçeve çizdiğinden, Ebu Zer ne islamın başkenti Medine'de kalabilmiş, ne de Şam'da barınabilmişti. Oradan oraya sürülmüş, en sonunda Osman'ın talimatı üzerine dayak yemiş ve sürgün edildiği çölde sahipsizce ölmüştü." (age.sf.121-122) Bundan sonra Hz. Ali'ye iftirayla dolu anlatımıyla, Ebu Zer'e sahip çıkmadığını, sadece sürgüne giderken nasihat ettiğini belirtmektedir.

Hz. Ali daha Peygamber'in Mekke yıllarında kırk kişilik, kadın ve erkekten oluşan, Kureyş aristokrasisine karşı bir Muhalefet Meclisi oluşturmuştu. Kırklar Meclisi bugüne kadar Alevilerce kutsal bir kurum sayılarak, Kırklar Cemi-Kırklar Dârı inanç örgütlenmesi ve tapınma biçimine dönüştürülerek yaşatılmıştır. Ebu Zer Gaffari de bu kurumun bir üyesidir. Yine Alevilerce kutsal sayılan Onyedi Kemerbest arasında Ebu Zer de vardır. Ebu Zer Gaffari cennetle müjdelenen sahabelerdendir.

Yine hatırlatalım,Faik Bulut'un anladığı İslam şeriatı Emevi şeriatıdır. Kuran'ın Muhammed ve Ali'nin şeriatı değildir. Hafsalaşı olup kayıt edememekte ya da bilerek saptırmaktadır ve tam sapkınlık noktasındadır. Mürşidi Muhammed, Rehberi Ali olan Kırklar Meclisi eşitlikçi, adaletçi, paylaşımcı bir topluluktur."

Faik Bulut "Alevilikte hoşgörünün sınırı" bölümünde (age.sf.130-145) "aşk ve muhabbet, hoşgörü ve insanseverlik" adına habire kılıç sallamışlardır, demektedir. Ve Ali'nin kişiliğinde şiddetin kutsandığını belirtmektedir. Her şey birbirinin zıddını yaratır; saldırı ve şiddet savaş ve barış. Toplumsal olayları da böyle değerlendirmek gerekir.

1239 yılında Baba İlyas-Baba İshak'ın başlattığı zulme başkaldırı, Selçuklular'ın Malatya Valisinin Kürt aşiretlerinden oluşturduğu orduyla bastırılmaya çalışıldıysa da, başarılı olunamamıştır. Bu savaşta benim de aşiretim olan Seyh Hasanhanlılar'ın reisi Şeyh Ahmet'in 9 oğlu ve yüzlerce insan kılıçtan geçirilmiştir. Haksızlığa ve zulme başkaldırı şiddet değildir.

Zalimin yanında olup mazluma karşı savaşmak şiddettir. Hz. Ali ve Aleviler tarih boyunca mazlumun yanında olmuşlardır. Birçok Sünni tarikat olmasına karşın, Arap ümmetçisi olduklarından itibar edilmeyerek, **Türk töresini İslamiyetle en iyi bağdaştıran Bektaşilik, Yeniçerilere eğitim ve öğretim için kılavuz seçilmiştir.** Faik Bulut bunu içine sindirememektedir. Yine Doğu Anadolu'nun Rus işgaline karşı, Bektaşi Postnişini Cemaleddin Çelebi'nin Alevilerden oluşturduğu Mücahit Alayı'nı vatan savunmasında olumsuz olarak görmektedir. Vatan işgalinde Şafi Kürtlerin ne yaptığını anlatmamaktadır. Hamidiye Alayları (ki, işbirlikçi Kürtlerin oluşturduğu bir ordudur) ise Alevileri katletmişlerdir.Bunlardan hiç dem vurmaz, şiddet şiddeti doğurur.

"Hocam" dediği Nejat Birdoğan'ın "Alevilik İslam dışı bir inançtır"' görüşüne Faik Bulut katılmaktadır. Birdoğan'ın bu gönüşüne katılmıyoruz. Fakat diğer yandan N.Birdoğan'ın Türkçü-Kemalist-"Sosyalist" perspektifini Alevilikle bütünleştiren 'Asyatik' görüşü hakkında Faik Bulut birşey söylemeyerek; Alevilik Kürtçülüktür tezini getirmektedir. İstanbul'da bir radyoda övdüğü ve görüşüne katıldığı Hocası Nejat Birdoğan'ı bu görüşüyle yerin dibine batırmakta, kamuoyunda takiyye yapmakta, sahtekarlığa kaçmaktadır. Hoşgörüden bahseden bir insan biraz tutarlı olur.

Hz. Ali'nin Hilafet Kavgasından (age.sf.148-171) bahsetmektedir. Hz. Ali hiçbir zaman hilafet ve iktidar peşinde koşmamıştır. O sadece Kur'an-ı Kerim'in uygulanması için mücadele etmiştir. İslam inançta, ibadette, muamelatta birliği amaçlamıştır. Hz. Muhammed'in ölümünden sonra insanlar arasında soy-sop, ırk ayrımı, eski gelenek-görenek-örf hortlamaya başlamış, Hilafet çevresinde Bizans-İran devlet modelleri örnek alınarak Arap milliyetçiliği ve zengin sınıfı oluşmuş, İslamiyetin yasakladığı başka ırktan müslümanlar "Mevali-Köle" ticareti başlatılmış , saraylarda hadımağalığı ihdas edilerek cariye-rakkase eşliğinde müzikli toplantılar/eğlenceler tertiplenmiştir. Tüm bunlara karşı Hz. Ali ezilenin, yoksulun, kölenin yanında yer alarak, iktidardaki Arap ırkçılığına karşı mücadele etmiştir. Faik Bulut'un (age.sf.236-246)

'Hz. Ali ezilenleri yoketmiştir/yakmıştır' Emevice iftirasına karşın, Hz. Ali ezilen kesimleri örgütleyerek, üst kurum olarak "KIRKLAR MECLİSİ" ile yönlendirmiştir.

Kırklar Meclisi; İbn Abbas, Romalı Süheyl ,Zenci Bilal-i Habeş, İranlı Selman-ı Faris, Kürk Gavan,Türk Süreyc, Ebu Zer Gaffari gibi, değişik ulustan/ırktan insanlar ile 17'si kadın 23'ü erkek olmak üzere 40 İnsan-ı Kamil'den oluşmuştur. Bu meclis aynı zamanda İslamiyetin Kuran esaslarına göre uygulanmasını da üstlenerek İbadete ve toplumsal ilişkilerde Vahiy emirlerini uygulatmıştır.

Yine bu meclis soy,ırk,köle,zengin,fakir gözetmeksizin eşit, hakkaniyete dayalı bir hukuk uygulayarak sorgulama, yargılama ceza ve infaz sisteminin gereği "Dar Kurumu"nu oluşturmuştur.

"Ali Başarılı Bir Cengaver, Başarısız Bir Siyasetçi" demektedir Faik Bulut (age. sf. 172-194), ve Hz. Ali'yi tabir caizse bir gladyatöre benzetmektedir. Hz. Ali'nin siyasete ilişkin birçok mektubu, hutbesi, emri olmasına rağmen görmezlikten gelinmiştir. Siyaset, strateji, taktik, savaş konularında bilgisiz desem olmayacak; Çünkü önderi 1972'de Filistin'e gerilla savaşı ve taktikleri öğrenmeye göndermişti. Ama görüyoruz ki, Doğu Perinçek gibi rüzgara göre strateji ve taktik değiştirilmektedir.

Hz. Ali'nin izlediği siyaset ya da Alevilik sadece reaksiyon bir hareket değildir. Alevilik aksiyonerdir, dinamikliğini Ehlibeyt İslamlığından ve Orta asya Türk inançlarından alarak, Anadolu'da harmanlanmıştır. Kırklar Meclisi'nin ırkı temeline bakıldığında, Arap-Türk-Kürt, Rum-Acem, Zenci motiflerini görürüz. İşte Hz. Ali, siyasetini böyle bir baza oturtmuştur. Camel-Sıffın savaşlarında 92.000 müslüman birbirini boğazladı. Bunun sonucu olarak da müslümanlar üçe bölünerek; 4 Sünni, 3 Şii, 1 Harici merkez ortaya çıktı. Bunları gören Hz. Ali, politik mücadelesinde değişiklik yaptı.

En büyük savaş tarihçisi ve teorisyeni Carl Von Clausewitz'in (1780-1831) görüşlerini benimseyen Lenin diyor ki; "Savaş konusunda diyalektiğin ana tezi şudur: 'Savaş politikanın başka bir

araçla sürdürülmesidir'. Ve bunu aynı zamanda, çeşitli sınıfların politikalarının devamı olarak gören Marks ve Engels'in de görüşüdür. Politik mücadele ve savaş, stratejik hedef ve taktikleri karşılıklı sınıf ve tabakaların mevzilenmesine ya da oluşturdukları "Blok"lara göre şekillenir. Askerlik sanatı ve siyasal mücadelede bu güne değin çok çeşitli savaş stratejileri ve taktiklerine tanık olduk ve kuramcılarından öğrendik. Orduların karşı karşıya geldikleri 'Harekat Savaşı', 'Mevzi Savaşları'; iç savaş, Ayaklanma, Gerilla ya da yeraltı savaşları ki, şiddete dayalı savaşlardır, namlunun ucunda çözülür, kan gölleri oluşturur. Diğer bir politik savaş stratejisi de, çok daha karmaşık olan ekonomik savaş stratejisidir ki, içte ve dışta ideolojik, kültürel, sosyo-ekonomik kuşatma teorisidir. Bugün küreselleşen dünyamızda uygulanan taktikler manzumesinin toplam adı, ekonomik savaş stratejisidir.

Tüm bu stratejilerden farklı bir mücadele yöntemini Hz. Ali'den Gandi'ye uzanan bir sivil toplum, ılımlı çizgisinde görmekteyiz. Bu politik savaş stratejisine 'Pasif Direniş Stratejisi' denir. Hindistan'da grev ve boykot taktikleriyle Gandi'nin yönettiği pasif mevzi savaşlarına dönüşmüştür. Faik Bulut, Hz. Ali'nin eşi Fatıma'yı bir eşeğe bindirip geceleri kapı kapı dolaştırmasıyla alay etmektedir (age. sf. 186). Hz. Ali'nin burda yapmak istediği, Faik Bulut'un anlattığı gibi Hilafet isteği değildir. Halkı irşad etmek ve yönetime karşı uyanık bulunmalarını sağlamaktır. Bu bir pasif direniş yöntemidir. 25 yıl aralıksız Ebubekir, Ömer ve Osman'a da danışmanlık yapması onları kontrol altında bulundurmak içindir.

Hz. Ali'nin "Harp Meclisi ve Fetva Meclisi" de olmasından dolayı ve "Şura üyesi" olmasını Faik Bulut çıkarcı, siyasi fırsatçı olarak değerlendiriyor. Halbuki Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'in ölümünden sonra izlediği siyasetin parçası, taktiği olarak değerlendirmekten yoksun. Hz. Ali'nin kendinden önceki üç hilafeler döneminde "Pasif direniş stratejisi" yöntemi ve ılımlı taktikler izlemiştir. Hz. Ali'nin halife olduktan sonra Devlet Başkanı sıfatıyla strateji değişikliği yaparak "Harekat Savaşı"nı benimsemiştir. Muaviye tarihte ilk kez "Siyasi İslam" taktiğiyle Kuran ayet-

lerini mızrağa geçirerek, Savaş Meydanında Hz. Ali'ye karşı koymuştur. Bugün bu taktikle Necmettin Erbakan İslamı siyasallaştırmış, Faik Bulut da inancıda Kürtleştirmiştir. Muaviye ve Yezid'den ilham almışlardır. Hz. Ali'nin hilafeti döneminde 100 bin civarında müslüman birbirlerini öldürmüştür. Hz. Ali bu savaşlara son vererek, Hz. Muhammed'ten sonra Velayet Makamı olarak kendisine sağlığında Peygamber tarafından tebliğ edilen 1. İmam sıfatıyla, tüm müslümanların birliğini savunmuş, eşitlik, adalet, fazilet uğruna mücadele ederek, Kuran'ın harfiyen uygulanması için Muaviye'yi zorlamıştır.

2. İmam Hz. Hasan da, babasının izlediği stratejiyi benimsemiştir. 3. İmam Hz. Hüseyin ise silahlı mücadele yöntemini benimseyerek, Şam tefeci-bezirgan sınıfına karşı bayrak açmıştır. Fakat bilindiği gibi Kerbela'da şehit edilmiştir. aynı politik stratejiyi benimseyen 4. imam Zeynel Abidin'in oğlu Zeyd ve torunu Yahya da, mücadeleleri sonucu yenilmişlerdir.

Aleviliğin kökleşmesini sağlayan kuramcılarından 5. İmam Muhammed bakır (676-735) ile oğlu 6. İmam Cafer-i Sadık (702-765) Pasif Direniş Stratejisini benimseyerek, İslami İlimler, müsbet ve kozmoloji alanında okullarında yüzlerce bilimadamı yetiştirerek, merkezden çevreye göndererek düşüncelerini yaymışlardır. Bundan sonra gelen altı İmam da aynı metodu uygulamışlardır. Hz. Ali soylularından bazıları bu yöntemi kabul etmeyerek ayaklanma ve başkaldırı taktik ve stratejileriyle değişik zamanlarda iktidarlara karşı isyan etmişlerdir. Bugün Alevilerin izlediği yöntem Pasif Direniş'tir. İran Şiileri ve Türkiye Sünnilerinin bir kısmı İslamı siyasileştirerek, Emevi yöntemiyle hakim olmaya çalışmaktadırlar.

Faik Bulut kendine özgü teori ve yöntemlerle veya biryerlerden dikte ettirilen şekliyle Kürt Tarih yazmaya soyunmuştur. Aleviliği Kürtleştirmenin fikir öncülüğünü yaptığı için Cemşit Bender'i beğenmekle (age. sf. 17) beraber, materyalist tarih anlayışından uzaklaştığı için eleştirmektedir. A. H. Celasun ile Abdullah Öcalan'ın görüşlerini olumlayarak "tarihsel bir zemine"

oturttuklarını belirtmektedir. Bu tip uyduruk tarih anlayışına göre, materyalist tarih anlayışını bırakalım, burjuva tarih anlayışı bile bin kat daha objektiftir. Bender-Celasun-Bulut'ların tarih anlayışı Makyavelizmdir. Dünyaya Muaviye-Yezit-Şeyh İdris Bitlisi gözyüle ve cebiyle bakmaktalar. Faik Bulut, Şam'ın Tefeci-Tüccar-Bezirgan sınıfının temsilcisi Yezid'in çağdaş sözcülüğüne, Kürt mafyasının goygoyculuğuna soyunmuştur. Ezilen Türk, Zaza, Arap, Kürt, Acem halkların sözcüsü Hz. Ali ve bugünkü Alevilere çamur atarak, karalayarak velinimetlerine yaranmaya çalışan Faik Bulut, bizzat bana söylediğine göre "tarihi tersyüz etmektedir".

Zazaların ayrı bir ulus olduğunu söyleyen Zaza yazarlar, Aleviliğin Zazaların dini olduğunu yazmaktalar. Faik Bulut da bu yazarları bağnazlıkla suçlamaktadır. (age. sf. 18) Faik Bulut, hani hoşgörün nerede kaldı? Senin yalan/dolan iftiralarına biz nasıl tahammül edelim?

Abdülbaki Gölpınarlı'nın hazırladığı Hz. Ali'nin "Nech-ül Belaga" adlı kitaptan (sf. 74) Faik Bulut'un aldığı alıntıda, Hz. Ali, kardeşi Akıyl'e 40 bin dirhem vermeyerek Muaviye'nin yanına ittiğini ve bu gibi nedenlerden dolayı çevresinin boşaltması (nedeniyle) O'nun iyi bir siyasetçi olmadığını yazmaktadır (age. sf. 190). Cımbızlama yöntemiyle aldığı "Nech-ül Belaga'da cümlenin tam altında, **"Hz. Ali akşam yemeğinde, tuz, ekmek ve biraz da bakla yemektedir. Bunu gören kardeşi Akıly şaşırmıştır"** diye yazmaktadır. Hz. Ali'yi dirhem trilyoneri olarak takdim eden Faik Bulut, Muaviye hilesi yaparak bu alıntıyı yazmamıştır. Çünkü yalanı ortaya çıkacaktır. Ve Hz. Ali'nin yoksul olduğu anlaşılacak, Faik Bulut'un foyası gözler önüne serilecektir. Yezit hilekarı Faik Bulut tüm kaynak gösterdiği alıntılarda aynı yöntemi uygulamıştır.

Fakir olan Hz. Ali kardeşine ve çevresine yardım edememiştir. Zengin Şam Bezirgan-Tüccar-Tefeci sınıfı ile Arap Kureyş Aristokratlarına dayanan, aynı zamanda Şam devlet-ordu aygıtını Bizans-Sasani erki geleneğiyle yetkinleştiren Muaviye, Hz. Ali'nin çevresini parayla ve çeşitli makam ve rütbeler vererek satın

almıştır. Yoksul ve ezilenlere dayanan Hz. Ali bu yapılanlara karşı bir şey yapamamıştır. Faik Bulut'un dediği gibi zengin olsa, karşı tedbirleri alırdı. Yazılarından ve emirlerinden de anlaşılmaktadır ki; iyi bir devlet adamı, adil bir yönetici, kudretli bir komutan, konuşan bir Kuran'dır.

Faik Bulut, Kerbela Katliamı için ise; "Hüseyin'i öldürenlerin arasında tek bir Şam'lı yoktur" kesin yargısıyla Emevileri ve Yezidi aklamaktadır. Hz. Hüseyin'in kafasını mızrağa takıp aile efradını çırılçıplak edip şam'a götüren kimlerdir? Kerbela'da dökülen kızılkanların üstünü karaBULUT'uyla örtmektedir Faik Bey (age. sf. 301).

Faik Bulut, Alevi Türklere kızgınlığı 1300 yıl öncesine götürerek, basra Valisinin Orta Asya Türkistan seferiyle esir aldığı 2000 türk'ü orduya almamı bugünkü Çevik kuvvet/Özel Tim'e benzeterek günümüz ortamıyla paralellik kurması (age. sf. 341) kindarlığının boyutunu göstermektedir. Haccac ve Kuteybe gibi Emevi zalim komutanların Orta asya'da onbinlerce TÜRK'ün katliamını onbinlercesinin esir edilerek kadın-çocuk demeden köleleştirilmesini görmezlikten gelerek, Emevi mezalimini övünerek aklamaya çalışmakta, Türk ve Alevi kanı için Muaviye ve Yezid'i ilericilik adına apak yapmaktadır. Tarihe ihanet etmektedir.

Hz. Ali ve Alevileri hoşgörüsüz, barışçı olmayan ve şiddet yanlısı olarak niteleyen Faik Bulut, sevgi ve aşkla dolu Yunus Emre, Aşık Veysel gibi ozanları dikkate almamaktadır.

3 Kasım 1996 'Susurluk Olayı'na adı karışan Alevi Polis Şefi Hüseyin Kocadağ'ı ve eski İst. Em. Md. Şükrü Balcı'yı "Özel Tim/Özel Harpçi" şiddet yanlısı olarak tanımlarken, Alevi ileri gelenleri ve yazarlarını polis şefleriyle aynı kefeye koyarak, aynı yöntemi uygulayan samimiyetsizler olarak suçlamaktadır. (age. sf. 143-144) (kürt ulusunun hak ve özgürlükler mücadelesine saygımız vardır, kesimsel yanlışları da bir halkın tümüne maletmek gibi bir anlayışım yok.) Ama öte yandan bugün Özel Harpçi/Özel Timci dediği kuruluşlarda bir sürü Kürt vardır. Kürt itirafçılarının yaptığı ayyuka çıktı. Sedat Bucak kimdir, onu hiç yazmıyor. Kürt

çetelerine ve mafyasına dil uzatmıyor, yoksa dilini mi keserler, sanmıyorum! Damak tadını onlardan alıyor. Varsa yoksa Alevi düşmanlığı. "Ulu Hakan" Abdülhamid'in teşekkül ettirdiği Kürt Hamidiye Alaylarının Alevilere zulmü unutulmuş değil. 1980 öncesi Maraş-Malatya-Sivas gibi yerlerde Alevi Katliamına karışanların çoğu şeriatçı Kürtlerdir. Faik Bulut'un bu gerçekleri yazması hesabına gelmez.

Faik Bulut "Faruk Sümer'in Safevi Devleti hakkında yazdığı TTK gibi resmi bir yayında bile, bütün Erdebil Ocağını kuranları, birkaç Kürt beyliği açık biçimde anlatılır. Şah İsmail'in Türkçe şiir yazmasına bakarak köken saptaması yapılamaz" (age. sf. 435) demektedir ki, yalan yazmaktadır. Prof. Dr. Faruk Sümer'in Safevi devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü" adlı yapıtında, Safevi devletini hangi Türk oymaklarının kurduğunu tek tek anlatmaktadır. Ve **Safevi Devleti'nin** Osmanlılardan daha çok **Türk olduğunu belirterek, sarayda resmi dilin Türkçe olduğunu** belgelemektedir. Erdebil Ocağı'nın kuruluşundan itibaren Alevi edep-Erkân ibadetlerinde, tören ve şölenlerinde dualar, nefesler Türkçe yapılmıştır. Erdebil Tekksi'ne Ocak hakkı olarak Osmanlı padişahları hediyeler göndermişlerdir. 2. Murat döneminden itibaren Erdebil Ocağı'nın itibarlı bir Alevi/Bektaşi dergahı olduğunu müşahade etmekteyiz. **Benim de mensubu olduğum Şeyh Hasan Ocağı Dedeleri** ile Mezirme Dedeleri erdebil Ocağı'nda eğitim öğretim görerek icazet almışlardır. Dr. İ. Kaygusuz'un "Görmediğim Tanrıya Tapmama" adlı eserinde Alevi (Kızılbaş) Türkmenlerin Şah İsmail'in Yıldız Dağı'na gelerek, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet ve Kalender Abdal gibi ululara Cem yürütüp, Semah eylediklerini yazmaktadır. (age. sf. 222) Şah İsmail Hatayi'nin Türk olduğunu tüm dünya tarihçileri kanıtlamıştır. Faik bulut kafa bulandırmaya çalışmaktadır, tabii kendi kafası bulanık değilse.

Faik Bulut diğer yandan da Şah İsmail'in "24 yıllık saltanatı boyunca kan döktüğünü ve merhametsizliğiyle tanınmıştır. Bölgedeki Sünni tarikatlar, özellikle nakşibendiyeye baskı ve

zulûmden de öte, imha etmiştir (age. sf. 138), diyerek kendini ve kimliğini ele vermekte ve yalanını ortaya dökmektedir. Halbuki bu dönemde Şafi/Nakşibendi Kürt aşiretler, **Türk ve Zaza Alevileri kesmişlerdir.** Şah İsmail de bu katliama karşılık zulmû durdurmak için Anadolu'ya girerek Türk oymaklarını ve Zazaları örgütlemiştir.

Faik Bulut 'Türkiye'de Kürt İsyanları' adlı eserinde (sf. 30) övünerek bahsettiği Şeyh İdris Bitlisi'nin Tebriz'e Yavuz Sultan Selim'le birlikte ilk girenlerden biri olmuştur, diyerek, "50 Kürt Beyine hizmetlerinin karşılığı Yavuz tarafından İdris Bitlisi eliyle Ulufe belgeleri dağıtmıştır" demektedir. Bunları hangi hizmetlerinden dolayı verdiğini Faik Bulut yazmıyor. Ya da Nakşi şeyhleri yazdırmıyorlar. Evet tüm bu **ulufeler, arazi fermanları Kürt beylerine, aşiretlerine 40 bin ile 70 bin Alevi Türk'ü katlettikleri için verilmiştir.** Muaviye-Yezit-Ebusuud-Yavuz-Şeyh İdris Bitlisi ceberrut düşüncesi ve cebine konan ulufeyle zılgıt çekmekte, çelik çomak oynamaktasın! Faik Bey, sen Kürt filan da değilsin. Bu yazdıkların afet karakterini ortaya koyuyor ki, o ulusa hakarettir. Çünkü biz Aleviler 73 milleti bir kabul ederiz, kendi canımız biliriz. Seni mi? Asla...

Faik Bulut Aleviliğin kökenini Mezopotamya'ya indirgemektedir ki, Kürt tezine yaklaştırsın ya da özdeşleştirsin. Aleviliğin dayandığı üç sacayağı vardır. **Birincisi:** İslamiyet, **İkincisi:** Orta Asya Türklüğü, **Üçüncüsü:** Anadolu ve balkanlar. Tüm bu bölgelerde antik kültürler dahil, yaşayan halkların inanç ve örflerinin birbirlerine eklemlenerek İslamiyet şemsiyesinin altında toplanarak, Alevilik adını almasıdır.

Alevilik terimine gelince; Faik Bulut ve yandaşlarının dediği gibi, Kürtçe'den türetilip 18. yüzyılda kullanılmaya başlanmamıştır. Bektaşilik ve Kızılbaşlıktan daha eski bir terimdir. Tarihsel kaynaklardan öğrendiğimize göre, Dr. İ. Kaygusuz'un ve Doğan Avcıoğlu'nun eserleri ile Uygurların Tarihi, 'Alevilik' teriminin 10. yüzyıl başlarında Oğuz, Uygur ve Bagraç boyları arasında Ali soylular ve yanlıları için kullandıklarını biliyoruz. 'Alevilik' terimi

Anadolu'ya Orta Asya'dan Türkler tarafından getirilerek, oradaki anlamıyla kullanılagelmiştir. Faik Bulut'un dediği gibi, Alevilik Kürtlerin dini olsa, Kürtlerin çoğunluğunun Alevi olması gerekir. Halbuki Kürtlerin büyük çoğunluğu Sünnidir.

Faik Bulut bu kitabıyla ne yapmak istemekte? Kimin adına çalışmaktadır? Bilemiyoruz. Kokusu yakında çıkacaktır. Ya da tek tek tartışmamızda kendisinin itiraf ettiği gibi, "tarihi ters yüz çevirmek" isteyen bir megalomandır (büyüklük hastası!)

Faik Bulut'un anlattığı gibi, Alevilik eşitsizlik değildir. aleviliğin temel kurumu olan Müsahiblik bizzatihi eşitliğin uygulandığı birimdir. Hz. Muhammed hicretin (622) ilk ayında muhacir ve ensarı ikişerli olarak "ahdi kardeşli münasebetiyle" sosyo-ekonomik olarak birbirlerine akdi olarak bağlamıştır. Kendisi de Hz. Ali'yle kardeş olmuşlardır. (Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, "İslam Peşgamberi", İst. 1992, s. 112-113) Aleviler bu akti, "Müsahiblik' adı altında günümüze kadar yaşatarak getirmişlerdir. Mekke zenginleri ve Emeviler Hz. Muhammed'in bu kurumunu kaldırmışlardır. Dr. İsmail Kaygusuz ahdi kardeşlik hakkında şöyle demektedir; "... Kanbağı kardeşlikten daha üstün tutulan yol kardeşliği ile, bir yerleşim biriminin tüm bireyleri birbirine bağlanmıştır. Müsahiblik Kurumunun inanç yaptırımları, toplumun maddi yapısına uyarlanıp uygulanarak, eşitlikçi-ortakçı-üleşimci bir düzenin yaratılmasında ilk önemli adımı oluşturmaktadır."

Sonuç olarak, Faik Bulut'un bu kitabı, nev-i şahsına münhasır Emevi-Şafi-Nakşi hezeyanlarıyla dolu şizofrenik bir vakıadır. Bu zata son söz olarak söyleyeceğim Hz. Ali'nin özdeyişi olacak; "İNSANLAR NEZDİNDE İNSAN GİBİ BİR İNSAN OL."

ALİ'Lİ ALEVİLİK ya da başka bir söylemle:

"MARX'SIZ MARKSİZM, ALİ'SİZ ALEVİLİK OLAMAZ"

İsmail Onarlı

Faik Bulut'un "Ali'siz Alevilik" kitabını, Ağustos 1997 Kervan Dergisinde "Çağdaş Emevi Karalaması: Ali'siz Alevilik" adlı yazımda eleştirmiştim. Bu yazıma istinaden BULUT, Kasım 1997 Evrensel Kültür Dergisinde "Kerbela Kültürünü Aşamamak, bazı alevi yazarlara yanıtlar" başlığıyla; beni ve birçok alevi yazarı eleştiri altında iftira etmektedir. Bulut, bana üç ana noktada saldırmakta ve çamur atmaktadır. Birincisi sosyalist anlayışıma, ikincisi Aleviliğe bakış perspektifime üçüncüsü ise yeğenlerim ve akrabalarıma yakıştırmalar yapmaktadır. Bulut'a kendi sıralamasına göre yanıt vereceğim.

BİR, "Alevilik, İslam tarihinin bir parçasıdır; ama İslam dini ve ideolojisinin bir parçası değildir." tezine gelince: Bulut, kendisini Marksist/Materyalist/Ateist olarak tanımlamaktadır. Ama bu tezi kendi görüşüyle tamamen tezattır. Ya da Marksist Tarih anlayışını algılayamamaktadır.

> *"Materyalist tarih anlayışı, insanın yaşamını sürdürmeye yarayan araçların üretiminin ve üretimin yanısıra, üretilen şeylerin değişiminin bütün toplumsal yapının temeli olduğu; tarihte ortaya çıkmış her toplumda, zenginliğin dağıtıldığı ve toplumun sınıflara ya da takımlara bölündüğü tarzın, ne üretildiğine, nasıl üretildiğine ve ürünlerin nasıl değiştirildiğine bağımlı olduğu önermesinden hareket eder." (F. Engels, Ütopik Sosyalizm, Bilimsel Sosyalizm, Ank. 1977, Sol Yay.)*
>
> *"Tarihte toplumun ve devletin bütün ilişkilerini, bütün dini ve hukuki sistemleri, ortaya atılan bütün teorik*

görüşleri, ancak bunlara tekabül eden çağlardaki maddi hayat koşulları anlaşılırsa ve bu birinciler, maddi koşullardan tümdengelim yoluyla çıkarılırsa, anlamak mümkündür." (F. Engels, Karl Marx'ın 'Ekonomi Politiğin Eleştirisi", Ank. 1976, Sol Yay., makalesinden)

Engels'ten aldığımız bu iki alıntıyla, toplumsal tarihe nasıl bir perspektifle bakmamız ve araştırmamız gerektiğini vurgulamaktadır. Faik Bulut ise Aleviliği hem İslam tarihi içinde görüyor, hem de dini ve ideolojik olarak dışında görüyor. Anti-marksist çok ilginç bir tez ileri sürüyor. Bu gibileri için, Engels peşpeşe şu sıfatları sıralıyor: "...kaba demokrat yaygaracılar...çalıntı yollu yeni fikirler...yeteneksiz istismarcılar..." Bulut'un bu görüşü olsa olsa geleneğinden kaynaklanan, "Aydınlıkçı makyavelist" bir tarih anlayışıdır.

İKİ, "Alevilik fikriyatının İslam öncesine uzanan kaynakları vardır...Muhammed Peygamber'in disipline edip öncülüğünü yaptığı İslam dininin bir parçası değildir." Bulut'un bu görüşü de tutarlı değildir. İslamiyet, Adem'den Muhammed'e değin tüm dinlerin toplamıdır. Buna İslam alemindeki ulusların örfleri ve töreleri de eklenince binlerce kültürün sarmaştığı mozaikler harmanı ortaya çıkmaktadır. İslamiyetin oluşumunun temel kaynağı Kur'an ve sünnet'e baktığımızda, mağara, dağ, taş, su, ölüyü diriltme, göğe ağma, gibi birçok İslamöncesi kültler vardır. Alvilikteki % 90 kültlerde İslam kaynaklıdır. Zerdüştlük, Şamanizm, Manicilik, Hıristiyanlık, Musevilik, Budizm, vb. inançların olumlu yanları Hz. Muhammed-Ali zamanında İslamiyete eklemlenmiştir.

Aleviliğin "komünal ve eşitliğine" gelince; müslümanlar arasındaki ortakçılığın temelleri, Hz. Muhammed tarafından Hicretin (622) ilk aylarında medine'de atılmıştır. "Medine Vesikası"yla da belgelenen bu durum, "Kardeşleşme organizasyonu" adı altında ikişerli aileler şeklinde, ekonomik ve sosyal bazda eşitlik ve ortak yaşam biçimiyle örgütlenmiştir. Hz. Muhammed'te Hz. Ali ile kardeşleşmişlerdir. Bu tip organizasyon alevilikte

bugüne değin "Musahiplik Kurumu" adıyla yaşatılmıştır. Musahipliğin temel espirisi, "Canı cana, malı mala katmak"tır.

Alevilikte çok tanrılı inanç yoktur. Tek ve "Mutlak-ı Vücud" olarak "ALLAH" vardır. Peri Çayı/yukarı Fırat havzasında gördüğümüz Antik-Anadolu inanç izlerini; "Panteizm" ve "Dersim Pantheonu" şeklinde tariflemek, Alevi örgütlenmesini bilmemekten kaynaklanıyor. Mürşid-Pir-Rehber şeklinde örgütlenen Alevilik, Dersim bölgesinde de ONLARCA OCAK bu şekilde zincirleme olarak organize olmuşlardır. Ocaklı dede, seyyid ve şeyhlerin zikrettikleri, çile doldurdukları dağ, mağara, subaşları, ağaçaltları, odahücreler ve asaları da kutsanarak bugüne değin korunmuş ve takdis edilmiştir. Kutsal kabul edilen mekan ve araçlar gelenekselleşerek örfleşmiştir. Ziyaret haline getirilen bu yerlerde kutsal günlerde törenler düzenlenmiş, şölenler verilmiştir. Bu geleneklerin İslam dışılıkla bir ilgisi yoktur.

ÜÇ, "İslam'la birlikte değil ama ondan önce başlayan Alevi öncüleri, belli bir zaman diliminde Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'le siyasal ittifak yapıp gerek Halife Osman gerekse Emevi Halifesi Muaviye'ye karşı mücadele ettiler." Bulut'un alevi öncüleri dedikler ideğişik ırk ve dinlerden gelenlerdir ki, Hz. Ali önderliğinde toplanmışlardır. Bunlar, Fars, Arap, Zenci, Bizans, Kürt, Türk gibi uluslardan gelen ve İslamlığı kabul eden kişilerdi. Bulut, bu öncülerin daha sonra Hz. Ali karşıtı olduğunu söylemektedir ki böyle bir durum söz konusu değlidir, sanıyorum Haricilerle karıştırmaktadır, yada bunlarla Aleviliği özdeşleştirmektedir. Hz. Hasan'ın Muaviye'ye biatı söz konusu değildir. Müslümanların bölünmemesi için antlaşma yapmışlardır. Muaviye'nin ölümünden sonra hilafet İmam Hasan'a geçecektir. Muaviye Hz. Hasan'ı zehirleterek, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmiştir. Hz. Hüseyin'in başkaldırısı sonucu katledilmesi, Ali soylularının mücadele arenasından çekildiğini iddia eden Bulut'un tam tersi ehlibeyt ve yandaşları gizli ve açık bir şekilde Emevi ve Abbasilere karşı mücadele etmişlerdir.

İslamiyetin daha başlangıcında Hz. Ali, Aleviliği yukarıda

andığımız uluslardan filozoflarla şekillendirmiştir.

"Muhtar-ül Sakafi İsyani, ilk Alevi toplum düzeninin ana çerçevesini kanı ve canı pahasına çizmiştir" diyen Bulut'un bu görüşüne iştirak ediyoruz; ama Muhtar, **hedef olarak "Hüseyin'in intikamını almak"** için taraftarlarıyla ayaklanarak 687'de öldürülmüştür. Bulut, Kerbela'nın devamı olan bu isyanı, Ehlibeytçilerin devamı olan bu hareketi sürecinden kopartarak, tekil olarak göstermeye çalışmaktadır ki bu görüşüne katılmıyoruz.

Bulut, "Zeydiler aleviliğin tam temsilcisi sayılmazlar" demektedir ki bu görüşüne katılmıyoruz. İmam Zeyd'in ayaklanması 740'da Kûfe'de kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Zaman içinde torunları ise Anadolu'ya kaçmışlardır. **Zeyd'in torunları; Battalgazi, Mineyik, Aguçan, Karapirbad, Velibaba gibi seyyid ocakları kurarak Anadolu'da aleviliğin ilk öncüleri olmuşlardır.** Bulut'un bilgisizliğinden dolayı, Zeydilerle ilgili olumsuz fikirler ileri sürmektedir.

DÖRT: Hz. Ali, "Allah birdir. O'nun eşi, benzeri ve ortağı yoktur" demesi, Bulut'un anladığı Emevi İslam anlayışındaki "Allah" değildir. Sevgiyle, aşkla yaklaşılan bir "Allah" vardır, korkuyla ve istekler listesiyle yaklaşılan Emevi tanımlı bir "Allah" yoktur.

Murtaza Mutahhari'nin dediği gibi, "Hz. Ali'nin, 'Kalp gözüyle gördüm ve şehadet ettim' dediği bir Allah vardır."

Bulut, "Hz. Ali, esasında İslamiçi reformlar ve düzenlemeler yapıp belli oranda hak-hukuk gözetmekle beraber..." diyerek kısmen de olsa O'nun reformist olduğunu kabul etmektedir. Kitabına göre olumlu bir gelişmedir.

Hz. Ali'nin 72 arşınlık Zülfikar adlı çatal kılıcı, halkın muhayele gücüyle oluşmuş mitolojik bir savaş aletidir. **Zülfikar'ın altında yatan ana tema adaleti ve barışı simgelemesidir.** Bulut'un belirttiği gibi kelle uçurma değildir. Benim Hz. Ali'yi Gandi'ye benzetmem, izlediği strateji ve taktikler içindir. Hz. Ali hayatı boyunca barışı ve insanlığı savunmuştur, zorunlu kaldığı

haller hariç savaş istememiştir. Emevi anlayışındaki şeriatı hiç savunmamıştır.

Alevilikteki "don değiştirme" inancı Kuran ayetlerine dayanmaktadır. Madde enerjidir, enerjide her an değişmektedir. Vücudun ölümü sonucu (ruh) enerjiye dönüşerek Bilahire maddeleşmektedir. Enerjinin (ruhun) bu dönüşümü, Alevilikte zaman ve mekan içinde süreklilik arz eden dairesel döngü hareketliliğiyle, değişken ve dönüşen seyirle, durmaksızın devingen yaşamsal bir hal alır. Bu çembersel hareketliliğe "Devriye Kuramı" denir. Alevilikte ölüm yoktur, Hakk'a yürüyüş vardır, irade-i Cüziyenin irade-i külliye (insan+Allah) ile bütünleşmesi vardır. "Ali evvel, Ali ahırdır; gündür, güneştir, aydır, nurdur" demelerinin altında yatan gerçek budur. Bu dünya da bir insan hemcinslerini incitmemişse, doğaya ve topluma faydalı olmuşsa; ölümü halinde yine bu dünyadaki insanlar tarafından sorgulanıp yargılandıktan sonra yani -"Ölü Dârı" erkanından sonra pürü-pak olarak şölenle "Hakk'a yolcu" edilir. Bulut, aleviliğin bu ilkelerini bilmediğinden kafasındaki sünni İslami getirip dayatmaktadır.

BEŞ: Hz. Ali, Faik Bulut'un anladığı anlamda ve zamanımızla paralellik kurarak betimlediği "şeriatçı Ali hapı" değildir. Bulut, Hz. Ali'yi hedef göstererek aslında, Alevileri karalamaktadır. Geçmişte ve bugün bu tip örnekleri çok gördük; Atatürk'e bir şey diyemeyenler, İsmet Paşa'yı hedef seçmişlerdi; Hz. Muhammed'i eleştiremeyen Bulut, O'nun nezdinde Hz. Ali'ye küfür etmektedir. Bulut da bu örnekteki gibi takiye yapmaktadır. Bulut'un Karslı hemşehrisi Nejat Birdoğan, dedelerden topladığı bilgilerle kitaplar yazmıştır, aynı dedeleri de suçlayıcı ifadelerle aşağılayarak, "pastadan pay" çoğaltanlar olarak ifade ediyor. Çok ilginçtir ki, Faik Bulut; Nejat Birdoğan'ın adını vererek, kendine yandaş alarak bana telefon ediyor. Tesadüf müdür? bilemiyorum. Evrensel Kültür Dergisine (Aydın Çubukçu'ya) "Kerbela Zalimin Zulmüne Başkaldırı Destanıdır" adlı yazımı verdiğim Perşembe günü 20 Kasım 1997 Saat 21.30 sularında evimi arayan Bulut, tehditkar ifadelerle beni Aydınlıkçıların yoğun olduğu bir dernekte

tartışmaya çağırıyor. Ve ilave ediyor: "Beni ve Nejat Birdoğan'ı Aleviler neden dışlıyor?" Edepli bir cevap vererek; "Faik sen ne yapmak istiyorsun bana açık ve net cevap ver, provokatörlük yapma" dememe karşılık bir yanıt alamadım. Çünkü kendisi de güdümlü olduğu için, ağababalarına danışmadan bir cevap veremedi. Kitaplarında çamur attığı tüm Alevi yazarlara hodri meydan diyerek telefonu kapattı.

ALTI: Alevilik Bulut'un belirttiği gibi "çok inançlı" değildir, tek inançlıdır. Tevhid akidesi geçerlidir. Ama çok kültürlüdür. Yine Bulut'un belirttiği gibi aleviliğin "damarı, ana kaynağı Mezopotamya" değildir. "Kültür Aşuresi" olan Alavilik, İslamiyet kazanında Anadolu'da pişmiştir. Yüzlerce kültürün bileşkesidir. Malatya'daki Pavlikianlık'tan Bosna'daki Bogomilciliğe kadar, Şamanizmden Zerdüştiliğe ve tarihin derinliklerine varan kült izleri Alevilikte yoğunlaşmıştır.

Mevlut OĞUZ, Nebatiler adı verilen Arap kibelilerinden oluşan köylüler ve ticaret erbabı, Bizans İmparatoru Philippkos (711-713) tarafından Malatya'ya yerleştirilmiştir. Aramice konuşan Nebatiler'in köylü çoğunluğu Suriye ve Irak'ta İslam döneminde yaşamakta idiler. (Malatya Tarihi, 1985, İst., sf 452) demektedir ki önemli bir topluluğu belirtmektedir. Malatya'dan Bahreyn'e değin bir ilişkiler ağı mevcuttur.

Devrimci ve komünal bir yaşam tarzı benimseyen Karmatiler, Nebatiler'in içinden çıkmış, proto-alevi devletidir. Bahreyn'de yüzelli yıl süren bir hayatları olmuştur. Karmatiler'in liderlerinden, Hasan bin Ahmed adına H. 361'de kesilen sikke, İstanbul Arkeoloji müzesinde teşhir edilmektedir.

9. yüzyılda "Beni Habib adında bir Arap kabilesi" Malatya'ya gelerek yerleşirler. Malatya'nın nüfusu 10. yüzyıl sonlarında 60 bine ulaşır. Antakya'dan Trabzon'a bir hat çizdiğimizde bu bölge Bizans'ın Doğu sınırını teşkil etmekte, Arapların da özerk Avasım bölgesini belirtmektedir. Bu ara coğrafi bölgede onlarca dil konuşulmakta, halkların geçiş bölgesini teşkil etmektedir. Dinlerin ve kültürlerin içi içe yaşadığı bu bölgede; özelde Malatya-Dersim

yöresinde "Anadolu Aleviliği" şekillenmiştir. Bu bölgeden Trakya'ya Pavlikian-Bogomil ilişkilerinden dolayı Bektaşilik adıyla Alevilik öğretisi taşınmıştır. Türklerin bu bölgede varlıkları İslam öncesine dayanmaktadır. Aleviliğin oluşumunda Arap, Türk, Kürt, Boşnak, Arnavut, Rum, Ermeni, Zaza, Acem, Pontus, Pavlikan, Süryani (Asuri) gib onlarca halkın katkısıyla harmanlanmıştır.

Aleviliğin sınıfsal zemini köylülüktür. Diğer bir deyişle alevilik köylü sosyalizmidir. Karmatiler'in sınıfsal yapısına baktığımızda; Egemen sünni İslam devletinin ezdiği, çeşitli halklar ve dinden kesimler, köylüler, köleler, yoksullar, zanaatkarlar ve küçük tacirler, sufiler oluşturmaktadır. Bu sınıfları örgütleyen Karmati önderleri ayaklanmayı da yönetmişlerdir. Bu tip ayaklanmaların Avrupa'da da örneklerini görmekteyiz.

Engels, "Almanya'da Burjuva Demokratik Devrim" adlı eserinde yalvaçlar (vaiz)'ın yönlendirdiği çileci (sufi, ascétisme) köylü ayaklanmalarının; eşitlik, özgürlük, ekmek, efendi karşıtı, egemen mezhep karşıtı, ortakçı hareketler olduğunu belirtmektedir.

Şeyh Bedreddin İsyanı da köylü ayaklanmasıdır. Engels, Türkiye adlı makalesinde (Marx, Engels, Doğu Sorunu, Sol Y.) egemen din ile egemen sınıf özdeşleşmesi baskı unsurunu katmerleştirmektedir, demektedir. Bedrettin isyanına katılanlar egemen Sünni İslama karşı çıkan; Aleviler, Yahudiler, Hıristiyanlar, köylüler, balıkçılar, küçük esnaf ve etnik azınlık müslüman olmayan halklardır. Bunların içinde Kürtler yoktur, Şeyh Bedrettin isyanının bir ayağını Trakya'daki Bogomilicilik, diğer ayağını Ege'deki Türkmen Aleviler teşkil etmiştir. Babailer İsyanında da Pavlikian hareketinin ve Malatya'dan Amasya'ya değin Türkmen Alevi damgasını görmekteyiz.

YEDİ: İslamiyette, Allah'ın birliği ve Muhammed'in de "O'nun Resülü olduğu inancından sonra ahlak gelir. Alevilikte de "Allah-Muhammed-Ali" inancı önceliğinden sonra etik (ahlaki) değerler gelir. Öğreti, ibadet vb. kurallar dizisi sonradan gelir. Bulut'un belirttiği kültür ve yaşam biçimi olarak öncelik sırası belirlemesinde

İslami öğretiye ters birşey yoktur. Alevilikte bütünselik bir dizaynı vardır. Bulut, sünni İslam duruşuyla aleviliği izah etmeye çalışmaktadır. Sünnilikte "namazını kıl, orucunu tut" sonra ne yaparsan yap anlayışı, Alevilikte yoktur. Alevilikte, Allah inancıyla birlikte ahlak ve erdemlilik gelir. Kelimeyi tevhid getirip dürüst olmak alevilikçe yeterli bir kanıttır, müslüman olmaya; diğer kaideleri yapıp yapmamak insanın kendisine kalmış bir sorumluluktur.

KÜRTÇÜLÜK-TÜRKÇÜLÜK

Bulut'un bugüne değin yazdığı bütün kitapları; sünni Kürt odaklı, önermeleri de eklektik, Kürt tarih tezleri bir zamanların "güneş dil ve tarih tezlerine" benzer anlayışta, ırkçı söylemleri Emevi islamla kamuflaj etmeye çalışan, geleneği Aydınlıkçı sosyalizmin komplo teorileriyle kurgulanmış, BEN Merkezci atarsam tutar hesabıyla yazılmış, yabancı yazarlardan çevrilerek malımsanmış, abartılı alıntı bolluğuyla süslenmiş, dünden bugüne atıflı neşriyatlar dizisidir.

Bulut'un Alevi Türk düşmanlığı, bütün alevi yazar ve önderlerini suçlaması özel bir nedene dayandığı kanısındayım. Aileden gelme çocukluk bilinçaltısının ötesinde sistemli bir saldırı söz konusudur. Nejat Birdoğan'a saldırmama nedenini de; bütün imanıyla bağlı olduğu Aydınlık dergisinde yazar olmasıdır. Bulut, Aydınlıkcılığa körü körüne bağlıdır. Yoksa Bulut, hemşehri filan dinlemez, Kemalist Birdoğan'a çoktan saldırırdı.

Bulut "Ali'siz Alevilik" kitabında Şah İsmail'den Cemalettin Çelebi'ye değin bir çok Türkü Kürt yaparak, "Türk şamanlığı ucube kavramına karşı (Kürtçü) alternatif bir bakış açısı getirmek durumundayız," demektedir. Evrensel Kültür dergisindeki yazısında gelen tenkitler sonucu geri adım atarak, "Alevilik eşittir Türkçülük veya Kürtçülük" değildir demektedir ki, eğer takiye yapmıyorsa olumlu bir gelişmedir.

Emevi-Sünni islamın çağdaş tetikçisi Bulut, karabine (carabine)'sıyla karavaa atış yapmaktadır. Sağcısıyla solcusuyla önüne

geleni eleştiren Bulut, Kemalizme yanaşan Doğu Perinçek'i eleştirememektedir. Ortadoğu ve Kürt uzmanı olan Bulut; Cemşid Bender, Abdullah Öcalan, E. Panukçu, S. Cengiz gibi bir çok Kürt ve Zaza yazarı eleştirirken, sosyalist bir çok yazarı da "Sivil Toplumcu" olarak nitelerken, Perinçek'e dokunamamasına bir anlam veremiyorum. Bulut'un okuduğumuz kitaplarından Perinçek'e karşıt görüşlü olduğunu biliyoruz. İkisinin tek ortak noktası RP ve şeriatçılıktır. Sekiz yıl Ortadoğu'da kalan ve beş dil öğrenerek Türkiye'ye dönen Bulut'un sırküpünü, Perinçek bildiği için mi eleştirmiyor? Küp kırılır kokusu yayılır diye mi? çekiniyor, bilemiyoruz.

Günümüz Mafyalarını görmeyen Burçay Anger; Hasan Sabbah'ı karanlıklar prensi/Alamut Mafyası olarak değerlendirerek, Temmuz 1996 Bilim ve Ütopya dergisinde Nejat Birdoğan'ı eleştirdi. Bulut, hocam dediği Birdoğan'ın yanında neden yer almadı? Sıkıştığıda hocası Birdoğan'ın arkasına saklanmaktadır. Beş dil bilen uzman Bulut, yetersiz dediği Hocası Birdoğan'a kaynakça yardım etmeme hasisliğini neden gösteriyor. Hocasına karşı bu tutumundan da anlaşılmaktadır ki, hep bana rap bana çıkarcılığıdır.

Faik Bulut, Med Tv programlarına katılmaktadır. Kurtuluş hareketinin teorisyenlerinden Mahir Sayın'ın Med Tv'deki açık oturumlarına Bulut zaman zaman katılmaktadır. Bunu dünya-alem de bilmektedir. Bugün Kurtuluş geleneğinden gelen insanlar ÖDP'dedirler, Mahir Sayın dahil. Eğer Bulut, Kurtuluş çevresinin "Kürt Sorununa" bakış açısını öğrenmek istiyorsa, yayınlarına bakabilir, daha yetkili ağızdan dinlemek istiyorsa sık sık gittiği Avrupa'da Mahir Sayın'dan dinleyebilir. Kürtlüğü ağzında sakız gibi geveleyen Bulut'un, "Kürt Sorununa" ilişkin bugüne değin yazdığı Kitap ve Makalelerinde bir tek satıra rastlayamadık. Uzman Bulut bu konuda ne diyor? Prof. M. Kaynak bile konuyla ilgili görüşlerini her yerde açıklıyor. Uzman-ı Azam bulut, aleviliği bırakıp menşei Kürtlüğe ruç edip, Kürt Sorununa Öneriler adıyla bir kitap yazsa da bizler de yüce fikirlerinden istifade etsek.

Alevilerin, "sünni, şeriatçı" olacakları filan yok, Bulut vehme

kapılmasın. O ırkdaşları Kürtlere baksın. Şafi Kürtlerin büyük çoğunluğu şeriatçıdır. hanifi Kürt ve Zazaların da büyük bölümü şeriatçıdırlar. Bulut'a önerimiz alevilere akıl vermeyi bırak, Kürtlere bak, memleketin KARS'da MHP ve şeriatçılar vardır. Aleviliğin Kürtlüğünü, Türklüğünü bırak kendi işine bak. Yok eğer bu işlerden bir çıkarın varsa bir diyeceğimiz yok, ekmek paranı kazan, cebini doldur...

Alevilik tarihin hiç bir döneminde gerici olmamıştır. Hz. Ali soylularına bir taraftan Bulut gibileri hakaret ederken, diğer yandan Devlet içine çöreklenmiş gericiler saldırmaktadırlar. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, İst. 1991) yayınlarından Hamdi Varoğlu'nun çevirisiyle Emile Zola'nın "Toprak I. Cilt" kitabının 190 sayfasında aile içi cinsel ilişki karşılığı olarak "kızılbaşlık3 terimi kullanılıyor. Çevirmen utanmadan dipnot olarak da "Kızılbaşlığı - inceste- karşılığı olarak kullanıyorum" diye yazabiliyor ve MEB yayın kurulu denetiminden geçiyor. Sadece bu bir örnek, böylesi yüzlerce var, Devlet'in ayıbı olarak.

"Aydınlık için bir dakika karanlık" eylemi için, "mum söndü oynuyorlar" diyen RP'li Adalet Bakanı Şevket Kazan'a telgraf çekerek "anası, bacısı, eşi ve kızlarıyla birlikte kendisini Cemevlerine davet eden", Malatya-Hüsükuşağı Köyünden Em. Öğr. Hasan Basri Aydın, tutuklanarak mahkemeye sevk edilir. Yedi sayfalık savunmasında, Aleviliği anlatarak telgrafındaki daveti Bakana yeniler ve ayı şekilde düşünüyorlarsa "savcı ve hakimleri" de davet eder. İrfan ordusunun bir neferi olan hemşerim AYDIN öğretmen serbest bırakılır. Yine biz de "KAZAN"ı, Semah Kültür ve Araştırma Vakfı olarak, İst. Adliyesi önünde bir basın bildirisiyle kamuoyuna açıklayarak, dava ettik ve mahkeme sürmektedir.

Kürtlerin ve Alevilerin kitap satışlarıyla ve ilişkileriyle sırtından geçinen Bulut gibileri ve yandaşları ne yapıyorlar, birilerinin arkasına saklanarak politika yapmaya çalışıyorlar.

Benim politik görüşümü "eskiden" diyerek eleştiren Bulut, kendisinin eskisi bile kalmamış. "Filistin Rüyası"nın gerçeklerini anlatsın da halkımız öğrensin. Yoksa bir bilene mi danışalım...

Benim politik görüşüm "Özgürlük ve Dayanışma Partisi" içinde hayat hakkı bulmakta, ifade edilmektedir. Türkiye ve Avrupa'da bir çok form'larda da "siyasi perspektifimiz" ilgili arkadaşlarımızca dillendirilmekte ve yazılmaktadır. Her konuda "Uzman-ı Ekber" olan Bulut, politik görüşleriniyazsa da "dahiyane sosyalist düşüncesinden" "Kürt çözümlemelerinden" yüzlerce akıl verdiklerinden "birisi" olarak yararlansak, "zaviyemiz" açılsa.

ALİ'Lİ ALEVİLİK

Cemal Şener'in, "Ali'siz Alevilik, Marx'sız marksizm gibidir" sözüne aynen katılıyorum. Alevi öğretisinin kuramcısı ve "Kırklar Meclisi"nde uygulayıcısı Pir olarak Hz. Ali'yi alevilikten soyutlamak hiç bir anlayışa sağmamaktadır. diyalektik düşündüğünü iddia eden Bulut, onu da bilmemektedir. Çünkü Diyalektik mantık ve yöntem; neden ve sonuç ilişkisi ve süreci kesintisiz bir tarzda izler ve açıklar. Bulut'un savları birbirinden kopuk, uydurma yorumlarla olay ve olguları açıklayan eklektik zorlama ve zortlamalardır.

Bulut, Hz. Ali'nin o devirde ne yapmak istediğini ve ne yaptığını anlayamayacak kadar kördoğmatik, Muaviye şartlanması vardır. Bulut'un bu görüşnü doğal karşılıyorum aldığı sünni kültür gereğidir, soy itibariyle yüzyıllarda Emevi Arap kültür emperyalizmiyle beslenmişlerdir. emeviler Döneminde 80 deve yükü kitaplar yazdırarak, Hz. Ali ve Ehlibeyt'e küfür ettirilmiş, camilerde lanetlenmiştir. Bugün Bulut da aynı görevi üstlenmiştir. Bulut, kitaplarında Emevi kaynaklara dayanarak alıntılarını doğru kabul ediyor. Tarih olarak daha eski eser olan "Nehc'ül-Belaga"daki Hz. Ali'nin konuşmalarını, yazılarını kabul etmiyor. Çünkü düz bir mantıkla bakıyor, atgözlüğüyle çevresini göremiyor; Emevi kulvarında koşuyor, Yezid'in jokeyliğini baştan kabulenmiş dizginlerini vermiş, Emevi seyis sürekli arpalamaktadır.

Hazreti Ali'nin söz hutbe, öğüt, vasiyet, mektup, vecize ve duaları Şerif Radi (970-1016) tarafından toplanarak, "Nehcü'l-Belaga" adıyla kitaplaştırılmıştır. Kardeşi Şerif Murtaza (966-1044) da Hz. Ali'nin şiirlerini derleyerek "Hz. Ali Divanı" adıyla

toplamıştır. her iki kardeşte anne ve baba tarafından seyyid olup Hz. Ali'nin torunlarındandırlar. Bağdat'ta Buveyhiler (932-1055) hüküm sürdükleri dönemde, Hz. Muhammed soyundan (Ali-Fatima) gelenlerin şecerelerini tutmak için, Şerif Radi "Nakiplik" görevine getirilmiştir. Seyidlerin yazıldığı ve doğan çocuklarının da listesinin tutulduğu bu deftere "Nakibü'l -eşraf" denirdi. Abbasiler döneminde Hz. Ali soyluları/Aleviler "Nakibü'l-Talibiyyin" adı verilen bir deftere kayıt edilirdi. Osmanlı Devletinde, Mayıs 1400'de Yıldırım Bayazıt zamanında Nakibü'l-eşraflık makamı ihdas edilerek, Hz. Hüseyin soylu seyyidler ile Hz. Hasan soylu şeriflerin şecereleri tutulmaya başlandı. Böylesine titiz bir şekilde Hz. Ali'nin torunlarının şecereleri tutulduğuna göre; Hz. Ali'nin kendi dökümanlarının o devirde, sonraları düzenli olarak derlenip nesilden nesile geçmemesi mümkün değlidir. Torunlarınca toplanarak yaşatılmıştır.

Hz. Ali, şiir, hikmet ve düşünce, idrak ve akıl, ilim ve irfan açısından önemle durulacak bir dahi olduğunu; yaşadığı dönemden günümüze değin bütün İslam alimleri hem fikirdirler.

Hicretten 30 yıl sonra Küfe'de yayınlanarak yankı bulan: "Kaside-i Ercuze ve Celcelûtiyye" adlı şiirleri Muhyiddin İbnu'l-Arabi ve İmam Gazali gibi alimlerce açıklamalı olarak yayınlanmıştır.

"Bilgi Güneşi" olarak tasvir edilen Hz. Ali'nin birçok eserinin 1055 yılında yanan Bağdat'taki Şah-pûr Kütüphanesinde kül olduğu bilinmektedir. Hz. Muhammed'in mektuplarını da kaleme alan Hz. Ali, o devrin yetiştirdiği en büyük devlet adamı ve filozofudur. Arap şiirinin en usta şairlerinden biridir. Buhari, Müslim, Taberi, Tirmizi gibi birçok İslam alimi, Hz. Ali'den birçok hadis ve kendi sözlerini nakletmişlerdir.

Şerif Rady'ın 233 hutbe ve hitabetin topladığı "Nehcü'l-Belaga" adlı eser ile Şerif Murtaza'nın derlediği "Hazreti Ali Divanı" hakkında "şüphe ve tereddüte yer kalmayacak şekilde Hz. Ali'ye ait olduğunu" bütün İslam bilginleri kabul ettikleri halde; Faik Bulut'un mesnetsiz reddetmesi "Yezidi Kürt" anlayışından ve

çapsızlığından kaynaklanmaktadır. Yoksa yedi dil bildiğini iddia edip de kaynaklara inememesine bir anlam veremiyorum. Yoksa bir aldatmaca mı? Binlerce Arap ve Acem kaynakları Hz. Ali'ye ait olduğunu söylediği bu iki kitaptaki görüş ve düşünceler: Horasan ve Anadolu Aleviliğiyle örtüşmektedir. Kaynaklar tarihsel metodolojiye uygun bilimsel belgelerdir. Hazireti Ali'nin görüşleri Kuran'la da örtüşmekte ve O'nun açıklaması niteliğindedir. NECH'ÜL-BELAGA'yı hazırlayan Abdülbaki Gölpınarlı ve HAZİRET-İ ALİ DİVANI'nı tercüme ve şerh eden Müstakimzade Süleyman Sadeddin Efendi'yi saygıyla yad ediyorum.

KERBELA KOMPLEKSİ Mİ? KERBELA DİRENİŞİNİ SAHİBLENME Mİ?

Bulut, beni önceki eleştirileriyle birlikte özel olarak: **Bir,** "Kaygusuz-Zelyut görüşleri arasında gidip gelmekle"; **İki,** "haksız, yersiz, zamansız, zeminsiz eleştirmekle"; **Üç,** Eleştirilerimin "Kerbela kompleksi, Alevi mezhepçiliğinden kaynaklandığını"; **Dört;** sosyalist olduğumu "kabul etmeyerek" ama kulandığım dilin/jargonun 1980 öncesi soliçi tartışmalarda kullanılan keskin, bilimdışı bir küfürname olduğunu belirtiyor." Bu iddia ve suçlamaları yukarıda yanıtladım. Bulut burada çok önemli politik tesbitle beni suçlamaktadır ki, o iki kelimeyi de paragrafın içine gizlemiştir, tüm kitaplarında gerçek niyetini gizlediği gibi. Neden "zamansız ve zeminsiz"?..

Bulut, Bu iki kavramla yazdığı "ali'siz Alevilik" kitabıyla "Kürt politik perspektifiyle" Alevilere yönelik taktiksel bir plan olduğunu ve uygulamaya soktuğunu kastediyorsa doğrudur. Tam bu noktada ben "Alevi Kimliği" açısından karşı çıkarak "Alevi toplumun" birileri tarafından çıkarları için kullanılmasına şiddetle karşıyım. Her toplum kesimi kendi kimlik mücadelesini kendisi vermelidir. Ortak mücadelede eşit hak ve hukuka sahip olunarak "Meşru Zeminde" hareket edilmelidir. Bugün gelinen noktada Aleviler meşru ve yasal olarak Kimliklerini, topluma ve devlete kabul ettirmişlerdir. Alevi hareketi hızlı bir şekilde örgütlenmektedir. Yapılacak yanlış bir

hareket alevi hareketini başka bir zemine kaydırarak, maceralara sürükler. Faik Bulut'un provakasyonlarıyla yada bu gibilerinin propogandalarıyla, Aleviler geri dönülmez yanlışlıklar yaparlar. Söz ve davranışları bir olmayan bu gibi zat-ı muhteremlere dikkat edilmesi gerekir. böylesi kişiler için ozanlarımızdan biri şöyle demektedir:

"Güvenmeyin her kişiye
İşi düşünce yar olur.
Aslı kertenkele ama
Sırtı kızınca mâr olur."

Ben, "Kürt Kimliğine" karşı değliim, "Kürt Sorunlarının" barış içinde çözülmesinden yanayım. Bugün yasal zeminde; HADEP, DBP ve DKP adıyla Kürt partileri, yani muhataplar vardır. Bilemediğimiz husus Faik Bulut bunların neresindedir, yoksa bu partileri de kullanan bir Aydınlıkcı mıdır? Bulut, siyasi çizgisini belirlerse daha iyi diyalog kuracağımızı sanıyorum. Yok eğer "İslamda Özgürlük Arayışları" adlı dizileriyle Alevilere küfürnameler dizecekse "muhatap olarak almamıza" gerek kalmaz. Gideceği yere kadar gider. Bulut'u dürüst ve namuslu bir kalem-erbabı olmaya çağırıyorum. Kerbela direnişini sahipleniyorum. **Seyyid Rıza da ipe gittiğinde Kerbela'yı sahiplenerek, başı dik, gururla darağaçına gitmiştir.** Bizim neslimiz hür, aslımız hü... Enel-Hak diyerek ölüme yürürüz...

Benim sosyalist anlayışım; Bulut'unkinden farklı, geleneksel sosyalist zeminden kopmuş, meşru zeminde projeledirilmiş bir perspektifle bugünden yarına sosyalist inşa sürecindeki çalışma tarzıyla kurgulanmış, çoksesli, çokkimlikli ve çok kültürlü bir toplum tasarımıdır. Reel sosyalizmden farklı olarak, sosyalist düşüncem; hemen bugünden iktidar gibi bir önşart aranmadığı, zihinsel yaratıcılık ve emek üretkenliğinin var olduğu, ilişki ve davranış biçimlerinin sosyalist dayanışma ve katılım şeklinde tezahür ettiği, örgün ve yaygın eylem ve alternatif hayat odaklarında

somutlaştığı, düşünüş ve davranış dünyasının birlikte harmanlandığı ve bir potada eridiği, geleceği hedefleyen politik hattır.

Benim, Bulut'un belirttiği gibi mezhepçiliğim yoktur. alevi Kültür kimliğim vardır. Bu kimliğim sosyalist düşüncemle tezat teşkil etmez. Tam tersi, Alvilikteki, eşitlik, ortakçılık, secularizm gibi temel öğelerle sosyalizm örtüşmektedir. Bulut dogmatiklikten kurtulduğu gün Aleviliği ve Alevileri daha iyi anlayacaktır.

YÜKSELEN CEM KÜLTÜREVLERİNDEN ÜRKEN BULUT

Bulut'un yeğenlerime ve akrabalarıma saldırının altında yatan gerçek: Malatya-Arapkir, Onar Köyüne yaptırdıkları cemevidir. Şeyh Hasan-Oner Külliyesi adıyla hizmete giren, 1240 m2'lik Cem ve Kültürevi, Vakıflardan sorumlu devlet Bakanı Metin Gürdere, Milletvekilleri, Vali, çevre belediye başkanları ve kaymakamları ile Devlet ricalinin katılımıyla, beşbine yakın çevre kasaba ve köylerden gelen halkın birlikteliğiyle, Alevisiyle sünnisiyle açılışı yapılmıştır. Yüzlerce kurbanın kesildiği iki hafta süren şölenler ve semahlarla şenlik şeklinde kutlamalar yapılmıştır. 1224'de Köyün kuruluşundan, 773 yıl sonra Eylül 1997'de yapılan bu kutlama, neden Bulut'u rahatsız ediyor, Aleviler sünnileşemediğinin verdiği kindarlıktan mı saldırıyor. 1965 yılında kurulan Dernekte zaman zaman görev yaptım. Üye olmamam diye birşey söz konusu değildir. İstanbul'da 510 hane akrabam vardır, nüfus olarak 3500 kişiye tekabül etmektedir. Çeşitli partilerde ve düşüncelerde akrabam vardır, bu düşüncelerinden dolayı hiç kimse birbirini kınamaz, hoşgörüyle birbirlerine bakarlar ve dayanışma içindedirler. Bu nedenledir ki 25 milyar harcayarak Köye Cemevi yaptırmışlardır, aslında bu proje köyün altyapısın kapsamak üzere 50 milyarın üstündedir. Bizans ve Roma dönemi tarihi mağara ve kalıntıların kurtarma ve koruma projesiyle 100 milyarın üstünde bir harcama gerektirmektedir. Bir sivil toplum kuruluşu olarak, Derneğin böyle büyük hizmetler görmesinde yadırganacak bir durum söz konusu olmaması gerekir, tersine

övünülmesi gerekir. Bulut, Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneğini de eleştirmektedir. Tunceli ve Onar Köyü dernekleri için "Bağnaz ve gerici" nitelendirmesi yaftasını vurmaktadır. Türk ve Zaza Alevilerin Bulut'la aynı düşüncede olmaması kınamasını mı gerektiriyor. Bizlerden hoşgörü beklemesi için, kendisinde hoşgörülü, uzlaşmacı, diyalog içinde olması gerekmez mi? Bulut'a otokritik yapmasını öneririz.

Bulut, durmadan akıl veriyor; "Ali'yle gerçek olmayan göbek bağınızı kesin." Hz. Ali'yle soy ve inanç olarak bağlı olduğumuz gerçeğini kabullenmeyen Bulut neden bu durumdan rahatsız oluyor, bunun, kafasındaki rahatsızlığın arkaplanı nedir? Bize göbek bağlarınızı koparın önerisinde bulunduğuna göre, nedenini de öğrenmek en doğal hakkımız. Bulut bilip de yazamıyorsa bir yerlerden korkuyordur, yada kendisi özgün/özel bir vakadır.

Tarihsel kaynaklardan Hz. Ali soylularının; İran, Horasan, Türkistan ve Anadolu'daki Zaza ve Kürt bölgelerine Emevi ve Abbasi kırımından kaçarak, yerel Beylere sığınırlar. Kavm-i Necib olan Seyyid ve seyyidedelerle; Türk, Acem, Zaza, Kürt beylerinin çocukları evlenerek İslami Âsîl soyluluk alırlar. Bu evlilikten doğan çocuklar Hz. Muhammed-Ali nesebli olarak şecerelendirilir. Irkıyet gözetilmeksizin bulundukları ulusun töresiyle bu çocuklar şekillenir ve onure edilerek, devrin iktidarlarınca hüccet ve beratlar verilir. Hatta bazı bölgelerde hükümdar olurlar ve devlet kurarlar. Bugün Anadolu'da bulunan benim tesbitlerime göre kök olarak KIRK, ayrılanlarla birlikte 120 seyyid ocağı vardır ki bu tip evliliklerden gelme Türk ve Zaza kökenli Hz. Ali soylularıdır. Seyyid Ocaklarının ellerinde bulunan şecere ve vakfiyelerden de bu husus bariz olarak anlaşılmaktadır.

Hz. Ali soylu "Türkler" daha da ileri giderek, dedelerine izafeden gömütler inşa ederler. Bugün hala kutsal kabul edilerek ziyaret edilen: Özbek Türklerinin Mezar-ı Şerif'te yaptırdıkları Hz. Ali türbesi, Malatya-Atabeğ Köyündeki 4. İmam Zeynel Abidin Türbesi dikkate şayandır. Anadolu'da Oniki imam soyundan gelen ermişlere ait binlerce tekke, türbe ve ziyaret yerleri vardır. Hz. Ali

soy kültü Anadolu'ya inanç ve kültür olarak yerleşerek ruhuyiyet kazanmıştır. Irk ve milliyet üstü oluşan Hz. Ali asabiyet-i kavimiye anlayışını Alevilerden söküp atmak hiç kimsenin gücü yetmez. Faik Bulut'un hele hele hiç yetmez, cürmü kadar alanını yakar. Göbek bağlarımızı da koparmaya hiç niyetimiz yok. Bulut gibi ne olduğu belirsiz olmak istemeyiz.

Bizim Seyyid ocağımıza gelince; bugün Kazakistan sınırları içindeki Türkistan ilinden ceddimiz göç etmiştir. Büyük dedemiz Oğuzların Bayat boyu On-Er oymağı Beyi Şeyh Hasan'dır. baba tarafından Türk ve bey soylu, Anne tarafından, Hz. Ali torunlarından 7. İmam Musa-ı Kazım'ın oğlu Abbas'ın kız torunlarındandır. Ayrıca Şeyh Hasan, Hace Ahmet Yesevi'nin amca çocuklarından olup, Ondan ilim ve irfan tahsil etmiştir. Ve O'nun icazetiyle oymağıyla Anadolu'ya gelmiştir.

Bulut ve bu gibiler şunu iyi bilmeleri gerekir. Dedelik Kurumu olarak tarihsel misyonu taşıyan bizler; "Mezar taşlarıyla övünmüyoruz" ne de diyoruz ki, "gelin bize secde edin", el, etek öpün, hakkuldah verin. Bizim tek övüncümüz rahmetle andığımız dedelerimizin Aleviliği bugüne kadar yaşatarak getirmeleridir. Hala bu çağda bizlere saldırı oluyorsa, küfür ediliyorsa, 1400 yıldır hıncını alamayan Yezidler ve yolaklarından kaynaklanıyor.

Alevilik felsefesi aklın ve bilimin baz alındığı bir inanç yoludur. Dedelik kurumu da toplumuna aklın ve mantığın almağı hiçbir şey önermemiş ve yaptırmamıştır. Bugüne değin ben akıldışılık, çağdışılık, insanlıkdışılık bir uygulama görmedim. Anlatılanlar çağdaş Muaviyelerin safsataları ve karalamalarıdır.

Alevilik; kurum ve kuruluşlarıyla modern çağa uyarlı, inanç ve ibadet boyutuyla çağcıl törenlerle yoluna devam eden, "Allah-Muhammed-Ali" öğretisini temel alan özgün/örgünöz İslami inanç sistemidir.

KERBELA ZALİMİN ZULMÜNE BAŞKALDIRI DESTANIDIR (FAİK BULUT'A YANIT)

İsmail Onarlı

Tarih yazma yöntemi; bilimin ışığında, yol göstericiliğinde olur. Dinsel ve ırksal subjektivizme düşmeden, aklın özgür yetisiyle objektif kriterlerle olaylar ve olgular değerlendirilir. Faik Bulut'un "Ali'siz Alevilik" kitabına baktığımızda baştan sonar Kürt Tarih eksenli ve Emevi İslam söylemli kurgusal subjektif bir yapıttır. Bilimsellikten uzak, alt alta dizilmiş Alevi karşıtı alıntılar dizaynı ve günümüze de gönderme yapan yorumsal bu esere karşılık vermek, enaz o boyutta bir eserle karşılık vermek gerekmektedir. Bu yazımızda bize isnat edilenlere yanıt vereceğiz.

İnsanoğlunun tarihi varoluşuyla başlar. Sınıf ve katmanların oluşumuyla, silahlı güçlerin oratya çıkışı ve devlet erkinin kurumlaşmasıyla toplumsal ve sosyal mücadele tarihi, farklı cenahların kendi ideolojileri inançları, kültürleri, savaş ve direnişleriyle mecralarında sürerek günümüze değin kesintisiz devam ederek gelir.

Anadolu Aleviliğinin Tarihini arkeolojik bulgulardan yola çıkarak saptamaya çalışırsak, bugünkü verilere göre; Orta-Asya'dan başlatırsak M.Ö. 8000, Anadolu'dan başlatırsak M.Ö. 10,50 yıl öncesinin Uygarlığa geçiş aşamasından günümüze değin tarihsel hat çizerek incelememiz gerekmektedir.

İnsanın evrimiyle, yeryüzünde düşünen bir varlık haline gelen insan topluluğuna, Cennet denen bir mekandan ADEM, peygamber olarak gönderilir. Vahy'in sonuncusu Kur'an, nübüyyetin sonuncusu ise Hz. Muhammed'tir. Adem'le Muhammed arasındaki tarihsel süreç, semavi dinlerin tarihidir. Semavi dinlerin devamı olan, İslamiyetin tarihini MS. 610'lardan başlatırsak,

Kur'an-ı Kerim'in şekilenmesini, sosyal, siyasal, tarihi, dini, ekonomik boyutunu kavrayamayız. Alevilikteki İslam öncesi motifler olarak görülen kültlerin, % 90'nının Kur'an ve Semavi dinler kaynaklı olduğunu göremeyiz. Tarihi ve kültürel, inançsal ve ibadetsel yanılgılara düşeriz. Doğal olarak Anadolu coğrafyasını çevreleyen uygarlıklar birbirini etkilemişlerdir. Bu demek değildir ki Alevilik İslam dışılıktır. Tam tersi, Alevilik bu bağlamda İslam dini ve ideolojisinin bir parçası olup, İslam tarihinin içinde yer almaktadır.

Hz. Muhammed'in kırk yaşına kadar ticaretle iştigali, birçok halkın dini ve kültürünü öğrenmesine neden olmuştur. Bizans'tan Çin'e, Kafkasya'dan Habeşistan'a uzanan coğrafyayı gezerek yada duyarak ve okuyarak öğrenmiştir. Torunu 5. İmam Bakır, dedesinin 70 dile yazılı ve sözlü olarak vakıf olduğunu söylemektedir. Böylesi birkişiliğe sahip olan Hz. Muhammed'in yaşam öyküsünü bilmeden İslam tarihini; Hz. Muhammed'in bizzat eğittiği Hz. Ali'nin eserlerini okumadan, Alevi felsefesini de anlamak mümkün değildir.

Faik Bulut'un tarih anlayışına baktığımızda: "Alevilik, İslam Tarihinin bir parçasıdır, ama, İslam dini ve ideolojisinin bir parçası değildir." Tezi; tutarsız, eklektik, kafa bulandırıcı bir önermedir. İkili bir varyant sergileyen bu görüş, ne burjuva nede materyalist tarihçilerde rastlanılmaktadır. Kendisini Materyalist ve ateist addeden Faik Bulut'un bu görüşü dünyada ilk kez duyulan, nevi-şahsına münhasır "tarih tezi"dir.

Faik Bulut'un Kasım 1997 tarihli "Evrensel Kültür" dergisindeki, "Kerbela Kültürünü Aşamamak" yazısı ve "Ali'siz Alevilik" kitabı tarih tezinin gereği; çelişkilerle dolu, bağnaz, içtepisel, cınbızlama yöntemiyle yalan-yanlış alıntılarla bezenmiş, Emevi ve Aydınlıkçı geleneğinin izlerini taşıyan bir yığın laf-ü-güzaftır.

Aleviliği İslam tarihi içinde görüp de inançsal boyutuyla İslam dışı ilan eden, Marksistim diyen Faik Bulut'un tezine, F. Engels'ten aldığım alıntılarla yanıtlayayım.

K. Marx'ın Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i adlı yapıtının

önsözünde Engels, Marx'ın Fransız Tarihi konusundaki araştırmalarına değinerek, Marx'ın Tarih metodolojisine katkısını şöyle anlatmaktadır:

"İster siyasal, ister dinsel, felsefi, ya da tamamen başka ideolojik bir alanda yürütülmüş olsun, bütün tarihsel savaşımların, az yada çok belirgin bir ifadesi olduğuna ilişkin yasayı, karşılıklı olarak, bu sınıfların varlığının, dolayısıyla çarpışmaların, bu sınıfların ekonomik durumlarının gelişme derecesi ile, bu gelişme derecesinden doğan üretim biçimleri ve değişim biçimleri ile belirlendiğine ilişkin yasayı, ilk Marx bulmuştur...Tarih için o kadar önemli olan bu yasa, Marx'a burada da, II. Fransız Cumhuriyetinin Tarihini kavramada bir anahtar hizmeti görmüştür.."

Faik Bulut, Marksizmin bu temel yasasını görmemezlikten gelreke; Aleviliği hem İslam tarihi içinde görüyor, hem de dini ve ideolojik olarak ayırıyor. Yani Anti-Marksist bir tarih tezi ileri sürerek, Emevi anahtarı kullanıyor.

Hz. Ali ve İmam Hüseyin'in mücadelesinin altında yatan gerçek, sınıfsal bir mücadeledir. Şam/Emevi tefeci, tüccar, bezirgan sınıfları ile Muaviye ve Yezid'in Bizans/Sasani devlet ve ordu örgütlenmesine benzer yapılanmadaki yeni Emevi Arap devlet erkine karşı; ezilen sınıflar ile yoksul Arap kabilelerinin Hz. Ali yanlılarıyla birlikte mücadelesidir.

Kerbela'da İmam Hüseyin'in direnişi, Arap Emevi Hanedanlığının ezdiği halkların ve sınıfların bayraklaşan sembolüdür. **Türkiye Devrimci Hareketinde Kızıldere neyse, Alevi hareketinde de Kerbela odur.** Zeyd, Babek, babai, Bedrettin, pir Sultan, Şah İsmail, Celali gibi Alevi Halk hareketlerine Kerbela bayraktarlık yapmıştır.

Faik Bulut, Emevi komutan ve aristokratları ile Zalim Haccac'ın Horasan bölgesi ve Türk İllerinden esir aldıkları Köle Türkleri "Çevik Kuvvet/Özel Timci" asker ve polis olarak göstermektedir ki, bu da O'nun Türk halkını ne kadar sevdiğinin göstergesidir.

Parolası: 'Hüseyin'in İntikamı' olan, Muhtar Ül Sakafı; Emevilere, eşraf ve zenginlere karşı; Hz. Ali yanlıları ile yoksul ve kölelerle birlikte savaşarak, 3 Nisan 687 yılında öldürülür. Yenilginin sonucu teslim olan 6-8 bin kişi Emevilerce katledilir. Hz. Ali çizgisinde olan Muhtar'ı, Faik Bulut başka bir çizgide göstererek saptırmaya çalışır.

Hz. Ali soyu adına hareket eden Ebu Müslim Horasani, Türklerden örgütlediği orduyla, Emevilere başkaldırarak, Muaviye/Yezid hanedanlığını yıkar. Yine Faik Bulut bu ayaklanmadaki Türklerin rolünü saklamaya çalışarak, güya Kürt/Emevi tezini güçlendirmeye çalışmaktadır. Aynı kurnazlığı İmam Hüseyin'in katliamında da göstererek, Kerbela Çölündeki kızılkanların üstünü Karabulut'la örtüp, Yezid'i aklamaya çalışmaktadır.

F. Engels, "Almanya'da Köylü Savaş'ı" adlı eserinde Faik Bulut gibilerine çok güzel yanıt vermektedir:

"Her çağda dinsel kavgalar, aynı anda yürümekte olan sınıf kavgalarının yansımasından başka bir şey değildir."

Yine, Engels, tasavvufi halk hareketleri konusunda şunları söylemektedir:

"Feodalizme karşı inkilap hareketleri bütün Orta-Asırlar boyu devam etti. Devrin şartlarına göre bu hareketler bazen MİSTİK, bazen apaçık bir uyanış, bazen de silahlı ayaklanma biçiminde meydana çıktı."

Hz. Ali soyluları ve yandaşları, Pirdaşları ve dervişlerinin binlerce yıldır yürüttükleri bu mücadele ve savaşlarının sınıfsal temeli ne olması geekir. bizim bir şey söylememize gerek yok, Engels cevabını vermektedir.

Kendini marksist/Materyalist sanan Faik Bulut; marksist Tarih anlayışı ile zerre kadar ilgisi yoktur, Aydınlıkcı ve Makyevelisttir.

Beni, "Kerbela kompleksine düşmekle" suçlamaktadır. Böyle düşünmekle kendisinin de hangi safta olduğunu belirtmektedir. Evet ben, ezilen halkların/sınıfların yanındayım, zalimin zulmüne

başkaldıranların yanındayım. Faik Bulut'un kendisi ise, "Emevi Kültür Ateşesi" görevini icra etmekle meşguldür.

1965'de başlayan sosyalist geçmişimle hep övündüm, bugün de ÖDP'li olmakla övünüyorum. Faik Bulut kendi geçmişi Aydınlıkçılığıyla övünüyor mu? Aydınlıkçıların dünkü ve bugünkü durumlarına ne diyor? Bu güne 'değin' bir tek kelime duymadık, Kürt kimliğini savunan Faik Kardeşimizden. Ben birçok badireden geçtim, ama bahtsız değilim, otuz yılı aşkın onurlu bir mücadele çizgim var. Esas bahtsız olan kendisi, Faik kardeşimizdir, çizgi değiştirmekten gözünün feri kalmamış "Kadim Dostunun" yaptıklarını görmemektedir. Bir ayağı Aydınlıkta bir ayağı bilmem nerde, pergel gibi hareket etmektedir.

Bir insanın birçok kimlikleri olabilir. Dünya genelinde, T.C. vatandaşı olarak "Üst Kimliğimiz" vardır. Türkiye ölçeğinde ise farklı kimliklerimiz olabilir. İdeolojik kimliğimiz sosyalist, ulusal kimliğimiz Türk; yetişme, örf, gelenek/görenek, Töre ve kültürel anlamdaki kimliğimiz Alevilik, ayrıca mesleksel kimlikler gibi alt kimliklerimiz de vardır. Ortak değerlerimizi, hukukumuzu ifade eden Üst Kimliğimiz dışındaki alt kimliklerimiz toplumsal ilişkilerimizde hiyerarşik bir yapıda olmayıp, o kimliği temsil eden cemaat veya örgütlenmelerde geçerlilik derecesi vardır. Farklı kimlikte olanlara dayatma getirilemez. Etnik veya inanç, düşünsel veya cinsiyet gibi farklı kimliklerin varolma haklarını tanıyıp, sahiplenerek, yaşamalarına olanak tanımalıyız. Türk, Zaza, Çerkez, Laz, Kürt, Ermeni, Rum, Arap gibi etnik; Alevi, Sünni, Yezidi, Ateist, Hıristiyan, Musevi, İslam gibi dini ya da alt tarikat birimleri olan Cerrahi, Kadri, Nakşi, Rufai, ortodoks, Süryani gibi kimlikler ile siyasi ve ideolojik kimliklerin tümünü, toplumsal düzlemde bir kabul ederek, eşit hak ve hukuklara sahip olduklarını önyargısız kabullenerek, hoşgörü-diyalog-uzlaşma içinde olmalıyız. Faik Bulut'un bütün eserlerine bu açıdan baktığımızda toplumun hemen hemen bütün kesimleriyle kavgalıdır, kendisiyle bile barışık değildir. EBUSSUUD Efendi gibi sürekli sürekli fetvalar vererek, toplumsal ilişkilerde nifak tohumları ekmektedir.

1995 Seçimlerinde sol partilerle ittifaka giren HADEP'i destekledim. HADEP, Giresun'da dörtbin civarında oy aldı, bu başarı o bölgedeki siyasi arkadaşlarımın çalışmalarının sonucudur. Faik Bulut beni HADEP karşıtı gibi göstermektedir. Ben onun demokrasiye bakışını, Ağustos 97 Kervan Dergisinde anlatmaya çalıştım; Bana oy veren iyi, oy vermeyen Aleviler kötü anlayışını sergilemeye çalıştım. Kişi olarak, benim gibi düşünmeyen insanlara, partilere, cemaatlere saygılıyım; fikirlerine karşı olsam da onların hak ve hukuklarını savunurum. Faik Bulut böyle değildir, kendi anlayışı dışındakilere yaşama hakkı tanımamaktadır.

Temmuz 97'de Kanal-6 Tv.de, Cevizkabuğunda, "Siyasi İslamcı-Şeriatçıların" hak ve hukuklarını reddetmektedir. "Bugüne kadar savundum, bundan sonra mücadele edeceğim" demekterdir. Neden, çünkü zülfi-yâre dokundular. Yada kulağına kar suyu kaçtı. Demokraside çifte standart yoktur. RP'nin, HEP-DEP kapatılmasında ses çıkarmaması, bizim de RP'ye tavır takınmamızı getirmez, tam tersi bir demokrat olarak onların da haklarını savunmalıyız. Türbanla Üniversitelerde okuyamayan kızların da hukuklarına ve inanç özgürlüğüne sahip çıkarak, demokrat olarak savunmalıyız. Onlar da bizimkileri savunmalıdırlar. Faik bulut, İslamcı yazar İsmail Nacar'a hata yaptığını söylemesine rağmen, Tv.'de kem-kümlerle geçiştirerek takiye yapmakta, yeri geldiğinde birilerinin arkasına sığınmaktadır.

Demek ki Faik Bulut, birilerince baş-düşman olan İslamcı-şeriatçılara göre kendini mevzilendiriyor. Aleviler de İslamcı aynı zaman da Kemalist oldukları için bir taşla iki kuş vuruyor.

"Allah Devletinde Demokrasi"sisiyle kadım dostundan ödül alan faik Bulut, ivme kazanarak son süratle "Şeriatçiler ve Alevilere" karşı mücadele etmektedir. Bundan sonra ufukta görünen kimlerdir? Yakında göreceğiz.

CHP kurulduğundan bugüne kadar akramalarımın hepsi bu partiyi desteklemişlerdir. DP döneminde Arapkir'li olan İçişleri Bakanı Namık Gedik, DP miletvekili Hüseyin Doğan dedeye ricada bulunarak Malatya'daki Alevi köylerini ziyaretini ister. Doğan

Dede'de bu çerçevede bizim köye gelir. Doğan dede şöyle der: "Mürşidiniz olarak ben sizden oy istemeye gelmedim. İsmet Paşa'dan izin alarak DP'ye girdim. İstediğiniz partiye oyunuzu verin. Siyaset ayrıdır. İnancımız ayrıdır. İkisini birbirine karıştırmayınız." Doğan dede'nin bu hoşgörüsü çerçevesinde kendisinin DP'den aday olmasına rağmen, bütün akrabalarım CHP'yi desteklemişlerdir. Hüseyin Doğan Dedeyle de Hakk'a yürüyünceye değin ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Bütün akrabalarım bana bu hoşgörüyle bakar, benim ÖDP'li olmam onlar için bir sorun olmamıştır. Fikirlerime katılmadıkları halde saygılı olmuşlardır. Alevilik araştırmalarıma da destek vermişlerdir.

1984 yılında Alevilik araştırmalarına başladığımdan bugüne kadar Köy Derneği olarak benim bu çalışmaları yürüttüğüme dair bir çok resmi kuruluşa yazılar yazılmıştır. Bu kuruluşlardan binlerce belgenin fotokopilerini aldım. Tapu ve Kadastro, Vakıflar ve Osmanlı Arşivlerinde araştırmalar yaptım. Bu araştırmaları değişik insanlarla birlikte yürüttük. Bunlardan bir tanesi de DİSK, Tarih Vakfı'na tarihi belgeleri çeviren, Tarih ve Toplum dergisine yazılar yazan A... H...'dir. Ayrıca bu çalışmaları yaparken bazı belgelerin çıkarılmasında aracılık eden Faik Bulut'la ortak arkadaşımız, sağ bir gazetede önemli görevleri olan bir gazeteci de vardır.

1826 Yeniçeri katliamından sonra Alevi/Bektaşi tekkeleri kapatılır, dedelerimizin mensup olduğu dergah da kapatılır. Abdülaziz han'ın padişah olmasıyla Bektaşi tekkeleri yeniden açılır. Mısır Hidivi Kavalalı Mehmet Ali paşa'nın damadı olan Arapkir'li Yusuf Kamil Paşa Sadrazam olur. Kendisi ve eşi Zeynep hatun Bektaşı olduklarından, Arapkir'in alevi köylerine özel önem verirler. Bu meyanda bizim köydeki dergah da açılır. Köyde tüm dedelerin iştirakiyle postnişin seçimi yapılır. Onun üzerine dedenin postnişin seçtiği zat büyük dedemizdir. Yani Dr. İsmail Kaygusuz'la ben, 1861 yılında Şeyh Hasan Ocağı (Sultan Onar zaviyesi) postnişinliğine seçilen Seyyid Yusuf'un torunlarını oğullarıyız. Son seçimle seçilen dede de Seyyid Yusuf olmuştur. Abdülhamid döneminde baskılar ve ihbarlar sonucu dedelik kurumu gizliliğe bürün-

müştür. Hamidiye Alaylarının işlevini de burda unutmamak gerekir. Bulut'un belirttiği gibi Dr. Kaygusuz benim eniştem değildir.

Faik Bulut'un övündüğü Şeyh İdris Bitlisi, 40 ila 70 bi Alevi katili olarak 50 civarında Kürt Aşiret Beylerine, Yavuz'un imzaladığı ulufe fermanları dağıtmıştır. Yine Şeyh İdris Bitlisi, Amasya'da Yavuz'la olduğu dönemde; Çorum-Tokat-Yozgat-Samsun-Kastamonu gibi yörelerdeki Alevi köylerinde katliamlar gerçekleştirmiş, Kızılbaş dedikleri Türkmenlerin elleriden toprakları alınarak, Ermeni-Rum ve sünnilere verilmiştir. Arapça-Farsça bildiğini iddia eden Faik Bulut, Osmanlı arşiv belgelerini okumaktan utanıyor mu? Yoksa yazdıklarının yalan olduğunun meydana çıkmasından mı korkuyor?

1224'den 1515'e kadar Şeyh Hasan Vakfı toprakları olan köyümüz arazileri, Kızılbaş oldukları için ellerinden alınarak; Arapkir Beyleri ve Ermenilere verilmiştir. Daha sonraları ise Miri arazi olarak kabul edilerek Osmanlı padişahlarınca defalarca para ile yada icar karşılığı köylülere satılmıştır. Malatya'dan İdris Bitlisi ve Çetelerinden kaçarak, Şah İsmail'e sığınan ve bugün Iğdır'da Arapkir ve Bayat Köylerini kuran oymak mensuplarımız hakkında Karslı Faik Bulut "bir tarihçi" olarak birşey söyleyememektedir.

Faik Bulut, anılan kitabında Dersim Dergisini yayınlayan, Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneği ile çevresini, E. Pamukçu ve S. Cengiz gibi Zaza ve Alevi yazarları bağnazlıkla suçlamakta ır. Hoşgörüden dem vuran Bulut, tahammülsüzlüğün en âlâ ını göstermektedir. Benim gerçekleri yazmamı sövgü olarak adlet-mektedir. Tarihi tersyüz etmesine ne dememiz gerekir, aferin iyi yapoyorsun vur bu Kızılbaşlara mı! dememiz gerekiyordu "Yoldaş" Bulut.

Faik Bulut, bilimdışı dediği "Kırklar Meclisi"ni reddetmektedir. Prof. Dr. Muhammed Hamidullah dahil birçok İslami araştırmacıların, Hz. Muhammed'in bizzat kurduğu ve dersler verdiği Suffa Okulunu ve burda yetişen Sufilerin listelerni vererek kabul etmektedirler. Kırklar Meclisi de bu sufilerden oluşan ve

çeşitli ırklara mensup olan tasavvufculardır. Bu Meclis aynı zamanda Hz. Muhammed'in danışma ve karar verme şurasıdır. Alevi ve Sünni kaynaklarda Hz. Muhammed'in Miraç dönüşü, Suffa Okulundaki sufilere Miracını anlattığını yazmaktadır. Hz. Muhammed'in Kırklarla tüm İslami sorunları tartıştığını ve çözümler ürettiğini biliyoruz. Hz. Muhammed'in Mürşidliğini, Hz. Ali'nin rehberliğini yaptığı Kırklar Cemi ve Semahını icra ettiklerini tarihi kaynaklardan bilmekteyiz. 17 Kadın 23 Erkekten oluşan Kırklar Meclisi, cinsiyet farklılığı gözetmeksizin, herkesin eşit, aynı hak ve hukuka sahip olduğu demokratik bir kurumdur.

Faik Bulut, İslam Tarihini ve Alevi/Bektaşi Tasavvufunu bilmemektedir. Bu nedenle de idrak edememektedir. Şartlı ve dogmatik baktığından objektif olamamakta, subjektivizme düşmektedir.

Aleviliğin temel inanç kurumlarından olan MUSAHİPLİK, Hz. Muhammed'in bizzat akidleştirdiği ve 622 yılında Medine'de uyguladığı, organize ettiği bir müessesedir. Günümüze değin Alevilerce uygulana gelmiştir. SAHİH-İ BUHARİ'ye bakarsa bunları görecektir. Tabi Yezidi belgelerden kafasını kaldırabilirse...

Ali Bulaç, Birikim Dergisinde (s. 38/39) Musahiplik, kardeşleşme hakkında şöyle demektedir: **"...Öyle ki kardeşleşme, aralarında kan, akrabalık ve kabilevi bağ olmadığı halde onları birbirine mirascı bile kıldı. Deyim yerindeyse komünal bir hayat** biçimi geliştirildi."

Çeşitli mitolojik olaylarla Hz. Ali Kültü, halk tarafından birbirlerine karıştırılarak efsaneleştirilmiştir. Bunlara bakarak Hz. Ali değerlendirilemez. "Nehc-ûl-Belâga", Hz. Ali'nin Divanı ve hadislerine bakarak, Hz. Ali'yi değerlendirmek lazım. Enel-Hak düşüncesini kavrayamayan Faik Bulut, Alevilerin Ali inancını da anlayamaz.

Alevi felsefesini iyi kavrayan birsünni araştırmacıdan, İslam düşünüründen, Hz. Ali anlayışını verelim. Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk bu hususta şöyle demektedir: **"İnsan Allah'ın bir tür yürüyen görünümüdür. Bunun içindir ki Alah evrene sığmadığı halde insanın kalbine sığmış, insana şah**

damarından daha yakın olmuştur. Bu anlayışın esas uzantıları İnsan-Varlık-Allah birliği, sevgi, aşk, hizmettir. Bu espirinin senbolü Allah-Muhammed-Ali üçlüsüdür."

Genel olarak Alevilik nedir? sorusuna cevap verirsek

Alevilik, Orta-Asya'dan Balkan'lara değin uzanan ve bu çizgideki çevreyi de kapsayan, geniş coğrafyadaki onbinlerce yıllık kült ve kültürleri, İslami şemsiye altında toplayarak, ARA BÖLGE Anadolu'da harmanlayıp-yuğurarak, yeni bir sentez yaratan inanç sisteminin adıdır ki; Anadolu'yu da Evrensel Kültür Merkezi'ne dönüştürmüştür.

Alevilik, inanç boyutuyla metafizik; yaşama ilişkin, doğa ve toplum olaylarını açıklamada dialektik yöntemi uygulayan; İdealizmle-Materyalizm arasında üçüncü bir felsefi akımdır. Tarihi süreç içinde zaman zaman Entegrist bir anlayışta sergileyen Alevilik, daha çok gelişen ve dönüşen, ileriye dönük bir toplumsal hareket olarak pragmatist olmuştur. Alevilikte, Türk Heterodoksu ağırlıkta olmasına karşın; Acem, Arap, Kürt, Zaza, Arnavut, Boşnak gibi yaşayan ve yaşamadığını "kabullendiğimiz" Antik halkların da kültürleri eklemlenmiştir. Bu nedenle Alevilik bir milliyet sorunu değildir, bir inanç kimliği sorunudur.

Alevilikteki; gelenek, görenek, töre ve örf yörelere ve uluslara göre değişkenlik göstermektedir, bu demek değildir ki inanç faklılıkları da vardır. Alevilik inancının temeli İslamiyettir, Alevilikte İslamiyetin bir yorumu, bir versiyonudur. Aleviliğin; Cem, Dâr, Semah, Musahiplik, İkrâr, Tevhid gibi inanç kurumlarının temel dayanağı Kur'an-ı Kerim ile Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin uygulamalarıdır. Mürşid-i Kamil (velayet makamı), Mürşid, Pir, Rehber, Mürebbi, Musahip, talip ile Oniki hizmet sahiplerinin örgütlenme biçimleri de İslami kaideler içindedir. Alevi/Bektaşi İslamlığı ile Emevi İslamlığı birbirine karıştırmamak gerekir, bugün görünen/uygulanan İslam Emeviliktir.

Emevi İslamlığında kadın ikinci plandadır. Alevilikte ise kadın erkek eşitliği vardır. Cuma namazlarının karşılığı olan, cuma akşamları kılınan halka namazı, diğer adıyla Cuma Cemi; kadın ve

erkek birlikte eda ederler. Cenaze namazlarının karşılığı olan, öleni dâra çekme ve dârdan indirme erkânı/Cemi, kadın ve erkek birlikte icra edilen, tören ve şölenle ifa edilir. Dedelik kurumunda dede kadar, Taclı Hatun/Anabacı da yetkilidir. Kız ikrârında Rehberbacı, oğlan ikrârında rehber yetkilidir. Sorgulama ve yargılamada, kadın erkek, karı koca eşittir, toplum önünde bireysel sorumluluk esastır. Cemevi, Camiden farklı bir mekandır. Cemevinde ibadet yapılmaktadır, ama; aynı zamanda aşevidir, kültürel faaliyetleriyle okuldur, diğer bir yanıyla sosyal yardımlaşma ve dayanışma kurumudur. Cemevi yaşamın her alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşudur.

Alevilik, secular bir yaşam biçimi öngörür, bu nedenle kadın-erkek birey olarak bütün kamusal alanlarda birlikte olurlar, ferdi iştirak sağlarlar, Alevi kurum ve kuruluşlarına da bireysel ve grupsal katılım olur. Alevilikteki bu durum demokratik ve özgürlükçü laik bir toplumu hedeflemede de önemli bir adım teşkil etmektedir.

Demokratik kültürün sığ olduğu ülkemizde, kendi duruş noktasından bakarak tarih yazmaya kalkmak, Resmi Tarih yazmaya benzer. Emeviler-Abbasiler-Selçuklular-Osmanlılar-TC. bu tip tarihleri çok yazmışlardır. Faik Bulut da bunlardan bir tanesini yazar. Aklın; dine, ırka, ideolojiye ve maddi çıkara alet edilmeden; özgür düşünce ve bilimsel metodla yazılacak Alevi tarihi daha gerçekçi olacaktır. Alevilik tarihsel mecrasından çıkarılarak sağa-sola çekmek; Alevi toplumuna saygısızlığın ötesinde, kendi toplumuna ve Anadolu Halkına da saygısızlık sayılır.

"Resmi Tarih" ve "Resmi İslam" dışında bir tarih ve İslam Tarihi yeniden yazılacaksa, toplumun tüm kesimlerince mutabakat sağlanmalıdır. Tek taraflı yazılacaklar havanda su döğmeye benzer. Bunları yapabilmek için toplumsal mutabakatlar şarttır. Siyasi, düşünsel, etnik, dini, mezhepsel, kültürel vb. toplumsal ve cemaatsal grup, ortak bir mutabakat çerçevesinde bir araya gelerek Anadolu Tarihini yeniden yazmalıdırlar.

Böylesine toplumsal mutabakatı Hz. Ali şöyle formüle etmiştir:

"Bir kısmı dinde kardeştir. Öbür kısmı yaratılışta eşittir." İslami açıdan, demek ki farklı kimliklere sahip olsak da temelde eşitiz.

Sonuç olarak geldiğimiz nokta: Birbirimizi kırmadan, dökmeden, hoşgörüyle, diyalog içinde tartışarak esas hedefimize doğru ilerlemeliyiz. HEDEF; Türkiye'deki bütün kimliklerin yer alacağı, anayasal bir toplumsal sözleşmenin yaşama geçirilmesidir.

ALEVİLİĞE KARŞI ZERDÜŞTÎ ZORLAMA, ATEİST ZORTLAMA

Sadık Göksu

Satır yaptırmış Allah'ın laneti,
Ali'yi seveni keseyim deyû
.....
Ferman almış Hızır Paşa Sultandan,
Pir Sultan Abdal'ı asayım deyû.

ÇILGINLIK, TERS TEPEN ATEİZM, YİĞİTLİK VE YABANCILAŞMA

19. yüzyılda Nietzsche, Epigonlar (son insanlar) diye önceden haber vermişti. Çağdaşımız Fransız düşünürü Baudrillard: "Dünya çılgın bir seyir aldığına göre biz de dünyaya ilişkin çılgın bir bakış açısı edinmeliyiz" diyor[1].

60'lı yıllar bir devrim romantizmi çağıydı. 70'li, 80'li yıllarda üstüste yenilgiler dönemine girildi. Kimi zorunlu, ama daha çok zorunsuz Göçler başladı. Batı, çoğu "Gelişen Ülke Göçmenleri" için yeni bir "Aydınlanma"nın "Kâbe"si gibi görünmeye başladı.

Bir "Yeni Aydınlanma"cılığa girişildi. 18. yüzyıl Aydınlanma'sına ve "Diyalektik Materyalist" kabul edilen SSCB'nin 70 yıllık zorlu ve çok sistemli Ateizm uygulamasına duman attırmaya kalktılar. Tarih boyunca, hatta çok yakın geçmişte, örneğin bizde Sivas olayında bile, bağnazlığın boyvermesinde bu tutumların ne kadar büyük payı olduğunu görecek nesnel bir açıları da yoktu.

İnsanoğlu, "Yabancılaşınca", yüzyıllar içinde kazandığı değerlerini de yitiriyor, cılızlaşıyor. Küçülen insanın en rahatsız olduğu, büyüklük, yiğitlik. Hz. Ali, bu "yabancı"ları çileden çıkarmaz mı? Şimdi, küçüklüklerini gösteren bu yüce aynayı, Hz. Ali'yi, Alevîlikten uzaklaştırmaya çabalıyorlar.

Biz bu hastalığın gelişmekte olduğunu 90'lı yılların başlarında görmüş ve CEM'deki ilk yazımızda ona karşı şu uyarıyı yapmıştık: "Yiğitliğe gelince, o bir seçilmişliktir, seçilemeyenler için elbette menkabevî, efsanevî, mitolojik olacaktır. Ali gibi bir fizik ve daha çok Mana gücü yiğidine, Örneğine bağlanmaktan ise, Uygarlığın ve İslâm Uygarlığının da Enternasyonalist olduğunu unutmamak koşuluyla herkese ancak yarar gelir"[2].

"ALİ'SİZ ALEVİLİK"Çİ KUTSAL AİLE"

Yazar Faik Bulut'un "Ali'siz Alevilik" kitabından da Mart başlarında haberim oldu[3]. Okudum ve tüm yanlışları ile birlikte nasıl bir saldırı karşısında olduğumuzu görerek, onunla ılımlı, fakat açık bir şekilde savaşılması, gerektiğini söyledim. Açık, çünkü susma taktiğinden her zaman tiksinmişimdir. Ilımlı, çünkü Bay Bulut çok tehlikeli bir işe girişmişti ve yaratabileceği olumsuzluğa hiçbir şekilde katkıda bulunmamalıydı.

Zorlu bir "Zorlama ve Zortlama" gelişmesine ve eylemine nasıl "efradını camî ve ağyarını mani" bir yaklaşım yapalım derken, işte onun Manifestocuğu olan kitap konusuna girdik bile. Ama pek Radikal, Fundamental, Kökten bir Zortlama ile karşı karşıyayız. Pardon, Faik bey çok alıngan, hakaret filan demesin, açıklayalım, bilenler vardır, Zortlama, pek hoş, bir halk müziği türüdür.

Ama kitap, "Bilimsel" bir saçmalık. 18. yüzyıl Aydınlanma'sında da böyle saçmalıklar olmuştu, ondan mı ne? Ancak, Yaradancı (deist) olan Voltaire'in bile zaman zaman Katolikleştiği, Stoacılaştığı oluyordu. Kuşkusuz, insan daha o kadar bozulmamıştı, saftı, samimiydi. Şimdi işte o son kalıntılar da atılmak, tam ama tam "Aydın"laşmak isteniyordu. Voltaire'deki gelişimi, Server Tanilli'nin "Voltaire ve Aydınlanma"sından da eser boyunca bol bol görüyoruz[4]. Şimdi burada, kuşkusuz öncelikle okuyucu bakımından karşılıklı fazla zamanımız ve yerimiz olmadığı için kitaba pek çabuk bir göz gezdirmekle yetineceğiz. Konuyu esaslı olarak ileride girmeyi ümit ediyoruz.

F. Bulut, bu aykırı iddialar kitabında ilkin yalnız olmadığını belirtmeye çok önem veriyor. "Minnet duyguları" başlığı altında, Aile'den, önce kitabın vaftiz babasının adını açıklıyor. "Almanya'da yaşayan değerli insan Engin Erkiner" diyor.

Sonra, dar dünyada yalnız kalmamak için, yine "Göçmen Aile"den, öğretmenlerin örgütlenmesine yadsınmaz emekler verip güçlenince kimseyi dinlemez olan ve onları kanunsuz grevlere çağırmaktan başlayarak, terzi Weitling'vari ölçülüp biçilmemiş savaşlara sokan, hemen yüzde doksan dokuzumuz gibi hiçbir kusurunu kabul etmemiş olan, yenilgiyi görünce de, fiilen "Bu millet adam olmaz" deyip hiç zorunluğu yoken yurdundaki savaşını bırakıp demirperdesiz ülkelere hicret eden, arasıra "Varna kıyıları" misali hasret gideren Fakir Baykurt'un adını da tescil ettiriyor.

Eski dostumuz Fakir şöyle yüreklendirmiş kendisini: "Veriler seni Ali'siz bir Alevilik'e götürüyorsa, hiç çekinmeden bu ismi kullanabilirsin."

Eğitimci Baykurt, yöntemce, hiçbir Pedagojiye yer tanımıyor, "hiç çekinmeden söyle" diyor. İşte "Bilimsel geçniyorlar ama, böyle. SSCB yıkılınca, ilkin Bilimsel Sosyalizm'in Sosyalizm'ini atmışlar, bütün güçleri ile, ellerinde kalan sözde bilimci bir Ateizm davasına düşmüşlerdi. Şimdi böylece o bilimin de tükendiğini açıklıyorlar.

Yine de sevdiğim, kavgasıyla da saydığım, -evet, bunu şimdiden belirtmeliyim. "Sadık, ama gelip sordu genel bir yanıt verdim" diyemez miydi? Bakalım- Fakir'in koyduğu bir kayıt var ki, hakkını yemeden belirtmeliyiz: "Her şeyden önce akademik ahlâkın gereğidir bu." Kısaca, "Akademik ahlâk" diyor. Bulut da medyada sözü getirip getirip, böyle bir kerametini naklediyor. Bu ahlâka olsun uymuş mu? Göreceğiz.

DEMAGOJİ, YANLIŞ SAĞ-SOL YELPAZESİ VE SOĞAN-SARMISAK

Önsöz'de yaman iddialar var. Usuldendir, hele sabredelim, diyoruz. Ama Bay Bulut'un açık "demagojik" tutumu daha önsöz-

den kendisini gösteriyor ve sabır taşırıyor "İslâmcısından ülkücüsüne, Türk şovenistinden militaristine kadar herkes, Alevîleri, 'batan geminin malları' olarak değerlendirip, Alevî bölünmesinden aslan payına konmak istiyor. Tam da bu noktada 'Gelin Canlar bir olalım, solculardan uzak duralım' sloganı, amacına ulaşabiliyor" diyor.

"Gelin canlar..." diye başlayan, solculara karşı öyle hiçbir baştan savma Alevî sloganı olmamıştır. Olduysa duymadık, bize göre kendi uyduruyor, varsa önce nerde olmuş? Göstersin.

Bu uydurması, çağrışımın yasalarına da uygun olarak, bir gerçekten; ama bambaşka bir gerçekten, RP'nin, Pir Sultan'ımızın "Gelin Canlar" çağrısını alıp kaçmaya kalkması, kullanması gerçeğinden kaynaklanıyor. Biz bu acı gerçeğe karşı hem ilk uyarıları yapar ve Abdal'ımıza o hızır Paşalara karşı da sahip çıkarken[5], İlm-i Simyası ile Tarih Felsefesine kıç attıran pek kültürlü ve uyanık Bulut'umuz nerelerdeydi ki?..

Olanağı yoktu, yahut uyanmamıştı, yahut hazırlanıyordu, diyelim. Ne için? Alevî deyişlerine, eserlerine Sünnî damgası vurmaya kalkanlarla savaşanları içerden vurmak için mi? Bu sözlerinden de, kitap boyunca izlediği tutumdan da böyle bir sonuç çıkarıyoruz. Bay Bulut da tutumunun da açıklamasını yapmalıdır.

Önsöz'de de, tüm eserde de, Pir Sultan Abdal, Nefes gibi bazı dergiler sol, Cem dergisi ve herhalde adını anmadığı daha bazı yayın organları da sağ gösteriliyor. Şimdi safiyane de olabileceğini düşündüğümüz bu şaşkınlık, bir anımızı canlandırıyor. Yakın geçmişte değerli bir eserde yayınlandı, hem eğlendirici, hem de öğretici. Onu anlatmak oldukça açıklayıcı olacak.

Elimdeki kitap, "İdris Küçükömer Bütün Eserleri" dizisinin 6.sı, "Anılar ve Düşünceler". 131. sayfayı açıyoruz, her bölümde olduğu gibi üste, "İdris Küçükömer'in Anısına" yazılmış. Başlık: Sağına Sarmısak, Soluna Soğan." Anlatan: Sayın Hüseyin Ergün. Şöyle diyor:

"1960'lı yılların sonuna doğru Prof. Dr. İdris Küçükömer, sol

ve sağ kavramlarını yeniden gözden geçirmek gerektiğini söylemiş, bir anlamda, solda sayılanların sağda, sağda sayılanların solda olduklarını ileri sürmüştü. Bunun üzerine, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, 'Küçükömer sağıyla solunu karıştırıyor, onun için sağına sarmısak, soluna soğan bağlasın' demişti" [6].

Bay Bulut'un yaptığı da iki bakımdan yanlıştır. İlkin solda da, sağda da, kimin asıl sol, kimin asıl sağ olduğu sürekli tartışılmıştır. Gereğinde, gereken yayın organında bunun açıklamasını yaparız. İkincisi, özellikle 1980'den sonra, sağ ve sol çizgiler bazı yayın organlarında yaygın bir şekilde karışmıştır. Burada karşılıklı oyunlar da vardır. Ama bir yandan da bu bir olanak ve başarı meselesidir. Konuyu biraz açalım.

Sağ ve sol'un geçici ve şaşırtıcı da olsa, ortak bir mücadele için birlikteliği, özelikle önemli aşamalarda zorunlu ve açık bir hale gelir. Bizde Kurtuluş Savaşında böyle olmuştur, 27 mayıs'ta da böyledir. Çin'de anti-emperyalist mücadelede böyle olmuştur, Vietnam'da, daha birçok yerlerde böyle olmuştur. Kısaca, aklın olduğu yerde birliktelik ve başarı vardır.

Ama bitmedi, mücadelede, inanç ve sosyal adaletçiliğin beraberliği de gerekir. Yine Kurtuluş Savaşında Akif de vardır, Komünistler de vardır. O mücadele içinde Mustafa Kemal Paşa, halkın durumunun iyileştirilmesinin altını da durmadan çizmiştir. Öteyandan örneğin SSCB'de 2. Dünya savaşı sırasında, dine karşı savaşım, yok denecek kadar azalılmıştır. Bilmeyiz bu kadarı yeter mi?..

"NABZA GÖRE ŞERBET" VE "KAŞLA GÖZ ARASINDA TARİH YOK EDİCİSİ"NİN METODİK İFLASI

Sırayla gidiyoruz. 55. sayfada Bay Bulut, dostumuz Baki Öz'ü eleştiriyor. Öz'ün Cem'in Ağustos 96'daki bir yazısında Kürtleri anmamasını kınıyor. Buna karşılık ayni ay, Pir Sultan Abdal dergisindeki yazısında "Alevîliği etkileyen kaynaklar arasında Mazdeizm ve Zerdüştilik gibi İrani halkların antik inancını da" say-

masını ve "Zaten Ortadoğu halkı olan Kürtler, tümüyle Zerdüşt inancındadırlar" demesini alkışlıyor. Ama, "Nabza göre şerbet mi veriyor?" diye sormadan da edemiyor. Bilmiyoruz, sorununu çözebildi mi?

Çarpıtmalardan ise, yazar dostumuz Cemal Şener de nasibini alıyor. 58. sayfada Şener'den yaptığı bir alıntı aslında Şener'in değil, Şener'in yazısında sayın Cevherî'yi anarak kendisinden yaptığı ve eleştirdiği bir alıntı bu çarpıtmada kendisine maledilivermiş! Ortada böyle "Bilimsel"ler var işte, Allah herkesi görünmez kazadan saklasın.

Kimler çarpıtmalardan, eleştirilerden pay almıyor ki, Rıza Zelyut'lar, Prof. İ. Doğan'lar, Abidin Özgünay'lar, tabîî biz, Prof. Niyazi Öktem'ler, R. Çamuroğlu'lar, M. Naci Orhan'lar, hattâ İ. Z. Eyüboğlu'lar, vs, vs.

46. sayfada Prof İ. Doğan "eski milletvekili" oluveriyor, kutlarız, söyleyene bakma, söyletene bak.

65. sayfada yine B. Öz'e geliyoruz. Şu bizim eleştirdiğmiiz "tanım mı, görüş mü?" meselesi. Vah Bay Bulut vah, Yaşar Uçar dostumuzun iğvasına kapılmış ki, hem de nasıl! O da B. Öz'ün "32 pare Alevîlik tanımı" derlediğini söylemez mi?.. Biliyorsunuz oysa B. Öz 32 tanım değil, 32 "Görüş" derlemiştir.

Ama bitmedi, Bay Bulut aynen şöyle diyor: "Öz, '32 pare Alevîlik tanımı üzerinde durduktan sonra, kendininkini de ekliyor. Varan 33!.."

Bir nida ile üç nokta da ben koyacağım ama, güleriz ağlanacak halimize oluyor. Yine bildiğiniz gibi "Varan 33" diye yeni, bu kez hem de görüş değil, bir tanım ekleyen B. Öz değil, onun kitabı üzerine salt övgülü bir yazı yazan Y. Uçar'dır.

Böyle yanlışlıklar komedilerine dokunup eleştirdiğimizde bazıları, canım yapma, vs. diyorlar. Nejat Birdoğan da sonra şöyle yazıyor: "Bu yazarlardan birisi (H.M.) Malatya'dan gönderip yayınlattığı yazısında benden ve bana destek veren bilim adamından (F.B.) Alevîleri kurtaracak kimseler olup olmadığını soruyordu"[7].

Nejat Birdoğan dostumuzu da değerlendirmek isteriz, gerekir de. Buradaki, "Birdoğan'a 'destek veren bilim adamı' (F.B.)"nin Bay Bulut olduğunu anlamışsınızdır. Bilimsel eleştiriye, hele onun biraz şakacısına hem gülüp, hem de yapma diyen dostlar, lütfen açın da o "Aydınlanma" çağında nasıl kıyasıya eleştiriler yapılıyormuş, S. Tanilli'nin "Voltaire ve Aydınlanma"sından okuyunuz lütfen. İlerlemenin gerçek özeleştiri ve karşılıklı denetlemeden başka bir yolu olmadığını kabul edelim artık.

Bay Bulut'un, Y. Uçar'dan aldığını B. Öz'ün diyerek aynen kitabına geçirmesinden ne anlaşılıyor? Bay F. Bulut, koskoca "İlmin kapısı" Hz. Ali abidesini devirip, Marks ve Engels'in, kendi yolarını daha sağlıklarında saptırmaya kalkan Dühring için söyledikleri gibi "Tarihi Altüst Etmeye" işte böyle pek ucuz bir yöntemle, örneğin bilimsel yöntemin başöğretmenlerinden filozof Descartes'i mezarında hüngür hüngür ağlatacak bir çalakalem kitap şişiriciliği, dikkatsizlik, çağdışılık ve umursamazlıkla kalkışmaktadır. Sivas yangınından sonra biz rahmetli A. Nesin'e Dühring demiştik, F. Bulut'lar karşısında onu da Dühring'i de tenzih etmek gerekecek galiba.

Ne dersiniz, sayın okurlar, Bay Bulut, üzerinde kalem oynattığı, B. Öz'ün "Alevîlik Nedir?" adlı kitabını okumuş mudur acaba? İlkin, kuşkulanıyoruz, sonra da, okumamıştır, diyoruz. Çünkü, ya okumadı, ya da onu Y. Uçar'ın söylediği ile karıştıracak şekilde okudu? Bu ikinci şık daha zayıf, gerçekse daha kötü. Hangisi daha kötü? Bilmem, ikisi de.

Bay Bulut, bir Aile'den, yine Marksgilin, zamanlarındaki bir grup yazar için söylediği gibi, bir "Kutsal Aile"den, ama bu koca Hz. Ali dağını devirme işine, o kitabı yazmaya tek başına girişmiş. Bu koca Kültür deviriciliği, yıkıcılığı için, daha birkaç yıkıcı ile ekip olarak çalışmaya girişmesi gerekirdi. Ya o kahramanlığı kimse ile paylaşmak istememiş, ya da kimse böyle bir işe bulaşmaya yanaşmamış. Tabiî serde "tarihi yorumlamakla kalmamak, değiştirmek", hiç değilse öyle yapıyor görünmek de var, bakıyorsunuz, 14 asır önceden bahsederken bırakıyor, zamanının kimi

kişilerinden, olaylarından bahsetmeye başlıyor. Bir tek F. Bulut kafası, hangisine yetsin?..

Bay Bulut, B. Öz'ün kitabını okumamıştır. O, Yaşar Uçar'ın, B. Öz'ün kitabıyla ilgili yazısını okumakla bu konuda kalem oynatmaya girişmiştir. Peki Öz'ün kitabını hiç mi görmedi, hiç mi karıştırmadı? Olur mu öyle şey, görmüştür, karıştırmıştır da, dininde, yolunda, vs. yemin etse de başı ağrımaz. Kitabının zaten çok acele yazıldığı hemen her tarafından açık açık anlaşılmaktadır. Yanlışlarını göstermeye devam edeceğiz. Ama bu yanlışlarını görünce, Bay Bulut'un 14 asır ötelere uzanan iddialarına güvenebilir miyiz? Hayır, asla. Durumu burada, sadece kitabın yaratabileceği "bilimsel" tahribata karşı, bir ilk önlem ölçüsünde gösteriyoruz. Aslında bu kitabı yine bir kitapla eleştirmek gerekiyor.

"AŞIRI DAR-GÖRÜŞLÜ SOL"A, "VERYANSIN ETMİŞİZ"

Bizi 69-70 ve 140-141. sayfalarda sakınarak ve biraz da saklayarak eleştiriyor. "Zat, kişi" diyor, dipnotunda vermiyor. Olur mu hiç? Bir de bizi eliyle reklam etmiş olur sonra.

"Alevîlik, felsefe olmaktan önce dinsel inançtır" demişiz, dedik, Cem'in 17 ve 18. sayılarında çıkan çok sevdiğimiz bir yazımızdır o. Bay Bulut, o kadar da anmış olsa sağ olsun. Zaten kimi dostlarımız darılmasın, biz böyle düşmanlarımızı onlardan daha çok seviyoruz. Hiç olmazsa onlar, karşımıza geçmiş, saldırmak için okuyorlar. Okuyor görünüp es geçmiyor, kimi daha hinoğlu düşmanlarımız gib iyüzümüze gülüp, susuş kumkumasına da bizi kurban etmiyorlar.

Mart '93 sayısında "sol kesime veryansın" etmişiz! Bu ay bir dergiye bu konudaki yanıtımızda da, "aşırı sol muhalefet, gerçek muhalefete tarihte zarar vermiş ve dışlanmıştır" dedik. o sol dediğiniz muhalefet, onca insanı Salman Rüşdî çevirileriyle ısıtılmış bir ortamda ısıtıcılardan birini de çağırarak Sivas katliamcılarının önüne topladı, o başarısından dolayı mı hem de kılına halel gelme-

den badem gözlü oldu? O gibi sapmalar konusunda daima uyarılarda bulunacağız, veryansın edeceğiz, böyle biline.

140-141. sayfalarda da bir imzalı yazımızdan bahsediyor, ama nedense bir cümleyle, "yine küfür/azarlama/hakaret karışımı bir üslupla" dese de, "daha hafif olmak kaydiyle" diye anıyor. Bir de imzasız bir yazıda PİSA!cıların pek hırpalandığından yakınıyor. Sonra da, "imzasız çıkan makalenin üslubu ve kullanılan deyimlerine bakılırsa, sahibinin eski hızlı solculuktan şimdiki hızlı Alevîliciliğe terfi eden bir zat olduğu düşünülebilir" diyor.

Ferasetine maşallah, evet, o yazı bizim, solda da Alevîlikte de hızımız pek fena sayılmaz sanırım. Ama "Alevîcilik" diye küçültmeye çalıştığı Alevîye hizmete sonradan terfi etmedik. Kendisinin de bu savaşıma solun katkısından bahsettiği gibi, biz de Cem dergisine daha ilk çıktığı sayıda 1966'da, yani F. Bulut daha 15 yaşındayken katıldık. Siyaset nankördür derler, ekleyelim, eylem de nankördür, nesiller, eski nesiller yerlerini bırakmazsa affetmiyor, ama kendimizi işte kendimiz savunabiliyoruz. Pir Sultan Abdal dergisi üzerine şunu da ekleyelim, biz kısaltmada türkçe telâffuzla "PİSA" diyorduk, o frenk telafuzuyla "PSAD" diyor. Bu konuda da şimdilik bu kadar.

MUAVİYE'Yİ ÖVEN UYDURMA HADİSLERLE GELİŞEN HZ. ALİ DÜŞMANLIĞI, SAÇMALAR, SAÇMALAR...

Bay Bulut, 89. sayfada Muaviye'yi öven uydurma -ona göre gerçek mi ne?- hadislerle insanı çileden çıkarıyor. Buyurun: "Onu (Muaviye'yi) Allahüteala ve Peygamberi seviyor...", "İşlerinizde Muaviye'yi bulundurunuz. Zira o kavidir, emindir". Yarabbi, Muaviye'ye hesabı ve kitabeti bildir! İslâm memleketleride ona yüksek mevki ve makam ver. Emirlerinin yapılmasını kolaylaştır. Onu azaptan koru!", "Muaviye, ümmetimin en halimi ve cömerdidir"!..

107. sayfada da, Hz. Ali konusuda, "Yoksulluk Edebiyatına Ters Düşen Rivayetler" başlığını görüyoruz. Daha baştan bunların

"rivayetler" olduğu açık. Fakat okuduğumuzda bu rivayetlerin bile yazarı pek güçlendirmediğini görüyoruz.

Bu arada, yukarda da değindiğimiz gibi yazarın 1400 küsur yıl önceye ait bir iddiasını savunurken işin içine Sabancı Holding, Veziroğlu vs. konularını sokmaya burada da örnek verdiğine analım. Oysa bu kitap, bilim yoluyla savaşım biçimini seçmiş olmalıydı, iddiası böyle. Ama daha çok, propaganda ile meşgul olduğunu, sonradan dejenere edilmiş bir demokraside olduğu gibi demagoji ile kazanılan oylar beklediğini görüyoruz. Yalnız bu oylar, şimdilik hiç değilse, siyasal bir makam için değil, ama daha acısı bilimsel çarpıtmalar içindir.

116. sayfada, "Ali'nin 'yoksul yanlısı ve eşitlikçi' olduğunu ileri sürenlerin getirdikleri basit kanıtların benzerlerini, hatta daha fazlasını Ebubekir ve Ömer dönemlerinde de bulmak mümkün. Hazine'den Müslümanlara eşit oranda pay dağıtmak (belli sınıfsal ve zümresel çıkarları gözetmek, iktidar ortaklarına daha fazla vermek kaydıyla) Muhammed zamanında da bir gelenekti" diyor. Bunlarda biz İslâm'ı da Hz. Ali'yi de küçültebilecek hiç bir yan göremiyoruz.

Yenilgi duygusu içinde bağlandıkları şeylere de Ütopya, (Hayal) diyorlar. Hangi ütopyaları bu tutumlarıyla gerçekleşmiş de bundan ilerisi olmuş? Hz. Ali'nin örnek eşitlikçiliği ise hem dillere destan, hem de ilgili kitaplarda gösterilmiş bulunuyor. Daha geniş bir yazıda hepsi gözler önüne yeniden serilebilir.

118-119. sayfadaki ilginç eleştiriye değinmeden geçemiyoruz. B. Öz, Hz. Ali'yi, eşitlikçiliğini övmüş, vay, "Marksist kitapları okumuş, sosyalizmden ve materyalizmden anlayan bir araştırmacı" nasıl böyle yaparmış? Vedat Türkali ağabeyimizin kulakları çınlasın, F. Bulut, Kıvılcımlı'yı okusa ne yapardı acaba? Ha, Abdülkadir Ağabey, biz Kıvılcımlı'yı mı anlamadık, sen Bulut'u mu? Ama, Bulut, B. Öz'ü eleştirmeyip de, kendisi de gerçeği açıkça kabul edebilmek için onun gibi bir müttefik aramakta olmasın?..

137. sayfada Babek de zulmüyle, vs., Bulut'un hışmından payını alıyor. Baba İshak'ın Rum'luğunu da ayni sayfada okuyoruz.

140. sayfada, o sırada epey tartışması yapılan Alevî Kurultayı'nı yapılmış gibi anlatıyor. "Kurultay'da iki çizgi ortaya çıktı..." diyor! Hayır, Kurultay'da değil, Kurultay tartışmalarında, o kadar. O Kurultay yapılmadı çünkü. Peki, Bulut'un bu maddî hatasına ne dersiniz? Yine olayları kendisini yanıltan, örneğin kendi diliyle PSAD, vs. gibi bir yerden mi okudu acaba? Yoksa kitabını Nicelikçe güçlendirmek için şişirmeye uğraşırken mi bu kadar vahim bir dalgınlığa geldi? Ha, olur ya, işte o tartışmalar da bir kurultay sayılabilir mi diyelim? Hayır Bay Bulut, sayılmaz.

Gördüğünüz gibi kitap hemen her satırında eleştirilecek şeylerle dolu, ama vaktimiz, yerimiz yok.

145. sayfada hiç umulmayan birisine, bir profesöre de eleştiri düşüyor. Sayın Prof. İzzettin Önder'e! Yukarda, Allah kazadan saklasın demedik mi? Bay Bulut kalemi eline aldı mı, hiç ilgisi olmayanlar da, inşallah beni de birisine benzetmez, vs. diye inancınca duaya durmalı. Prof. Önder'e bu sataşma neden? Açık, çünkü Prof. İzzettin Doğan'ın adaşı, yeter de artar, İzzettin Doğan diyecektin, değil mi Bay Bulut? Ama birazcık dikkat, ne olur?..

147. sayfada, "M. Haci Orhan, 'Kör Cahiller' makalesi, Cem" diyor. Bu Hacı'nın da Naci olacağı anlaşılıyor. F. Bulut'un başı A. nesin'in eski Zübük dergisinde sözünü ettiği gibi muzır bir düzeltmenle mi dertte, yoksa hem "bilimsel" hem kavgacı eserini burada da bilinçli olarak mı kimi örneklerle zenginleştiriyor? Bilmiyoruz.

Kim ne derse desin, F. Bulut ile beraber olduğum yerler de yok değil. İlâç için de olsa buluyor insan. Bu da 209, 232. sayfalar gibi yerlerde. O Hançerlioğlu'na yönelttiği eleştiriler. Yerim olsa da üzerinde durabilseydim.

İBNİ SEBE MESELESİ, EHL-İ BEYT DÜŞMANLIĞI VE GLOBALİZMİN ALMANCASI MI?..

241. sayfada pek iddialı bir başlık: "Ali, Yandaşlarını Yakıyor". Ama bu konuda da sayfalar boyu süren çelişkileri,

dikkatli bir okuyucu için ne dediğini bile anlaşılmaz kılıyor. Dikkatsiz, yorgun ya da vasat denecek bir okuyucu ise ola ki etkilensin. 243. sayfada, "Hepsini Yaktı!" diyor. 244. sayfada, "İbn Sebe'yi Medain'e sürgün etti..." diyor. 258. sayfada, "İbn Sebe olayının özü şudur: Muhtemelen İbn Sebe diye biri vardı. Fakat Ali, İbn Sebe ve yandaşlarını büyük bir ihtimalle yaktı.. İbn sebe.. hayali bir tiptir" diyor!!??.. Bütün bu görüşler ayni sayfada?.. 270. sayfada, "İbn Sebe ve yandaşlarının yakıldığını, bazısının ise Medain'e sürgün edildiğini belirtmiştik" diyor!?..

Kitabın niteliğini görüyor musunuz? Tamamiyle uydurma. Kendi uyduruyor, yalnız pek usta değil, uydurmaları fena halde sırıtıyor, ama sonra da uydurduklarına dayanarak iddialar ileri sürebiliyor? Sürmenaj mı olmuş yoksa nedir, o kadarsa iyi. Bütün amacı Hz. Ali'yi kötülemek, kitabın yazılış amacı bu zaten, bu yönde bir ağ örüp duruyor, delik, kopuk, ama örüyor, alan alır, yutan yutar...

292. sayfada, "Burada dikkat edilmesi gereken şey, Ehl-i Beyt aristokrasisinin 'halka güvenmeyen' bir çizgi izlemesidir" diyor. İyi, sen o durumda ol da, sağına soluna güven e mi?.. Ehl-i Beyt'i aristokrat yapması üzerinde durmuyoruz, Ateizm Zortlamasında olağan bu.

311. sayfada "Ehl-i Beyt'ten Hasan, hak ve hukukunu şerefsizce satmış, buna karşılık Hüseyin, hukuku uğruna kanını akıtmış olduğu cihetle.." diyor. ne Hasan'ın durumunu, mücadelesini anlıyabiliyor, ne Hüseyin'i, ne de Kerbelâ'yı.

390. sayfada, "İndo-German kökenli Hititler..." diyor. Bunlar, Anadolu ile ilgili Alman efsaneleri, ama efsanelerin, emperyalizmin beyin yıkamalarının en tehlikelilerinden biri bu. Bu efsaneler, 1. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında Almanlarca özellikle uyduruldu. Enver paşa, Almanlarla anlaştığı için bunların propagandasına ses çıkarmıyordu. Bizim Almanyaya hicret eden "Göçmen"lerimiz de ona mı benziyorlar yoksa?

416. sayfada, "Alevî fikriyatını Caferîlik üzerinden İslâm'a bağlamaya çalışanların tezini doğru kabul etsek bile.." diyor. Bu kadarcık bir hak parçasını tanıması ne büyük lütuf!

431. sayfada, İsmet Zeki Eyüboğlu'nun "Alevîlik inancının kökü aranacaksa, Anadolu'da aranmalı" tezinden söz ederken, yazarın "Görüşlerinin Anadoluculuk bağnazlığına ilişkin kısmına değil" diyor ki böylece genellikle övdüğü Eyüboğlu'nu da bağnazlıkla nitelediğini öğrenmiş oluyor ve oldukça uzamış olan bu değinmelere burada son veriyoruz.

Alıntıların hepsini yerinde yanıtladığımız için burada sözü daha uzatmak istemiyoruz. Şu kadar söyleyelim ki, Alevîliğin de, ülkenin de, hattâ insanlığın da ne büük bir problem karşısında olduğunu bu kitap herkese açık açık göstermiş olsa gerektir. Bu kitap bize göre yeni, olumsuz koşulların çok ilginç bir symptom'udur.

Bu kimselere en iyi anlayabilecekleri dille söyleyebiliriz ki bu yaptıklarını bir başarı sanmamalıdırlar. Onların işleri sanılabileceği gibi Devrimci bir uğraş değildir. Devrimin hazırlanışının, sonrasının her aşamasının koşulları vardır. Bu davranışların hiçbir sağlıklı tahlile dayanmadığı açıkça görülmektedir. Bunlar, bu tutumlarıyla hem kendilerine, hem yanılttıklarına, hem gûya hizmetinde olduklarını söyledikleri halklanna zarar vermekte, ancak, semiren sömürücülere, iki yanlı kıyımlarla bir çeşit nüfus plânlaması yapabilmeleri, zaman kazanmaları, servetlerine servet katabilmeleri bakımından hizmet sunmuş olmaktadırlar.

En az o kadar ve belki daha vahimi ise, özellikle İslâm'ın ortodoks kesimini, hem üzüp, soğutup kaçırdıkları Alevîleri oraya göndererek, hem de onları, o ortodoks kesimi daha bağnazlaştırarak güçlendirmekte, aşırılaştırmakta ve daha tehlikeli hale getirmektedirler. Bay Bulut, 12 Mart'ı yaşamış, "Biraz da münafık çocuklar"ın nice incir çuvallarını "CİA Sosyalizmi" vs. ile berbat ettiğini bilmez mi?

Göçmenler, ülkedekiler, gidip gelenler, lütfen akıl edelim, aklımızı kullanalım, daha çok, daha doğru kullanalım, bunca deneyimler, bunca kayıplar boşuna mı?..

NOTLAR

1 J. Baudrillard, Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme, Ayrıntı Yay., 1995, İst. s. 5

2 S. Göksu, La Feta İllâ Ali..., Cem Dergisi, s. 5, Ekim 1991.

3 Faik Bulut, İslâmda Özgürlük Arayışı-1, Ali'siz Alevîlik, Doruk Yay., 1997, Ankara.

4 Server Tanilli, Voltaire ve Aydınlanma, Cem Yay., 1994, İst.

5 S. Göksu, Gelin Canlar Bir Olalım, Bir Barış, Mutluluk, Kardeşlik Yurdu Kuralım, Cem Dergisi, s. 19, Aralık 1992.

6 İdris Küçükömer Bütün Eserleri: 6, Anılar ve Düşünceler, Bağlam Yay., İst. 1994. s. 131.

7 Nejat Birdoğan, Anadolu Alevîliğinde Yol Ayrımı, İçerik-Köken, Mozaik Yay., 1995, İst. s. 4-5.

MED TV Yorumcusu "Yoldaş" Yalçın Küçük'ün F. Bulut ve S. Bilgin'e Eleştiri ve Açıklamaları ile;

AVESTA KÜRTÇE, ZERDÜŞT KÜRT MÜ?[1]

Sadık Göksu

Anlayana Sivri Sinek Saz, Zahir'ci "Molla Kasım"lara
Davul Zurna Az: Üç Nefes:

A. 15 yüzyıl sonra Hz. Ali'nin karşısında çalım satan bir "Çağdaş" Don Kişot, Molla Kasım'a sunulur:

Ben Dervişem (şimdi: İdeolog) diyene bir ün idesim gelür
Seğürdüben sesine varup yetesim gelür
Sırat kıldan incedir Kılıç'tan keskincedür
Varup anın üstüne evler yapasım gelür
Altında gayyâ vardur içi nâr ile pürdür
Varuban ol gölgede biraz yatasum gelür
Oda gölge dedüğme ta'nitmeniz Hocalar
Hatırınuz hoş olsun Yanıp tütesim gelür
Ben günâhumca yanam rahmet suyuyla yunam
İki kanad takınam biraz uçasım gelür
Derviş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sigaya çeken bir Molla Kasım gelür

B. Hz. Ali'nin, 12 İmam'ların Katarı, Çağlar Boyu Yürüyor:

İstemem âlemde gayrı meyvayı
Dadına doyulmaz balımdır Ali,

İstemem eşyâyı verseler dahı
Kokmazam sünbülü gülümdür Ali

Ali'mdir kadehim Ali'mdir şişe
Ali'm sahralarda morlu menekşe
Ali'm dolu yedi iklim dört köşe
Ali'm sâki-Kevser dolumdur Ali.

Ali vâhid şâh-ı Rasûl kibriyâ
İmam Hasan Huseyn Şâh-ı Kerbelâ,
İmam Zeynel-Abâ ol sâhib-livâ
Büküldü kametim dalımdır Ali.

Muhammed Bâkır'dır tendeki canım
Ca'ferüs-Sâdık'tır dinim imanım,
Mûsi-i Kâzım'dır derde dermanım
Varlığım kalmadı malımdır Ali.

Aliyyür-Rızâ'dır Şâh-ı Horasan
Takî ile Nakî gösterdi burhan,
Hasanül-Askerî mâh-ı dırahşan
Yokladım taliim falımdır Ali.

Muhammed Mehdî'dir sahibüz-zaman
Oniki İmam'a kul oldum heman,
Ma'sûm-ı pâkândır envâr-ı cihan
Esrâr-ı Hudâ'ya alimdir Ali.

Virânî'yem düştüm şimdi derdime
Vücûdum garkoldu çile bendine,
Gönül sormaz oldu kendi kendine
Söyler dehanımdan dilimdir Ali.

C. Bir Taşla İki Kuş: "Şah Oğlu" Hatayi asırlar öncesinden Yezit'in, "Sureti Haktan" İzcisi Bulut'u yanıtlıyor ve Rahmetli RP'nin aşırdığı "Nefes"ini Elde koymuyor:

Aşağıda Hatayi'nin Düvaz'ını vermekle bir yandan F. Bulut'un asırlar öncesinden yanıtlanmasına küçük bir katkıda bulunurken, bir yandan da kapatılan RP'nin hem "Alevî'ye Nasihat" döktürüp, hem de ondan aşırıp siyaset pazarında satmaya yeltendiği eserlerimizden birini daha, biraz geç de olsa çalınmış malımıza el koyarak geri alıyoruz.

"Birini daha" diyoruz, çünkü daha önce, bu kez Pir Sultan Abdal'dan çalınıp, 1991 seçimlerinde slogan olarak kullanılmış olan "Gelin Canlar Bir Olalım" dizesini, Cem Dergisi'ndeki bir yazımızda geri almıştık.* Şimdi sunduğumuz Hatayi'nin nefes'inin her dörtlüğünün sonundaki "İnşallah"ların, büyük Ozan taklit edilmeye çalışılarak, 1994 yerel seçimlerinde "Tamam İnşallah" şeklinde slogan olarak kullanıldığını anımsayacaksınız. İşte ikinci kuş bunu yapan RP'Dir. Onun ölü olmadığı, MNP'den beri tüy döke döke, tarihi, benden senden demeden yiye yiye büyüdüğü herkesçe bilinir. Sözü, daha uzatmadan, Nefes'in sahibine bırakıyoruz.

Muhammed Ali'yi candan sevenler,
Yorulup yollarda kalmaz inşallah,
İmam-ı Hasan'ın yüzün görenler
Huseyin'den mahrum olmaz inşallah.

* Sadık Göksu, Gelin Canlar Bir Olalım, Bir Barış, Mutluluk, Kardeşlik Yurdu Kuralım, Cem, s:29, Aralık 1992.

Zeynel-Abidin'den bir dolu içen
Muhammed Bâkır'dan kaynayıp coşan,
İzn ile İmam Ca'fer'e ulaşan
Bundan özge yola sapmaz inşallah.

Mûsi-i Kâzım'dan gelen erenler
Can baş fedâ edip didar görenler,
İmam-ı Rızâ'ya zehir verenler
Divanda şefâat bulmaz inşallah.

Bir gün olur okuturlar defteri
Şah oğlunu belindedir teberi,
Uyanırsa Takıy Nakıy Askerî
Açılan gülümüz solmaz inşallah.

Şah Hatâyi'm bu iş bir gün bitere
Özünü katagör ulu katara
Mehdi şevki bu cihanı tutara
Şah oğluna sitem olmaz inşallah.

"İleri-Gerici" Faik Beyin Kaçak Yanıtlarına Kısaca Değinerek...

1997 yılı başlarında, Türk Medyasının yükselttiği değerlerden yazar Faik Bulut'un "Ali'siz Alevilik" adlı bir kitabı yayınlanmış, biz de bu kitabı, **"Ali'siz Alevilik'in Reddi' Aleviliğe Karşı Zerdüşti Zorlama, Ateist Zortlama:1"** başlıklı yazımızla eleştirmiştik.[2] Bulut'un kitabına bizden önce ve sonra da başka bazı eleştiriler yapılmıştı.

Bizim Bulut-giller üzerine bir nitelememiz var, bunu baştan kısaca açıklayalım. Biz bu familyayı, bütün umudunu SSCB'ye

bağlamış, o ülkenin her yaptığını gözü kapalı göklere çıkarmış, insanlığın kurtuluşunun ancak oradan geleceğine inanmış, bu tutumla kolaycılığı ve tembelliği iyice ilerlemiş, SSCB yıkılınca da derin bir düş kırıklığına uğramış, şaşırmış, işsiz kalmış, bunun üzerine "bir türlü bilinçlenemeyen, adam olmayan, uyanmayan" halkı ve kuşkusuz onun içindeki eski göz ağrısı İşçi Sınıfı'nı vs. bilinçlendirmek -En eski Sosyalist H. Kıvılcımlı'nın bunlar için kullandığı sözcükle: "pirinçlendirmek"- için, iradesiz kalmış, salt etki tepkiler içinde hazırlopçu ve aceleci, halkı küçümseyen, tarihi parselleyip beğenmediği kısmı yok sayan, gerilere giderek oradan keyiflerince bir yeni ve sözde "Aydınlanma"cılığı daha getirenleri, ilericilik tasladıkları halde/"nesnel gerici" oldukları için, bu "ileri" durumlarını da anlatmak üzere, "İleri-Gerici" terimi ile niteliyoruz.

Eleştiride **"Zortlama"** benzetmesi bilindiği gibi, ilk olarak, Türk Sosyalizminin büyük önderi Dr. Hikmet Kıvılcımlı tarafından yapılmıştı.[3] Biz de "Zortlama" diye kısaca anacağımız birinci eleştirimizde, dirençli Önder'e de uyarak, "Faik bey çok alıngan, hakaret filan demesin, açıklayalım, bilenler vardır, Zortlama, pek hoş, bir halk müziği türüdür" demiştik. Yine de, aradaki 15 asra güvenerek olsa gerek, Hz. Ali ile cenge çıkan bilmem kaçıncı göbekten Don Kişot'umuz, "Cem dergisinde bana yöneltilen küfürnameler" diyebilmişti. Şimdi biraz daha açmazsak bu nitelememize de öyle deyiverecek. Biz bu SSCB yıkılınca işsiz kalıp, **Engels**'in, daima olduğu gibi **Marks**'la hemen tam bir anlaşma içinde yazdığı **"Anti-Dühring"**de özellikle Din konusunda yaptığı uyarıları da, hatta SSCB'nin 70 yıl "Dühringizm"den kurtulamayıp, sonunda yıkılırken, devlet eliyle Ateizm körüklemeleriyle, geride yükselen bir **Kökten-Dincilik** bıraktığını göz göre göre görmezden gelip bir çeşit **"Yeni Bismarkizm"** yapmaya çabalayanların yolunun yanlışlığını, yine bu kitapta yer alan ayrı bir yazımızda gereğince göstermeye çalıştık.[4]

Bu o zamanki terimle **Bismarkizm**'in başlarında, eski **"CIA Sosyalistleri"**nin yer tutma çabalarını da hiç yadırgamıyoruz. Onlara, halkın sorunlarını umursamayan tuzu kuruların, "yar bana

bir eğlence" Hacivat'larının katılması da şaşırtıcı değildir. Onlar kapitalist medyalardan, vs. solculuk, hatta sosyalizm icazetleri alıp, halkın sosyo-ekonomik sorunları için, bir zamanlar rahmetli **Aybar**'ın savunduğu gibi **"herkes bilinçlenmedikçe"** parmaklarını kımıldatmamayı ilke edinebilirler. Engels'lerin, Lenin'lerin onlara yönelttiği Anti-Dühring'deki, Dönek Kautsky'deki ve aklın gereği olan kimi başka çeşitli dozdaki eleştirilere de "Küfürname, vs." diyebilirler. Bu hem ne ilk, ne de son olur. Ama bizi hak bildiğimizi söylemekten, özellikle gençliği uyarmaktan vazgeçiremezler.

Ülkücü "Leninsiz Komünizm"den, Solcu(?) "Ali'siz Alevilik"e!..

Yine baştan söyleyelim, Bay Bulut'un kitabının adının da, kimi yerde söylediği, hatta değerli **F. Baykurt**'larımıza bile kabul ettirdiği gibi, salt kendi görüş ve çabasının eseri olarak, yine salt "bilimsel" araştırmalarının sonunda vardığı "dahiyane" bir buluş, kendine ait "ictihadi" bir terim olmadığını görüyoruz. "Ali'siz Alevilik" yazarının bu ad için çok yakın bir **Kaynak** olarak, -kendisinin de örneğin **Aktüel**'de Alevilik için şeriat sakıncası bakımından söylediği gibi, başka şekilde fakat benzer bir mantıkla, sosyalizm için, Marksizm-Leninizm şimşek eri çekmek sakıncasına karşı- rahmetli **Mehmet Ali Aybar**'ın "Güler Yüzlü Sosyalizm"i üzerine, **eski Ülkücü Taha Akyol**'un önce "1970'lerin sonunda MHP'nin yayın organı niteliğindeki Hergün Gazetesinde" ayni başlıkla tefrika edilen, sonra da kitap olarak yayınlanan **"Leninsiz Komünizm"** kitabının adını "taklid" ettiğini görüyoruz!..[5]

Kimi konu vs. farklarıyla beraber kendisinin ve yaptığının, yazar Akyol ve yaptığı ile oldukça ilginç benzerlikleri ya da aykırılıkları var. Şöyle ki, kendisi Alevi değil de Sünni Kürt olarak, özellikle Türk Alevilere, en azından "dost ve müttefik" postunda "Ali'siz Alevilik" yolu gösterir. Mürşidliğe soyunurken, yazar Akyol bu geçmişteki işinde, ilkin örtülü değil, açık olma farkı ile, Sosyalistler üzerine kendi yakıştırmasını, onların herkesçe bilinen karşılarındaki kamptan, MHP'den ve Ülkücü olarak yapıyor. Kısaca, ikisi de hariçten gazel okuyor, ama biri açıkça karşıdan,

öbürü ise yandan, hatta aldananların içerden sanacağı şekilde ve karşıdakini taklid ederek, ondan akıl ve ilham alarak!

Bay Bulut'un tezi, adından da anlaşılacağı gibi, "tarihi, bilimi altüst edici", dolayısıyla bilim-dışı olmakla birlikte, ama ayni nedenle, medya için biçilmiş kaftandı, pek sansasyoneldi. Hem zamana uygundu, zaman ayarlamasıyla ortaya sürülmüştü, hem de eskisinden pek de farklı olmayarak, **"geri kalmış ülkelere uygarlık taşıyan"** geleneksel **Batı Aydınlanmacılığı** etiketli olarak, **emperyalist** ve **aristokrat işçi** bağlantısı da artık gizlenmeye gerek görülmüyor, hatta propaganda yöntemlerine uygun pişkinlik ve gürültü ile, ajitasyonla beyinler bombardıman ediliyordu. Yaman bir rezonans kuruldu, TV ve basın organları reyting ve tiraj bakımından yararlanma görevleri için, girişimi dikkatle ama elden geldiğince eksiksiz değerlendirdi.

Sus Konspirasyonu ve Kerbela'ları, Madımak'ları ... Unutmak, Aşmak Mı?

Misyonunu sürdüren ve kendisi de fırsatları "özgün bilimsel" çabasıyla değerlendirmekten geri durmayan yazar, Kasım ayında, **"Kerbela Kültürünü Aşamamak"** üst ve aynen, **"bazı alevi yazarlara yanıtlar"** alt başlıklı bir yazı yayınladı.[6] Geçerken, Sünni yazarın bu, "Alevi yazarlara yanıt" açıklamasından bağnaz ve yine Sünni bir açık Alevi düşmanının **"Alevi'ye Nasihat"** kitaplarını anımsadığımızı da kaydetmekten kendimizi alamıyoruz. Ama bu yazıda, anılan kitabın, boş sandığı meydanda sağa sola nişangahsız saldıran yazarına göre, oldukça sakıngan bir Faik Bulut'la karşılaşıyoruz. Başlangıçta, hiç değilse bu tartışma alanında, kitaba göre dikkatsizliklerinin gösterilmesinden epey ders almış bir yazarın oldukça hesaplı bir yazısı. Ama görevi görev, bunu yanıtlarda daha açık görüyoruz.

Yanıtlarda, Rıza Zelyut, Lütfi Kaleli, Cemal Şener ve İsmail Onarlı'yı anmakla ve kendince yanıtlamakla birlikte, daha önce anılan kitabında da belli bir yöntem izleyerek yaptığı ve kısaca, "Zortlama" başlıklı eleştirimizde gösterdiğimiz gibi, bu satırların yazarına bu kez daha açık bir "sus konspirasyonu" uygulamak

şeklinde bir ayrıcalık tanıyarak, konuyu yakından izleyenler gözünde, yazımızı yanıtlayamayacağını itiraf etmiş oluyor.

Evet, açıkça susma taktiği: Değil yanıtlamak, yazımızın varlığına, azçok değinmede bile bulunamıyor. Öyle ya, onun için **"Şüyuu vukuundan beter"**! O bunu her zaman yapıyor, eleştirdiğimiz kitapta da gerçekte yanıtlayamayacağını okuyucusunun anlamaması, vs. nedenlerle bizi diğerlerinden farklı olarak, dipnotunda vermeden, bizim de eleştirimizde belirttiğimiz şekilde, "69-70 ve 140-141. sayfalarda sakınarak ve biraz da saklayarak" sözümona eleştirmişti.[7]

Andığımız son yazısındaki adları belirttiği yerde aynen, "'Cem', dergisi çevresi", sonra daha ileride de, "gerek Cem dergisinde bana yöneltilen küfürnameler" demekten başka bir şey söylemiyor, söyleyemiyor. Oysa, daha ilk bir okuyuşla onun kitabında kusura bakmasın, Prof. İzzettin Doğan diyecek iken, onun yerine Prof. "İzzettin Önder" deyivermesi gibi çok basitlerine kadar ne yaman inciler, çocukların bile yapmayacağı yanlışlar bulmuştuk. Bunları göstermemiz mi küfür oluyor, yoksa bize kendince böyle "değinerek" eleştiriyi savmış mı oluyor, bilmiyorum.

Bize olmasa da, Aleviliğe saldırana karşı savunma görevimizi gereğince yapmak borcumuz, ama bundan üzüldüğümüzü de belirtelim. İsterse Sünni olsun, nicelerinin hem de iyiniyetle çabalarımıza katkıda bulunduğunu hep biliyor, saygıyla anıyoruz. Sayın Bulut ta, bu gözü dönmüşlüğü bıraksa, isterse aleyhimizde olsun yine de, ama hiç olmazsa kendini bu hallere düşürmeyecek şekilde yazsa, çizse, bunun sonuçta kültürümüze faydalı olacağına inandığımı bu vesile ile belirtmek, hatta Bulut da dahil, gerçekleri söylememize vesile yaratanlara teşekkürlerimizi de bu arada sunmak isterim.

Birdoğan'ın Çömezi F. Bulut, Hocasını Aştığını mı İlan Ediyor?

Faik Bulut'un Nejat Birdoğan'ın çömezi olduğunda bir ihti-

lafımız var mı? İlkin Nejat Birdoğan ile "Ekim/1994 yıl/gün'ünde İstanbul'da çıkan geniş oylumlu bir dergide"[8], Aktüel'de -bu atomize etme, parçalama amaçlı tez bombaları da çokça orada ortaya atılıyor!- bir görüşme yayınlanıp, Birdoğan bu görüşmede, **"Alevilik İslam dışıdır"** dememiş miydi? Bundan üç yıl sonra 1997'de de F. Bulut, **"Ali'siz Alevilik"**i yayınlamadı mı? Gerek bu kitapta, gerekse başka pek çok yerde Birdoğan'a daima "Hocam" diye saygılarını sunmuyor muydu? İşte bu durumda, artık yavaş yavaş bir değişme oluyor gibi...

F. Bulut'un pek çalakalem yazdığına kısa da olsa değindik. Aşağıda uzunca alıntılar yapacağımız yazar Yalçın Küçük de bunun üzerinde önemle duruyor. Biz Bay Bulut'tan, eleştirdiğimiz kitabından başka bir şey okumamıştık. Sonra, değindiğim "Kerbela Kültürünü Aşamamak" yazısından, "Karmatiler" ile ilgili bir kitap yayınladığını öğrendim. Bu kitap da ne yazık ki ayni acelecilik içinde yazılmış. Kimi genç "bilgin"lerimiz de böyle işte. Ama güven verici bir kalem olmasa da, hem "yarin dudağı da ortaktı, fücur, livata vardı", hem de "düşmanları onları karalıyordu" dese de(!) kitabında, ilginç bir konuda, ilginç bilgiler de yer almıyor değil. Bu kitap burada konumuz dışında. Ama dipnotunda yukardan beri verdiğimiz uç veren bir belirtiye değinmeden geçemeyeceğiz.

Bu belirti genellikle her andığında, "Değerli hocam, vs." şeklinde övdüğü Nejat Birdoğan dostumuz hakkında bu kez, doğrusu ummadığımız değil ama, bu kadar da çabuk olacağını beklemediğimiz şekilde, bir eksiklik, başarısızlık açıklaması niteliğinde. Umuyorduk, çünkü "çalakalem yazar"ın yine büyük önderlerinden **Dühring,** hatta Zemzem kuyusunu kirleten **Ebu Bevval** ya da Efes Artemis tapınağını yakan "ün delisi" **Herostratos** gibi, görülmedik işler yapmaya giriştiği, rahmetli Hocam **Macit Gökberk**'in bir söyleşisinde, **"Hümanizmanın büyük açılımlarından"** dediği **Hz. Ali** gibi bir anıtı bile devirmek için ıkındığı ortadaydı. Nejat Birdoğan önünde eğilmeyi mi sürdürecekti? Dipnotu şöyle:

"Öte yandan, Anger'le polemik yapan **halkbilim araştırmacısı** (altını ben çizdim. SG) Nejat Birdoğan ile İslam hakkındaki yazılarıyla adını duyuran Haluk Hepkon, bize göre, daha doğru çizgiyi temsil etmektedirler. Fakat, her ikisinin elinde yabancı kaynaklardan (Arapça-İngilizce gibi) yeterli malzeme bulunmaması, Anger'e 'Şah ve Mat' demelerine olanak tanımıyor. Her durumda, Hasan Sabbah'ın Türkiye'de pek bilinmeyen yönleri üzerine bir araştırma yapmaktayız. Tamamlayınca, kamuoyuna sunacağız"[9]

Evet, İkinci Dühring'imiz, o zaman artık görüldüğü gibi pek "Hocam, vs" demeye o kadar gerek görmediği, alanı da, bilgisi de kendisinden çok sınırlı Birdoğan'ın yapamadığını yapsın da görün. Demek ki boynuz kulağı çoktan geçmiş de haberimiz yok. Bu işaretimizin kendisini biraz frenleyeceğini umuyoruz. Ne de olsa Batı'dan hizaya geliyor, saflarda bozgunculuğa gelmez, velinimet medya da adamın gözünün yaşına bakmaz. Yine elele verecekleriniden kuşkumuz yok, ama doğruda elele verseler daha iyi olur. Birdoğan dostumuzun da bu yazdığımıza pek küseceğini sanmıyoruz. Hem ona daha bir şey söylemedik ki! Çömeze böyle sayfalar ayırıp da Hoca'ya değinmeden geçmek olur mu? Bakalım, o görevi yapmaya ne zaman olanak bulacağız.

MED TV Yorumcusu "Yoldaş" Yalçın Küçük'ten, "Savruk, Çalakalem, Ukala ve Bilime Uzak" F. Bulut'a Bazı Fiskeler

Bazı okurlarımız, dostlarımız, yazılarımızda pek haşin davrandığımızı söylüyorlar. Çocukla çocuk olmak kemalden sayılır, lumpen bilimi de bilim mi sayalım? İğriyi, doğruyu söylemeyelim mi? O zaman sorumlu olmaz mıyız? Şimdi böyle sözde bilime, hem tam da söz konusu yazardan sadır olduğunda, hem de yiğidi öldür, hakkını ver derler, ününü çoktan yaptığı halde, o ünü büyük ölçüde harcarcasına bir de MED TV'de konuşan kendi çevresinde de özellikle söylenirce "Yoldaş" denen, bir düşünür yazar tarafından yapılan bir eleştiriyi sunacağız. Bu eleştiride, -ki F.

Bulut'un yanında, yazar Sıraç Bilgin de eleştiriliyor- Bulut ve benzerlerinin bilimsel değerini çapını ya da çapsızlığını gördüğümüz gibi, özellikle Avesta ve Zerdüşt üzerine günümüzde kesin bilimsel vargılarmış gibi sunulan bazı iddiaların durumu üzerine özellikle gençliğimiz için doğruların bulunmasına katkıda bulunabilecek uyarılar ve açıklamalar bulunuyor. Sunuyoruz.

"Bu kadar da değil, örnek olsun, Faik Bulut'un, **'Kürt Dilinin Tarihçesi'** namlı kitabçesini her elime alışımda, Hasan İzzettin Dinamo'nun ruhunun önünde yüzümün kızardığını duyuyorum ve binlerce özür diliyorum. Türkiye Solu'nun yükseliş döneminde, altmışlı yıllarda. ben sevimli Dinamo'nun böylesine **savruk ve çalakalem** yazmasından çok rahatsızlık duyuyordum, kuşkusuz o zamanlar, bu dünyaya bir Faik Bulut'un gelebileceğini tahmin de edemiyordum. Şimdi "Sevgili Dinamo, beni affet' diyorum.

Kitabçesine eklenen biyografik bilgilerden Bulut'un pek çok dili bildiğini öğreniyoruz, ancak kitabını incelediğimizde, buna inanmakta güçlük çekiyoruz. Çünkü bu çalışmasında, Bulut'un bildiğini ileri sürdüğü dillerden yararlandığını gösteren bir tek işaret bile yoktur. **hiçbir kürdoloğu aslından okumadığını, bir tek lengüistik kitabı bile karıştırmadığını ve kürt dilleri hakkında hiçbir bilimsel bilginin sahibi olmadığını** kolaylıkla anlıyoruz. Bütün kaynağı, Kuzey Irak'a gittiğinde bulduğu, muhtemelen Soranca yazan, birkaç Süleymaniye Kürdünün yazdıklarıdır; ben Kırmançifon her kürdün Sorani de konuştuğu iddiasını çok duymakla birlikte, henüz anlayanını ve çalışanını da görmedim. Paris'te iki yıl. Doğu Uygarlıkları ve Dilleri Enstitüsü'nde Soranca tahsil ettim, sınıflarımda bir tek Kürt yoktu; dolayısıyla, Bulut'un bütün bilgisinin kulaktan dolma olmasını büyük bir ihtimal olarak tutuyorum.

Bulut, şunları yazıyor: 'Kuşkusuz biz, Zazaca lehçesinin Kürtçe'den ayrı bir dil, Dersimce ve Hozatça şive veya ağızlarının Kürtçe ve Zazacadan apayrı birer dil olduğunu kanıtlayabilecek her türlü bilimsel çalışmaya saygı duyarız. Fakat günümüze kadar

çalışma yapmış Kürt uzman ve araştırmacılarının, Zazaca'nın bağımsız bir dil, hele hele Etice (Dersimce) ve Hurice (Hozatça)'nin apayrı bir dil olduğuna ilişkin herhangi bir çalışmasına rastlayabilmiş değiliz' (F. Bulut, Kürt Dilinin Tarihçesi, İst., 1993, s. 28). Doğrusu ben Zazaca çalışmadım, ancak İran dillerini çalışıyorum, bu nedenle söyleyebilecek durumdayım; **böylesine ukala ve böylesine bilime uzak bir paragrafa ilk kez rastlıyorum.** Ayrıca Bulut'un kendi kitabında da, bir tarihçi, ancak dil bilimcisi olmayan **Minorsky**'nin önceleri Zazaca'nın bir diyalekt olduğunu ileri sürdüğünü ancak sonra bundan vazgeçerek zazaca'nın ayrı bir dil olduğunu kabul ettiğini okuyoruz.

"Pek cahil ve pek ukala Bulut..."

Burada Bulut ile bir dil tartışmasına girmek istemiyorum ve doğrusu Zazaca'nın Kürtçe'nin diyalekti olup olmaması da beni ilgilendirmiyor ve hem de hiç önemli görünmüyor. **Ben burada, dayanaksız aşırılıklara ve bunların gelişigüzel ortaya atılmasına işaret etmek istiyorum,** bu nedenle sadece bir kaynak göstermekle yetinmek durumundayım. Bu kaynaktan, beni, Kırmanci ve Soranca'da sınıf arkadaşım İsviçreli genç bir kürdolog hanım haberdar etmişti, Profesör Lecoq'un dersinden söz ederek çok ilgimi çekeceğini, Kürtler'in ilgilenmediğini, sadece bir tek Kürt öğrencisi olduğunu, onun da Mösyö Lecoq, Zazacanın ayrı bir dil olduğunu söyler söylemez, büyük bir terbiyesizlikle, sınıfı terkettiğini anlatmıştı; doğrusu, yeni yılda, Sorbonne Nouvelle'de, küçücük bir sınıfta, bu olağanüstü hoş Fransız Hoca'nın 'Linguistique et Philologie Iraniennes' adlı dersini bir yıl boyunca, büyük bir bilimsel hazla izledim, eğer benim aptal olduğum kanısı uyanmayacağını bilsem, dersinin gerektirdiği okumaların çoğunu şimdi yapmış olduğum için, son yılımda bir kez daha izlemek istiyorum. Kürtçe dahil İran dillerinin bu tanınmış uzmanı ve Kürt halkının dostu bu Fransız bilim adamı Zazaca'yı ayrı bir dil sayıyor ve bizlere verdiği yazılı ve çok değerli ders notlarının 24. sayfasında Kürtçe'yi 25. sayfasında Zazaca'yı ayrı bir

dil olarak, lengüistik özellikleriyle anlatıyor. Buraya almak istemiyorum, İran dillerinin ve bu arada Kürt dilinin bütün Anglo-Amerikan uzmanları da Zazaca'yı ayrı bir dil sayıyorlar. Pek cahil ve pek ukala Bulut'un bunlardan hiç haberdar olmadığı kesindir.

Peki önemli mi? Beni, Dinamo'nun önünde pek mahcup eden **bu cahil ve ukala Kürt, eğer bir tek dilbilimi kitabı karıştırmış olsaydı veya** diller tarihi ile ilgili bir tek kaynağa başvursaydı, bir dilin diyalekt ya da bağımsız dil olmasının hiç de önemli olmadığını görürdü, dil ile diyalekt arasındaki fark, ya coğrafi ya da siyasal, ancak kalıcı sınırlardır. Eğer kalıcı coğrafi ya da siyasal sınırlar varsa, diyalekt zaman içinde bağımsız dil oluyor; biz, Fransızca'nın böyle bir evrim geçirdiğini biliyoruz, yalnız, Fransızca'nın ne zaman diyalekt aşamasını geride bırakıp ayrı bir dil olduğunu bilemiyoruz. Bildiğimiz bir nokta da, Zazafon halkın, Kürt veya başka bir kavimden olmalarını söyleyebilmemiz için, Zazaca'nın diyalekt ya da bağımsız dil olması hiç önemli değildir; bu nedenle bir kez daha görüyoruz, **cahiller, her zaman açık kapıyı zorlarlar.**

Sadece Dinamo'dan mı, şimdi bütün güneş dil savı savcılarını aklayacak bir paragraf daha aktarmak üzereyim; kuşkusuz, **yine bu cahil ve ukala** Kürt'ün kitabından alıyorum: 'Acaba şu sonuca doğru mu gidiyoruz? **Farsça Kürtçe'nin anası değil, Kürtçe Farsça'nın anasıdır.** Kuşkusuz fazla iddialı bir görüş. Fakat **Avesta**'yı anaç dil kaynağı olarak alırsak, bu görüş biraz doğru' (age, s. 157). Okuyucularımın bu ukala Kürt yazıcısının 'biraz doğru' sözündeki tevazuyu fazla önemsemeyeceğini sanıyorum, çünkü Bulut, sayfalar boyu, benim izlemeye aklımın ermediği argümanlarla, Farsça'nın Kürtçe'den çıktığını kesinlikle ispat ettiğini yazıyor.

Ne denebilir? **'Avesta'yı anaç dil' olarak almayı öneriyor,** dilbiliminde böyle bir kategorinin olmadığını söylemek yeter mi? Biz sürekli **'Hint-Avrupa dili'** diyoruz, acaba böyle bir dilin olmadığını, tarihte hiçbir kimsenin Hint-Avrupa dilinden konuşmadığını, bunun, tıpkı 'kapitalizm' türünden bir zihinsel ve ancak önemli kategori ve bir büyük soyutlama olduğunu söylemek

yetecek mi? Dilbiliminde, 'ana dil-baba dil' ayrımı veya dillerin hiyerarşisinin olmadığını, bütün dillerin kendi hallerinde güzel ve bütün dillerin her zaman 'gelişkin' olduğunu söylemek yararlı olabilecek mi? **Hint-Avrupa dili,** göçebe kavimlerle, muhtemelen Anadolu'dan geçip **Hitit**'i bıraktıktan sonra, İran yaylasına gelince, Hint-İran ailesini yaratıyor, Hititçe'nin bulunmasıyla **'anadoluca'** denilen çok ayrı ve yine Hint-Avrupa ailesinden bir kol çıkıyor; **Hint-İran kolundan ise,** tarih içinde aşamalar kaydeden İranca, Kürtçe, Zazaca türünden yaşayan diller, Profesör Lecoq'tan pek üzülerek öğrendiğim gibi, Semirkent'teki 'semir' sözcüğünün 'temiz' anlamında Türkçe olmasına karşılık, 'kent' sözcüğünün ait olduğu soğdca türünden ölü dillerden oluşuyor, hiçbirisi bir diğerinden çıkmıyor. Üç yıldır bu dillerin sırlarını anlamaya çalışıyorum; **böyle bir iddia ile ilk kez karşılaşıyorum.**

Sonra birisi birisinden çıkacaksa, neden arapça'da 'p' yerine 'f' telaffuz edildiği için **Farsça** diyoruz, **Parsça, Kürtçe**'den çıkmış olsun? Yaşlı dünya pek çok imparatorluk gördü ama, tarihin gördüğü ilk imparatorluk, Hint'ten Tuna'ya kadar uzanan **Pers İmparatorluğu**'dur ve bunların, birisi de kendi dilleri olmak üzere, üç dilden yazıları var. **Dara**'nın büyük imparatorluğu, **Büyük İskender** tarafından yıkılınca, kurulan İmparatorluk'ta da, Doğu'lu ve bir anlamda İranlı'dır; İskender'in ölümü üzerine, Selevkos'un Antakya merkezli **Selevkos İmparatorluğu** da, İskender'in generali Selevkos da İskender türü kent kurmaya meraklıdır, Antakya, babasının adıdır ve Akdeniz kıyısındaki Silifke, Antakya'nın limanı şimdi Samandağı denilen Süveydiye, hep bu Selevkos'un adını taşımaktadır, **bir tür Elen-Pers İmparatorluğu**'dur. Ayrıca bunlar, özellikle İskender, doğu halkları tarafından pek seviliyorlar; sadece İskender'in pek kötü davrandığı **Zerdüştiler hariç**, bütün Doğu halkları, İskender'i nerede ise yarı peygamber sayıyorlar. Persler, Ege kıyısında Miletos'u düşürerek ve Atina'yı tehdit ederek, ünlü Elen trajedilerinin toplumsal doğuş koşullarını da oluşturuyorlar. İkisi birisinden çıkacaksa, bunların dillerinin, Kürtçe'den çıkması için ne neden olabilir? Pers'teki

yazıtları, İranca, Elamca ve Babilonca olmak üzere karşılaştırmalı üç dildendir; Profesör Lecoq'un öğrencisi olarak en azından bunları şeklen birbirinden ayırabiliyorum.

"Ahmaklar İçin Ahmakça Yazılmış Ahmak Kitaplar", Zerdüşt'ün Kürt Olup Olmadığı ve S. Bilgin...

Kürdoloji'ye ilgim nedeniyle incelediğim **Bulut'un 'Kürt Dilinin Tarihçesi' kitabı,** benim okuduğum kitaplar arasında, **ahmaklar için ahmakça yazılmış ahmak kitaplar içinde, başta** bir yer tutuyor. Görülüyor ki, Bulut, **Avesta**'nın da Kürtçe olduğunu varsayıyor; Avesta, bilindiği üzere, peygamber Zerdüşt'ün, dinini yazdığı kitabın adıdır. Doğu'nun ilahi belgelerinden birisidir ve bizim yeni Kürtlerimiz böylece **Avesta'nın Kürtçe ve Zerdüşt'ün de Kürt olduğunu** ortaya koymuş oluyorlar.

Peki varsaymak yeter mi? İspat gerekmez mi? Bu da yapılmıştır ve yalnız biz, Zerdüşt'ün kürtlüğü konusundaki aydınlığımızı, Bulut'a değil, başka bir Kürt'e, **Sıraç Bilgin**'e borçluyuz; **Bilgin,** yakın zamanda çıkardığı **'Zarathustra'** adlı kitabının arka kapağında, kitabının 'üç yıllık bir araştırmanın ürünü' olduğunu kaydettikten sonra, 'çeşitli alternatifleri tartıştık ve **Peygamber'in Kürt kimliğini açıkça ortaya koyduk'** diyor. Bu ortaya koyuş, hiç kuşkusuz, insanoğlunun bilgi tarihi açısından çok büyük ve çok önemli bir katkıdır.

Çünkü bizim 'Zerdüşt' olarak bildiğimiz ve batılıların 'Zarathustra' dedikleri peygamber alaylı Alman filozof Nietzsche'nin sokaktaki adama verdiği imajla ilgisiz ve hatta taban tabana zıt olmak bir yana, ilk büyük çevreci, ilk büyük vejeteryan'dır. Ancak daha da büyük önemi, din dünyasında yaptığı büyük reformdan geliyor; **Zerdüşt, insanoğlunu çok tanrılılıktan tek tanrılığa geçiren, 'Bilge Tanrı', Ahura Mazda, kavramını yaratandır.** Zerdüşt'e kadar, insanoğlunun her büyük ihtiyacının, her korkusunun, her hırsının bir tanrısı vardır, Zerdüşt'ün tanrısı tektir ve kötü ruhlar, Türkçe'ye 'dev' olarak aktarılan Farsça, div'ler, sadece ve sadece, insan aklını

deneyen kışkırtıcılardır. Yaşamı bir efsane olan, ne zaman yaşadığı kesinlikle bilinmeyen, ancak İsa'dan önce altıncı yüzyılda yaşamış olması muhtemel Zerdüşt, dinini, **'Avesta'** adı verilen bir kitapta açıklamıştır ve bu kitap ise, İran müslümanlığa geçtikten yüzyıllar sonra, ilk kez, onüçüncü yüzyılda derlenebilmiştir. Beklenebileceği gibi Kürtlerimiz şimdi, artık taraftarı çok azalmış, yalnız kendisi son derece önemli **Peygamber'i, önce Avesta'nın dilinin Kürtçe olduğunu söyleyerek, kürtleştiriyorlar;** benim bu incelememde geliştirdiğim mantık zinciri içinde, çok hoş bir sürpriz olsa bile, kolay denemeyecek, ancak, anlaşılabilir bir çabadır.

Kürt araştırıcı Bilgin'in çok zor bir işi başardığını iddia etmekte olduğundan kuşku duyulmaması gerektiğini hatırlatıyorum; çünkü, standart kaynakların hiçbirisinde, bu yollu bir işaret veya ima'ya rastlamıyoruz. Fransa'da en stardart **'ne biliyoruz'** dizisinde bu konuyu yazan, alanın en yetkili uzmanlarından birisi **Du Breuil,** Avesta'nın yazım dilinin, eski Doğu İran dili ve eski Afgan diyalektiği olduğunu kaydediyor (Paul du Breuil, Le Zoroastrisme, Que Sais-Je? s. 25). Bugün de Afganistan'da Türkmenler'in dışında birisi Paştoca olmak üzere bir de Afganca konuşuluyor ve bu hala en eski ve en ortodoks Farsçadır.

Bunun ötesinde Avesta'nın standart Fransızca basımının önsözünde de, Zerdüşt hakkında bugün bildiklerimizin hepsinin **'hypothetique'** (varsayımlı) olduğu kaydedildikten sonra, "en réalite, nous allons voir que l'Avesta n'est pas rédigé dans son ensemble dans une seule langue, mais dans plusieurs dialectes' (Zoroastre, Avesta -Le Livre sacré des Anciens Perses, Paris, 1996, s. 17) deniyor; **bir şiir kitabı olan Avesta'nın çeşitli bölümlerinin başka başka diyalektlerle yazıldığı** belirtiliyor ki, bu, ilk defa telaffuz edildiği tarihten iki bin yıl kadar sonra kodifiye edilen bir metin için normal sayılmalıdır.

"Avesta'nın Kürtçe, İran Halklarının Ortak Peygamberi Zerdüşt'ün Kürt Olduğu İddiası İspatlanmış Değil"

Bütün bunları, Bilgin'in ispatının çok zor olduğunu ve ancak

yapıldığı takdirde büyük takdirler toplayacağını belirtmek için aktarıyorum; ispatın kendisine geldiğimizde ise yaşadığım hayal kırıklığını saklayamıyorum. Bu hayal kırıklığımı Bilgin'den aldığım iki paragrafla aktarmak istiyorum. Bir: 'Mithra, Hititler tarafından güneş tanrısı olarak benimsenmişti. Kendi sisteminin en büyük tanrısı olan Mithra'nın güneş şeklindeki sembolleri, bu Aryan kavmi tarafından edebileştirilmişti. Böylesi bir sembol eski bir Hitit şehri olan Engürü'de, yani bugünkü Ankara'daki Etnoğrafya Müzesinde muhafaza edilmektedir. Engür=Üzüm bugünkü Zaza Kürtlçesi'nde hala aynı anlamda kullanılmaktadır' (M. Sıraç Bilgin, Zarathustra, İstanbul, 1995, s. 24). Çok güzel ama, benim, burada anlamakta güçlük çektiğim iki nokta ortaya çıkıyor. Birincisi, bu **'Zaza Kürtçesi' tamlamasıyla yeni yeni karşılaşıyorum;** şimdiye kadar **'Zazaca'** ve **'Kürtçe'** sözcükleri ile karşılaşıyorduk. İkincisi, bu 'engür' sözcüğünün Zazaca'da üzüm anlamına gelmesinin de neyi ispat ettiğini göremiyorum; çünkü, Farsça'da 'angur' (Gilbert Lazard, Dictionnaire Persan-Français, s. 40) olarak söylenen bu söz, üzüm demektir.

Bir aktarma daha yapıyorum: 'Kelime anlamı itibariyle Mithra 'antlaşma' diye tarif edilebilir. Karşıtları olan kötü güçlere 'mithradrug' adı veriliyordu. Drug, bozucu, yalancı, kötülük yapan gibi bir anlam taşıyordu ki, bugünkü Kırmanci Kürtçesi'nde derew şeklinde hala 'yalan' anlamında kullanılıyor'. Güzel de, Bilgin Avesta'daki drug'un derew olarak Kırmanciye girmesiyle büyük bir ispat yaptığını sanıyor ama, anadan elde edilen bir Zazaki ve kulaktan dolma bir Kırmanci ile bilim yapılamıyor, 'durug', değişerek 'derew' olarak kirmanci'ye girerken, Farsça'da hala durug'tur ve 'duruggu', buradaki 'gu' Türkiyece'de güya'daki 'gu' ve güfte'deki 'gofte', 'gü' ile aynıdır ve 'duruggu' yalancı anlamına gelmektedir.

Sorani'de ise daha yakın 'dıro' telaffuz edilmektedir; ben, Kürt dili ve kültürü üzerine yazacaklara, Kırmanci'yi iyi öğrenmelerini, çünkü Türkiye Kürtlerinin konuştuğu bu dil çok ilginç bir yapıya ve Soranca ve Farsça'dan farklı olarak Arapça ve

Fransızca'da olduğu gibi cinsler ve artiklere sahiptir, ayrıca bizim Kürtlerimiz çok zaman artikleri yutmaktadırlar, ek olarak, biraz Sorani çalışmalarını ve bir dilbilimcisine yetecek ölçüde Farsça tahsil etmelerini ısrarla tavsiye etmek durumundayım. Ben elimden geldiğince bunları yapıyorum.

Artık özetleyebilirim, **Bulut**'un kitabı ahmaklar içindir; **Bilgin** ise, anadili Zazaki'nin yardımıyla, Avesta'nın Kürt çe olduğunu ispat ettiğini sanıyor ama, aslında yaptığı, Kırmanci, Zazaki ve Farsça'nın aynı dil ailesinden olduklarını, pek sistematik olmasa da, göstermekten ibarettir. Ancak ne zahmet, bunu herkes biliyor ve herkes söylüyor ve Zerdüşt, İran halklarının ortak peygamberi olarak olduğu yerde duruyor.

Tekrarlayabilir miyim? Tanrının bu Apoist Kürtleri Kemalizmi aklamak üzere, dünya yüzüne indirdiğini artık ciddi olarak düşünebiliriz..."[10]

Sayın Küçük'ten alıntımız burada bitiyor. Yazar Bulut'un giriştiği Provokasyon'un önemini ve kendisi ile tartışmamızın kapsamını kavrayamayan ya da kavramak istemeyenler için, başlıca "Ali'siz Alevilik" kitabından kaynaklanan, karşımızdaki saldırının radikalizmine karşın yine de adeta "altı üstü bir kitap" derce bir umursamazlık ile, bu açıdan kapsamdışı görünebilecek olan Sayın Küçük'ün eleştirisini böyle geniş bir şekilde aktarmamızı da, eski deyimle "zait" (fazla) olmakla birlikte, kısaca bir kez daha açıklamaya çalışacağız.

İlkin, yazar Bulut ve tüm Bulut-gillere karşı bizim eleştirilerimizin, yazar Küçük'ün eleştirisi ile bir yerde belli ölçüde de olsa denk düşmesi görüldüğü gibi bir raslantıdır. Sayın Küçük'le bizi yazar Bulut, "çalakalem" sözde bilginliği ve Don Kişot'luğu ile buluşturmuştur. Ama ne olursa olsun, bir çaba insanların gerçekten aydınlanmasına katkıda bulunuyorsa, belli bir bilim ve kültür ölçüsü gözetiliyorsa, kısaca Bulut'un yöntemince "savruk" vs. değilse, bilimsellik iddialı çalımlarından geriye salt "taktik yapma" tutumları ve "epigonca" göz kırpmalarından başka bir şey kalmayanlara karşı, bu ürünlerin sahiplerinin kimi başka işlerinde

kabul edemeyeceğimiz, hatta kendilerinin de sonradan yanlışlığını gördükleri yanlar da olsa, biz onların doğru gördüğümüz çabalarından yararlanmakta tereddüt etmeyiz.

Doğrudur, biz F. Bulut'u, "Ali'siz Alevilik" kitabından dolayı eleştiriyoruz. Ama bu kitapta başlıca ikili bir amaç güttüğü, bir, temelde inanca karşı çıktığı, özelde de, "Aleviliğin, onun özgün bir yorumu olduğunu savunduğumuz İslam'ın, Batınını da, Zahirini de toptan karaladığı, bunun için de, bir yandan ateizmi göklere çıkarırken, bir yandan da, daha geriye giderek, İslam'ın (ve kuşkusuz onunla birlikte gerçek Aleviliğin) ve son üç tektanrılı dinin hepsinin yeryüzü açısından kaynağı olan eski inançları, özellikle de Zerdüşt dinini, ikili amacına göre kah taktik, kah gerçek hedef gibi, bugün sanki yaşayan, çağdaş, kapsamlı bir dinmişcesine yeniden ortaya sürmeye çalıştığı için eleştiriyoruz.

Kısaca, Y. Küçük, hem Zerdüşt üzerine günümüzde yaratılan yeni efsanelerin, hem de bizim de gösterdiğimiz gibi F. Bulut'un biliminin, çürüklüğünü, Dil gibi önemli bir konudaki çalışması ve iddiaları üzerinde, yani salt bizim eleştirilerimizi bilen okuyucu bakımından ayrı bir alanda da pek güzel göstermiş bulunmaktadır. İşte bu nedenle, böyle bir olanak da bulunduğuna göre, okuyucuyu sürekli olarak ayni konuda işgal etmemek bakımından da, en azından, bay Bulut ile polemiğimizin kimi oldukça önemli yanlarını bu kez ertelemek pahasına, tartışmamızı Dil ve Zerdüşt konusundaki bu eleştirilerle de zenginleştirmeyi tercih ettik.

Daha önce de değindiğimiz gibi, Bulut-gillerimizin temelde **Ateizm** yönündeki hücumlarının, **"Aydınlanma"** da dedikleri amaçlarından da anlaşıldığı üzere, gerçekte **laiklik kapsamında olmayıp,** aksine hem laikliğe ve hoşgörüye karşı, hem de sonuç olarak **kökten dinciliği azdırıcı** olduğunu, ayrıca da **temelsizliğini,** bu yazımız gibi yine ilk olarak bu kitapta yer alan başka bir yazımızda ele alıyoruz. O yazımız böylece bu makalelerin üçüncüsü olmaktadır. Kısaca, eleştirimiz ve görüşlerimiz daha kapsamlı olarak, bu üçüncü yazımızla sonuçlanacaktır.

Dipnotlar:

1. "Aleviliğe Karşı Zerdüşti Zorlama, Ateist Zortlama: 1" başlıklı yazımızın devamı.
2. Cem Dergisi, Mayıs 1997, sayı: 66.
3. Dr. H. Kıvılcımlı, Devrim Zorlaması, Demokratik Zortlama, 1970, İst.
4. S. Göksu, İnanç, Ateizm, Marksizm ve SSCB'de Dinsel Muhalefetin Boyvermesi. (Bu kitapta).
5. Taha Akyol. Leninsiz Komünizm, Hasret Y., Ankara, tarihsiz (1979 olabilir), anan Mahmut Çetin, Boğaz'daki Aşiret, İst, 1997, s. 87.
6. Faik Bulut, Kerbela Kültürünü Aşamamak, Evrensel Kültür, Kasım 1997.
7. Cem Dergisi, Mayıs 1997, s. 66.
8. Nejat Birdoğan, Anadolu Aleviliği'nde Yol Ayrımı, İst, 1995, s. 4.
9. Faik Bulut, İslam Komüncüleri (Karmatiler), 1997, Ank., s. 27.
10. Yalçın Küçük. Bakış, eklerle 2. baskı, Akış Yay., 1997, İst., s. 54-61.

İNANÇ, ATEİZM, MARKSİZM VE SSCB'DE DİNSEL MUHALEFETİN BOYVERMESİ

Sadık Göksu

Giriş

Bu yazıda inanç gerçeğini ve onun önemini belirtmeye, metafiziği yadsıyan ve dinsel inanca karşı çıkan Ateizm'in başarısızlığını ve Marksizm'in 19. yüzyıl kaynaklı ateist yormunun nasıl amacının aleyhine çalıştığını ve özellikle **SSCB deneyindeki ateist çabaların nasıl dinsel muhalefeti güçlendirdiğini** anlatmaya çalışacağım. Konumuzu ilgilendirmesi bakımından SSCB'deki "Sultan Galievizm: İslâm Sosyalizmi" çabasını da özetleyecek ve bu çaba ile onun başına gelenlerden bazı kesitler aktaracağım.

Daha düzenli ve tam olarak sunmak için yazımızın: **1. İnanç, 2. Güçlü Sosyalist Bir Davranış ve "Utangaç Bir Felsefe" olarak Marksist Maddeci "Dünya Görüşü", 3. Sultan Galiev'in "İslâm Sosyalizmi" ve Sonu ya da SSCB Yapıcılığından Onun Mezar Kazıcılığına, 4. SSCB'de Dinsel Muhalefetin Boyvermesi** bölümlerinden oluşacağını söyleyebiliriz. Şimdi bu bölümleri elden geldiğince açıklamalı, fakat kısa olarak sunalım.

1. İNANÇ

İnsanın Varlığı, Bilgisi ve Davranışına Bir Yaklaşım Çabası

İslâm tasavvufu'nda, **"adı bildirilmeyen Peygamber"** olarak tanınan büyük Yunan Filozofu **Sokrat** (Sokrates), Sofistlere karşı başlıca, insan düşünce ve ahlâkında iki büyük savaşım vermiştir. Bilgide, şüpheciliğin karşısına çıkmış, ortak ve güvenli

bilginin, mantığın, bilimin yolunu açmıştır. Ahlâk'ta ise, çok özlü, o ölçüde de kapsamlı,temelli bir ilke bırakmıştır: **"Kendini bil".** İslâm'da, özellikle İslâm tasavvufunda bu ilke, **"Kendini bilen, Rabbini bilir"** şeklinde, temel dinsel bir ilke, bir buyruk haline gelmiştir.

İki sözcükten oluşan, ama ne kadar derin anlamlı, kapsamlı, düşündürücü, başarılması da, özellikle çoğunluk için olanaksız, hiç değilse son derece güç bir ilke, bir buyruk: "Kendini Bil!.. Kendini bilmek, ne zor bir iş. "Ben kendimi biliyorum" diyebilecek kaç kişi var? Hattâ. "Ben hiçbir zaman, hiçbir konuda boş bulunmadan, bilinçli, kontrollü, uyanık yaşıyorum" diyenler, diyebilenler eğer varsa, onların kaçta kaçı acaba gerçekten kendilerini, kendi Öz'lerini, "İnsan'lığı", "İnsan Olma"yı tüm kapsamıyla biliyorlar? Gerçekten, sürekli böyle bir bilinçle davranabiliyorlar mı? Sonra, bunu söyleyebiliyorlar mı ya da söyleyebilirler mi? Hayır, söyleyemiyorlar, hem bunu belli ölçülerde gerçekleştirebilseler bile, belki kimi pek özel durumlar dışında, uluorta söylerlerse, kendilerini bilmiş de olmazlar ki!..

1912 yılında tıp dalında Nobel ödülü alan Fransız bilgini *Dr. Alexis Carrel*. 1936'da yayınladığı ve Türkçeye de çevrilen **"İnsan, Bu Meçhul"** adlı eseri ile bütün dünyada bir süre derin yankılar uyandırmıştı. (Biraz konumuzu aşsa da, şuna da değinelim: Nobel ödülü alan bu seçkin insanların söyledikleri, kalıcı olarak, öneminde dikkate alınmayacaksa, insanlık onlardan gereğince yararlanmayacaksa, bu seçmeler neden yapılıyor, bu ödüller niçin veriliyor ve herhalde daha az önemli olmayarak: niçin alınmak isteniyor ve alınıyor? Belli eserlerin ve uğraşların bir ölçüde olsun duyurulması özendirilmesi de yadsınamaz, ama onun ötesinde, insanlar birilerini, o ödülleri veren ve alan dostları alışverişte görsün diye mi seçiyor? Bu soru tüm ödüller ve hattâ pek çok çabalar için de sorulamaz mı ve bunu sormakta haksız mıyız?..)

Carrel'in anılan eserinde olduğu gibi, ilkçağdan beri hemen tüm dinlerin, sayısız düşünürlerin, filozofların, bilginlerin,

yazarların, sanatçıların işleye işleye bitiremediği **İnsan'ın bu tinsel enginliği,** ilk insandan bu güne dek hayranlıkla, huşû ile tüm seçkin insanlarca, o nedenle de bir azınlıkça,yinelenip duruyor. Öteyandan da, bu yüceliklere varamayan çoğunluk, filozof **Nietzsche**'nin deyişiyle **"çoklar"**, hemen her alanda kesinliklere varmış ya da varabilecekmiş gibi şişiniyor, gürültüler koparıyor, kendileri için tümüyle **"Bilinmez"** olanı yoksamaya, uykularını kaçıran, kimi güçlükleri olsa da onlar için bile mutlaka korkunç olmayan bu gerçekleri söyleyenleri susturmaya çalışıyorlar.

Bugün Bilgi'nin çeşitleri olduğunu, Gerçeğe salt bilimsel değil, Felsefî, Sanatsal, Dinsel... başka başka yollardan da, onun değişik yanlarından yaklaşabileceğimizi, -kuşkusuz yine bilebilenleri: hem bu alabildiğine karmaşıklaşmış dünyada, o "Kendi" bilgsini bilincinde tutabildiği zamanlarla sınırlı olarak ve "Bilim"ce kabul edilebilirlik yönünden herhangi bir sorun olmasa bile, ne yazık ki bu kadar.küçük bir azınlık ölçüsünde de olsa- bilenler var.

Yine, en azından Yöntembilimce saptandığı ve açıklandığı halde, hem de çok daha üyük bir çoğunluk tarafdan gözardı edilen bir gerçek de, Batı'da başta örneğin Prof. **Paul Feyerabend** ve onun gibi sayıları gittikçe artan başka bilgin ve düşünürlerce şiddetle eleştirilen[1] ve yine de halen en **"Genel-Geçer"** saydığımız, kutsallaştırdığımız **"bilim"**in de ancak **"Beş Duyu"** bilgisi olduğu ve Varlığı hiçbir zaman tam ya da ona yakın bir ölçüde kavrayamayacağıdır.

"İnsan, İnanan Bir Varlıktır"

Yukardan beri değindiğimiz gibi, günümüzde kişinin doğuştan verilmiş varlığını, bütünsel olarak algılaması, yaşaması ve geliştirmesi, onu yeni kazanımlarla zenginleştirmesi, sanılabileceği kadar kolay olmuyor. Öte yandan, akla da uygun, vahiy ya da ilham temellerine kadar uzanabilen, felsefî, dinsel, manevî, tasavvufî gerçek bir inanca sahip olmak, ona içtenlikle bağlanmak, çok daha zor. o halde ilkin bunun araştırılması gerekiyor: **Neden inanıyoruz** ya da **insanın inanmaması mümkün müdür?**

Bu konuyu araştırdığımızda, sağlıklı bir insanın hayatının temelinin, her bakımdan, hem de çok ağırlıklı bir biçimde, "inanç" olduğunu görüyoruz. Şöyle ki, doğaya, evrene, insanlara inanıyoruz. Ateş yakar, su boğar, bundan hiç kuşku duymuyoruz. Hayatımızı hiç değilse tekrarlana tekrarlana bizde inançlaşan, kuşku duymadığımız bilgilerimize göre düzenliyor, ona göre önlemler alıyor ve bu sayede yaşıyoruz.

İnsanlara inancımız ise bazan bizi hayal kırıklığına bile uğratabiliyor. Bireysel durumlarda bazan bunda **"sevgi"**nin (**Aşk**'ın) rolü olduğunu biliyoruz. Nefsimizin etkisiyle de, **"aldanan, saf bir yaratık"** denebilecek kadar, aklımızı kullanamadığımız çok oluyor.

Öteyandan, **pozitif denen bilimler** bile **Aksiyom** ya da **Postula** denen tartışılmaz kabullere, inançlara dayanıyor. Kısaca, "inanmıyorum" diyen, bunu kesinlikle söyleyen, ya bir önyargısını ya da inanmadığına kesinlikle inandığını, ama inanma gerçeğine aklının ermediğini söylemiş oluyor.

Bu ilk yaklaşımdan da anlaşılıyor ki, çeşit çeşit inanmalar var. Önce kendimize inanırız. Tabii, sağlıklı isek. Düşüncelerimiz, kararlarımız, davranışımız, inanç sistemimize bağlıdır. Bu bireyin ötesinde, bir topluluk (camia, cemaat: gemeinschaft), bir toplum (geselschaft), bir millet için de böyledir.

Fakat inanmanın da sözde değil, özde, halis olması gerekir. Yoksa eylemler de sözde olur. Yalanlar, kandırmalar, kişi için de, toplum için de sağlıksızlığın önemli bir kaynağıdır. İşte o zaman inanç da kalmaz, inançtan da şüphe edilir, o zaman davranışlarımız raslantılara kalır. Devamlılık, güven, huzur ortadan kalkar ve hayat tehlikeye girer. Ancak inançlarımız olursa, önceden görmeye, tayin etmeye dayanan, gelecek için tutarlı, geçerli planlar yapabiliriz. Yoksa dış etkilere tabi, rüzgârda uçan yapraklardan farkımız kalmaz.

İlimde, teknikte, ekonomide, tüm davranışlarda temelde inanma vardır. Bunlarda inanmanın üç formunu görüyoruz: 1. Dış faktörlere bağlı olan inanma: Başlıca iş adamlarının inanması, 2. İmmanent, bir ön hesaba dayanan inanma: İlim ve teknik

adamlarının inanması, 3. Refleksiyona: Üstünde düşünmeye dayanmayan inanma: Günlük hayattaki inanma.

Fakat bu inanma şekillerini aşan başka bir inanma şekli daha vardır. Buna refleksiyonlu, düşünülen, yönetilen ve korunan inanma diyoruz.Burada, inandığımızın açıkça farkında oluruz. Bu **"insanüstü, doğaüstü olan bir şeye inanmaktır. İnsanüstü, doğaüstü olan bu şey, insan için bir dayanak oluyor. İşte bu inanma, bizim din adını verdiğimiz inanmadır"**.[2] Dinî inanç, aşkın (transcendental) bir varlıkla insan arasındaki bir ilişki, bir bağdır. Ama dinler, inançlar arasında da farklar vardır. İnsanüstü varlığın nasıl kavranılacağı her dinde başka türlüdür. Fakat bu farkların ötesinde inanma, temelini insanın **"Varlık Tarzında"** bulur.[3]

Bir de belli dinlerin inanmasına karşı kayıtsız davranan, dinlerin yaygın Tanrı görüşüne sahip olan güçlü doğalar, kişilikler vardır.[4] Bunlar **"Bana seni gerek seni"** diyen *Yunus* gibi mutasavvıflar, sufilerdir.

Dinlerin, onların dogmalarının, ana kurallarının, bir zahirî (dış), bir de batınî (iç) anlamı vardır. Fakat çoğunluk, her şeyde olduğu gibi, inanışta, dinde de zahirde, görünende, kabukta, şekilde kalır. Şekiller çeşitli ve değişkendir. O yüzden de inanış yozlaşır, aslını kaybeder. İşte bu güçlü kişilikler, bu yozlaşmaya karşı çıkarlar. İnanışın, insanın özü ve doğru yaşam, doğruluk için örnek verir, kendilerni feda etmekten de çekinmezler. İslâm tarihinde, Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Hallac-ı Mansur, S. Nesimi, Şeyh Bedrettin, Pir Sultan Abdal, insanlığın genel tarihinde Sokrat, Zerdüşt, Hz. İsa, Gandhi ve diğerleri gibi.

Onlar doğru'dan, Hak'tan, ezilenden, hayattan yanadırlar. Hayatı, kendi kişisel çıkarlarından ibaret görenler ise, onları hayata karşı, salt öte dünyadan yana diye takdim ederler, kötüler, aşağılarlar. Fakat bunun onlar için hiçbir önemi yoktur, çünkü onların inanması, gerçek, halis olan inanmadır.

İdealizm, Realizm, Pozitivizm ve Materyalizm'e Toplu Bir Bakış

Zahirîlik, yüzeysellik, şekilcilik ile Batınîlik, Özcülük, Gerçek'çilik ayrımı, ilk bakışta göründüğünden çok daha önemlidir. Felsefe tarihinde bu ayrım, **İdealizm-Materyalizm** ve **Metafizik-Pozitivizm** şeklinde, birbirleriyle örtüşen, örtüştürülen başlıca iki ikilem şeklinde ortaya çıkmıştır. Bilgi düzeylerine göre tartışmaya açık olan bu kutuplaşmanın yanında, Skolastik-Diyalektik, vs. kutuplaşmalar ve bunların aralarında da çeşitli bakımlardan Agnostisizm, Naturalizm, Panteizm, vs. görüşler yer alır.

Düşünce tarihinde, ilkin iki güçlü felsefe olarak, *Eflatun*'un **İdealizm** ve *Aristo*'nun **Realizm** felsefeleri bir ikilem şeklinde konur. Madde olarak gördüğü dış dünya ile sürekli olarak karşı karşıya olan insan zihninin, bunu, İdealizm-Materyalizm zıtlığı şeklinde görme konusunda güçlü bir eğilimi vardır. Realizmin, materyalizm gibi görülmesinden, Materyalizm, hakkı olmayan, ama bu eğilim nedeniyle pek araştırılmayan aldatıcı bir güç kazanır.

Oysa Eflatun felsefesi gibi, Aristo felsefesi ve realizmi de bir çeşit idealizmdir. Felsefe, İdealizm ile başlar. Materyalizm ise, 16-17. yüzyıllara, filozof *Hobbes*'a kadar, sistemleştirilmeden kalır. Ama, batıda felsefeyi başlatan *pre-Sokratiklere* (Sokrat öncesi filozoflara) Fizikçi de dendiği gibi, materyalizmi de ilk olarak atomcu *Demokritos*'un ortaya attığı kabul edilir ki, sisemleştirilmemiş bir yaklaşım olarak yanlış da sayılmaz.

Yine de belirtmemiz gerektir ki, **Marksizm** dahil, tüm maddecilikler ve onunla karıştırılanNaturalizm ve **Pozitivizm** de, tüm İzm'ler, ilkesi gereği kusursuzluk iddia eden konstrüksiyonlar (inşalar), iddialar, sistemler gibi özünde **birer idealizm, birer metafizik yaklaşımdır.** Burada anılanlar da sırasıyla, madde, doğa ve pozisyon (görünüş, zahirîlik, yüzey) metafiziğidir.

Bu da madde bakımından, ilkin şuna dayanır ki, tüm felsefe, tartışılmaz olarak bilginin bir parçasıdır. **Bilgi** ise, **idea,** fikir

çeşidindendir madde çeşidinden değildir. Ama **maddecilik,** fikrin, düşüncenin, beynin bir salgısı olduğunu iddia ederek, "utangaç" dediği felsefelerin tam tersi bir pişkinlikle, "absurd" (saçma) alanına girer ve onun da madde olduğunu söylemiş olur. Kurgusu (inşası) bakımından buna mecburdur da.

Felsefe bilindiği gibi, varlık üzerine bütünsel bir bilgi, bir görüş edinme çabasıdır. Bu da kaçınılmaz olarak metafiziğe, Bâtına, Varlığın Özüne uzanmayı gerektirir. Varlığın özünün maddi mi, ruhsal, ideel mi olduğu tartışması yüzyıllarca sürmüştür. Tartışma özgür koşullarda olmamıştır. İnsan ise sabırsızdır, hem de sapmalara çok yatkındır. Sonuçta, 19. yüzyılda, varlığın **batınını,** özünü araştırmak boş bir uğraş olarak nitelenmiş ve onun sadece **Zahirî,** yüzü, görünüşü, pozu, pozisyonu ile yetinilmesi kabul edilmiş, bu tutuma da bilimsellik adına, görünüşçülük anlamında, pozisyon (**position'culuk**: **Pozitivizm** denmiştir.

Ama özü, batını araştırmaya boş bir uğraş denmesine karşılık, görünüşsel (pozitif) olan, "Olumlu", bu felsefe de "Olumlu Felsefe" anlamına gelmeye başlamıştır. Bilimler de kabaca Fizik ve Manevî olarak ikiye ayrılırken, birincilere "pozitif, olumlu bilimler" denmiştir. Böylece filozof *Comte*'un Üç Hal Yasası'nda belirttiği şekilde, Teolojik'ten sonraki Metafizik dönemden, Pozitif döneme geçilmiştir.

Metafizik, Diyalektik ve Aklın Kaçınılmaz Soruları

Daha önce Materyalizm için, Aristo'nu Realizm'inden haksız olarak yararlanıldığı gibi, bu kez de filozof *Kant*'ın felsefînden haksız olarak yararlanılmış, ona anti-metafizik önyargı ile bakılarak, görüşleri eksik ve çarpık ele alınmıştır. Kant, "Saf Aklın Eleştirisi" adlı eserinde, metafiziğin bilinemeyeceğini söylemiştir ama, "Pratik Aklın Eleştirisi" adlı eserinde, onun kavranabileceğini göstermiştir. Hayatın amacını son çözümlemede **hayvani zevk** olarak gören "Kemal yolu" yorgunları, bezginleri, daha doğrusu kaçkınları, *Nietzsche*'nin terimi ile "Epigonlar", Kant'ın ikinci açıklamasını görmezden gelmişlerdir.

Aklın kaçınılmaz soruları, metafiziğin göz yumma ile ortadan kaldırılamayacağını açık olarak göstermektedir. Bunların birkaçı şunlardır: **Ölüm Nedir?** İnsan hayatının bir anlamı var mıdır, yok mudur? **Ruh ölümlü müdür, değil midir?** İnsan ve diğer canlılar nasıl ve ne zaman yeryüzünde ortaya çıkmışlardır? **Tanrısal bir Varlık tarafından mı yaratılmışlardır, yoksa bütün canlı varlıklar evrimin sonucu mudurlar?** Evrenin bir yaratıcısı var mıdır, yok mudur? **Evren sonlu mudur, sonsuz mudur?** İnsan hür müdür, değil midir?

Öteyandan hangi sahada olursa olsun, bütün kaynak problemleri de metafizik problemlerdir. Bunlarla metafizik uğraşacaktır. Ama bu metafizik, artık eskisi gibi, ne bir sistem metafiziği, ne de sahası belirlenmiş, rasyonalist, isbatçı bir metafizik değil, bir **Problem Metafiziği** olacaktır.

Yeni metafiziği açıklığa kavuşturanlardan filozof *Nikolai Hartman*'a göre metafizik bir problem, irrasyonel bir artık içeren bir problemdir. **İrrasyonel**'den de, bilinemeyen, sonuna kadar çözülemeyen, çözülmesine imkan olmayan problemleri kastetmektedir. Bu problemler daima yeni baştan ele alınırlar. Böyle bir problemin tek değil, birçok işleniş tarzı vardır. "İşte Tanrı problemi böyle bir problemdir, insan ancak ona inanabilir, fakat o hiçbir şekilde ne ilmin, ne felsefenin bir araştırma sahası olabilir"[5]

Biz de, bilimsel açıdan bilinemeyen Tanrı için, bu açıdan, "Temel Aksiyom ya da Postula'dır denebilir" diyoruz.

Hegel'e göre metafizik, "her zaman vardır ve anlığın, aklın nesnelerin bakış biçiminden başka bir şey değildir. Düşünce belirlenimlerini şeylerin temel belirlenimleri olarak ele alan bu görüş biçimini aşmak, diyalektik dolayımın özsel hareketine katılmaktır, o zaman 'metafizik'in yerini "kurgusal mantık" almış olur.

Marksçılık, metafiziği bir ideoloji, sınıf çıkarlarını gizleyen bir maske olarak görür. Metafizik, diyalektiğin karşıtı olan, olguların ve dünyanın değişmezliği düşüncesine dayanan bir dünya görüşünden başka bir şey değildir.

Heidegger'e göre, Varlık sorununu anlamak için, metafiziği ve tarihini yıkmak zorunludur. Ama bu da metafizik yapmaktan başka bir şey değildir. Bu sorgulamayı, bu metafiziğe başvurmayı Merleau-Ponty ve Sartre gibi düşünürler de sürdürdü, ancak bunlar sorgulamayı gündelik yaşam düzeyinde ele aldılar. Sartre şöyle der: 'Metafizik, deneyin dışında kalan soyut kavramlar üzerine kısır bir tartışma değil, insanlık durumunu bütünüyle içerden kucaklamak için harcanan canlı bir çabadır'".[6]

Kesin Doğru Kabul Ettiğimiz Yargılarımızın Büyük Çoğunluğu Genel-Geçer Değildir.

Özellikle sosyal, tarihsel, manevî konularda kesin doğrularımız, ölçülmüş biçilmiş bilimsel bilgilerimiz yoktur. Yine özellikle bu alanlarda, çokça yaklaşımlarımız, kabullerimiz vardır.

Ne kadar büyük kalabalıklar tarafından benimsenmiş olursa olsun, **Felsefeler, Dünya Görüşleri, İdeolojiler** vs. ancak **kabullerdir.** Bu görüşlerin, içinde bulunduğumuz toplumun, çevrenin hemen bütünü diyebileceğimiz hemen hergün karşılaştığımız, birbirimizi doğruladığımız, hemşehrilerimiz, yurttaşlarımız, dostlarımız tarafından kesin bir şekilde onaylanarak kabul edilmesi bizi aldatır ve bunları kesin doğrular sanmaya, buna iyiden iyiye inanmaya başlarız. Oysa bu tümüyle bir yanılgıdır ve bir yargının mutlak doğru olduğunu savunabilmek için onun "Genel-Geçer" olduğunu söyleyebilmemiz gerekir.

Bir yargının **"Genel-geçer"** olması, onun her yerde ve her zaman geçerli olması demektir. Bu yazıda gereksiz olarak konuyu genişletmemek için, yukarda da yaptığım gibi, "özellikle sosyal, tarihsel ve manevî alanlarda" kaydı ile söylüyorum, evet özellikle bu alanlarda, insanlığın genel-geçer denebilecek yargıları son derece sınırlıdır.

İlkçağların doğrularının hemen tamamına yakın çoğunluğu, ortaçağda, Yeni ve Yakın çağlarda geçerli olmaktan çıkmıştır. Bu durumun Ortaçağ doğruları için de böyle olduğuna pek itiraz

edileceğini sanmıyorum. Yeni ve Yakın Çağlarda da çok daha çabuk geçerliliğini yitirmiş pek çok yargının ne yazık ki geçerlilerin yanında yaşamasını sürdürdüğü, hattâ oylama usulüyle bile onlara baskın çıkabildiği bilinmektedir. Mekânda da, ayni çağda dünyanın belli ülkelerinde geçerli olan ideolojilerin, görüş ve felsefelerin kimi başka ülkelerde geçerli olmadığını biliriz. Bu farklılık yakın bir geçmişte, örneğin SSCB yıkılmadan önce, orada çok daha açık bir şekilde görülmekte ve yaşanmaktaydı.

Kant'tan, Hegel'den, Bergson'dan... Sonra Ateizm'e Geçilebilir Miydi?

Ateizm, Türkçesi ile **Tanrıtanımazlık,** materyalist düşüncenin ilk başlangıçlarına, ilkçağlara kadar götürülebilir. Fakat, ilkçağların, insanlığın çocukluğunun, materyalizmi de, tanrıtanımazlığı da, çocukçadır, safiyanedir. Materyalizm, kaba materyalizm olarak da, **La Mettrie**'ye, **Hobbes**'a **Ansiklopedist**'lere kadar sistemleştirilmeden kalır.

Ateizm'e geçmeden, idealizm ile materyalizm arasındaki büyük bir filozofu, *Kant*'ı, özellikle inanç bakımından kısaca da olsa görmek, bize göre konunun araştırılması bakımından son derece yararlıdır. Kant üzerine *Russell*'in söyledikleri oldukça ilginçtir. Konuya şöyle giriyor:

"*Emmanuel Kant* (1724-1804) genellikle modren filosofların en büyüğü sayılır. Ben bu değerlendirme ile uyuşmam şahsen. Fakat onun büyük önemini tanımamak aptallık olur".[7]

Son çağın filozoflarının en büyüklerinden Russell'ın daha Kant konusuna girerken bile nasıl kaçak ifadeler kullandığı görülüyor. *Russell*'ın bizzat kendisi, **Ateist görünen bir Agnostik'tir.** Bunu mektuplarından birinde kendisi de itiraf eder. Dinî reddediyormuş gibi ün yapan bir eserinde de, "Neden dindar değilim?" demez, "Neden Hristiyan değilim?" der![8] Konumuzla ilgili olarak, ayni yerde ancak şunları söylüyor:

"Aklın pratik kullanımı kısaca Salt Aklın Eleştirisi'nin sonun-

da, daha tam olarak Pratik Aklın Eleştirisi'nde (1786) geliştirilmiştir. Kanıt'ı, ahlâksal yasanın adalet yani erdemle orantılı mutluluğu gerektirir. Sadece Tanrı sağlayabilir bunu ve kesinlik bu hayatta güvenlik altına almamıştır ona aleti.

Böylece bir Tanrı ve gelecek bir yaşantı vardır. Ve özgürlük olmalıdır. Çünkü başka türlü erdem diye bir şey bulunamaz"[9].

Tanrı sözcüğünü pek kullanmıyorsa da, Prof. *Afşar Timuçin*, Kant'ın bu konudaki görüşünü daha genişçe anlatıyor:

"Salt usun etkinliğinden uygulamalı usun olasılığına geçelim. Kant bunu belirlemek için **Uygulamalı Usun Eleştirisi**'nde ahlâk yargılarını ele alır, ahlâk anlayışının temeline **İyi Niyet** fikrini yerleştirir. Kant'a göre en iyi şeyler iyi niyetle kulanılmadığı zaman en kötü sonuçları verebilirler... Buna göre Kant'çı ahlâkın temeli yürek temizliğine dayanır dersek yanlış bir şey söylemiş olmayız. Elbette bu ahlâkın kökeninde bilincin buyruklarını dinlemek gibi bir kesinlik vardır... Us burada rensel bir yeti olarak buyurucu olacaktır... Bu us bizi ahlâk formülüne göre davranmaya zorlar..."[10]

Prof. Timuçin, *Hegel* sisteminde **Din**'in yerini de şöyle gösterir:

"Sanatın karşısında ya da karşısavında din yer alır. Sanatta Tanrı dışsallaşırken dinde Tanrı içselleşir, bu içselleşme insanda kendi kendinîn bilincine varmakla olur. Bu bilinç evrimin en üst noktasında kendinî gösterir. Bu anlamda Hegel dinsel değer basamakları belirler... Önce doğanın bilinçdışı güçlerini yücelten **büyü** varolmuştur, onu belli bir öznelliği olmayan bir Tanrı'nın yüceltildiği **Buddha'cılık** izlemiş, onun ardından aydınlığın karanlıklar karşısında kendinî gösterdiği **Zerdüşt dini** ortaya çıkmıştır. Doğu dinlerinden sonra aşkın Tanrı kavrayışıyla **yahudi dini** kendinî göstermiştir. Bu dinde Tanrı mutlak bir güç olarak belirir. Bunun karşısında tanrı fikrinin estetikleştiği **yunan dini** yer alır. Her ikisinin bileşimi **roma dinidir**. Biri doğalcı öbürü kişilikçi olan bu iki ayrı din anlayışının bileşimi **Hristiyan** inancında gerçekleşmiştir... Hristiyan inancı Ruh'un açınımının son noktası

değildir. Tanrı'nın tam olarak kendinî gösterdiği alan sanatla dinîn bileşim alanı olan **felsefe**dir. Felsefede insanın manevî yaşamı en yüksek noktasına kavuşur... Bu bileşimin en yüce noktası da **Hegel felsefesidir.** Tanrısal Ruh bu felsefede tam anlamında kendi bilincine ulaşmıştır. Bu yüzden Hegel'in felsefesi gerçek anlamda bir bütünlük felsefesidir".[11]

Bergson'un düşüncelerinden birkaç cümleyi doğrudan kendisinden aktaralım:

"Yaygın bir mistik sezginin dünyaya getireceği hayat sadeliği gerçekten neşe ve sevinç olacaktır. Genişletilmiş bir ilim tecrübesinde bir öte dünya görüşünü otomatik olarak takibeden hayat da gene sevinç olacaktır... İnsanlık elde ettiği ilerlemelerin altında yarı ezilmiş yatıyor. Geleceğinin kendi elinde olduğunu yeterince bilmiyor. Yaşamakta devametmek istiyor mu, istemiyor mu? Bunu bilmek her şeyden önce kendine düşer. Sonra, yalnız yaşamak mı, yoksa fazla olarak bizim yalnız dönen gezegenimiz üzerinde tanrılar imal etmeğe mahsus bir makine olan kaînatın temelli fonksiyonunu yerine getirmek için gerekli emeği de vermek istiyor mu, bunu da düşünmek yine onun işidir".[12]

Yukarda da değindiğimiz gibi **Ateizm,** Kant, Hegel, Bergson vb. güçlü filozoflardan sonra ortaya çıkmış değil. Ama biz, onların felsefelerinden sonra, Ateizm'in nasıl savunulabildiği, hattâ boyverdiği sorununa kısaca dikkat çekmek istiyoruz.

Düşünce tarihi, fildişi kuledeki filozofların ya da seminer salonundaki bir felsefe profesörü ile dinleyicilerinin salt felsefî söyleşiler yapması değildir. Bu gelişmede, doğal, tarihsel, sosyal, ekonomik vs. etkenlerin rolü,düşünsel etkenlerden önce gelir. Yine de kuşkusuz insancıl, inançsal, düşünsel, sanatsal, vs. etkenlerden meydana gelen gelişimi formüle etmek, dile getirmek, bildirmek de peygamberlere, inançsal yorumculara, filozoflara, düşünürlere, sanatçılara, vs. düşer.

Bu gelişim, özellikle kimi kısa sürelerdeki düşüncenin, mutlaka önceki dönemin düşüncesinden daha ileri olmadığını gösterir. Ama yeterince uzun bir dönemde, insanlığın, uygarlığın ömrü

buna yetiyorsa, o zaman varılan düşünce, kuşkusz öncekilerin olabildiğince gerçekten sentezi, daha ilerisi olacaktır. Buradaki ayrım, hemen tümüyle eski Yunanlıların **"Thesei-Physei"** dedikleri ayrım gibidir. Buna göre, insanların anlaşmaları, konsensüsleri, geçici vargıları (Thesei) ikincil değerdedir. Asıl değerli ve kalıcı olan, "Varlık"ın bunları düzelten, kesin, genel-geçer bildirimleri, Doğa'nın (physei) dayatması ve seçkin, Kâmil insanların bunları kavrayışı ve filozofça ya da peygamberce dile getirişidir.

2. GÜÇLÜ SOSYALİST BİR DAVRANIŞ İLE "UTANGAÇ BİR FELSEFE" OLARAK MARKSİST MADDECİ "DÜNYA GÖRÜŞÜ"

Marksizm, her şeyden önce, insanlık tarihinde, büyük Devrimler yapmış o ölçüde derin bir iz bırakmış, güçlü bir Sosyalist davranıştır. Bu davranışın öğretisi denenmiş, ama doğru uygulanmamış (uygulanamamış), geliştirilirken kusurları daha da büyütülmüş ve bu yüzden, bu haliyle, halen ancak belli bir süre için ve belli ölçüde başarılı olmuştur.

Marksizm, çok güçlü iki beyin, Marks ve Engels tarafından, fakat koşullar gereği, "acele üretilmiş ve insanlığa sunulmuş" Sosyalist bir öğretidir. Marks-Engels (marksgil), Marksist denilen öğretiyi üretip sunmakta acele etmişlerdir. Çünkü, "Filozoflar (gibi) dünyayı türlü biçimlerde yorumlamakla" yetinemezlerdi, mesele (görev) onu değiştirmektir" görüşünde idiler.[13] Açarsak, insanlığın durumu çok kötüydü, bu kötülüğe ve kötü gidişe ivedi olarak karşı çıkmak gerekiyordu. Bilimsel soğukkanlılık lüksüne sahip değillerdi. Bu ivedi iş için bütün hayatlarını, her şeylerini kendilerine hemen hiç birşey ayırmaksızın verdiler ve ne olursa olsun, insanlığı derinden etkileyen bir Anıt-Öğreti kurdular.

Fakat bu Öğreti'yi, asıl temelini meydana getirmek üzere üstüne koyacakları **Felsefe**'yi, onun yerine kullandıkları terimle: **"Dünya Görüşü"**nü, hiç de ayni ölçüde güçlü bir biçimde oluşturamadılar. Bunun için felsefî toprağı bile doğru seçemediler.

Kuşkusuz böyle bir seçim için, özgür de değildiler. Onlar, onların düşünceleri, tüm düşünürler ve onların düşünceleri gibi, çağları ile koşulluydu.

İlkin, Felsefe'yi yargılamakta acele etmişlerdi. Kendilerinden önceki Felseelerden beslendiklerini inkâr etmiyorlardı, ama onların tümünün, temel görüş ve yöntemleriyle yanılgılı olduğu, artık tarihte, geçmişte kalmaları gerektiği görüşündeydiler ve kendi görüşlerine, "Felsefe" değil **"Görüş, tarzımız, Görüşümüz, Dünya Görüşü, Yeni Dünya Görüşü, Maddeci Tarih Görüşü,** vs" diyorlardı.[14]

Ama kendileri de, kendi koydukları genel kural ile yargılandılar. nitelenirlerken, kendileri üzerine kendi düşüncelerine bakılmadı. Haklı olunsun veya olunmasın, "Marksist Dünya Görüşü" adlandırması ile birlikte ama ondan çok "Marksist Felsefe" adlandırması kullanıldı.

Öteyandan **Marksizm**, Felsefeleri, onların Metafizik, Ontolojik özlerini reddetmekle, bir çeşit **Pozitivizm,** salt elle tutulur, gözle görülür Olguculuk, yüzeysellik, eski terimle"Zahirîlik" olmayı yine tıpkı Pozitivizm gibi, daha doğru ve üstün bularak seçmiştir. Ama yine pozitivizm gibi zorunlu olarak, en azından zımnî bir metafiziğe dayanması, hem eylemdeki gerekliliği, hem yığınların ona inançla sarılması, yüceltmesi, gerek kendi farklı eğilimdeki düşünürlerinin yorumları, gerekse dışardan yapılan eleştiriler ve değerlendirmeler sonunda, güçlü insancıl bir akım olarak, yine eski terimle bir çeşit **"Batınî"** bir nitelik kazanmıştır. Sonuç olarak, Marksist Maddeci "Dünya Görüşü", tarihin bir ironie'si şeklinde, kendilerinin Agnostisizm için kullandıkları terimle, "utangaç" bir niteliğe büründü. Kimbilir "Felsefe" teriminden belki de eksikliklerinin farkında olduklarından kaçınıyorlardı, ama bu kez bize göre **"utangaç bir felsefe"** üretmiş olmaktan da kurtulamadılar.

Bizim sosyalizm ve özellikle Marksizm konusunda yıllardan beri, onu kendi toprağımıza dikmek için, ithal olmaktan çok, yerli olmak kaygısıyla bazı birikimlerimiz ve bazı çalışmalarımız var.

Fakat burada, biraz da konuya eksik de olsa bir giriş şeklinde, çağdaş Ateizm'in büyük dayanağı olan Marksizm konusunun eleştirel olarak ele alınmasına başlarken, daha çok Batılılar ile SSCB'deki, başta Sultan Galiyev olmak üzere Müslüman Türklerin ve Tatarların bazı görüş ve eleştirilerine, teorik-pratik maceralarına kısaca değinmek istiyoruz.

"Yeni Metafiziğin Üç Büyük Kurucusu: Marx, Sorel ve Bergson"

Batılı *Sorel* üzerine ilkin değerli Türk sosyalisti rahmetli *Kerim Sadi*'nin, "A. Cerrahoğlu" takma adıyla yayınladığı bir kitapçıktan konumuzla ilgili olarak kısa bir alıntı yapmak istiyorum. Önce "Sorel'in Çeşitli Konulardaki Görüşleri" başlıklı 2. Bölümden, Diderot üzerine bir pasaj.

"*Diderot:* Tam bir filisten. Dar kafalı ve miskin ruhlu. Bugün laik esprinin sultanları geçinenler de, ünlü müjdecileri gibi, filistenlerdir. Encyclopedie, kibarlar için bir eğlence vesilesi oluyordu. Voltaire'in bir fıkrasına göre, Encyclopedie'nin başarı sebepleri şuymuş: Saray adamları barutun terkibini, kadınlar da pudra çeşitleri arasındaki farkı bu kitabı karıştırarak buluyorlardı!"[15]

İkinci alıntı, Gorki ve Lenin ile ilgili, **"Marksizmde kutsallık"** konusuna girebilecek bir paragraf:

"*Gorki. Lenin*'e dair eserinde, ona evliya dediği için pek çok arkadaşlarının kendisi ile eğleneceğini sanıyor. Hattâ, Lenin'in bunu kahkaha ile karşılayacağını düşünüyor. Evliyalık meselesinde Asya'nın hükmü şaşmaz ve Gorki'den öğreniyoruz ki, Lenin, daha şimdiden efsanevî bir şahıs ve bir nevi masal kahramanı olup çıkmıştır".[16]

Aynı kitapta bulunan Sorel'in şakirtlerinden *Edouard Berth*'in açıklamalarından da bir alıntı yapıyoruz: **"'Eski ve Yeni Metafizik'** bir gençlik eseridir ve tabir caizse, ilk Sorel'e aittir. Bu konakta Sorel, Marx'ı yeni okumuştu ve ortodoks marksistler sınıfına sokulabilirdi... Marx, modern devrimci işçi hareketini can-

landıran en büyük simadır. Yeni Metafiziğin üç büyük kurucusu *Marx*, *Sorel* ve *Bergson*'dur. Bunlara *Proudhon*'u da katabiliriz. Marx, bu yeni metafiziğin prensiplerini vazetmiş ve ilk çığırlarını çizmiştir.

Marx'la Bergson arasında yakınlık vardır. Marx'ın *Feuerbach*'a dair meşhur tezleri ile Bergson'un felsefesi arasında gerçek alaka ve ilgi mevcuttur".[17]

Sorel: "Din Her Zaman Canlanabilir"

Sorel'in Türkçe'de bulunan bir kitabından da konumuzla ilgili bazı alıntılar yapmak istiyorum. Şöyle diyor:

"Her şeyden önce kendimize, kendisini **materyalist** olarak değerlendiren bir akımın, **yazgısal** bir dönüşüme, **kaçınılmaz** bir düzen hesaplamasına, ideolojik antagonizmler üzerine yükselen her eylemin dışavurumuna tarihi nasıl hapsettiğini sormamız gerek, bütün bunlar **idealizmin** özellikleridir. Fakat biz, görünüş ve geleneklerde durmadan, doğrudan önderin gerçek düşüncesine bakalım.

Komünist Manifesto baştan sona idealizmin sembol ve imajlarıyla yüklü ve dopdolu gözükür. Marx bir **eylem** adamına ancak bu şekilde hitap edebilirdi."[18]

"Fakat her ne için kullanılırsa kullanılsın, sağduyunun formülleri kaçınılmaz ölçüde gereklidir, çünkü **bilim,** eylemi yönlendiremeyecek ölçüde soyuttur. Bu noktaya kadar söylenenlerin de gösterdiği gibi, kolayca anlaşılacaktır ki, bilimsel yasalar oldukları inatla savunulan **Marksist yasalar aslında sağduyu alanına aittir** ve ihtiyatla savunulmalıdır... Bilim adamına yanlış ve muğlak gelen formüllerin kullanımı olmadan, eylem adamı kalıcı sonuçlara varamayacaktır".[19]

"*Engels* ve *Lafargue* gibi düşündüğümüzde, tarihin mantığımızın gerekliliklerini yerine getirmek için yapıldığını kabul ettiğimizde Hegelci anlamda **idealistiz**... *Marx* bilimle uyuşmayacak çözümler önerir, çünkü kalkış noktası başlıca iki

önvarsayımdan kaynaklanır: Bir sistemin bir öncekini hemen tamamen yok ederek onun yerine geçtiğine, **Hegel gibi, Ruhun gelişiminin tarihe hakim olduğuna inanır...**

Marx'ın **dinîn bilim karşısında yok olması** gerektiğini düşündüğünü gördük; deneyler bu görüşle pek uyuşmuyor, din her zaman yeniden canlanma unsurları buluyor. Bir taraftan duygudan entellektüalizme doğru gelişirken, diğer taraftan çözüldükleri kadar sürekli bir şekilde kendilerini yeniden yaratıyorlar - bu süreklilik o kadar aynı ki, her dönemde canlanış ve çözülüşün çeşitli aşamaları birbirine karışıyor. Din için doğru olan, psikolojik eylemin her tezahürü için de doğrudur".[20]

Fetrete Uğrayan Marksist Miras: Bilgi Teorisi Olmayan "Dünya Görüşü"

Perry Anderson'un **"Batı'da Sol Düşünce"** adlı eseri çok ilginç, özellikle her Marksist'im diyenin mutlaka öncelikle hesaplaşması gereken son derece önemli bir kitap. Ama, hangi görüşte olursa olsun, kaç kişi aldı, okudu, bilmiyorum. Türkçe çevrisi 1982'de yapılmıştı, ilgiyle okumuş, bazı arkadaşlarıma da birer tane armağan etmiştim. Hiçbiri, okudum bile demedi. İsveç'te oturan ve yıllardan sonra Türkiye'ye ilk olarak 1993'te ziyarete gelen değerli *Lâtife Fegan* da bize ısrarla bu kitaptan söz etmişti. Aşıklarının gözlerini kör eden Marksizm için, Fransız düşünürü *Raymond Aron*, "Aydınların Afyonu" diyor.[21] Hem gözlerimizin biraz açılması, hem de konumuzla ilgisi bakımından Anderson'un kitabında da kısa bir gezinti yararlı olacaktır:

"Gelgelelim, Batı Avrupa'da Marksist teorinin bu konularda kısırlaşmasının tek nedeni, hiçbir zaman, Faşizmin silinmeyen etkilerini taşıyan, ya da savaş sonrası Komünizmin baskılarını sürdüren örgütlerin kurumsal yasaklamaları değildi... Ekonomik yönden, 50'lerle 60'lardaki uzun patlamanın dünya çapındaki dinamizmi **kapitalizm**in tarihinde daha önce görülen bütün patlamalardan daha büyüktü. Bu dönemin gösterdiği **genel yığınsal büyüme, bu üretim tarzının gelişmesi içinde fiilen yeni bir**

evre yarattı, bu evre, söz konusu üretim tarzının çöküşe ya da bunalıma doğru gittiği yolundaki klasik kehanetleri altüst etti bilimsel incelemeler için yepyeni sorunlar getirdi".[22]

"**Genç Marx**'ın felsefî yazılarının etkisi, bu yazılardaki temaların bütün Batı Avrupa'da en geniş biçimde yayıldığı elli'lerin sonlarına doğru doruğuna ulaştı. O kadar ki, bu metinlerin tarihi maddeciliğin temellerini oluşturduğu görüşüne ilk kez kesin bir biçimde karşı çıkıldığı zaman bile -*Althusser*'in ilk yazılarında- çağdaş Marksizmin her tartışma konusu ister istemez çıkış noktası olarak bu yazıları alıyordu... Çünkü, *Althusser*'in daha önceki Marx yorumlarının karşısına çıkarak temellendirip geliştirdiği **Pozitivizme yakın teori,** o yorumların ortaya atılmasından önce bilinmeyen, teknik anlamda felsefî olan bir düzlemden ayrılmadı.

Böylece, **Batı Marksizmi** bir bütün olarak, **Marx'ın kendi gelişme yolunu** da çelişik bir biçimde **tersine çevirmiştir.** Tarihî maddeciliğin kurucusu zamanla felsefeden önce politikaya, sonra da düşüncesinin merkezi olarak ekonomiye yönelmiş, gençliğinde uğraştığı dağınık konuları olgunluk döneminde ikinci plana itmişti; geleneğin **1920'den sonra** ortaya çıkan temsilcileri ise, olgun Marx'n en çok ilgilendiği sorunları hemen hemen aynı biçimde ikinci plana bırakıp ekonomiye ve politikaya sırt çevirmişler, felsefeye yönelmişlerdir...

Ancak, Marx'ın eserinin bütün kapsamına, dünyayı yorumlamak (ve dönüştürmek) yolunda Marksizmin sistematik bir biçimde kullanılabilmesi için epistemolojik ilkeler -Marx'ın kendisinin hiçbir zaman açıkça ya da bütünüyle ortaya koymadığı ilkeler- çıkarılacak bir kaynak gözüyle bakılıyordu. Batı Marksist geleneği içindeki hiçbir filozof, içbir zaman, tarihi maddeciliğin asıl ya da mutlak amacının bir **Bilgi Teorisi** olduğunu söylememiştir. Ne var ki hemen hepsinin ortak varsayımı, Marksist toplumsal artırmalarda ilk yapılması gereken şeyin, Marx'ın eserinde kendi döneminin gündelik konuları içinde gizli olan da, onun bulduğu toplumsal inceleme kurallarını ortaya çıkarmak ve gerekirse onları tamamlamak yönündeydi".[23]

Devrim Beklentisine Endekslenen Bir Davranış İçinde Küçümsenen ve Kısırlaşan Teori

"Bu bakımdan **Batı Marksizminin bütün ana teorik sistemleri** kendiliğinden kurulan aynı mekanizmayı sergilerler. Hepsi de, Marx'n kendi felsefesini meşrulaştırmak, açıklamak ve tamamlamak için, **Marksizm öncesi felsefelere başvururlar...** Çünkü Marx'ın kendisi, klasik anlamıyla, sistematik bir felsefe eseri bırakmamıştı. İlk felsefî tezlerini yayınlanmamış el yazmaları halinde bırakan Marx, olgunluk çağında katıksız felsefe alanına bir daha hiçbir zaman girmemişti...

Marx'ın felsefî ürünlerinin açığa çıkmamış, eksik kalmış yanları, onu hemen izleyen halefleri için Engels'in, başta Anti-Dühring olmak üzere, sonradan yazdığı yazılarla doldurulmuştur. Ne var ki bu yazılar, birtakım ana temalarının doğa bilimlerinin sorunları ve buluşlarıyla bağdaşmadığının gitgide anlaşılması üzerine, 1920'den sonra genellikle gözden düşmüştür...

Engels'in katkısı geçersiz kılındığında, Marx'ın kendi mirasının sınırlılığı eskiden olduğundan çok daha açık bir şekilde görünecek, eserini tamamlamak ihtiyacı da daha ivedi bir sorun haline gelecekti. Bu amaç için Avrupa düşüncesindeki daha eski felsefî kaynaklara başvurulması, bir anlamda, Marx'tan sonraki bir teorik gerileme olarak görülebilir. Marx'ın kendinden önceki filozoflarla yaptığı düşünsel hesaplaşmayı kapattığı o bitirici cümlenin (**'Filozoflar bugüne kadar dünyayı çeşitli biçimlerde yorumladılar, oysa sorun onu değiştirmektir'**) Batı Marksizmde pek az yankı yapması hiç de raslantı değildir; bu geleneğin filozofları, Feuerbach üzerine tezlerin onbirincisinin istediği devrimci teori ve devrimci pratik birliğinden 'resmen' yoksun bırakılmıştı çünkü.

Öteyandan, yüzyılların düşüncesi bir tek cümleyle rafa kaldırılamazdı. Marx'ın kestirme yargısı, hiçbir zaman tarihî maddecilik adına yeni bir felsefe kurmaya tek başına yetmeyeceği gibi, eski felsefelerin 'defterini dürmeye' de yetmezdi. Üstelik Marx'ın kendi felsefe kültürü çok zengin bir kültür de değildi. Felsefede

büyük ölçüde *Hegel* ile *Feuerbach*'a dayanan *Marx*'ın, ilk elde akla gelmeyen adları şöyle dursun, *Kant*'la ya da *Hume*'la, *Descartes*'la yada *Leibniz*'le, *Platon*'la ya da *Aquino'lu Thomas*'la bile çok sıkı bir tanışıklığı olduğu söylenemezdi.

Bu yüzden, Marx'dan sonra, bir başka anlamda yapılacak kronolojik bir geriye dönüş mutlaka felsefî bir günah değildi. Marx kendisinden önceki bütün ahlâk felsefesini, metafiziği, estetiği hiçbir zaman doğrudan doğruya değerlendirmiş ya da aşmış değildi çünkü, hattâ klasik felsefenin sayısız temel sorunlarına bile değinmiş değildi".[24]

Darkafalılık, Kötümserlik ve Komünizmi Yanılsama Sayan Komünistler

"Gerçekten de, görülmemiş ölçüde karmaşık ve hiç alışılmamış bir dille konuşan bu geleneğin filozoflarının hemen hepsi komşu ülkelerin teorik kültürlerinden habersiz, tam anlamıyla bölgesel bir anlayışla sınırlı kaldılar. Şaşırtıcıdır ki, Batı Marksizmi topluluğunun hiçbir büyük teorisyeninin eserini, metinleri yakından tanıyarak da asgarî bir analitik dikkat ortaya koyarak ciddî bir biçimde değerlendiren ya da ona sağlam bir eleştiri getiren bir başka teorisyen yoktur. Olsa olsa, hem baştan savma hem de üstünkörü bir tutumla yapılan kolay yergiler ya da gelişigüzel övgüler vardır. Bu karşılıklı özensizliğin tipik örnekleri, *Sartre*'ın *Lukacs*'a yönelik belli belirsiz birkaç eleştirisi; *Adorno*'nun Sartre için söylediği dağınık, zaman-dışı (anakronik) sözler, *Colletti*'nin *Marcuse*'ye sert bir dille saldırması; *Althusser*'in *Gramsci*'yle Colletti'yi acemice karıştırması, *Della Volpe*'nin de Althusser'i kestirmeden harcamaya kalkmasıdır. Bütün bu görüşler asıl amacı bambaşka şeyler olan eserlerdeki raslantısal eleştirilerden başka bir şey değildir. Batı Marksizminin uluslararası alanda kendinî her yönüyle kabul ettirmesi şöyle dursun, geleneğin kendi içindeki bir düşünür ya da okulla bir başka düşünür ya da okul arasında bile tam bir teorik bağlanma yada çatışma olmamıştır. Bu gerçek, usta ile çırak arasındaki ilişkide bile

geçerlidir: Örneğin genç *Lukacs*'ın eserine bağlı olan *Goldmann*, Lukacs'ın daha sonraki eserlerine karşı ne büyük eleştirel bir ilgi duymuş ne de onları incelemiş değildir. **Bu genel darkafalılık ve başka ulusların düşünürlerine kulak tıkanması,** Batı Marksizminin bir bütün olarak tutarlı ve aydınlık bir biçimde kendi durumunun bilincine varmasını önlüyordu".[25]

"Ne kadar farklı, ne kadar kural dışı olurlarsa olsunlar, birleştikleri temel bir özellik vardı: Ortak ve gizli bir **kötümserlik.** Bu geleneğin özündeki bütün büyük farklılıklar ve gelişmeler, ortaya koyduğu sonuçların ya da vargıların **koyu umutsuzluğu** ile tarihî maddeciliğin klasik mirasından ayrılır. 1920 ile 1960 arasında Marksizm bu bakımdan Batı'da yavaş yavaş renk değiştirdi. Tarihi maddeciliğin kurucularının ve onların haleflerinin inancı, iyimserliği gitgide yok oldu. dönemin düşünsel birliği içindeki hemen her önemli yeni tema bu umudun azalışını, güvenin kayboluşunu sergiler...

Hayatı çağının ve ulusunun işçi sınıfının politik yazgısına şaşmaz biçimde bağlı olan *Gramsci*'nin devrimci mizacı **'aklın kötümserliği, iradenin iyimserliği'** özdeyişinde özlü bir biçimde dile gelir: Henüz bir temsilci olmayan yeni bir Marksizmin vereceği sesi bilinçli olarak kavrayıp denetleyen tek adam da gene Gramsci idi. **Frankfurt Okulu**'nun içine işlemiş karamsarlığıysa direnme gücünden büsbütün yoksundu. *Adorno* ile *Horkheimer*, insanın, kapitalizmin ötesinde bir kurtuluş alanı olarak doğaya mutlak egemenlik fikrini tartışma konusu yaptılar. *Marcuse* insanın doğasındaki ütopik kurtuluş potansiyelini, sırf bu potansiyeli gerçekliğin bir eğilimi olarak daha güçlü bir biçimde yadsıyabilmek ve işçi sınıfının varlığının belki de kapitalizm içinde eriyip geçmişe karıştığı sonucuna varabilmek için kullanıyordu.

Althusser ile *Sartre*'ın kötümserlikleri daha başka, ama öteki teorisyenlerinki kadar ciddi bir görüşten doğuyordu: Sosyalizmin kendi yapısı. *Althusser*, **komünizmin bile** bir toplum düzeni olarak içinde yaşayan bireylere bütün çıplaklığıyla **görünmeyen bir düzen olarak kalacağını** ve onları uyrukları olarak sürekli

bir özgürlük yanılsaması ile aldatacağını söylüyordu. *Sartre* ise, proleterya diktatörlüğü fikrini gerçekleşemeyecek bir şey olduğu için reddediyor ve sosyalist devrimlerin bürokratikleşmesini bu çağda henüz anlaşılamayan kıtlığın kaçınılmaz sonu olarak yorumluyordu...

Marksist Stoacı Gramsci; "Tarihin Çiftçileri ve Felsefî Gübreler..."

Frankfurt Okulu'nun hiç değişmeyen tarihi algılayış biçimini *Marx* ya da *Engels*'in kolay kolay içiden çıkamayacakları bir dille en iyi yansıtan yazar *Benjamin*... bütün sınıf mücadelelerinin önemli tarihi olaylarını da şu tipik cümleyle çizer: 'Düşman kazanırsa ölüler bile ondan kurtulamayacaktır; bu düşmanın kazandığı zaferlerin sonu gelmiş de değildir'. Öteyandan, hapisteki yenik *Gramsci* döneminin devrimci bir sosyalistinin yapması gereken şeyi **umutsuz bir Stoacı** tavrıyla özetliyordu: 'Temelinden değişen bir şey var. Burası açık. Ama değişen ne? İlkin onlar, etkin roller oynayabilmek için, her biri etkin bir rol oynayabilmek için, **tarihin çiftçileri** olmak istediler. Hiç kimse **tarihin 'gübresi'** olmak istemedi. Ama gübrelenmeyen toprak işlenebilir mi? Çiftçi de, güre de gereklidir bu yüzden. Soyut düzeyde bunu hepsi kabul ediyordu. Ama ya uygulamada? Gübre için gübre, sonra geri çekil, gölgelere, karanlığa dön. Şimdi durum değişti, çünkü kendilerini 'felsefî olarak' 'gübre' yerine koyan ve öyle olmaları gerektiğini bilenler var... Bir gün için arslan gibi yaşamakla yüz yıl bir koyun olarak yaşamak arasında bir seçim yapmak bile sözkonusu değil. Bir gün şöyle dursun, bir dakika bile aslan olarak yaşamazsın: yıllarca koyundan çok daha aşağı bir varlık gibi yaşar, öyle yaşaman gerektiğini bilirsin.'

Benjamin ve Gramsci faşizmin kurbanlarıydı. Ama savaştan sonraki dönemde de Batı Marksizminin genellikle uyandırdığı izlenim bundan daha az iç karartıcı değildi".[26]

"Bu açıdan *Troçki*'ye bağlı gelenek, birçok temel noktalarda Batı Marksizmi geleneğinin kutupsal karşıtı oldu. Felsefeye değil,

politika ve ekonomiye ağırlık verdi. Kesinlikle enternasyonalistti, ilgi alanını ya da ufkunu hiçbir zaman tek bir kültürle ya da ülkeyle sınırlamadı... Temsilcileri kovuşturmaya uğradı, yasa dışı sayıldı. Troçki Meksika'da öldürüldü. Polonya'ya ve Ukrayna'ya dönemeyen *Deutscher* ile *Rosdolski* sürgünde yaşadılar. *Mandel*'e Fransa, Batı Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde bugüne kadar barınma hakkı tanınmadı. Bunlara başka adlar da eklenebilir. Teoriyle pratiğin Marksist birliğini korumak için harcanan çabanın bedeli, bu çabadan sonunda vazgeçildiği durumlarda bile yüksek olmuştur. Ama karışlığında, sosyalizmin geleceği yönünden elde edilen kazanç da çok yüksek olmuştur. Bu politik ve teorik miras, bugün, devrimci marksizmin uluslararası düzeyde yeniden doğuşunun en önemli ögelerinden birini sağlıyor.

Bu mirasın sağladığı kazançların yetersiz, zayıf yanları da yok değildir. *Troçki*'nin **Rus Devrimi**'nin özel formülünü **azgelişmiş toplumlar için bir genel kural haline getirmesi bir sorun** olarak karşımıza çıkar; Fransa ve İspanya üzerine yazıları Almanya üzerine yazdıkları kadar sağlam değildir; Nazizm analizine de uygun düşmeyen İkinci Dünya Savaşı'na ilişkin yargısında yanılmıştır. *Deutscher*'in Stalin'den sonra SSCB'de iç reformlara gidileeeği yolundaki beklentileri temelsizdi. *Rosdolsky*'nin asıl çalışmaları kapsamı bakımından araştırıcı olmaktan çok sergileyiciydi. *Mandel*'in bu alanda süren hayli uzun bir sessizlikten sonra yayımlanan incelemesi, özellikle 'Bir Açıklama Çabası' altbaşlığını taşıyordu... Troçki'ci gelenek de Batı'daki işçi sınıfının uzun tarihî yenilgi döneminin kaçınılmaz zorunluluklarına boyun eğdi".[27]

Marksizm, Kapital, Lenin, Tüm Teori ve Pratik Üzerine Özeleştiri

"Klasik dönemin mirasında eksikten çok yanlış ögeler bulunabileceği görüşüne gereken ciddiyetle eğilinmemiştir... Bir başka deyişle, klasik Marksizm üzerinde, tıpkı onun doğurduğu klasik dönem sonrası gelenek için yapıldığı gibi, titiz bir inceleme ve

eleştirel bir değerlendirme yapılmalıdır... Oysa **en derin saygı, en aydınlık bakışla birlikte varolabilir.** Klasik Marsizmin incelenmesi için, bilimsel bilgiyle şüpheci dürüstlüğün henüz göremediğimiz birleşmesine gereklilik vardır bugün... Yanılgıya düşmek bütün bilimlerin özelliğidir: Oysa **yanılgıların görmezlikten gelinmesi, tarihi maddeciliğin bir bilim olma tezine gölge düşürmekten başka bir şeye yaramamıştır...**

Marx'ın en büyük başarısı olan **Kapital**'in ekonomik yapısı akla gelen birtakım şüphelerden kurtulmuş değildir. Bu şüphelerin en önemlisi Marx'ın geliştirdiği **değer teorisiyle** ilgilidir. **Kıtlık** kavramına belirleyici bir etken olarak yer vermemesinden doğan güçlükler dışında, **işgücü (emek) girdilerinin zaman açısından hesaplanması sorunu** vardır; hepsinden önemlisi, işgücü girdilerinin hesaplanabilir bir ortalama olarak **fiyatlara çevrilmesi** çok büyük güçlükler gösterir...

Kapital'de kurulan sistemin verdiği zararlı sonuçlar kâr oranının düşmesiyle ilgili genel teorem ile burjuvaziyle proleterya arasındaki sınıfsal kutuplaşmanın durmadan artacağı ilkesiydi. İkisinin de **gerçekleştiği söylenemez...** Nitekim, **olgun Marx'ta gerçek bir politik teori bulunmaması** mantıki bakımdan, böyle bir teoriyi gereksizleştiren ekonomik teorisinin barındırdığı **çöküş öğretisine bağlanabilir**".[28]

"*Lenin*'in **Ne Yapmalı'**da kurmaya başladığı **aşırı merkeziyetçi, neo-jakoben parti teorisi**nin, otokratik Rusya'nın gizli koşullarıyla meşrdutiyetçi Almanya'nın yasal (legal) koşulları arasındaki farka dayandığı açıktır. Teori, bir bakıma, 1905-6 devrimi sırasında başkaldıran kitlelerin eylemine göre düzenlenmiştir, ama *Lenin* hiçbir zaman teorisini resmen gözden geçirmiş ya da değiştirmiş değildir. 1917'de **Sovyetler**'in yeniden ortaya çıkışı Lenin'i, Avrupa'daki kapitalist iktidarın evrensel biçimlerinin tersine, işçi konseylerinin proleterya iktidarının zorunlu devrimci biçimi olduğu inancına götürmüş ve **Devlet ve Devrim**'de bu konudaki ünlü yorumuyla da ilk gerçek Marksist politika teorisini geliştirmiştir. Ne var ki, Lenin ne o zaman, ne de

daha sonra, ne Rusya, ne de daha başka ülke için, parti öğretisini Sovcyetler konusundaki görüşüyle birleştirip bütünleştirmemiştir...

Bu durum, Devlet ve Devrim'in **köklü Sovyet demokrasiciliğinin** yerini, olağanüstü bir hızla İç Savaş'ın hemen başındaki gerçek Rus Devletinin **köklü parti otoriteciliğine bırakmasına** yol açtı. Lenin'in İç Savaş'tan sonraki konuşmaları Sovyetlerin yıkılışını doğrular, ama hiçbir kaygı belirtisi ya da ciddî bir pişmanlık gsötermeden. SSCB'de **proletarya demokrasisini, şovenist bürokrasinin saldırısından kurtarmak** için bulduğu son çare de işçi sınıfı ya da ülke içinde değil, partiyle sınırlı birtakım iç değişiklikler önermekten öteye geçmez: Sovyetler konusuna politik vasiyetinde de değinmez. Burada düşülen teorik başarısızlık, Lenin'in ve Bolşeviklerin İç Savaş boyunca ve daha sonra muhalefet üzerinde uyguladıkları ve haklı gsöterdikleri, ama dürüst marksist tarihçilerce incelendiğinde belki de çoğunun gereksiz ve gerici olduğu anlaşılacak politik baskılardaki pratik yanlışlıklara bağlanabilir...

Lenin, feodal bir otokrasiyle burjuva demokrasisi arasınaki sınırı kesin bir çizgiyle çizemediği için, iradesi dışında, geleceğin Marksistleri arasında sürekli bir fikir karışıklığına yol açtı, bu durum Batı'da inandırıcı bir devrim stratejisi geliştirilmesini büyük ölçüde önledi... Lenin'in kurduğu ve yönettiği **Üçüncü Enternasyonal**'in, 20'lerin modern emperyalizminin en büyük merkezleri olan İngiltere ile ABD'nin Anglo-Sakson dünyasında kitleye ulaşmak yönünden hiçbir **başarı kazanamaması** bu teorik tıkanıklığın pratik sonucuydu. **Başka türde bir parti, başka türde bir strateji** gerekliydi bu toplumlarda, bunlar bulunamamıştı.

Lenin'in **emperyalizm** konusundaki ekonomik eseri yazıldığı zamana göre önemli bir gelişme olmakla birlikte, daha çok betimleme düzeyinde kalmış, savaştan sonra da, sayısız Komintern belgelerinde resmen formüllendirildiği gibi, modern kapitalizmin büyük bunalımları atlatacak güçten yoksun olduğu şeklinde yorumlanmaya başlanmıştır. Böylece, Batı'daki sosyalist

militanları mücadele etmek zorunda oldukları devlet yapıları için bir politik teori geliştirmek zorluğundan kurtaran adı konmamış bir **ekonomik çöküş öğretisi** bir kez daha yürürlüğe girmiştir".[29]

"*Troçki*'nin eseri üzerinde bugüne kadar pek az ciddî teorik değerlendirme yapılmıştır... Troçki **'sürekli devrim'** görüşünü Rus Devrimi'nin sürecini ve geleceğini açıklamak için geliştirmiştir. Bu görüş doğru çıkmıştır. Rusya'da burjuva devrimi olmamış, kapitalizmin ara istikrar dönemine geçilmemiş, Çarlığın yıkılmasından birkaç ay sonra işçi sınıfının giriştiği bir ayaklanma sonunda bir proleterya devleti kurulmuş, ama sosyalizmi tek bir ülkeyle sınırlandırdığı için onu kurmayı başaramamıştır.

Ne var ki 1924'ten sonra Troçki, geri kalmış ülkelerde artık başarılı burjuva devrimi olamayacağını, proleterya devriminden önce de istikrarlı bir kapitalist gelişme evresine ulaşılamayacağını ileri sürerek, Rus Devrimi'ne ilişkin şemalarını bütün sömürge ve eski sömürge toplumlarına kadar genişletip genelleştirdi. Sömürge burjuvazilerinin hiçbir zaman gerçekleştiremeyecekleri söylenen iki şey, **ulusal bağımsızlığın kazanılmasıyla toprak sorununun çözülmesiydi.** Savaş sonrasının tarihî deneyleri daha karışık bir durum ortaya çıkaracaktı. **Cezayir Devrimi** örneği bu değrelendirmelerden ilkini, **Bolivya Devrimi** de ikincisini yalanlamış görünüyor. Pek sık sözü edilmeyen **üçüncü bir ölçüt** de temsilî (parlamenter) demokrasinin kurulmasıydı: **Hindistan Birliği**'nin otuz yılı bunun da gerçekleşebileceğini gösteriyor... Bu yüzden, 'sürekli devrim' tezinin bugüne kadar genel bir teori niteliğini göstermediğini kabul etmek gerekir...

Troçki'nin bürokratlaşmış işçi devletinin yapısı üzerinde geliştirdiği genel teorinin bir başka sorunu da, proleterya demokrasisinin bir memurlar kastı tarafından gaspedildiği bir ülkede proleterya demokrasisini yeniden kurmak için zora başvurmakla gerçekleşebilecek bir **'politik devrim**'den başka yol olmadığını savunan teziyle ilgilidir. Bu görüş, *Deutscher* gibi bürokratik yönetimin yukardan barışçı yollarla yavaş yavaş reforma uğrayabileceğine inanan kimselerin umutlarına karşılık,

SSCB'deki gelişmeler sonucu bugüne kadar tekrar tekrar haklı çıkmış bir görüştür. Ne var ki, bu görüşteki çıkış noktasının, zorla el konulan ve ancak anî bir politik ayaklanmayla düzeltilebilecek ilk proleterya demokrasisinin ön-varlığı olduğu açıktır. Oysa **Çin, Vietnam** ve **Küba**'da 'politik devrim' fikrinin, bu ülkelerde yeniden kurulacak Sovyetler olmadığı için, tarihî yönden çok daha az inandırıcı göründüğü de açıktır... Troçki bu devrimin nasıl gerçekleşebileceği konusunda Rusya için bile pek az senaryo bıraktı...

Bu sorunları sıralamak, tarihî maddeciliğin büyük düşünürlerine saygıda kusur etmek sayılmaz. Marx'ın ya da Lenin'in ya da Troçki'nin değil ölümlerinden sonra ortaya çıkan sorunları, yaşadıkları dönemlerin bütün sorunlarını başarıyla çözebileceklerini düşünmek bile saçmalık olur..."[30]

19. Yüzyıl Batı Bilimciliği Modası Pozitivizm ile Ateizm, Marksizm ve: Din Afyon Mu?. İnsanın Özü Yok Mu?

Anderson'un çok değerli incelemesinin, kendisi de bir Batılı olarak, en azından bize göre tartışmalı yanları olsa da, konumuz bakımından, oldukça geniş bir özetini vermeye çalıştık. Kuşkusuz, Marksizmin özeleştirisi bakımından bu kitapta daha çok şey var. Ama görülüyor ki, bizim buradaki konumuz olan inanç bakımından Anderson, Marks'ta ele alınacak bir şey bulamıyor! Yine de, hem kendisi de **ateist** olduğu halde, ondan çok önce Batı'lı *G. Sorel*'in, Marks'ın bu konudaki olumsuz görüşüne katılmadığını, onu düzeltmeye çalıştığını gördük. Bugün, son olarak İslâm'a kuşkusuz bir **"heterodoks" ya da "Revizyonist"** olarak gelmiş olan Fransız Komünist Partisi'nin eski üst yöneticisi *R. Garaudy*'nin de ayni grupta sayılabileceğine işaret edelim.

Marks'ın tutumu neden olumsuz? Bu konuyu bu kadar sayfalık yazıdan sonra burada daha ayrıntılı inceleme olanağımız olmadığı açık. Ama Marks, hem "Filzozoflar dünyayı türlü biçimlerde yorumlamakla yetindiler" diye bir eleştiri getiriyor, sonra "mesele onu değiştirmektir" diyor, hem de inanç gibi bir konuda, kestirme bir hüküm vermek bir yana, kitleleri kazanmayı hesap

eden **bir taktiğe bile olanak bırakmıyor. "İnsanın esas gerçeği yoktur... Din halkın afyonudur"** diyor!..[31]

"Esas gerçek" ne demek? Kısaca "Öz" demek, özü yoktur diyor. Sonra da, *G. Thomson* gibi değerli Marksist yazarlar, **"İnsanın Özü"** adıyla eserler yayınlayarak, durumu tevile çalışıyor ya da bunun için yine Marks'ın "İnsanın özü, tek tek her bireyde varolan bir soyutlama değildir. Gerçekte insanın özü, toplumsal ilişkilerin toplamıdır" sözlerini de ekleyerek "yanlışı daha da derinleştiriyorlar".[32]

Lenin de, *Kıvılcımlı* da, başka bazı iş başındaki Marksistler de bu konuyu geçiştirebilmek için çok çaba sarfetmişlerdir, ama bize göre, en azından ülkemiz ile ilgili olarak, yine Dr. H. Kıvılcımlı'nın, başka bir konu dolayısıyla yaptığı açıklama, üzerinde gereğince düşünülürse, çok daha doyurucu ve daha kestirmedir. Şöyle diyor: "Osmanlı Tarihinin Maddesi: Ne *Marks*'ın, ne *Engels*'in, ne *Lenin*'in ele almaya vakit bulamadıkları konulardandır. Çünkü onlar **Osmanlı "MADDESİ' ÖTESİNDE** (Ben majisküllediim.SG) gelişmiş, bunalmış Kapitalist toplumun ilişki ve çelişkileri ortamında yaşamışlardır."[33]

Evet, bizim Madde'miz, gerçeğimiz, Fiziğimiz, Dünya'mız, Evren'imiz; bilim, toplumbilim, uygulamalı bilim bakımından; **Madde Fizik ile Fizikötesi,** evet, **Metafizik** kadar başka, bambaşkadır! Onların söyledikleri, bize kendi bakımımızdan değerlendirilmeden aktarılmaya kalkılırsa, bu, Metafiziği, Fiziğe hem de doğrudan uygulamak kadar yanlış ve saçma olur. Bu ilkeyi, bu konuların her alanında aynen bu şekilde bilmek ve uygulamak gerektir. Büyük Türk Sosyalisti'nin söylediği işte bu kadar Özlü ve Hikmetli bir sözdür.

Konumuz bakımından, **bizim o denli** "gelişmemiş, **bunalmamış", bozulmamış gerçeğimizde, İnsan'ın Özü de vardır, Din de Afyon değildir.** Bilimce de, yukarda da gösterdiğimiz gibi, her sağlıklı insan için, gerçek böyledir.

"Eneski Sosyalist"in (H. Kıvılcımlı'nın) görüşü bakımından küçük bir açıklama daha ekleyelim. Kendisi o örtülü açıklamasını

yazdığında ne kadar orijinalitesini ortaya koymaktan hiç çekinmese de, yine de, Kuzeyde Marksizm'in kilisesi vardı, o dikkate alınırdı ve **"Brejnev'e Mektup** henüz yazılmamıştı. "Mehel sana" denerek yazılan mektuba ihtiyaç olacağı ise daha düşünülemiyordu bile.[34]

Batı, "aydınlanma"dan, Fransız İhtilali'nden sonra, boyuna çalkantılar geçiriyordu. Özellikle Fransa, Almanya, ayrı ayrı bunu yaşıyorlardı. Ülkeler, toplumlar genellikle ilerliyordu, ama duraklamalar, dönüşler de olmuyor değildi. **Fr. Devrimi**'ni, **Restorasyon** dönemi izlemişti. Ama arkasından **İkinci, Üçüncü Cumhuriyetler** gelmekte gecikmemişti. Sonra **dördüncü,** halen de **beşinci Cumhuriyet.** Almanya'da da, özellikle Marks'ın gençliğinde bir **Hegel'cilik** (isterseniz, akımı, hattâ modası deyiniz) vardı. Sonra da eleştirisi başladı.

Hegelcilik, onun İdealizmi vardı ama, Aydınlanma'dan beri, önce adı konmadan, sonra *Auguste Comte* ile adını da düşünürünü de bulan, **dine, metafiziğe karşı** olduğu halde ayrı dinî, o dinîn ilmihali **"Pozitivizm İlmihali"**[35] de yazılan, Pozitivizm her yeri kaplamış, sarmıştı. O kadar ki, olduğu-olmadığı yerde bile Pozitivizm görülebiliyordu. *Marks* bile, hem de *Hegel* için, son derece önemli felsefî bir eserinin, "Alman İdeolojisi"nin müsveddelerinde, sonradan çizse bile, "**Hegel, pozitif idealizmi son noktasına ulaştırmıştır"** diye yazabiliyordu.[36]

Bizde ise *Prof. Macit Gökberk*, Felsefe Tarihi'nde[37], Pozitivizmi felsefe olarak anmaya bile değer bulmazken, öğrencisi değerli arkadaşım *Prof. Afşar Timuçin*, hocasından 31 yıl sonra yayınladığı "Düşünce Tarihi" adlı eserinde, **Pozitivizm**'e ve onun filozofu *Comte*'a, toplu olarak, 17 sayfa ayırır.[38]

Marksizm'in, üretim aşamaları bakımından son aşama olan Sosyalizm'in öğretisi ve bu öğretinin adının da **"Bilimsel Sosyalizm"** olduğu bilinir. Burada iki şey biraraya getirilmiştir: Bilim ve Sosyalizm. Marks için, Marks-Engels için hangisi daha önemlidir? Bu soru pek sevimli görünmeyecektir ama, öyle metafizik bir soru filan da değildir, Sosyalizmin, bilimsel olanına

kadar pek çok çeşitlerini sayan da Marksizmin peygamberleridir. O halde sorulabilir ve yanıtlanabilir.

Biz, Marksgil'e göre, bilim önemlidir, diyoruz. *Marks*, Sosyalizme, **felsefe**den gelmiştir. *Engels* ise, daima **"Bilim"** der, bir sorun ile karşılaşsa, zamanının bilimi ile yanıtlayamasa bile, "Bilim bunu yanıtlayacak, gösterecek" der. Nerden bilir? Bilir, inanır, bilime adeta tapar. Onun için onlar öncelikle **"bilimci", "Scientist"**tirler. Bilimsel "Determinizm"e bağlıdırlar. *Kautsky*, *Lenin* tarafından şiddetle eleştirilen "Ortodoks Marksist" görüşlerine giden yolu bu bilimsel determinizmden bulmuştur.

Oysa **"İzm"ler, "bilimsel" değildir, "Bilimcilik** de, "Bilim-cilik, bir "İzm" olduğu için **Bilim değildir.** Dolayısıyla, Bilimciler, gerçekte, nesnel, yansız Bilimci olmayı terketmişlerdir. Hem de, "Bilim, Bilim" diyerek. Onlar artık **"Bilimcilik"** denen bir **İdeoloji**'nin yandaşıdırlar. Marksizm'in, eski felsefeleri, "izm"leri, salt yorumcu olmakla suçlayarak, "Dünyayı değiştirmek" iddia ve görevi ile yola çıkarken, yine çağı ile koşullanarak düştüğü ve *Kautsky*'de pek ilerlemiş bir kontrast halinde görünen çok büyük bir yanılgısı bu, bilimcilik olmuştur.

Bu yanılgı ile öncelikle **"Ortodoks Marksistler",** kaderciliğe kapılmışlar ve tüm **kaderciler** gibi, **"insan"ı unutmuşlardır, "irade"yi inkar etmişlerdir.** Onların bu yanlışını *Lenin*'in nasıl ağır bir dille eleştirdiği herkesçe bilinir. Bizim de bu konuya girerken en başa *Sorel*'i almamız bu yönden de boşuna değildir.

Engels Tam 120 Yıl Önce, 1878'de, Dühring aydınlanmacılığı'nın İşini Bitiriyor

Engels, yaptıkları işbölümü içinde, Marks ile görüşerek, Anti-Dühring adlı eserinde, **Nevzuhur Dühring**'i yanıtlarken, özellikle zamanı açısından pekçok önemli açıklamalar yapıyor. Biz konumuz bakımından son derece önemli olan, o ölçüde de bilinen bir bölümü sunuyoruz.

"Bununla birlikte, bizim ne sitediğimizin önemi yoktur. Mesele *Bay Dühring*'in ne istediğinde'edir. O, Dühring'in gelecekteki devletinde hiç kimsenin kendi tarzına göre mutlu olmaması ile *Friedrich II*'den ayırt olmaktadır. Bu gelecekteki devletin anayasasında şöyle denilmektedir:

'Hür toplumda din olamaz: Çünkü üyelerinden her biri, tabiatın arkasında ya da üstünde, kurban veya dua yoluyla harekete geçen bir varlık bulunduğu şeklindeki çocuksu hayalden kendinî kurtarmıştır." 'Bu itibarla doğru anlaşılmış bir sosyalite sistemi, manevî sihirbazlıklara hazırlığı ve onunla birlikte dinlerin bütün önemli unsurlarını tamamen yok etmek durumundadır'. **Din yasak olacaktır.**

Din, insanların günlük hayatına hakim olan dış kuvvetlerin, insanların kafalarındaki fantastik bir yankısından,dünya kuvvetlerinin tanrısal kuvvetler şeklini aldıkları bir yankıdan başka bir şey değildir... Fakat bugünkü burjuva toplumunda, insanların, bizzat kendilerinin meydana getirdikleri ekonomik ilişkilerin, bizzat kendilerinin yarattıkları üretim araçlarının, yabancı kuvvetler gibi, egemenlikleri altında bulunmakta olduklarını çok kere gördük. Demek ki dinsel refleks aksiyonunun gerçek temeli ve onunla birlikte dinsel refleksin kendisi de devam etmektedir... Halâ da, insan düşünür, **Allah** (yani **kapitalist üretim tarzının yabancı egemenliği**) idare eder, derler. Sadece bilmek, burjuva ekonomisinin daha ileri ve daha derine gitse bile, toplumsal kuvvetleri toplumun egemenliği altına almak için kâfi değildir. Bunun için her şeyden önce bir toplumsal eylem (action) lâzımdır...

Oysa bay Dühring, dinîn bu tabii ölümüne kadar sabredemiyor. O çok daha radikal hareket ediyor. Bismarck'lık ediyor, yalnız Katolikliğe karşı değil, genel olarak bütün dinlere karşı şiddetli mayıs kanunları çıkarıyor, gelecekteki jandarmalarını dine karşı saldırtıyor ve böylelikle onun mazlum ve mağdur sanılmasına, ömürünün uzamasına yardım etmiş oluyor. Velhasıl nereye bakarsak bakalım, daima o kendine has **Prusya Sosyalizmi**'ni görüyoruz."[39]

Noktalı kısaltmalarımızdan da anlaşıldığı gibi, Engels'in konu ile ilgili açıklamaları daha geniş. Fakat biz, **Çağdaş Dühring'ci Aydınlanma'cılığa** bizzat klasik Marksizm'in yanıtını, bu yazımız bakımından yetecek kadar yansıttığımız kanısındayız. Hem, bugün de öyle olmuyor mu? Bizim Dühring'lerimizden Doğu Perinçek, gazetesi Aydınlık'ta; sosyalizm ile uzaktan yakından ilgisi olmayan "işsiz" Hintli'nin **"Şeytan Ayetleri"**nden bölümler yayınlayarak, ülkenin bağnaz güçlerini, bizim Bismarkizm'imizin bu dürtüklemelerine karşı ayaklandırmadı mı? O zamanki Aydınlık yazarı toprağı bol olası *Aziz Nesin*, hemen bunun arkasından **Sıvas**'a Pir Sultan Abdal şenliklerine gitmedi mi? Sonunda Sıvas'ta 37 canımız o ayaklanan bağnazlar tarafından yakılmadı mı? Failler mahkûm oldu, halâ kendi özeleştirimizi yapma, yanlışlarımızı konuşma zamanı gelmedi mi?

Hattâ, dinsel ortodoksinin çeşitli nüansları ile, heterodoksi ile ateizm arasında yeralanların zaman zaman pek göze batan raslantısal(?) işbirlikleri yok mu? Bir örnek olarak, 1993 yılında, Diyanet İşleri Başkanlığı, I. Din Şurası'nı düzenlediğinde, "Alevilik, İslâmın özgün bir yorumudur, Diyanet İşleri yeniden yapılanmalıdır" diyen **Cem dergisi**'nin katılma isteğini reddedip, "Alevilik, İslâm dışıdır, Diyanet İşleri kaldırılmalıdır" diyen *Nejat Birdoğan*'ı davet etmedi mi, Birdoğan da, bu kadar açık Hacivat-Karagöz oyununda rol alamayacağından bu daveti karşılıksız bırakmadı mı? Bu daveti aldığını ve katılmadığını kendisi bize söylediğinde biz de kolay kolay bu kadar açığa çıkmayan bu durumu yine Cem dergisinde yazarak belgelemedik mi?..[40]

Kısaca, hiç mi özeleştiri yapmayacağız, hiç mi akıllı olmayacağız? **Provokatör,** ancak neticeyi almak için harekete geçtiğinde açıkça ortaya çıkar. İçimizden, **bilinçli-bilinçsiz** yapılan **provokasyonlara** ise, akılsızca, salt duygusal davranarak ya da yiğitliğe dokunmasın diyerek, **düşünmeden alkış mı tutacağız?** O zaman mitoloji kahramanı *Sisyphos* gibi, boyuna yaptıklarımız bozulup, başa geri dönmek durumunda kalmaz mıyız, öyle de olmuyor mu? Ülkeyi de mafyalar, içli dışlı özel, vs.

gizli örgütler, Susurluklar, vs. vs. sarmıyor mu? Bunların tüm sorumlusu sadece kötüler mi? Hiç, aklını kullanmayan **"iyiler"in sorumluluğu yok mu?**.. Ve hey **Devrimciler** ya da **Demokrasiciler,** böyle mi Devrim ve sonra Demokrasi yapacaksınız. Olmaz, böyle ancak karşı-devrim ya da Faşizm, Oligarşi, vs. olur, siz de onun değirmenine su taşırsınız.

Şimdi SSCB'nin kuruluşunda, "Sultan Galievizm"in, "Gelenekçi Komünizm"in, "İslâm Komünizmi"nin tayin edici, özelikle 1917 Ekim Devrimi'nden sonra, onu Karşı Devrim'in önünden kurtarıcı rolü, görüşleri ve mücadelesi ile onun sonu konusuna kısaca değinmek istiyorum.

3. SULTAN GALİEV'İN "İSLÂM SOSYALİZMİ" VE SONU YA DA SSCB YAPICILIĞINDAN ONUN MEZAR KAZICILIĞINA

Stalin, Sultan Galiev'i ve Sultan Galevizm'i Suçluyor

"Rus (b) KP Merkez Komitesinin Cumhuriyetler ve bölgelerin sorumlu Görevlileri ile Dördüncü Konferansı (9-12 Haziran 1923)

2. ulusal Cumhuriyetler ve Bölgelerde Sağcılar ve 'Solcular' üzerine

Konferans gündeminin birinci maddesi üzerine konuşma, **'Sultan Galiev', 10 Haziran**

...

Burada, Sultan Galiev'i, sanırım Adigamov'a yazılmış ilk yıkıcı mektubu hakkında bilgi sahibi olduğum zaman nasıl koruduğumu anlatan bazı arkadaşların konuşmalarını dinledim. Adigamov burada her nedense susuyor ve söz almıyor, oysa en çok konuşması gereken oydu. Bu yoldaşlar, beni eleştirerek Sultan Galiev'i çok fazla koruduğumu iddia ettiler. Evet, doğrudur... Ben onu son kerteye kadar savundum. Sanmıştım ve hala sanıyorum ki, görevim bunu gerektiriyordu... Ama ben onu belli bir sınıra kadar savun-

dum. Ve bu sınır Sultan Galiev tarafından aşıldığı anda kendisine yüz çevirdim. İlk yıkıcı memktubu göstermektedir ki, Sultan Galiev partiyle bağlarını koparmıştır. Bu mektubun taşıdığı anlam yaklaşık olarak 'Beyaz muhafızların' dillerini andırmakta, mektup Merkez Komitesi'nden bir düşman gibi söz etmektedir.

Ben Galiev'le raslantı sonucu **'politbüro'**da karşılaştım. O sıra **'Norkomzem'** alanında **Tatar Cumhuriyeti'**nin isteklerini savunuyordu. Kendisini bir notla uyardım ve gizlice yazdığı mektubu 'anti-parti' olarak niteledim. Onu **Validov (Zeki Velidi Togan)'**ınkine benzer bir hareket örgütlemekle suçladım, bu yasa dışı ve anti-parti çalışmayı durdurmazsa sonunun kötü olacağını söyledim, üzerinden desteğimi çekeceğimi ihtar ettim. Çok şaşırdı, yanlışa düşürüldüğümü söyledi. Adigamov'a mektup yazdığını, ama bunun ona çok değişik bir şey anlatmak amacıyla kaleme alındığını, eskisi gibi partinin adamı kaldığını ve gelecekte de kalacağına şeref sözü verdiğini belirtti. Ne yazık ki iki hafta sonra ikinci bir yıkıcı mektup gnöderdi ve bu mektubunda Adigamov'a 'basmacılarla' ve 'liderleri' olan Validov'la ilişki kurmasını önerdikten sonra mektubu 'yakmasını' belirtti. Bu öylesine bir alçaklık ve sahtekârlıktı ki beni Sultan Galiev'le tüm ilişkilerimi koparmaya itti.

O andan sonra Sultan Galiev benim için parti dışı, Sovyetler dışı bir adam oldu, kendisine bir söz söyleme gereği duymuyordum. Beni birkaç kez arayarak evimde 'konuşmak' istemesine karşın... **'Sol kanat'taki arkadaşlarım, Sultan Galiev'i desteklediğim,** partinin çıkarlarını düşünerek koruduğum ve **milliyetçilikten vazgeçerek iyi bir Marksist olacağını umut ettiğim için 1919 başlarında beni suçladılar.**

Yine belirtiyorum, onu bir süre desteklemiş olmayı görevlerim arasında sayıyorum. **Doğu cumhuriyetleri'**nde ve bölgelerinde çok az aydın, düşünen kişi ya da sadece okuma yazma bilen adam vardır. Bunlar iki elin parmakları kadardırlar. Nasıl tutmayalım onları? Doğu'da işe yarayacak adamları tutmamak ve bunları parti adına korumak için gerekeni yapmamak cinayet olur. Ama her

şeyin de bir sınırı vardır. Ve bu sınırlar, Sultan Galiev komünist saflardan 'Basmacı' safına geçtiği an aşılmıştır. O noktadan sonra Sultan Galiev, parti için artık yoktur... **O Türkiye büyükelçisini Partimiz Merkez Komitesi'ne yeğlemiştir.**

Validov'u koruduğum, partinin çıkarları için savunduğum ve öğütlerine karşın bir çırpıda silip atmadığım için *Samigulov*'un da eleştirilerine uğradım. **Evet... Validov'u korudum,** kendinî düzelteceğini umdum. **Siyasal partilerin tarihi Validov'dan daha katı insanların bile bağışlanabildiklerini göstermektedir.** Samigulov'un sorunu çok basit bir açıdan ele aldığını düşündüm ve onun öğütlerini dinlemedim. Tahminlerinin bir yıl sonra gerçekleştiği doğrudur... Validov kendisini hiç düzeltmedi. 'Basmacılar' safına geçti. Ve her şeye karşın bundan parti kazançlı çıktı. Çünkü biz Validov'un kaçışını bir yıl ertelemiş olduk. Validov'u 1918'den sonra yok etseydik, inanıyorum ki Murtazov, Adigamov, Halikov ve öbür yoldaşlar saflarımız arasında kalmazlarıd... (Bir ses: 'Halikov kalırdı') Belki Halikov bizi bırakmazdı, ama bütün bir arkadaş grubu Validov'la birlikte giderdi. İşte hoşgörümüz ve uzak görüşümüzle elde ettiğimiz sonuç budur.

Ryskulov'u dinledim. İtiraf etmek zorundayım ki nutku tam anlamıyla içtenlili olmaktan uzaktır, biraz diplomatiktir. (Bir ses: 'doğru') Genellikle nutku tatsız bir izlenim bırakmıştır... Ve yine kuşku yok ki, Ryskulov ideolojik açıdan Sultan Galiev'e bağlıdır. **Önemli olan Sultan Galievizm'le** 'ideolojik bağlardır'. Hiç kuşku yok ki bu tür bağlar Ryskulov'la Sultan Galiev arasında vardır... **Sultangalievizm**'den kayıtsız, şartsız ve kesinlikle kurtulmak için bu kürsüden seslenmenin zamanı gelmemiş midir?..

Enbaev de içtenlikten uzak bir nutuk söyledi... Bütün bunlardan sonra Enbaev'in kusurlarını açıklıkla ve geri dönülmez bir şekilde kabullenmesi ve Sultan Galiev'den ayrılması gerekmez miydi? Hayır, o öyle yapmadı. 'Goşistlerle' alay edercesine Sultangalievizm'le ilişkilerine devam etti ve Sultan Galiev'in boğulduğu bu çukurun yanından uzaklaşmadı...

Firdevs'in konuşması ise baştan sona kadar ikiyüzlüdür.

İdeolojik alanda hangisi ötekini yönetiyor?.. Sultan Galiev mi Firdevs'i, Firdevs mi Sultan Galiev'i? Soruyorum...

Sultan Galiev **pantürkizm** ve **panislamizm** ideolojileriyle sınırlı kalmış olsaydı, bu büyük bir kötülük sayılmazdı... Hattâ diyebilirim ki bu ideoloji, partinin Onuncu Kongresi'nde uluslar konusunda alınmış kararlara aykırı olmakla birlikte, hoşgörüyle karşılanabilecek ve partimiz içinde 'eleştiri'nin kabul edildiği düşünülebilecekti. Ama ideolojik çalışmalar 'Basmacıların' şefleri, Validov ve öbürleriyle ilişki kurmaya yönelirse 'Basmacıların' hareketlerini Firdevs gibi masum ideolojiler diye doğrulamanın olanağı yoktur. Sultan Galiev'in çalışmalarını böyle doğrulayarak kimseyi aldatamazsınız...

Hoganov'un iyi konuştuğu kanısındayım. Ikramov'un söyledikleri de fena değil. Ancak bu arkadaşların sözleri arasında düşündürücü bir noktayı işaret etmeden geçemeyeceğim. Her ikisi de **bugünkü Türkistan'la Çarlık dönemi Türkistan'ı arasında hiçbir fark olmadığını,** sadece tabelanın değiştiğini, ama Türkistan'ın aynen Çarlık dönemindeki gibi kaldığını ileri sürdüler.

Arkadaşlar, ortada bir 'sürçü lisan' yoksa ve bu konuşma düşünülerek ve bilinçle yapılmışsa, 'basmacılar' haklıdır... **Türkistan,** Çarlık döneminde olduğu gibi gerçekten bir **sömürgeyse 'basmacılar' doğru yoldadır. Bu durumda Sultan Galiev'i yargılamak bize düşmez... Onun bizi yargılaması gerekir.** Madem ki Sovyet iktidarı kadroları olarak bir sömürgenin varlığına göz yumuyoruz, o bizi sorguya çekmelidir... Anlaşıldığına göre Hoganov ve Ikramov konuşmalarının bu bölümü üzerinde fazla düşünmemişlerdir...

Ikramov'un merkez Komitesi'ni hedef alarak, her zaman yeteri kadar dikkatli olmadığımız, Doğu Cumhuriyet ve bölgelerinin yerel koşullarının zorunlu kıldığı pratik sorunları her zaman vaktinde ortaya koyamadığımız konusundaki eleştirilerinin bir bölümünü kendi üzerime alıyorum. Bilindiği gibi Merkez Komitesi'nin işleri çok ağırdır. Her şeyi bir anda yapamaz...

Doğrudur, **Türkistan'da okul yok, yerel diller yönetimde kullanılma aşamasına daha gelmedi,** bu yönetimler henüz millileşemedi. Genelikle kültür düzeyleri zayıftır. Bütün bunlar doğru... Rus kültürü Cumhuriyetler Birliği'nin öteki halklarının kültüründen daha ileri olduğu halde, bu kültürün bile zayıf kaldığını bağırıyoruz ve yakınıyoruz... İlyiç (Lenin) birkaç kez kültürümüzün yetersiz olduğunu söyledi, Rus kültürünü özlü olarak yüceltmek için iki, üç, hattâ on yıl gerektiğini belirtti. Durum böyleyken, Rus olmayan, geri ve az okumuş bölgelerin kültür düzeylerini bir anda nasıl yükseltelim? Yapılan 'yanlışlıkların' onda dokuzunun, bu toprakların geriliklerine bağlı özel durumlardan kaynaklandığı doğru değil midir? Bütün bunları gözönüne almamak mümkün mü?.."[41]

Sultan Galievizm Üzerine

"Sultan Galiev'in stratejisi kabul edilmiş olsaydı, sömürge dünyasındaki devrimin yönetimi bütünüyle Rus bolşeviklerinin elinden kaçmış olacaktı. Elli yıl öncesinden Rus ve Çin partileri arasındakine benzer bir tartışmaya tanık olunuyordu. Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi'ni temsil eden Stalin bu konuda yanılmaz ve merkeziyetçilik ve yönetimde etkililiğin bozulabileceğini ileri sürerek, özerklik isteklerini geri çevirir(...).

İlk defa Stalin ile Sultan Galiev strateji konusunda çatışıyorlardı, bu hassas ve ama yine de ikincil ilk tartışmanın arka planında, **Üçüncü dünya'daki komünist hareketin** geleceğinin ona bağlı olduğu ve **'önderliğini Ruslar mı, Tatarlar mı, veya Avrupalılar mı, Asyalılar mı yapacak?'** sorusundan kaynaklanan büyük bir anlaşmazlık yatıyordu. Bu anlaşmazlığın ötesinde daha önemli ve acil olan bir başkası bulunuyordu: **Rus Komünist Partisi'nin yekpareliği ile ademimerkeziyetçiliği.** Kongre, elbette Stalin'in yanında yer alır: Müslüman Komünist Partisi'nin eski yönetimine, yani her şeyden önce bizzat Sultan Galiev'e karşı alınan son derece sert karar bunu göstermektedir(...).

Böylece 1918 Kasımından itibaren,ne pahasına olursa olsun kutsal merkeziyetçilik ilkesi ilân edilmiş ve ideolojik ve örgütsel açıdan ademimerkeziyetçilik yandaşları (başka deyişle Sultan Galiev) açıkça mahkum edilmişlerdir(...).

İkinci makalede, Bolşeviklerin siyasal analizini yapmaya girişir. Bu analiz, o dönemde rus yoldaşlarınca tam bir sapma olarak değerlendirilmiş olabilir, fakat günümüzde bu incelemenin **dahice bir görüş** olduğu anlaşılmaktadır: '... Ne var ki taktik açısından **devrim kötü yönlendirilmişti.** Almanya'daki Spartakist hareket, Macar devrimi gibi devrimin yalıtık tezahürlerinde önemli görülebilecek olan şey; genel bağlamda ele alındığında ikincil öneme sahipti. Bu,devrimci yöneticilerin dikkatinin tamamen Batı üzerinde yoğunlaşmış olmasından ileri geliyordu...'

Ve Sultan Galiev Avrupalı işçinin burjuvazi ve kapitalizmden tek başına kurtulabileceğinden kuşku duymakla da daha büyük bir sapma gösteriyordu(...).

21 Kasım 1919 tarihinde yapılan ve başkanlığını Lenin, Stalin ve Kalinin'in yaptıkları **İkinci Doğu Halkları Komünist Örgütleri Kongresi**'nin **hazırlık konferansında Sultan Galiev 23 Mart 1918 tarihli kararnamenin uygulanmasını** ve en kısa zamanda **Tatar-Başkır devleti**nin kurulmasını ister. *Lenin* bu isteği dikkate almayı reddedince konu Parti Merkez Komiseti'ne iletilir. Delegelerle yapılan ikinci bir toplantıda 23 Mart kararnamesinin yürürlükten kaldırılmasına karar verilir(...).

Bakü kongresi konusunda birçok haksız yorum yayınlandı; kimileri, bu Kongre'yi haksız bir biçimde Komintern'in, Batı emperyalizmine karşı cihad va'zederek, devrimci hareketi Doğu'ya taşıma girişimi olarak değerlendirdi. Ne var ki Kongre'nin stenoyla tutulmuş tutanakları, yaklaşık iki yıldır Sultan Galiev ve yoldaşlarını Rus Bolşevikleriyle karşı karşıya getiren çatışmanın ışığında analiz edildiği takdirde, Bakü Kongresi'ne katılan **Komintern şeflerinin niyetinin bambaşka olduğu ortaya çıkar. Sultan Galiev ve yoldaşları bakımından Bakü**

Kongresi, Batı'ya karşı 'ezilen Doğu halklarının' büyük kurtuluş mücadelesinin başlangıcına işaret etmeliydi. Komintern yöneticileri bakımından ise, Doğu'ya çağrı, Batılı sömürgeci devletleri ve her şeyden önce de İngiltere ve Fransa'yı zayıflatarak, Batı sanayi proletaryasına burjuvaziye karşı yürüttüğü mücadelede geçici bir destek sağlama amacına dönüktü(...).

Müslüman delegelerin tüm iddiaları, Kongre'de bulunan Komintern yöneticileri, yani *Zinoviev, Radek ve Bela-Kun* tarafından reddedildi. Nitekim Kongre, Sultan Galiev ve yakınlarının Doğu'da komünizmin yayılmasını köşe taşı olarak gördükleri küçük burjuvazi yönetiminde kalıcı bir ulusal cephe fikrini reddetti. Zinovyev ve Bela-Kun'un önerisi üzerine, Kongre iki devrimin, yani emperyalizme karşı ulusal kurtuluş devriminin ve yerel feodaliteye ve burjuvaziye karşı toplumsal devrimin eşzamanlı olması gerektiğini ilan etti: **'Türk ulusal hareketini destekliyoruz, diyordu Zinovyev, ama aynı zamanda Türkiye'nin ezilen köylülerini tüm zenginlere ve tüm ezenlere karşı kavgaya çağırmayı da kutsal ödevimiz biliyoruz'.**[41]

O yılarda, Bakü kongresinden bir yıl sonra 1921'de Türk ulusal hareketini örgütleyen ve yöneten *Mustafa Kemal Paşa* da şunları söylüyordu: "Ne olduğumuzu bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız! Bundan dolayı her birimizin hakkı vardır. Yetkisi vardır. Fakat çalışmak sayesinde bir hakkı kazanırız. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını çalışmaktan uzak geçirmek isteyen insanların bizim toplumumuz içersinde yeri yoktur, hakkı yoktur! O halde... Halkçılık, toplum düzenini çalışmaya, hukuka dayandırmak isteyen bir toplum sistemidir".[42]

"Profesyonel Doğubilimcilik eğitimi görmüş ve Müslüman dünyasını tanıyan tek bolşevik olan Weltman-Pavloviç, daha kategorik bir ifade kullanıyordu: 'İran'daki, Hindistan'daki ve Türkiye'deki ulusal mücadeleler, bu ülkelerin kapitalistlerinin ve büyük toprak sahiplerini iktidarından ibaret kalacak olursa, halk kitlelerinin bundan hiç bir kazancı olmayacaktır'(...).

Nitekim kutsal savaş çağrılarına rağmen, **Bakü Kongresi,** Doğu halklarının komünist örgütlerinin kongrelerine oranla taktik **bir gerilemeye işaret eder.** Batı proletaryası ile Doğu yoksul köylülüğü arasında ittifak önerisi, kesinlikle gerçekçilikten yoksundu. Ulusal burjuvaziyle her türlü kalıcı işbirliğini reddeden, yoksul köylülüğe belirleyici bir önem ve Batı devrimine mutlak öncelik atfeden Bakü Kongresi, Doğu'da devrimci olanaklarını kısıtlayan daha büyük bir doktriner katılığa geri dönüşü temsil ediyordu(...).

(Sultan Galiev) Bolşevik yoldaşlarıyla bağlarını henüz kopartmaksızın seçimini Komünist Gençlik Örgütü (Komsomol) yönünde yaptı. 12-18 Eylül 1920 arasında, Doğu Ülkeleri Komünist Örgütleri Merkez Bürosu'ndaki yoldaşlarıyla birlikte, Moskova'da **Doğu halkları komünist gençlerinin Birinci Panrusya Konferansı'**nı topladı; Konferansa Doğulu 60.000 genç komünisti temsilen yüze yakın delege katıldı(...). **'Doğu Müslüman Halklarının Birliği'** sloganı altında gerçekleşen bu konferansta Sultan Galiev, ilk kez, Komintern'den **bağımsız bir Komünist Sömürge Enternasyonali** fikrinden söz etti; bu fikir 1923'ten sonra programının temel noktalarından birini oluşturacaktı(...).

Bakü Kongresi'nden sonra, Moskova ile, başta Türkiye ve İran olmak üzere Doğu'nun devrimci hareketleri arasındaki temaslar, Rusların ve diğer 'Avrupalılar'ın tekeline girdi; **Müslüman komünistler,** bu sürecin ve Doğu'daki devrimci hareketin tümüyle dışında tutuldular. Devrimin sömürge dünyasına ihracı, Rusların işi haline geldi(...).

Ne var ki Sultan Galiev ve yoldaşlarının dış Müslüman dünyayla tüm temaslarını yitirdiklerini sanmak hatalı olur. **Kesin demirperde,** Sultan Galiev'in ikinci kez mahkum edildiği 1928'den sonra çekildi; böylece Sovyet rejiminin ilk on yılı boyunca, **Müslüman ulusal komünistlerinin gözüpek teorileri,** binlerce kanaldan sömürge dünyasına nüfuz etti. Bu teoriler, sömürge dünyasında, vurguyu sınıf mücadelesine, proletarya enternasyonalizmine, ailenin ve geleneksel toplumun ortadan

kaldırılmasına, ulusal dine karşı sınırsız bir saldırıya, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir sanayileşme hayaline getiren ve böylece Avrupa'yla benzer bir yüze sahipmiş gibi görünen **Ortodoks Marksizm'den çok daha iyi bir yankı uyandırdı**(...).

Sultan Galiev ve yoldaşları kendi **Asya tipi devrim** modellerinin çok daha kabul edilebilir olduğunu biliyorlardı. Nitekim, maruz kaldıkları aşağılamalar ve uğradıkları başarısızlıklara rağmen, fikirlerinin son tahlilde zafere ulaşacağı konusunda 1920'de alabildiğine iyimserdiler(...).

Nihayet **Sultan Galiev,** Moskova'da 1921'de kurulmuş olan **Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi**'nin önde gelen profesörlerinden biriydi **(Rektör).** Bu saygın öğretim kurumu, III. enternasyonal yöneticilerinin randevu yeriydi; bir yanda *Buharin, Zinovyev, Pavloviç* gibi son derece **ortodoks teorisyenler**, diğer yanda *Turar Ryskulov, Neriman Nerimanov, Ahmet Baytursun, Hintli Mobendra-nath Roy, Hollandalı Sneevliet, İranlı Sultanzade* gibi Sultan Galiyev'in fikirlerinden derinden etkilenmiş güçlü **Doğulu muhalifler** birarada ders veriyorlardı. Üniversite öğrencileri arasında, Asya'nın dört bir köşesinden gelmiş genç devrimciler yer alıyordu; bunlardan bir bölümü ülkelerine dönüşte gözde yöneticiler haline geleceklerdi, tıpkı *Endonezyalı tan Malaka, Japon Sen Katayama, Çinli Liu Şao-Çi, Vietnamlı Ho Şi Minh* gibi".[42]

Bunlara Türkiye'den, *Nazım Hikmet*'i, *Şevket Süreyya Aydemir*'i, *İsmail Hüsrev Tökin* ve diğerlerini de katmamız gerektiğine işaret edelim.

"Sömürgeler Enternasyonali" ve Doğu "Enerjetik Maddeciliği"

"Sultan Galiyev sadece Ruslara karşı değil, ama genel olarak Batı'ya karşı derin bir kuşku duyuyor ve siyasal düşüncesinin temel unsurlarından biri olan bu kuşku, burjuvazinin eski "Sömürgeci" siyasetini kendi çıkarlarından yana olarak yeniden ele alabileceğini

düşündüğü Avrupa proletaryasına kadar yayılıyordu(...).

Daha sonraları, 1923'de Sultan Galiyev sömürge halklarının düşmanını emperyalist güçlerin burjuvazileri olmayıp bütünüyle sanayi toplumları olduğunu düşünmeye başlayacak ve klasik Marksist, **'Kapitalist-sömürülen'** çelişkisinin yerine **'Üçüncü Dünyacı'** bir **'sanayici-az gelişmiş' çelişkisi** önerecektir. Buradan hareketle Müslüman halkların bağımsız, hattâ kendisinden önceki iki tanesi gibi hep sanayileşmiş toplumların temsilcilerinin egemenliğindeki III. Enternasyonale zıt olarak şekillenecek olan kendi sömürge enternasyonallerini kurmaksızın bağımsızlaşamayacakları sonucunu çıkarttı(...).

Bu aykırı düşüncelerini bolşevik Rus yoldaşlarına kabul ettirmek için Sultan Galiyev onları 1918 Martında Kazan'da toplanan Komünist Parti Bölge Kongresinde ilk kez savunduğu **'ezilenlerin ezenlere karşı rövanşı'** başlıklı, **ortodoks marksizme daha yakın bir tez** ileri sürerek zorladı:

'Tüm sömürgeleştirilmiş Müslüman halklar proleter halklar'dır ve Müslüman toplumlarının hemen hemen tüm sınıfları geçmişte sömürgeciler tarafından ezildiklerine göre, tümü de proleter olarak adlandırılabilirler(...) Müslüman halklar proleter halklardır. Ekonomik bakış açsından örneğin İngiliz veya Fransız proletaryaları ile Afgan veya Fas proletaryaları arasında muazzam bir fark mevcuttur. Bu nedenle de Müslüman ülkelerdeki ulusal hareketin sosyalist bir devrim karakterinde olduğu söylenebilir'(.).

Sultan Galiyev'in teorileri tümüyle özgün değildi. Aynı dönemde Rus olmayan başka bazı yöneticiler de önlenemez olduğunu varsaydıkları 'büyük Rus imparatorluk şovenizminden' halklarını korumanın yollarını arıyorlardı. Bunlardan özellikle üçü, *Ukraynalı Mikola Skrypnik* ile *iki Gürcü, Philip Maharadze ve Budu Mdivani*, Stalinist ortama ilişkin olarak peygamberce kehanetlerde bulundular(...).

Ne var ki **Müslüman ulusal komünizmi,** iki alanda Gürcü ve Ukraynalı komünistlerin beklentilerinin ötesine gidiyordu. Sultan Galiyev ve yoldaşları, Müslüman komünistler için

Müslüman Doğunun devrimci hareketleriyle, Orta-Doğu'nun Türk, İranlı ve Mısırlı komünistleriyle ne Rus Komünist Partisi, ne de Komintern aracılığı olmaksızın doğrudan ilişki kurmak konusunda hak talebinde bulunuyorlardı(...).

SSCB'nin Müslümanlarının Asya ve Afrika'daki sömürge ülkelerindeki devrimci hareketlerde yönetici bir rol oynamalarını öngören böylesi tutku, istem ve beklentiler, kuşkusuz bolşevik yöneticilerin gözünde kabul edilemezdi. *Troçki, Zinovyev ve Buharin* ilk kez olarak **Stalin'le birleşiyorlardı.** Onlara göre **Doğu Komünizmi,** Marksizmin özünü baştan aşağı bozacak olan iğrenç bir sapmaydı ve komünizmin Asyalı bir öznelliğinin bir gerçek haline gelebilmesi için Mao Zedung'un beklenmesi gerekecekti(...).

Sultan Galiyev ile Ukraynalı veya Gürcü diğer ulusal komünistler arasında, onun teorilerini Moskova'daki bolşevik yönetimin gözünde daha da tehlikeli bir sapma kılan ikinci fark, siyasal düzlemde olmayıp, pratik alandaydı(...). Gerçekten de Sovyet rejimine bağlanmış olan Taşkent Kazan ve Başkırdistan'daki eski milliyetçi yöneticilerden oluşan bazı Müslüman politikacıların, daha 1919 Nisanında ilk kez, Rus karşıtı gizli bir sosyalist parti oluşturma düşüncesini geliştirdiklerini bilmekteyiz. Bu ilk öncülerin adlarını bilemiyoruz, ama öyle görülüyor ki Sultan Galiyev ile Başkırdistan Cumhuriyeti Savaş Halk Komiseri ve Askeri Konsey Başkanı *Ahmet Zeki Velidov (Zeki Velidi Togan)* da bunların arasındadır. aynı yılın kasım ayında, Taşkent'ten, Buhara'dan, Kazan'dan, Kazakistan'dan ve Başkırdistan'dan gelen ve tümünün adlarını bilemediğimiz diğer bazı Müslüman yöneticiler, Moskova'da Sultan Galiyev'in başkanlığında gizlice toplanırlar. Bolşevik yöneticilerin Müslüman komünizminin özerkliğini hiç bir zaman tanımayacaklarına tam olarak inanmış bulunan bu kişiler, hem Rus Komünist Partisi'nden, hem de III. Enternasyonalden bağımsız bir **Müslüman Sosyalist Partisi** kurmaya karar verdiler(...)

Sultan Galiyev, Rus Komünist Partisinin 17 ile 25 Nisan

1923 tarihleri arasında toplanan XII. Kongresine, gözden düştüğünün ve saygınlığını yarı yarıya yitirdiğinin bir göstergesi olarak, istişarî oy sahibi basit bir delege olarak katıldı. Kısa bir süre sonra da **Troçki, Kamenev ve Zinovyev'in karşı oy yazılarına karşı Stalin'in** kişisel emriyle Moskova'da tutuklandı(...).

Sultan Galiyev'in ihracı ile ikinci kez tutuklandığı 1928 kasımı arasındaki dönem hiç kuşkusuz en ilginç, ama yaşamının en az bilinen dönemidir(...). Sultan Galiyev gözetim altında tutulmasına rağmen 1923 ile 1928 yılları arasında kimi zaman öğretim üzerine, kimi zaman ise örgütsel anlamda çok yoğun bir faaliyet göstererek sömürgelerde devrim konusunda yeni bir teori geliştirdi ve gizli bir 'karşı-devrimci' örgütün temellerini attı(...).

Önemli olan İslâmiyeti her türlü dış baskıdan kurtarmak gibi milliyetçi bir iradeyle komünizme yönelen müslüman devrimcilerin 1923 ile 1928 yılları arasında Devrimin yönelişinden düş kırıklığına uğrayarak, artık **"Sultan Galiyevcilik"** diye anılan ve 1936'ya, hattâ daha sonraki tarihlere dek Moskova'nın merkeziyetçiliğine karşı çıkan tüm Müslüman direnişlerinin doktrin silâhı olacak olan bir ideolojinin çevresinde birleşmeleridir(...).

Sultan Galiyev ve Sultan Galiyevcilik hakkında 1930 sonrasında yayınlanan tüm Sovyet incelemeleri, onun 1923 sonbaharında hazırladığı ve 1923 ile 1928 yılları arasında belirsiz bir tarihte **Türk halklarının sosyal-siyasal, iktisadi ve kültürel gelişmelerinin temelleri üzerine görüşler** başlığıyla kaleme aldığı **'Program'** üzerine yazılmışlardır(...). Bu programın içeriğinden sadece Sultan Galiyev ve yoldaşlarını Marksizme sadakatlerini ifade ederlerken 'Rusya'nın ve Avrupa'nın komünistlerinin diyalektik materyalizmin tekelini haksız yere ve hileli olarak ellerinde bulundurduklarını' ileri sürdüklerini biliyoruz:

'Sultan Galiyevciler **'Enerjetik Maddecilik'** diye adlandırdıkları **diyalektik materyalizm**'in aslında Avrupa düşüncesinin bir ürünü olmayıp ilk kez Doğu'da biçimlendirildiğini, hattâ tam olarak *Cengiz Han*'ın Moğollarında görüldüğünü ileri

sürmektedirler. Bu nedenle de, **diyalektik, Türk-Moğol halklarının ortak kültür miraslarının bir parçasını oluşturmaktadır.'**

Diyalektik materyalizmi Cengiz Han İmparatorluğunun geleneklerine dayandırmak konusundaki bu tuhaf girişimin ayrıntıları üzerine hiç bir şey bilmiyoruz ve Rus devriminin hedeflerine ihanet ettiğini düşünen eski cedidlerin derin düş kırıklıklarıyla açıklanabilen öğretiyi, ancak Sultan Galiyevci strateji aracılığıyla değerlendirebiliriz(...).

Dahilî konularda ise Sultan Galiyev ve yoldaşları, N.E.P. ile 1917 öncesi düzenine dönüleceğini, 'Rus sosyalist devriminin tasfiyesini', Komünist Partiyi Rusların egemen oldukları bir 'Panrus Parti' biçiminde karma bir örgüt yapısına dönüştürecek olan **'Bonapartçılar'** veya **'Panrusçular'** diye niteledikleri yeni bir yönetici sınıfın işbaşına geçeceğini hesap ediyorlardı. Moskova hükümetinin tüm işlemlerinde, deyim yerindeyse **'saf Rus emperyalizminin'** edimlerini buluyorlardı. Onların gözünde **Rus Komünist Partisi; 'Kızıl Rus emperyalizminin genel kurmayı',** Müslüman-Türk halkların siyasal, kültürel ve ekonomik sıçramalarını engelleyen ve 'bölünmez bir bütün olan Rusya'yı oluşturmayı amaçlayan bir Parti ve böylelikle de **'Doğu emekçilerinin düşmanı'** idi. Komünist Partiye karşı ve Sovyet hükümetine karşı bu şiddetli saldırılar, kuşkusuz Tatar milliyetçiliğinin en uç, en yabancı düşmanı ifadelerinden başka bir şey değildi. Sultan Galiyev'in tüm yandaşları da aynı ölçüde uzlaşmaz olmamakla birlikte, bu dönemdeki Müslüman komünistlerin hayli önemli bir kısmının düşünce biçimi böyleydi(...).

Neyse ki elimizde Sultan Galiyev'in 1923'den sonraki durumunu değerlendirmemize olanak veren eşsiz bir belge var. Bu, Moskova'nın giderek daha da "emperyalist" ve 'sömürgeci' olan siyasetlerinden düş kırıklığına uğrayan Müslüman komünistlerin kurdukları **yasadışı Türkistan Partisi Erk'in programıdır**(...).

'Sovyet sömürgeciliğini' reddeden sadece Müslümanlar değildi. *Lenin* tarafından 1921 yılında, bölgesel Sovyet örgütlerinin yerli Müslüman halklara karşı olan tutumlarını

gözlemek üzere Orta Asya'ya gönderilen yaşlı bir bolşevik olan *Grigori Safarov*, Orta Asya'nın yeni efendilerinin ortaya koydukları tüyler ürpertici canavarlıkları eşi az görülür bir içtenlikte anlatıp tanımlamaktadır(...).

Sultan Galiev, Batının, Müslüman halkları yeniden ele geçirmesini önlemek içni bir **tek çözüm yolu** öngörüyordu: **Az gelişmiş sömürge dünyasının, Avrupalı, sanayici ve sömürgeci güçler üzerinde egemenliğini kurmak**!(...)

'Sömürge ülkelerin bu dev planı gerçekleştirebilmeleri için, sahayi toplumlarının temsilcilerinin egemenilğindeki III. Enternasyonal'den bağımsız, hattâ ona ters ve zıt, komünist bir **'Sömürgeler Enternasyonali'** içersinde birleşmeleri gerekir. Bu sömürgeler enternasyonali, Asya'nın, Afrika'nın ve Amerika'nın tüm ezilen halklarını bağrında toplamalıdır(...).

Sömürge enternasyonalinin birinci aşaması, Rusya'da büyük bir ulusal Türk devletinin kurulmasıydı: **'Turan Cumhuriyeti'"**.[45] Bu konuya yukarda yeterince değindik, burada tekrarlamayacağız.

Benningsen ve Quelquejay'in daha sonra söylediklerine göre, "Tatar 'solcuların'" güçlenip gelişmeleri, sonlarını çabuklaştırmıştır. Tabii, bu sonun başlangıcı da, Sultan Galiev'in yeniden tutuklanması oluyordu.

"1928 kasımında tutuklanan Sultan Galiev, 1929'da yargılandı. Bu kez en ufak bir yakınlık bile görmeksizin tam bir suçlu, bir karşı-devrimci ve emperyalizmin ajanı olarak değerlendirildi. ölüm cezasının ucundan döndü. On yıl zorunlu çalışmaya mahkum edilerek Beyaz Deniz kıyılarındaki Solovki Manastırı kampına sürüldü. Buradan itibaren izini kaybediyoruz. Sonu hakkında ise değişik söylentiler ve tanıklıklar var. Nisbeten akla yakın gibi görünen birine göre, cezasını çektikten sonra 1939'da salıverilen, ancak Kazan, Moskova ve SSCB'nin diğer başkentlerinde oturmasına ve gazetecilik yapmasına izin verilmeyen Sultan Galiyev, bunun üzerine Kuybişev'e yerleşti. Aynı şekilde akla yakın gibi görünen bir başka söylentiye göre ise, 1941 veya 1942'de bir kez daha tutuklandı ve bundan az sonra da hapisanede kurşuna dizildi".[46]

4. SSCB'DE DİNSEL MUHALEFETİN BOYVERMESİ

Yazımızın bu son bölümünde, SSCB'de, Ateist ve Dinsel Kültürlerin karşılıklı ilişki ve çelişkilerini, bu ortak macerayı yine elden geldiğince kısaltarak izlemeye çalışacağız. Bu konuda da elimizde bilimsel, yani oldukça güvenilir bir eser var. Bu, *Alexandre Beningsen* ile *Chantal Lemercier-Quelquejay*'ın ortak çalışmalarından, Türkçe'de **"Sufî ve Komiser, Rusya'da İslâm Tarikatları"** adı ile yayınlanmış olanıdır.

Benningsen ile Quelquejay'in Türkçe'de ilk yayınlanan eserlerinden biri olan **"Sultan Galiyev ve Sovyet Müslümanları"**nın önsözünün yazarı Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Profesörlerinden *Roger Portal*, yazısına şu paragrafla başlıyor:

"Rusya'daki Türk ve Müslüman halkların yakın gelecekteki tarihlerinin incelenmesi, şimdiye dek bizde çalışma konusu yapılmamıştı. Bu nedenle, Alexandre Benningsen ve Chantal Quelquejay'i, yetenekli birer doğubilimci olarak, bu boşluğu doldurmak için ilk ve mutlu sonucunu elinizdeki bu yapıtta bulacağınız bir dizi araştırmaya giriştikleri için kutlamamız gerekir".[47]

Türkçe'de, kitaplığımda kolayca bulduğum bir eserleri de, **"Step'de Ezan Sesleri"**.[48] Bir diğeri, **"Sultan Galiyev, Üçüncü Dünyacı Devrimin Babası"**.[49] Bir diğeri de, **"Sultan Galiyev ve Sovyetler Birliği'nde Milli Komünizm"**.[50] Ayni alanda Türkçeye çevrilmiş, çevrilmemiş daha bir çok eserleri ve yazıları var.

"Sûfî ve Komiser"in 13. sayfasında Önsöz üç lejandla başlıyor. Birincisi *Yunus*'tan, ikincisi *Şeyh Şamil*'den, ama üçüncüsü çok daha başka, Sovyet Devrimi'nden sadece üç yıl sonra yazılmış ve oldukça dehşet verici:

"Mühendisleri, öğrencileri, entellektüelleri ve genel anlamda soldan sağa doğru yazan herkesi asmak için bir ip örüyorum". *Uzun Hacı* (Nakşbendiyye şeyhi, 1920)!

Böylece eserdeki gezintimize başlamış oluyoruz. "Giriş"te şöyle diyor:

"Bugün İslâmiyet'le ilgili Sovyet neşriyatının hemen hemen tamamı, muhafazakâr asliyetçi (fondamentaliste) cereyanlar ve sufî tarikatlarla ilgili bir veya birkaç bölümden müteşekkildir. Bu neşriyatta kullanılan **'Paralel İslâm'** veya **'cami dışındaki İslâm'** deyimleri, muhafazakâr, toplumlarının dinî temelini ve 'islamî yaşayış tarzı'nın bazı unsurlarını muhafaza etme ve aynı zamanda, dinsiz kâfirler ve işgalciler olarak gördükleri için şiddetle kin besledikleri Ruslar'a karşı az veya çok açığa vurulmuş düşmanlık duygusuna bağlı olan çeşitli eğilim ve menşe'e sahip geniş bir cereyanlar ve hareketler yelpazesini kapsamaktadır..."[51]

"SSCB'de İslâm" başlıklı 1. Kısım'a da yine şöyle çarpıcı bir açıklama ile giriyoruz: "Fakat ferdî planda iman özel bir iş durumunda kalır ve İslâm, Yaratıcı ile yaratıkları arasına kendinî koyan hiçbir kilise hiyerarşisini (ruhbaniyeti) ihtiva etmez. Böyle olunca, bir kimsenin imanının illa başkaları tarafından da görülmesi gerekmez... Veyahut daha basit ifadesiyle **'İslâmi hayat tarzı'** takip edilse bile, kalpteki Allah inancı açıkça ifade edilmeyebilir. Nitekim Sovyet Rusya'da birçok müslüman kendisi hakında, **'Ben komünist ve dinsizim, fakat ayni zamanda müslümanım'** diyebilmektedir.[52]

Eserde miliyet ve din konularında da şu saptamanın yapıldığını görüyoruz: "Çoğu zaman milliyet ile din, halkın şuurunda birbirine karışmıştır. Nitekim, **'Ancak bir müslüman Özbek olabilir'** ve **'Sünnet olmaksızın müslüman olunamaz'** düşüncesi yer etmiştir. Entellektüel zümre ile kâfirler veya dinsizler partisinin görevlileri arasında bile yaygın olan bu kanaat, Sovyet Rusya'daki müslüman milletlerin tutumunu gayet iyi ortaya koymaktadır. **Şeriat** kanununun talimatları, **gelenekler** ve yaşlıların otoritesi, **onlar için, yabancı** menşe'li ve güvenilmez durumda olan **Marksizm veya diğer bütün yeni ideolojilerden daha üstün** bir tarzda varlıklarının ayrılmaz parçasını teşkil eden açık ve somut bir hakikati temsil ederler".[53]

Sovyetler Birliği'nde İslâm Diyanet İşleri

"**SSCB'de** resmiyette '**din özel bir iştir**' ve en azından prensip olarak devleti asla ilgilendirmez. Bu yüzden hiçbir Sovyet nüfus sayımı (1926, 1939, 1959, 1970, 1979), SSCB'de vatandaşların hangi dine mensup olduğunu zikretmez. Bundan dolayıdır ki, Sovyetler Birliği'ndeki müslümanların sayısını bu nüfus sayımlarının verilerine göre tesbit etmek mümkün değildir.

Bununla beraber, SSCB'de, diğer büyük dinler gibi İslâmiyet de, resmen müslümanlara yardım etmekle, yarı resmi olarak da onların Sovyet otoriteleri tarafından kontrolünü kolaylaştırmakla görevli özel bir yönetime sahiptir. Bu teşkilat, 1943-1944'deki son savaş sırasında, *Stalin*'le *Ufa müftüsü Abdurrahman Rasulaev* arasında yapılan anlaşmayı müteakiben kurulmuştur. Bu teşkilat, 1783'te Orenberg müslüman dinî yönetimini tesis eden *II. Katerina*'nın reformlarından esinlenmiş olup, diğer müslüman ülkelerde benzeri yoktur.

Resmi İslâm'ın yönetimi, coğrafî bakımdan, bir müftünün başkanlık ettiği bir İcra Komitesi tarafından (veya Bakü'de Şeyhülislâm tarafından) yönetilen dört Dinî Nazırlık'a bölünmüştür. Bunların yapısı ve taksimatı şu şekildedir:

1) Orta Asya ve Kazakistan Müslümanları Dinî Nazırlığı: Sünnî, Hanefî Merkezi: Taşkent, 20 Ekim 1943'te kurulmuştur... Bu nazırlık, eskiden müslüman dinî nazırlıkların en önemlisi idi. **Taşkent** müftüsüne bazan **'Büyük Müftü'** denirdi...

2) Avrupa Rusyası ve Sibirya Müslümanları Dinî Nazırlığı: Sünnî, Hanefî Merkezi: Ufa (Başkırdistan SSOC), II. Katerina tarafından 1783'te kurulmuştur...

3) Kuzey Kafkasya ve Dağıstan Müslümanları Dinî Nazırlığı: Sünnî, Şafiî (Dağıstan'da) ve Hanefî (Kuzey Kafkasya'da). Merkezi: 1974'ten beri Mahac-Kala, bu tarihten önce Buinaksk. 1944'te kurulmuştur...

4) SSCB Şiî Müslümanları ile Uzak Kafkasya Sünnî Müslümanları Dinî Nazırlığı: Şiî-Caferî ve Sünnî-Hanefî kar-

ması. Merkez: Bakü (Azerbaycan SSC) Mayıs 1944'te kurulmuştur...

Bu idare, sadece Sünnîler ve İmamiyye Şiîleri ile ilgilidir. İsmailîlerin, Bahaîlerin ve Gulât-ı Şia mensuplarının belli hiçbir dinî teşkilatları yoktur.

Müslümanların dinî idaresinin genel bir merkezi yoktur. Böyle merkezî bir idare, **Sovyet otoritelerinin İslâm'a karşı yürüttükleri genel politika** için söz konusudur. Şöyle ki; müslüman toplumların her türlü birleşme teşebbüsünden ('panislamist' veya 'pantürkist') sakınma düşüncesinde olan Moskova hükümeti, yarım asırdan fazla bir zamandan beri, büyük bir başarı elde etmemekle beraber, **müslümanların** kültürel, dinî ve siyasî bakımdan **birleşmelerine engel olmaya** ve onların harabeleri üzerinde, her biri müstakil topraklara, resmî bir yazı diline, millî bir kültüre (mümkün olduğu kadar diğer müslüman milletlerden farklı) ve hattâ kendine has tarihî geleneklere sahip yeni milletlerden farklı) ve hattâ kendine has tarihi geleneklere sahip **yeni milletler** ihdas etmeye çalışmaktadırlar.

Dinî idarenin yegâne merkezi organı, 1962'de kurulan ve dört müftünün Rusya dışındaki İslâm dünyası ile olan resmî münasebetleriyle meşgul olan **Uluslararası İlişkiler Bakanlığı'**dır. Müslüman dinî kuruluşlarla Sovyet Hükümeti arasındaki irtibatlar, SSCB Bakanlar Konseyi nezdindeki **Din İşleri Konseyi** tarafından sağlanmaktadır.

Dört müslüman dinî nazırlık, 'tescilli' din görevlilerini tayin eder ve ücretlerini öder... Muhtemelen -çünkü onlarla ilgili hiçbir istatistik mevcut değildir- bunların sayıları en fazla **2.000**'dir. Yönetici kadrolar, yani dinî nazırlıkların 'memurları' ile Sovyetler Birliği'nin iki medresesinin öğretim elemanları, muhtemelen bu toplam rakamın dörtte birini yani 500'ünü oluştururlar. Geri kalan **1.500** kişi ise, **imam-hatiplerle** ibadete açık olan az sayıdaki camide görev yapan yardımcıları **(müezzinler)**dir.

Şu anda, faaliyet halinde olan **camiler**in sayısını tayin etmek imkânsızdır. Devrim'den önce Rusya'da, himaye altında olan fakat

resmen imparatorluğun içersinde yer almayan Buhara Emirliği ile Hive Hanlığı'ndakiler hariç olmak üzere **25.000**'den fazla ibadethane mevcuttu. Şu andaki SSCB toprakları üzerinde, **1917**'den önce camilerin toplam sayısı **30.000**'den fazla idi. Bunların çoğu, 1928 ile 1940 arasında ya kapatılmış, ya yıkılmış, yahut da **'kulüp'** veya **din aleyhtarı müzeler** haline getirilmişlerdir. Resmî bir habere göre 1942'de bu sayı **1.200**'e düşmüştür. Savaş sonrasına nisbetle dinî serbestliğin söz konusu olduğu yıllarda bu sayı artmıştır.

Stalin öldüğü sırada aktif durumda olan camilerin sayısının 1.500 civarında oduğunu tahmin edebiliriz. 1958'de *Kruşçev* tarafından başlatılan **din aleyhtarı kampanya** esnasında **camilerin büyük bir kısmı** ve bunların yanısıra **köy camileri kapatılmıştır.** Resmî 'Spravochnik Propagandista i Agitatora'ya göre, **1966**'da ibadete açık camilerin sayısı **400**'e düşmüştü. On yıl sonra, Mayıs 1976'da, Din İşleri Konseyi'nin yöneticilerinden biri olan V. Furov, 'Grande Encyclopedie Sovietique'in redaksiyon komitesine takdim ettiği bir raporda, resmen kayda geçmiş 300 camiyi haber vermiştir...

Son on yılda bazı yeni camilerin ibadete açılmış olduğunu kabul etsek bile, 'legal' vaziyetteki camilerin sayısının nihayet 400'ü aşmaması gerekir. Nitekim biz de, bazı müslüman cumhuriyetler hakkında, bu değerlendirmeyi doğrulayan bazı rakamlara sahibiz. Şöyle ki...

Fakat **1976**'da Taşkent Dinî Nazırlığı'nın bir üyesi, bir Fransız ziyaretçi ile yaptığı konuşma esnasında, açık ve gerçekçi bir rakam vererek, bu nazırlığa bağlı olan merkezî Asya'daki 5 cumhuriyetin tamamında ibadete açık **143** cami bulunduğunu söylemiştir...

Orta Asya ve Kazakistan Dinî Nazırlığı, **İslâmi eğitim** yapan mevcut **iki enstitüyü** kontrol etmektedir. Bunlar: 1) 1945'te açılan, Buhara'da Mir-i Arap Medresesi: Burası, yedi yıl üzerinden eğitim yapılan orta seviyede bir okuldur... 2) Taşkent'te İmam İsmail el-Buhari Medresesi: Burası 1971'de kurulmuş bir yüksek araştırmalar enstitüsüdür. Burada eğitim 4 yıl sürmektedir...

Bu iki medrese sayesinde Sovyet müslümanlığı, entellektüel ve meslekî seviyeleri yüksek olup Rusya dışında bulunan İslâm ülkelerindeki meslekdaşlarıyla boy ölçüşebilen küçük bir ulema grubuna sahip olmaktadır.

Orta Asya ve Kazakistan Dinî Nazırlığı, belli bir **basın-yayın** faaliyeti yürütmekte olan tek nazırlıktır. Bu nazırlık 1946'da Özbekçe ve Arap harfleriyle, 'Urta Asiya ve Qazaqstan Müslümanlarının Dinî Nazariye Jurnali' adında üç aylık bir dergi çıkarmıştır...

Orta Asya Dinî Nazırlığı, düzenli bir şekilde, Hicrî ve Gregoriyen sisteminde Özbekçe ve Arap harfleriyle mütevazi bir takvim yayınlamaktadır. ... Ufa Dinî Nazırlığı, son savaştan bu tarafa dinî bir dergi yayınlamıştır. Ayrıca muhtemelen bir hicrî takvim ile en azından bir Kur'an-ı Kerim basmıştır. Mahaç-Kala ve Bakü Dinî Nazırlıklarının şu anda hiçbir yayın faaliyetleri yoktur.

Diğer bütün pedagojik, ekonomik ve sosyal faaliyetler, bütün kiliseye olduğu gibi, resmi müslümanlığa da yasaktır...

Bundan dolayı hiç şüphe yok ki, temel teşkilâtıyla resmi hiyerarşi, müslüman kitlenin dinî duygusunu korumaya elverişli değildir. **'Paralel İslâm'ın yoğun faaliyeti olmasa,** Sovyetler Birliği'nin müslüman cumhuriyetlerinde din çoktan unutulmuşluğa, ilgisizliğe veya Şamanizm'e terkedilmiş olurdu.

Şunu da ilâve etmemiz yerinde olur: SSCB'deki hemen hemen bütün dinî liderler (hristiyan, yahudi veya budist) gibi, ileri gelen müslüman din adamları da Sovyet rejimi karşısında mükemmel bir dürüstlük örneği sergilemektedirler. Onlar müslümanlara, itaat düşüncesini telkin etmekte, en adî din aleyhtarı propagandayı bile protesto etmek için asla seslerini çıkarmamaktadırlar. Marksizm-Leninizm'in en ufak bir tenkidine dahi yeltenmemektedirler. Tam aksine, **Komünizm'in İslâm'ın ideallerini gerçekleştirmekten başka bir şey yapmadığını** söylemektedirler. **Kölelik inancının gerçek ifadeleri** şeklinde, 'Les Musulmans de l'Orient Soviétique' dergisinde çıkan pek çok makale, müslüman din adamlarının mükemmel uyumlarının birer şahitleridir. Bir

Taşkent müftüsü **Ziyaeddin Babahanov'un dinsiz rejim karşısındaki tavrı,** bir Moskovalı Patrik Piméne'inkinden kesinlikle farklı değildir...

Aynı zamanda, tam anlamıyla dogmatik açıdan, 'Resmî İslâm'ın liderleri -rejime sadık olanlar bile- mükemmel bir şekilde Sünni olarak kalmaktadırlar. **Onlar Marksizm'le İslâm'ı bağdaştırmayı asla denememişlerdir.** Muhalifleri bile onlara 'sapık' (hérétique) veya 'kafir' olduklarını söyleyerek hücum etmemektedirler. Onları en kötü şekilde 'riyakar' (münafık, iki yüzlü) olmakla suçlamaktadırlar. Bu müslümanlar tarafından Sosyalizm, bir iktidar tekniği, bir ekonomik ve sosyal gelişme programı olarak kabul edilmiş, asla gerçek imanın karşısında bir ideoloji olarak görülmemiştir".[54]

Ateist Sovyet Devleti ve İslâm

"SSCB, kendi topraklarında oturan müslümanlara karşı, kendisini **çift başlı Bizans Kartalı** şeklinde takdim etmektedir. O bir taraftan, İslâm dünyası ile ilişkileri Volga Bulgarlarının İslâm'ı kabul ettikleri devir olan XIV. asra kadar uzanan Çarlık İmparatorluğu'nun varisidir, diğer taraftan da, İslâm dahil bütün dinlerin kesin bir yokoluşunu ihtiva eden ülke yine, üç çeyrek asırlık bir zamandır hükümetinin **bilimsel ateizmi** muzaffer kılmaya çalıştığı Sosyalizm'in vatanı olan SSCB'dir...

Sovyetler Birliği kendi anayasasına göre laik bir devlettir. Kilise (cami) devletten ve okuldan ayrıdır. İslâmiyet dahil bütün dinler aynı yasal haklara sahiptir. Bazı kayıtlar dahilinde ibadet hürriyeti bütün Sovyet vatandaşları için garanti altındadır. Din aleyhtarı propaganda hürriyeti de aynı şekilde garantiye alınmıştır.

Bu 'demokratik' ve nisbeten liberal prensipler, Komünist Parti'nin ülkenin yönetici gücü haline gelmesi ve Marksizm-Leninizm'in yegâne resmî ideoloji olması ile ortadan kaldırılmıştır.

Militan dinsizlik ve bütün dinlere karşı ortadan kaldırılamayan düşmanlık, Rus komünist düşüncesinin bir yönünü

oluşturur... Bolşevik idarecilerin tutumu başından beri böyle olmuş, Lenin'in tavrı ise kendisini daima bütün dinlerin fanatik bir düşmanı olarak göstermiştir.

Fakat, her ne kadar genel strateji SSCB'deki bütün kiliselere uygulanıyorsa da, pratikte Moskova hükümeti yeni rejimin ilk yıllarından beri, yürürlükteki **din aleyhtarı kampanya** taktiğini her dine has mahallî şartlara göre değiştirmek zorunda kalmıştır. Nitekim, İslâmiyet'le ilgili olarak, dinî müesseselere karşı 'şövalye akınları' tarzında kendinî gösteren **sivil savaştan (1917-1920) sonra,** hükümet İslâmi müesseselere karşı **nisbî bir tolerans** göstermiş ve on yıllık bir zaman süresince, müslüman bölgelerdeki Sovyet iktidarının varlığını tehlikeye sokma ihtimali bulunmayan İslâmi kuruluşlarla her türlü direkt karşılaşmadan sakınmıştır...

İslâm dinine karşı direkt saldırı **1928**'de başlamıştır. Bu saldırı savaş ilân etmeye kadar varmış ve camilerin hemen hemen tamamının kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu saldırı ile beraber yoğun bir din aleyhtarı propaganda yapılmıştır. 1932'ye doğru müslüman din adamları ile **'asalak'lıkla,** devrime karşı **sabotaj** yapmak'la ve nihayet Japonya, Almanya ve İngiltere lehine **casusluk** yapmakla suçlanan müslümanlara karşı direkt takibata geçilmiştir.

1935'te **'Küçük Sovyet Ansiklopedisi',** Sovyet hükümetinin İslâm dinine karşı takip ettiği resmî tutumu şu şekilde izah ediyordu:

'Çarlık Rusyası'nda **İslâmiyet,** hükümetin 'müslüman' bölgelerde devrimci hareketlerle mücadelede yardımcı olan ve köylerdeki millî toprak sahipleri ve kapitalistler tarafından müslüman işçi kitlelerinin çalıştırılmasına vasıtalık eden temel dayanağı olmuştur. Ekim ihtilali'nden sonra, İslâmiyet SSCB'nin doğudaki cumhuriyetlerinde devrim **aleyhtarı** unsurların ideolojisi olmuştur. Müslüman din adamlarının bir kısmı, bir yandan Sovyet rejimine karşı açık veya gizli olarak savaşırken, öbür yandan kendisini Sovyet şartlarına adapte etmeye çalışmış ve **Kur'an 'komünizmi'** üzerinde *Hz. Muhammed*'i bir **sosyal reformcu** olarak

takdim etmeye kadar giden **sahte teoriler** ileri sürmüşlerdir. Bununla beraber, **sosyalizmin ve** onun neticesi olan **dinsizliğin** gelişmesinin gerçekleşme başarısı, bugün Kulaklar'ın ve devrim aleyhtarlarının ideolojisi olarak kalan İslâm'ın asırlık direnişinin işçi kitlelerini serbest bırakması neticesini doğurmuştur.'

Savaşın arefesinde ateizmin lideri *F. Oleshchuk*, **Allah'sız Militanlar** Birliği adına şunları yazıyordu: 'İslâmî teşkilâtlar ve camiler... Sovyet aleyhtarı millî unsurların faaliyet merkezleridir. Halkın düşmanları, dinîn müdafaası bayrağı altında ihanete hazırlanıyorlar... SSCB'deki müslüman din adamlarının devrim aleyhtarı faaliyetleri Japon istihbaratı tarafından yönetilmektedir.'

Savaş sırasında ve savaştan sonraki *Stalin* döneminde, Sovyet hükümeti ile müslüman sömürge arasındaki mücadelede nisbî bir gevşeme meydana gelmiştir. Temmuz 1942'de, bir Nakşbendiyye şeyhi olan Avrupai Rusya müftüsü *Abdurrahman Rasulaev*, *Stalin*'le görüşmeleri tekrar başlatma görevini üstlenmiştir... Bu çok nisbî, fakat Sovyet rejimine çok faydalı olan tolerans dönemi, Stalin'in ölümüne kadar devam etmiştir.

Bu sırada, bu taktik toleransa rağmen, İslâm yine düşman olarak kalıyordu ve **'Büyük Sovyet Ansiklopedisi'**nde şunlar okunabiliyordu: 'Bütün diğer dinler gibi **İslâmiyet,** mahallî parazit sınıflarınca işçilerin ruhî baskı altında tutulmasının ve Doğu halklarının yabancı sömürgeciler tarafından sömürülmesinin bir vasıtası olarak, daima reaksiyoner bir rol oynamıştır...'

Kruşçev döneminde, **'Leninizm'e dönüş'** hareketi **yumuşama safhasına son** vermiş ve **1954'ten 1964'e** kadar on yıl sürecek olan yeni ve şiddetli bir kampanya başlatılmıştır... Nitekim ibadete açık camilerin ekseriyeti ile kutsal yerlerin büyük bir kısmı kapatılmış, basın, radyo, televizyon, sinema ve tiyatro tarafından yoğun bir din aleyhtarı propaganda başlatılmıştır. **1954'ten 1964'e kadar** SSCB'de çeşitli dillerde **920 adet İslâm aleyhtarı eser neşredilmiştir.** Bu eserler arasında 177 adetle **Özbekçe** eserler başta gelip, diğerleri de sırasıyla şöyledir: **Dağıstanca** 140, **Kazakça** 126, **Azerice** 96, **Tacikçe** 70,

Kırgızca 69, **Tatarca** 65, **Çeçen-İnguşça** 50, **Türkmence** 44, **Başkırca** 24, **Kabardca** 13, **Adige-Çerkesce** 12, **Karakalpakça** 11, **Abhazca** 6, **uygurca** 5, **Acarca** 4, **Karaçay-Balkarca** 3, **Dünganca** (müslüman Çinliler) 2, **Ossetçe** 2 ve **Abazaca** 1.

Kruşçev'in iktidardan düşmesinden sonra, Sovyet hükümeti ile İslâmiyet arasındaki ilişkiler, **1980'deki Afganistan'ın işgaline kadar** süren yeni bir safhaya girmiştir. Böylece yoğun saldırı yavaşlamış; **'SSCB toprakları üzerinde mevcut olan bütün dinleri tek nesilde yok etme'** düşüncesi üst makamdakilere terkedilmiştir. İslâm aleyhtarı propaganda daha 'ilmi' bir görünüm altında devam etmiş, din büyüklerine ve din adamlarına karşı... saldırılar terkedilmiştir. 1978 ile 1980 arasında birkaç yeni cami bile açılmış veya ibadete tahsis edilmiş, İslâmi nazırlıklar Moskova hükümetinin kendilerine büyük bir faaliyet hürriyeti verdiğine şahit olmuşlardır...

O sırada **bu taktik yakınlaşma, Marksist-Leninist ideolojinin din aleyhtarı karakterini değiştiremiyordu.** SSCB Komünist Partisi, Komünizm'le din bağdaşmadıklarına göre, İslâm'a karşı ilgisiz veya nötr kalamadığını açıkça ilân eder. Sovyet teorisyenlerinin gözünde İslâmiyet yok olmaya mahkûm edilmiştir. *Lenin* ve *Stalin* devri ile *Brejnev* devri arasındaki yegâne fark *Brejnev* devri yetkililerinin bu yok oluşu çabuklaştırmaya gayret etmelerinden ibarettir...

Orta Asya müftüsü tarafından Hicret'in XV. asrını anmak üzere düzenlenen ve İslâm ülkelerinin çoğunun iştirak etmeyi reddettiği Taşkent'teki **Büyük İslâm Konferansı**'nın parlak başarısını **müteakiben, Eylül 1980'den sonra,** Sovyet hükümeti ile müslüman yöneticiler arasındaki işbirliği zayıflamıştır.

O tarihten bu yana bütün müslüman cumhuriyetlerde **yoğun bir İslâm aleyhtarı propaganda** yürütüldüğü görülmektedir. Nitekim, SSCB'de İslâm'ın aleyhinde **1980'de** 24, **1982'de** 37 eser (kitap ve broşür) neşredilmiş, **1983'te** ise (rakamlar halâ tamamlanmış değildir), 53'ü Orta Asya'da, 13'ü Kafkasya'da, 6'sı

da Kazan'da ve Moskova'da olmak üzere toplam 72 eser (1980'dekinin üç mislidir) yayınlanmıştır. Bu literatürün tavrı da değişmiştir:... Bu devrede otuzlu yıllardaki şiddetin aynısı gözlenebilmektedir. Stalin döneminde olduğu gibi, Marksizm'le İslâmiyet arasında tam bir bağdaşmazlıktan ve İslâmiyet'i mümkün olduğu kadar kesin bir şekilde yok etmenin zaruretinden tekrar bahsedilmektedir.

1983'te Moskova'da neşredilen **'Voprosy nauchnogo ateizma'** gibi resmi bir yayın organında, Stalin devrinin ajitpropunu değiştirmemiş olan bildiriler okunabiliyordu:

'Dinî batıl inançlara karşı taviz düşünmeksizin bir mücadele yürütmek zorundayız.' **'Bilimsel ateizm,** hümanizm ile İslâm'ın yanlış ve hümanizm aleyhtarı manevî değerlerine ters düşer.'

'İslâmiyet', ülkeleri gasbetmeyi ve halkları köleleştirmeyi meşru gösteren ideolojik bir silâhtır'.

'Komünist Partisi bütün dinlere ve bütün kiliselere düşman olup, insanların beyinlerini hürriyete kavuşturmak için acımasız bir savaş yönetmektedir'.

Acaba bu tavır değişikliğinin sebepleri nelerdir?

Sovyet yöneticilerinin (gerek *Andropov* döneminde, gerekse daha önce *Brejnev* döneminin birinci yılı sonunda), neticede, başlangıçta oldukça kararlı görünen Komünizm ve İslâm işbirliğinin sadece az verimli olduğunu değil, aynı zamanda, **Afgan savaşının** 'manivela değiştirmesi' sebebiyle üretimi engelleyici duruma geldiğini dahi kabul ettiklerini düşünebiliriz. Belki de Moskova yöneticileri, dinamik ve Marksizm-Leninizm'den daha harekete geçirici bir İslâmiyet'le işbirliğinin tehlikeli olmasına karşılık, çökmekte olan ve can çekişen bir müslümanlıkla işbirliği yapmanın kârlı olabileceğini anlamışlardır.

Moskova'nın 'İslâm politikası'nın yeni istikametini tayin etmek için henüz zaman erkendir. Nitekim bu istikamet, Afganistan'ın işgalinden beri kendinî göstermeye başlamaktadır. Onun ilk tezahürleri çelişkiler arzetmektedir. Sovyet hükümeti, bir

taraftan 'Resmî İslâm'ın temsilcileriyle işbirliğinden vazgeçmeye istekli görünmemektedir; çünkü ancak bu işbirliği dış İslâm dünyasına **'SSCB'nin İslâm'ın geleneksel dostu olduğu'** ve **'SSCB'nin büyük bir müslüman güç olduğu'** ikili imajını yansıtabilecektir; fakat öbür taraftan da, **Afganistan'daki savaşla İran'daki İslâmi devrimin** yankılarının önemli bir kısmını teşkil ettiği çeşitli sebeplerden dolayı, İslâm dinî yeni bir baskıya maruz bırakılmaktadır.

Bununla beraber, otuzlu yıllara göre büyük bir fark olduğunu kaydetmek gerekir. Bugün hiçbir demirperde ülkesi radyosu, radyo yayınları ve kasetlerle SSCB'nin müslüman cumhuriyetlerini dış 'salgın' (etki)dan koruyamamaktadır. Ayrıca, Sovyet yetkililerinin İslâm'a karşı, hem sınırları dışındaki İslâm'a yardımcı olduğunu, hem de SSCB topraklarında İslâmiyet'le mücadele ettiğini iddia etmek şeklinde çelişkili bir strateji uygulaması da giderek zorlaşmaktadır."[55]

"Din Aleyhtarı Propaganda Teşkilâtı"

Din aleyhtarı propaganda ve zihinleri bulandırma faaliyetinin prensipleri 1925 ile 1928 arasında ortaya konmuş, savaştan hemen sonra da tamamlanmıştır...

Prensip itibariyle, dinle mücadele etme gayreti Sovyetler Birliği'nde devletten, hükümetten ve Komünist Partisi'nden beklenmektedir. Nitekim, **bilimsel ateizm kursları,** demiryolları idaresinde olduğu kadar üniversitelerde de düzenlenebilmektedir. Din aleyhtarı propaganda ile, özellikle **işçi sendikaları** (profsoyouz), Marks-Engels-Lenin Enstitüsü'nün cumhuriyetlerdeki şubeleri, Komsomol cumhuriyetlerin **Kültür Bakanlıkları,** bölge komiteleri (Obkom), **Komünist Partisi**'nin ilçe komitesi (Raikom) ile şehir komitesi (Gorkom) ve **ana okulundan** (çocuklar üç yaşından itibaren din aleyhtarı propagandaya tabi tutulmaktadır) **üniversitenin en üst seviyesine kadar bütün eğitim müesseseleri** görevlidirler. Savaştan bu tarafa din aleyhtarı propaganda, cumhuriyetlerde bölge komitelerine (Oblast) ve ilçe

komitelerine (Raikom) sahip olan **Bilimsel ve Politik Bilgileri Yayma derneği** (Znanie) tarafından düzenlenmiş ve bir merkezde toplanmıştır.

1980'den sonra din aleyhtarı propagandanın yoğunlaştırılması ile birlikte, özellikle İslâm dinine karşı mücadele etmek için yeni müesseseler kurulmuştur... İşte onlara ait bir liste (nihai liste değil, çünkü sürekli olarak yeni müesseseler ortaya çıkmaktadır):

Din aleyhtarı konuşmacılar için özel okullar: Bunlar, temel propagandacıların yetişmesi içindir...

Marksizm-Leninizm Üniversitesi'nin Ateizm bölümü: Bunlar, 'din aleyhtarı eğitimciler'in yetiştirilmesi içindir...

Halk Üniversiteleri: Bunlar yetişkin kimseler için olup, dersler iki yıldan üç yıla kadar sürmektedir...

Marksizm-Leninizm'le ilgili temel bilgiler okulları: Bunlar yarı kültürlü yetişkinler içindir...

Tabiat, toplum ve insan hakkında temel bilgiler okulları:...

Bilimsel Ateizm Üniversitesi: 1982'de Türkmenistan'da 250 öğrencisiyle, bu isim altında ilk iki müessesenin kurulduğu anlaşılmaktadır.

Ateizm Konseyi: 1980'den sonra yargı komitesi çapında kurulmuş yönetim organı olup, eğitim müesseselerinin, Komsomol'un Parti'nin ve daha genel anlamda 'Sovyet vatandaşlarını eğitmek ve halkın cahil kalmasına karşı mücadele etmekle görevli bütün teşkilâtların din aleyhtarı çalışmalarını düzenlemekle görevlidir.

Kültür sarayı ve yuva (doma)sı: Bunlar 1980'den önce de mevcut idiler, fakat o zamandan beri din aleyhtarı propaganda ve ajitasyon faaliyetleri temel gayretleri haline gelmiştir.

Bu din aleyhtarı propagandada **bütün kitle iletişim vasıtaları** kullanılmıştır. Bu vasıtalar şunlardır:...

1981 veya 1982'de Tacikistan'ın kırsal bölgelerinde **yeni bir din aleyhtarı propaganda ve ajitasyon şekli** başlatılmıştır. Şöyle ki; her ilçe 'onar ailelik gruplar'a bölünmüş olup, bu grupların her birisi, öğretim üyesi ve tıbbiyeli personel ile ziraat teknisyenleri arasından seçilen ve görevini üstlendiği on aileyi her gün ziyaret etmekle görevli bulunan, sürekli din aleyhtarı propaganda yapan bir ekipten yararlanmaktadır...

Fakat bütün Sovyet kaynakları bu propagandanın etkili olmadığını ilân etmek hususunda birleşmektedirler. Gerçekten de, bu propagandanın kalitesini yükseltmek mümkün değildir. Çünkü onun hazırlanması, **Marks, Engels, Lenin... gibi yanılmaz seçkin kişilerin düşüncelerine** dayanmaktadır. Bu propaganda, **değişmeyen ve tartışma kabul etmeyen bir dogmalar dizisinden** ibarettir...

Kruşçev'in görevden alınmasından buyana, İslâm aleyhtarı propaganda **'bilimsel'** bir tavır takınır. Üst düzeydeki kişilerle dürüst müslümanlara (yani 'fanatikler'den sayılmayan kimselere) karşı saldırılar yasaktır ve Hz. Peygamber'in dinî ile mücadelenin **'ideolojik' ve 'bilimsel'** planlar çerçevesinde yürütülmüş olması gerekir. **Ajitpropun İslâm'a karşı kullanmış olduğu deliller** iki gruba taksim edilebilir:

1) Bütün dinlere karşı geçerli olan deliller Meselâ **İslâm,** işçi kitlelerini devrimci mücadeleden alıkoyan ve onlara itaat düşüncesini iyice yerleştiren **'halkın afyonu'dur;** geçici ve **bilim aleyhtarı** bir ideolojidir, **ilerlemeye bir engeldir;** varlıklı sınıfların elinde bir vasıtadır; idealist dolayısıyla da Marksizm aleyhtarı ve Sosyalizm'in gerçekleşmesini yavaşlatan bir doktrindir, vs.

2) Özellikle İslâm'a karşı kullanılan deliller:...

a) İslâm'ın 'yabancı' kaynağı ile ilgili deliller: Bu delillere göre İslâm, Sovyet müslümanlarının atalarına, Orta Asya'da Arap fatihler, Batı Kafkasya'da Osmanlı Türkleri, Uzak Kafkasya'da da İranlılar tarafından zorla empoze edilmiş bir dindir...

b) İslâm'ın 'antisosyal karakteri' ile ilgili deliller: Bunlara göre

de İslâmiyet, 'dünyanın en gerici ve muhafazakâr dini' olup, gençleri 'ak sakallı'ların aşırı ve zalim otoritesine itaat ettirmektedir...

c) 'Teşebbüs ruhunu yok eden' ve insanlara bir itaat, uzlaşmazlık ve fanatizm ruhu aşılayan vb. İslâm ahlâkı ile ilgili deliller.

d) İslâm kültürüne karşı kullanılan deliller: Bu delillere göre, İslâm sanatı ilkel formları bir türlü aşamamaıştır...

e) Müslümanların geleneksel adetlerinin 'kadın aleyhtarı' (antifeminist) karakterine karşı ileri sürülen deliller: Poligami, 'kalym' (nişanlının satın alınması) (mehir), kadının itaatkâr rolü, vs."[56]

70 Yıllık Ateist İktidara Karşın İslâm Dinînin Güçlü Varlığı

"SSCB'de müslüman sömürge, bir iskelet çerçevesine indirgenmiş resmi bir 'İslâmi' teşkilât, yani dini ibadetleri yerine getirebilmek için oluşturulmuş -sahte din adamlarından müteşekkil- bir cemaat ile, yarım asırlık bir süre ve tedricî olarak iki misline çıkarılmış bir idarî ve polisiye baskı kampanyasına katlanmak zorunda kalmıştır. Aksi takdirde -Sovyet yöneticilerinin istedikleri gibi- ebediyyen yok olacak, en azından sona ermiş bir geçmişin ortadan kaybolma yolundaki kalıntısını temsil etmekten başka bir şey yapamayacaktı. Bu durum gerçekten böyle midir?

Din aleyhtarı Sovyet literatürü bu hususta bazı cevap unsurları sunmaktadır.

Son onbeş yıllık zaman zarfında, Sovyet araştırıcılar tarafından birçok müslüman bölgede, müslüman toplumun dindarlığının seviyesini ve onların geleneksel ayin ve törelere bağlılıklarını değerlendirmeye yarayan -bazıları ciddî- birçok sosyoloji anketi gerçekleştirilmiştir. Bu anketler bir noktada ittifak etmektedirler: Bunlar, inanan ve inanmayan herkesin, 'müslüman hayat tarzı'nı oluşturan ve onları Ruslardan ayırmak suretiyle, müslümanlar ve gayrimüslimler arasındaki biyolojik yakınlaşmada

en büyük engeli teşkil eden bütün uygulamalara müstesna bağlılığını ortaya koymaktadırlar. Orta Asya'da Jumma-Nazar Bazarbaev, Karakalpakistan hakkındaki dikkat çekici çalışmalarında başlıca altı grup zikreder:

1) 'Fanatik' müslümanlar veya imanlı müslümanlar: Bunara göre, 'din insana gereklidir ve medeniyetin de temelini oluşturmalıdır'.. Bu 'fanatikler', Sovyet uzmanların 'dinî güç' dedikleri şeyi teşkil etmektedir...

2) Geleneksel müslümanlar:... Onlara göre İslâm, millî mirasın bir kısmını teşkil etmektedir.

3) Müteredditler: Bunlar Allah'a inanmakta ve dinî ahlâka riayet etmektedirler, fakat ... İslâm'ın millî karakterine nisbetle ruhî karakteri ile daha az ilgilenmektedirler.

4) Bazı dinî törelere riayet eden gayrimüslimler: Bunlar namaz kılmamakta, oruç tutmamakta, 'İslâm'ın hükümleriyle ilgilenmemekte', fakat oğullarını sünnet ettirmekte, sadaka vermekte, dinî kurallara göre defnedilmekte, ölenin ruhu için bağış yapmakta ve Kurban Bayramı'nda kurban kesmektedirler.

5) Yakınlarının baskısı ile bazı dinî törelere riayet eden gayrimüslimler: Bunlar müslüman mı yoksa gayrimüslim mi olduklarını bilmemekte, fakat ilgisizliklerini itiraf etmemeyi ve kendinî 'müslüman' olarak göstermeyi tercih etmektedirler.

6) Dinsizler: Bunlar, ibadetleri -en azından açıktan açığa- yerine getirmemekte ve dinî merasimlere iştirak etmemektedirler, fakat büyük bir çoğunlukla şu üç ailevî törelere riayet etmektedirler: Sünnet olma, dinî nikâh ve müslüman mezarlıklarında dinî defin işlemi.

Gerçekten bugün SSCB'nin müslüman bölgelerinde **mutlak mânada dinsizler yoktur.** Böyle bir kişi, genel bir alay konusu olur. Çünkü bir müslüman için Allah'ın varlığını inkâr etmek, bir hayalperest isyan veya derin felsefe alâmeti değil, fakat hayvanca bir şaşkınlığın işaretidir... Mutlak bir dinsiz, cemiyetten kovulur...

Bazarbaev'e göre Karakalpakların dağılımı şu şekildedir:

Fanatik müslümanlar % 11,4

Geleneksel müslümanlar % 14.4

Müteredditler % 13,6,

Müslüman olmayıp, esasa taalluk etmeyen bazı dinî törelere uyanlar % 18.5

Müslüman olmayıp, yakınlarını baskısıyla bazı dinî törelere uyanlar % 20.6

Dinsizler % 21.5

Bu dağılımın, Orta Asya'nın diğer kırsal bölgeleri için de geçerli olduğu ortaya çıkmaktadır.

İslâm inancının Orta Asya'ya nisbetle daha sağlam kaldığı Kuzey Kafkasya'da, *I. A. Makatov*, müslümanları beş gruba ayırır: **1) İnanmış müslümanlar:** ... **2) 'Kör' müslümanlar:** ... **3) 'Ilımlı ' müslümanlar:** ... *4)* **'Gelenek veya alışkanlık icabı' müslümanlar:** ... **5) Müteredditler:** ...

Bu durumda öyle görünüyor ki, Sovyet müslüman toplumunun bütün tabakaları, hayatın toplumsal ve özel tezahürleri içersinde dinî muhafaza etmek istemektedirler...

Dinîn ekonomik ve sosyal temellerini ebediyyen yıkmış olduğunu iddia eden bir rejîmin zafere ulaşmasından yetmiş yıl sonra, İslâm'ın çeşitli gelenek ve uygulamaları halâ varlığını sürdürmektedir. Bu gelenek ve uygulamalar, itikadı sağlam olsun veya olmasın müslümanların gözünde, onların **millî hayat** tarzlarının temelini oluşturmaktadır...

Şu halde, **dinî ve millî** sahaların birbiri içine girmiş olması, İslâmî ibadet ve geleneklerin, sadece laik değil, ayni zamanda dinsiz bir ülkede varlığını devam ettirmekte ısrar etmesinin başta gelen sebebidir...

Din aleyhtarı Sovyet uzmanlarının en anlayışlıları ile birlikte biz de düşünüyoruz ki; **İslâm'ın hem din hem de hayat tarzı olarak muzaffer bir şekilde varlığını devam ettirmesi, sûfî**

tarikatların sürekli ve sistemli faaliyetleri sayesinde mümkün olmuştur."[57]

SSCB'de Ateizm ve Tarikatlar Mücadelesi

"Daha önce de belirttiğimiz gibi, Sovyetler Birliği'ndeki sufî tarikatlar hakkındaki bilgimiz, esas itibariyle eksik ve partizan polemik düşüncesiyle tahrif edilmiş Sovyet kaynaklarına istinat etmektedir...

İhtilâl'den yaklaşık yetmiş yıl sonra 1984'te gördük ki Dağıstan'da sadece Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nde 9, Azerbaycan'da da 16 cami kalmıştır... Nitekim, Sovyet otoritelerinin İslâm'ı yok etmek için gösterdikleri çabalar, öyle görünüyor ki başarıya ulaşmıştır... Bununla beraber, 1970-1972 yıllarında Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nde SSCB Sosyal Bilimler Akademisi'ne bağlı Bilimsel Ateizm Enstitüsü ve Komünist Parti'nin Çeçenistan Bölge Komitesi'nin Sosyal Araştırma Laboratuarı ile birlikte gerçekleştirilen bir inceleme, bu bölgede mahallî **dinsizleri din aleyhtarı fikirlerini gizlemeye zorlayan genel bir 'kollektif muhafazakâr' kanaatin önceden hakim olduğunu ortaya koyuyordu.** Bu ise, yöneticilerinin yeniden yaratılmış olan toplumun dinîni kesin bir şekilde kökünden kazımakla övündükleri marksist bir devrimin başarıya ulaşmasından altmış yıl sonra görülen inanılmaz bir neticedir.

Bu çelişkiyi ne ile izah edebiliriz? SSCB'deki dinî ve kültürel İslâmî kuruluşların aşikâr çöküşü ile ayni anda var olan İslâm inancının açık ve yoğun bir canlılığı ile mi?..

Bu çelişkili durumun akla daha uygun bir başka izahı da, yeni ve güvenilir Sovyet kaynaklarının çoğunluğu tarafından yapılmıştır: Bu kaynaklar, SSCB'de İslâm'ın esas itibariyle gizli, esrarengiz veya yarı esrarengiz, gayet teşkilâtlı ve dört müslüman dinî nazırlığın temsil ettiği resmi İslâmî hiyerarşiden daha dinamik olan, 'paralel' veya **'gayrı resmî'** diye ifade ettikleri İslâm vasıtasıyla varlığını devam ettirdiğini kabul etmektedirler.

'İslâm aleyhtarı Sovyet propagandasının koro başı Lucien Klimoviç'in yazdığına göre, Şiî müslümanlıkta olduğu kadar Sünnî müslümanlıkta da ayrı ve zıt iki akım vardır. Bunlardan birisi, müftüler, şeyhülislâm ve müslüman nazırlıkların temsilcileri tarafından idare edilen **'cami'** akımı, diğeri ise **'cami dışı'** akımdır...'

Kuzey Kafkasya'da bu **'Paralel İslâm',** iki sufî tarikat yani Nakşbendiyye ve Kadiriyye tarafından temsil edilmektedir...

1920-1921 Dağıstan-Çeçen isyanı, kitle halinde bir halk hareketi, bir köylü savaşı idi... 1920-1921 isyanının bastırılmasından sonra Kuzey Kafkasya'nın durumu, **Şeyh Şamil**'in mağlubiyetinden sonraki duruma benzemiş, herhangi bir durumda, askerî başarısızlık, sufî tarikatların çöküşüne sebep olmamıştır...

1925'te **Necmuddin Samurskii** şöyle yazıyordu:

'Bugün **Müridizm** (Sufizm) Dağıstan'da durmadan toprak kazanmaktadır. Tasavvuf müntesipleri kendilerini belli bir temelden yoksun değil, komünist olarak ilân etmektedirler. Çünkü onların doktrini, ilk hristiyan cemaatlarınkinde olduğu gibi, ilkel, dinî ve zahidane bir komünizm söz konusu da olsa, komünizmden bazı çizgiler ihtiva etmektedir'...

Sovyet rejiminin ilk yılları boyunca Çeçen Komünist Partisi'nin pekçok üyesi **'Zikirci' (Kadirî)** idi ve birçok komünist yönetici Çeçen Merkez İcra Komitesi'nin başkanı T. Ejderhanov ile iki başkan yardımcısı Hamzatov ve Şeripov da dahil- tarikata olan sempatilerini gizlemiyorlardı... 1923 yılı sonunda, Sovyet hükümeti Kuzey Kafkasya'da din aleyhtarı bir kampanya başlatmış ve bütün şeriat mahkemelerini kapattırmıştır... *Şeyh Ali Mitaev,* Nisan 1924'te 'devrim aleyhtarı', 'sabotajcı' ve 'din taraftarı milliyetçi burjuva' suçuyla tutuklanmıştır. *Necmuddin Godsinski* ile diğer iki Nakşbendi lideri ise 1925'te dağlarda ele geçirilmiş ve az sonra da idam edilmiştir...

Bu yoğun tasavvuf erbabı tasfiyesi, yeni bir isyan dalgasına

sebep olmuş ve bu defa da *Nakşbendiyye* ile *Kunta Hacı* tarikatının çeşitli kolları birbiriyle mücadele etmişlerdir...

Sovyetler'in bütün İslâm aleyhtarı propaganda uzmanları, Kuzey Kafkasya'da bir milyondan fazla müslümana karşı girişilmiş fakat başarılamamış olan soy kırımı (jenosit)'nın, önceden hesap edilmemiş çok çarpıcı bir sonuç doğurduğunu kabul etmektedirler...

1950'li yılların sonunda memleketlerine döndüklerinde, sufî tarikatlar bir kere daha, Sovyet basınının, hakkında pekçok bilgi verdiği sistemli ve sürekli zülumlere maruz kalmışlardır...

Sovyet kaynakları, yapılan baskıların bugün, II. Dünya Savaşı hattâ pek muhtemelen İhtilal öncesinden daha güçlü ve etkili bir şekilde ortaya çıkan tarikatların yayılmasını durdurmaktan halâ yoksun olduğunu da belirtmektedirler...

Oldukça ilginçtir ki, Kafkasyalı yoldaşlarına göre tarikatların rolü ve durumu hakkında daha iyi bilgi sahibi olan Orta Asyalı Bolşevikler bazı radikal sufi grupların dinamizminden yararlanma teşebbüsünde bulunup, bunda başarı da sağlayan ilk kişiler olmuşlardır... asî bir sufî grubu Bolşevik rejimi tanımış ... olan 'Laçiler' tarikatıdır. Laçiler bir kere daha su yüzüne çıkmak için, dinî hürriyet ilân eden kararnameye güvenerek Ekim İhtilâli'ni olumlu karşılamışlardır. Bunlar Basmacılar hareketine iştirak etmemişler ve birkaç yıl Sovyet otoriteleri ile açıkça işbirliği yapmışlardır. Fakat ilkelerine sıkı bir şekilde bağlı olan bu sufi tarikat ile yeni dinsiz yöneticiler arasında anlaşma kısa sürmüştür. Çünkü, Laçiler tarikati tarihçisi *Mambetaliev*'in de belirttiği gibi, **'Karl Marks ile Ahmed-i Yesevî'nin 'hikmet'lerini bağdaştırmak zordu'...**

1920'li yılların başında, Basmacılarla birlikte savaşmış bir Yesevî mürşidi olan Ebu Muttalib Gatibaldiev, Fergana Vadisi'nin doğu kısmında bir yerde, Sovyet kaynaklarında **'Atlı İşanlar'** adı verilen gizil bir radikal grup oluşturmuştur...

Bu gizli tarikatın 1936'da 'maskesi düşürülmüştür'... Atlı İşanlar, II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, Arslanbab Celâlabad

ve Oğ kazaları ile Güney Kırgızistan dağlarında, yeni liderleri işan Tursunbay Madaripov'un teşvikiyle tekrar su yüzüne çıkmışlardır. 1952 ve 1959'da iki defa maskesi düşürülen liderleriyle müntesipleri tutuklanmış ve yargılanmışlardır, bazıları ağır hapis cezasına çarptırılmışlar, İşan Madaripov da dahil diğerleri ise tarikatla ilgilerini kesmiş olduklarını ciddî bir şekilde ilan etmişlerdir. Fakat Mambetaliev... şunları yazmaktadır: **'Sufîler bir mahkûmiyet tehdidi altında oldukları zaman 'takıyye' uygularlar'...**

XIX. asrın ilk Tatar reformcularının hemen hemen hepsi Nakşbendiyye tarikatına mensuptur... Nakşbendiyye müntesibi en meşhur modernist ilâhiyatçılar arasında, 1869'da Nakşbendî şeyhi *Ziyauddin Gümüşhanevî* tarafından İstanbul'da tarikata alınan Şeyh *Zeynullah Rasulaev* yer almaktadır... Hayli uzun olan bu Nakşbendî uleması listesine, bir ilâhiyatçı ve tarihçi olup, Orenburg Dinî Nazırlığı'nda kadı, müftü ve 1922'den bir Sovyet hapishanesinde katledildiği tarih olan 1935'e kadar bu dinî nazırlığın başkanı olan Rızaeddin Fahreddinoğlu'nu da ilâve etmek yerinde olur...

1862'ye doğru, bir Nakşbendî şeyhi olan *Bahauddin Vaizov* (Vaizî) Kazan'da, 'Vaizov'un Allah'ının Alayı' adıyla, **Sosyalizm** (Marksizm değil), Tolstoyizm ve Vahhabilik tipinde Püritanizm'in garip bir bileşimini temsil eden isyankâr bir kol kurmuştur... oğlu İnan Vaizov, Devrim süresince Bolşeviklerin yanında yer almış ve Şubat 1918'de bir savaşta bizzat kendi eski dindaşları tarafından öldürülmüştür..."[58]

SSCB'de Tarikatların Teşkilâtı ve Gücü

"Marksist-Leninist İhtilâl'in başarıya ulaşmasından sonra Rus Komünist Partisi, yeniden inşa edilen Rus İmparatorluğu'nun halkına, diğer bütün ideolojilerin dışında Diyalektik Materyalizmi telkin etmiştir. Altmışyedi yıl sonra dinamizminden ve cazibe gücünden çok şey kaybetmiş olan bu yaşlanmış ideolojinin yanında yeni bir **dinî rönesans** gösterilerine şahit olmaktayız... son yirmi yıllık dinî rönesansın daha ziyade resmî kiliselerin dışında yapılmış olması ve kişisel bir çaba durumunda kalması şaşırtıcı değildir...

Komünist rejimde varlığını sürdürme mücadelesinde İslâmiyet, Hristiyanlık üzerinde inkâr edilmez bir avantaja sahiptir. Papazlar sınıfı olmayan bir din olma avantajı...

Sovyetler Birliği'ndeki tasavvufu en iyi bir şekilde anlamak ve doğulu olduğu gibi batılı pek çok araştırmacının yaptığı hatalara düşmemek için, tasavvufun ne olduğunu hatırlamak zaruridir... Şu andaki, en azından SSCB'de mevcut olan **tasavvuf, 'asrın dışında' bir hareket değildir.** O dünyayı bir kenara atmamaktadır ve zühd hayatına eğilimi yoktur... Sovyetler Birliği'ndeki mutasavvıflar 'büyücü doktor' değildirler.

Bazı Britanyalı araştırmacıların Orta Asya tasavvufunda Hinduizm'le Müslümanlığı bağdaştıran unsurlar keşfetme teşebbüsleri de ayni şekilde hatalıdır. Yine sufî tarikatları Bolşevikler gibi tasavvufta şamanist kaynaklar üzerinde duran ve çoğunlukla devrim öncesi Rus bilginleri olmayan Şiî Batıl gruplarla mukayese eden kimselerin peşinden gitmek de doğru değildir. Sufî tarikatları, yabancı ajanlardan, ispiyonculardan ve sabotajcılardan oluşmuş siyasî görünümlü gizli tarikatlar olarak gören daha az sayıdaki Sovyet 'uzman'larının peşinden gitmek de aynı şekilde uygun düşmez. Sovyetler arasında daha ciddî bazı araştırmacılar, tarikatları, İslâm'ın isyankar 'mezhep'ler iolarak takdim etmektedirler. Bu da tamamiyle yanlıştır...

Sufi tarikatlar, Batı'daki Fran-Masonluk gibi gizli cemiyetler olmadıkları gibi, Sovyet kaynaklarının inandırmak istedikleri gibi bir **'Paralel İslâm'ı da temsil etmezler. Tasavvuf hiçbir yerde İslâm hukukunu yani Şeriat'ı reddetmez...**

1980'de Dağıstanlı bir din aleyhtarı uzman olan *M. V. Vagabov*. Nisan 1969'da Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nin Nazran ilçesindeki Altievo köyünün mezarlığında yapılan bir cenaze merasimi vesilesiyle, sufî grupların liderleri arasında gizli bir toplantının yapıldığını kaydediyordu. Vagabov bu grupların hangileri olduğunu, onların Kadirîler olduğuna işaret eden 'zikirciler' teriminin dışında herhangi bir şekilde belirtmiyor. Bu toplantıda, değişik tarikatların müşterek problemleriyle ilgili on maddelik bir

yönetmelik hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu yönetmelik maddeleri şunlardır: Çocukların ve yetişkinlerin dinî eğitimi, gizli okulların organizasyonu, tarikatların genç müntesiplerinin evlendirilmesi, gayrı müslimlere karşı takınılacak müşterek tavır, din aleyhtarı propagandaya karşı koyacak karşı-propagandanın tesbit edilmesi, polis baskısının kurbanları için karşılıklı yardımlaşma, vs...

Öyle görünüyor ki, **merkezî tarikatlar,** daha sıkı disiplinleri ve daha sağlam hiyerarşileri sebebiyle, bir ayaklanma faaliyeti için merkezî olmayan tarikatlara nisbetle daha iyi hazırlanmışlardır... Fakat diğer bir yönden de merkezî tarikatlar, liderlerin ve müntesiplerin kimlikleri belli olmasa bile kumanda zincirinin bilindiği oldukça kuvvetli hiyerarşik yapılar sebebiyle, Sovyet polisinin saldırılarına daha çok maruz kalmaktadır...

Merkezî olmayan tarikatlarla ilgili en güzel izahlardan birisi, bir Çeçen Nakşbendi grubunun faaliyetini anlatan S. Umarov adında Kafkasyalı bir gözlemci tarafından yapılmaktadır. Onun bu izahı Kafkasya ve Orta Asya'nın diğer bölgeleri için de geçerlidir:

'Son yirmi veya otuz yıl boyunca tarikat (Müridizm), günümüzün şartlarına en uygun şeklini alıncaya kadar pek çok değişikliklere maruz kalmıştır. Bu en uygun şekil, küçük mürid cemaatidir...'

Bununla beraber belirtmek gerekir ki, **küçük cemaat** düzeyinde şeyhin manevî otoritesi mücerred olarak devam etmektedir ve bazı sovyet gözlemcilerinin zannettikleri gibi bu otoritenin yerini bir 'kollektif yönetim' almamıştır".[59]

Takıyye İle Yayılan Tarikat: Örneğin; Gündüz Materyalizm Öğretmeni, Akşam Sufî Şeyhi!

"Bir müslümanın bir sufî tarikata intisap etmesi **'dönüşü olmayan bir başlangıç'**tır. O, tarikata girdiği andan itibaren, kendinî bütünüyle İslâm'a vakfedilmiş manevî bir mücadele hayatının içinde bulur...

Bir müslümanın bir sufî tarikata girmeye karar veriş sürecini anlamak için, yarım asırdan fazla bir zamandan beri Sovyetler Birliği'ndeki bütün müslüman bölgelerde yetkililerin **din aleyhtarı propagandasının ve müslümanlara karşı baskı uygulamasının, onların** şu veya bu şekilde **Rus marksistlerine cephe almalarında** birinci ve belki de en önemli sebebi teşkil ettiğini kabul etmek gerektiği kanaatindeyiz...

SSCB'nin müslüman cumhuriyetlerinde, **din aleyhtarı kampanyalar,** yoğun bir ferdî ve kollektif **dinî araştırmayı hızlandırmış ve güçlendirmiştir** (Buna şaşmamak gerekir). Sizin kültürel ve tarihî değerleriniz mahkum edilir, gülünç duruma düşürülür ve hukuk dışı bırakılırken, yabancı bir iktidarın bu değerlerinin kutsallaştırıldığı, baş tacı edildiği, putlaştırıldığı ve ebedî değerler diye takdim edildiği bir ortamda, kendi değerlerinizin hızlı bir şekilde daha çekici hale geleceğini ve onları müdafaa etmenin yeni bir acillik kazanacağı sezgi yoluyla anlamak için Freudcu veya Yeni Freudcu psikoloji içerisinde bulunmak gerekmez. **Pek çok kimse için sufî olma kararı, bu provokasyona bir cevaptır...**

Müslüman aileler, hatta aile reisi **Komünist Partisi'nin üyesi olanlar** bile, az veya çok geleneksel bir hayat sürdürmeye devam etmektedirler... *S.Umarov* adlı Çeçen gözlemci, Kurhalov isimli Çeçen köyünde yapılan ve bu köyde yaşayan büyük ailenin hazır bulunduğu bir Nakşbendî zikrini anlatmaktadır. Yirmi civarında kişiden oluşan bu toplantıda, diğerlerinin yanı sıra mahallî 'kolhoz'un başkanı ile köyün Sovyet sekreteri de bulunuyordu ki, bu iki şahıs, kesinlikle Komünist Partisi'nin üyesidirler...

Bu çevrelerde, müntesipler ve özellikle de gençler için tarikat, hayatlarını tanzim etmede onlara yardımcı olan ve onları etraftaki düşmandan koruyan yepyeni bir aile olmaktadır...Meselâ **'Pravda**'da yayınlanan bir makale (19 Ocak 1981), Türkmenistan Cumhuriyeti'ndeki Krasnovodsk bölgesinin, uzun yıllar Komünist Partisi'nin üyesi ve oldukça tecrübeli bir propagandacısı olduktan sonra, neticede gizli bir molla yaşantısı için

bunları tamamen terkeden bir okul müdürünün hayat hikayesini anlatmaktadır. Daha yeni bir örnek de Aşhabad'da yayınlanan **'Turkmenskaia Iskra'** tarafından verilmiş olup (3 Nisan 1982), 'öğrencilerine ders satlerinde **Materyalizm'in temellerini öğrettikten sonra, akşam bir sufî şeyhi (isan) halini alan' tarih öğretmeni bir Komünist Partisi üyesinin iki yönlü hayatını** anlatmaktadır. Bu örnekler pek çoktur...

Din aleyhtarı resmî literatür, tarikat mensuplarını, aklı başında hiçbir Sovyet vatandaşının çekici bulamayacağını, sosyal ve siyasî planlarda şu veya bu ölçüde geri kalmış kimseler olarak takdim etmekle yetinmektedir. Gerçekten de tarikat mensupları genellikle şeyhleri tarafından 'dünyada yerlerini muhafaza etmek' için şehit olmaktan sakınmaya teşvik edilmektedirler. Onlar, polisin baskısını celbetmeye 'elverişli alışılmış ibadetlere nisbetle daha gizli olan **'korku namazı'** (tehlike anında kılınan namaz) veya **'hasta namazı'** (hastalık anında kılınan namaz) kılmakla yetkilidirler. 'Dinsizler' arasında ancak bu şekilde yaşanabilir ve hattâ fizikî planda hayatını devam ettirebilmek için zarurî olduğu takdirde **domuz eti yemek ve votka içmek bile kabul edilebilir.** Bir Karakalpak ateizm uzmanı bu durumu şu ifadelerle anlatmaktadır:

'Sufîler diyorlar ki: Şayet kalbiniz İslâm'a sıkı sıkıya bağlıysa, sözden ibaret olan dinsizlik ve dine aykırı davranış inancınızı zedelemeyecektir. Kendinîzi daha iyi gizlemek için, açıkça dinsiz olduğunuzu ilân edebilir ve müslüman din adamlarını tenkit edebilirsiniz. Vücudunuz ve diliniz kâfir olabilir, yeter ki ruhunuz müslüman kalsın'...

Tarikatlar, üyeleriyle ilgili hiçbir kayıt tutmamışlardır ve bu tarikatların en hafif şekilde **'parazitler'** veya **'asosyal unsurlar'**, en ağır şekilde de sosyalist rejimin düşmanları olan **'caniler'** diye suçlanıp takibata tutulduğu Sovyetler Birliği'nde, tarikat mensuplarının sayısını tesbit etmek çok daha zor olup, bu işe ancak büyük bir ihtiyatla teşebbüs edilebilir...

1925'te, Komünist Partisi'nin Dağıstan'daki mahallî

komitesinin 1. sekreteri Necmuddin Samurski, düşmanlarına karşı gizli bir sempati ile şunları yazıyordu: 'Tasavvuf, Dağıstan'da tam bir gelişme halindedir. Müridler, 'komünist' olduklarını iddia etmektedirler ve doktrinleri, ilkel Hıristiyanlığa benzeyen, zühd hayatını esas alan dinî karakterli ilkel komünizm tarzında da olsa, şüphesiz komünizmin bazı çizgilerini taşımaktadır'...

En enteresan bilgi, 1975'te *V. G. Pivovarov* tarafından Çeçen-İnguş halkı hakkında verilmiştir. O, 'bu cumhuriyette müslümanların yarıdan fazlasının bir mürid tarikatının üyesi olduğunu' kaydetmektedir...

1979'da **Orta Asya**'nın toplam nüfusu yaklaşık 27.000.000 olup, bu nüfusun % 10 civarındaki kısmı yani 3.000.000'a yakını 'fanatik müslümanlar'dan oluşmaktaydı. Bu sayıdan ne kadarı tarikat mensubu idi? Allah bilir!.. Fakat en azından 300.000 olması bizce akla uygun gözüküyor...

Kafkasya'daki Dağıstan'lılar tabiî olarak Türkistan'lılara göre daha saldırgan fakat daha az tedbirlidirler. Daha ihtiyatlı ve daha gizli olan **Türkistanlılar**, bilerek **'takıyye'** uygulamaktadırlar...

SSCB'nin üçüncü müslüman bölgesi olan Orta Volga'nın **Tatar ülkesi** ile ilgili olarak, tarikatların sayısal durumu hakkında hiçbir bilgiye sahip değiliz...

SSCB'nde bulunan müslümanlarla şahsî olarak yapılan pek nadir görüşmeler, genç neslin İslâm'ın tasavvufî yönüne olan ilgisini doğrulamaktadır. Bu değişim, hiç de çelişki arzetmez... Resmiyette veya bilimsel olarak **Diamat** denilen öldürücü üzüntü ve bunalıma, tasavvuf yolundan daha iyi hangi çare, son derece güçlü ve sıkıcı toplumsal baskıdan kurtulmak için **Nakşbendiler**'in altın kuralı **'halvet der encümen'**i (**toplum içinde halvette yani Allah'la başbaşa olmak**) uygulayabilmekten daha iyi hangi vasıta bulunabilir?[60]

Cihat, Zikir, "Kutsal Mektuplar", İthal Yayınlar, Radyo, Kutsal Yerler

Şüphesiz, tamamiyle siyasî bir ortamda bir tarikat ancak bir tür gizli siyasî teşkilât şeklinde ortaya çıkabilir... İslâm'da cihadın iki türlü anlamı vardır: a) **'Büyük cihad',** günah eğilimine karşı kişinin iç dünyasında kendi kendiyle (nefsiyle) yaptığı savaş, b) **'küçük cihad':** İslâm'ı tehdit eden kimselere karşı dışta yapılan savaş... Bununla beraber bu demek değildir ki, tarikat mensubu, dinsiz veya şeytanî olarak telakkî ettiği Sovyet iktidarına karşı şahsî ve açık bir savaşa girmek zorundadır. Sovyet kaynakları bu nokta üzerinde ısrar etmekte ve tarikat mensuplarını **'komünist rejimin mağlup edilemez düşmanları'** diye nitelendirmektedirler.

Zikir, tarikatın en başta gelen merasimidir... Din aleyhtarı propaganda, 'zikir'i özel hedef ittihaz ederken ve onu tasavvufun **'Sovyet aleyhtarı', 'Rus aleyhtarı', 'tehlikeli', 'sağlığı bozucu'** ve nihayet **'anti-sosyal'** olarak değerlendirilen **'en tahammül edilmez görünümü'** diye ilân ederken yanılmamaktadır. Bu propagandanın uzmanları, sürekli olarak XIX. asırda Ruslar'a karşı yapılan kutsal savaşı hatırlatması sebebiyle, 'zikir'in **millî, politik ve yabancı düşmanı** görünümü üzerinde ısrar etmektedirler...

Bir zikre iştirak etme imkanı bulmuş olan pek nadir Sovyet uzmanı, onun estetik ve heyecanlı cazibesiyle adeta çarpılmışlardır. Vasatın üzerinde bir kavrayışa sahip olan **bir Çeçen gözlemci** şunları yazmaktadır: 'Heyecanlı ve cazip bir zikir için hazırlanmış kısa duaların sürekli olarak tekrarlanması sayesinde dinî ilâhîler, zikre iştirak edenlerin coşmalarını kolaylaştırmakta ve onların taassuplarını ve dinî heyecanlarını güçlendirmektedir... Toplu zikrin meydana getirdiği vecd halinden ve onun heyecanlı şiddetinden sonra, tarikat mensupları bir ferahlık duyarlar ve kendilerini temizlenmiş ve yeni bir canlılık kazanmış hissederler'...

'Yarı-açık zikir' kategorisine, kutsal Türkmen kabilelerinden biri olan Atalar kabilesinin **'tıbbî zikr'**i de dahil edilebilir... Sovyet uzmanlar, bir köyün bütün sakinlerinin iştirak

ettikleri **'açık zikir'**den de söz etmektedirler... Dağıstan'lı *Sh. İsmailov* gibi bazıları, sufî tarikatların toplum üzerindeki nüfuzunun, sufî olmayanların ve hattâ gayrı müslimlerin bile iradelerine rağmen kendilerini zikre iştirak etmeye zorlanmış bulmalarına varıncaya kadar yoğun olduğunu dahi söylemektedirler... Gerçekten de, Kafkasya Müridizm'inin hususî evrimi ve özellikle Nakşbendiyye geleneğindeki **'kutsal savaş' (cihad)ın** önemi ile **Sovyet iktidarının** tekrar eden **tarikatları yok etme teşebbüsleri sebebiyle,** Kafkasya'da **zikir politize olmuştur...**

Fakat bununla beraber, mahallî yetkililer bu zikir faaliyetine hücum etmek için çok az istekli görünmektedirler. Sovyet kaynaklarının bile dediğine bakacak olursak, bu yetkililerin pek çoğu, Komünist Partisi'nin yöneticileri de dahil, bölgenin zikre iştirak eden en üst seviyedeki şahsiyetleridirler...

Tasavvufun Sovyetler Birliği'ndeki önemini küçümseme eğiliminde olan, daha genel anlamda komünizmin hakimiyeti altındaki ülkelerde yeni bir dinî canlanışın imkân dahilinde olduğunu kabul etmeyen herkes, sözünü , gizli bir **müslüman literatürün** veya **Samizdat'**ın gûya mevcut olmayışına dayandırmaktadır. Gerçekte ise, son yıllarda, Sovyet basınında sufî bir samizdat'a (yayınlara) başvuruların sayısında bir artış müşahade edilmektedir.

Daha yakın bir zamanda, Dağıstan'lı din aleyhtarı bir uzman olan I. A. Makatov, 1974'te Batı Dağıstan'daki Gergebil köyünde, Dağıstan'ın son Nakşbendî imamı olup Bolşevikler tarafından idam edilen Hötsü (gotsinski)'lü şeyh Necmuddin'in mezarı etrafında bir ziyaret merkezi meydana getirme teşebbüsünde bulunan ve hiç şüphesiz Nakşbendiyye müntesiplerinden oluşan bir grup 'dindar fanatik'in faaliyetini anlatır...

Türkmenistan'da Mahallî bir propagandacı olan *G. Kildiev*, Aşhabad'da yayınlanan **'Sovyet Türkmenistany'** gazetesinin 27 Ocak 1980 tarihli sayısında çıkan bir makalesinde, cumhuriyetin çeşitli bölgelerinde birçok **'kutsal mektuplar'** zincirinin varlığına işaret etmektedir...

1983-1984'ten bu tarafa Orta Asya'daki dinî Samizdat'ın bazı **Afgan mücahit gruplarının,** özellikle de **Cemiyet-i İslâmî** ile **Hizb-i İslâmî**'nin faaliyetlerinden direk olarak etkilenmiş olmamaları imkansızdır... Bu broşürler arasında (ki bazıları elimizdedir), Arapça ve Rusça resimli bir namaz rehberi olan **'Namaz'**, Rusça **'Hz. Muhammed'in Hayatı'**, asliyetçi (fodamentaliste) düşünür **Muhammed Kutub**'un **'Din Artık Gerekli Değil Mi?'**, **'İslâm Halkın Afyonu Mudur?'** ile *Seyyid Ebu'l-Alâ el Mevdudî*'nin 'İslâm ve Sosyal Adalet' adlı eserlerinin Rusça tercümeleri yer almaktaydı...

Daha yakın bir zamanda ise, Kafkasya'da, Bakü'de çıkan **Bakinskii Rabochi!** adlı günlük gazete (3 Şubat 1985), hepsi Rus olan ve fotoğraf usulüyle (devletin kağıt ve makinalarını kullanarak) Arapça el yazması dökümanları çoğaltan bir **'cani dolandırıcılar'** grubunun bir davasından ve ağır cezalara çarptırılmasından sorumlu tutuluyordu. Rus 'caniler', Arapça okuyamıyorlar ve çoğalttıkları dökümanların muhtevasını bilmiyorlardı. Onlar Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'ndeki Nazran kazası ile KuzeyDağıstan'daki Hasav Yurt kazasında bulunup, el yazmalarını onlara temin eden iki **'fanatik karanlıkçılar'** grubu hesabına 'sipariş usulü' çalışıyorlardı.

Davanın sonucu, bu kanunsuz ticaretin 1981'den beri devam etmekte olduğunu ve sadece Dağıstan'da elde edilen kârın 63.000 Ruble'yi geçtiğini göstermektedir... *S. Murtazalieva* bu konuda şunları yazmaktadır: 'din görevlilerinin ve **'din sömürücüleri'**nin, din adamlarını zenginleştiren bu gizli dinî dökümanları yaymalarına (Dağıstan'da) müsamaha gösteremeyiz'...

Netice olarak, yayınlanmış veya el yazması halindeki İslâmî yazılı Samizdat'ın, tüm sufî Samizdat'ın sadece bir kısmını teşkil ettiği giderek daha belirgin hale gelmektedir. Gerçekten de, son yıllarda Sovyet kaynakları, tarikatların içersinde çok yaygın olarak kullanıldığı görülen bir başka Samizdat şeklini haber vermeye başlamışlardır: Radyolar, transistörler, kasetler ve ses kayıtları...

Bir başka Çeçen uzman, teyplerin ve dinî metinlerin kayıtlı ol-

duğu bantların *Batal Hacı* ve *Kunta Hacı* tarikatlarına mensup kişilerce kullanılışını anlatmaktadır. Faaliyetin sırrını daha iyi muhafaza etmek için, diskin bir yüzünü mahallî folklor müziği ile doldurmuşlardı. Halbuki öbür yüzüne dinî ilâhîler ve va'azlar kaydediyorlardı...

Bütün Sovyet uzmanları, SSCB'deki tarikatların faaliyetinin bugün eskisinden daha ziyade **kutsal yerler** etrafında merkezileşmiş olduğunu göstermektedir ki, bu kutsal yerler gerek tarikat şeyhlerinin -en çoğu böyledir- veya başka şahısların türbeleri, gerekse klan ve kabile ataları, peygamberler, hattâ **payan, budist** ve daha genel olarak **Zerdüşt vs. İslâm'dan önce** tanrı kabul edilen çeşitli hayali şahsiyetler gib itarikatların şu veya bu şekilde kendilerine izafe ettiklerinden daha az veya daha çok mistik özellik taşıyan birtakım şahsiyetlere ait yerler olabilir. Ajitprop uzmanları, yıllardan beri bu kutsal yerlerin İslâm öncesine ait olduğunu isbatlamaya çabalamaktadırlar...

Son otuzbeş yılın din aleyhtarı Sovyet Literatürü, *N. Kruşçev*'in büyük din aleyhtarı kampanya dönemi olan ellili yıllarda kapatılan kutsal yerlerin daima faaliyet halinde olduklarını göstermektedir. Dağıstanlı uzman *I. A. Makatov*, yetkililerin kutsal yerlere karşı yaptıkları mücadelede karşılaştıkları güçlükleri açıklayan iki örnek zikretmekte ve 'kutsal yerlerin ve bilhassa sufî velilerin türbelerinin kapatılmasının, **büyük bir hazırlık çalışması, pek çok ustalık ve incelik ve önemli bir eğitim faaliyeti gerektirdiğini'**, aksi takdirde üst makamdan empoze edilen kapatmanın 'din aleyhtarı çalışmada kesin bir hataya sebep olabildiğini' belirtmektedir: '...

Böyle bir keyfî ve kaba tedbir, sadece velilerin kültürüne karşı sürdürülen kampanyayı içinden çıkılmaz hale getirebilir.

Hattâ, Dağıstan ve Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nin bazı kazalarında, kutsal yerler kültürüne karşı yapılan mücadelede kısa bir kampanya ile sonuca ulaşıldığına inanılarak tehlikeli bir hataya düşülmektedir. Şayet kutsal bir yerin kapatılışı, bilimsel bir ateist propaganda ile birlikte yapılmazsa, din adamları ondan ilk fırsatta kutsal yer kültürünü tekrar diriltmek için yararlanmaktadır'...

Makatov, kutsal bir yerin 'din aleyhtarı bir gayede' kullanılışını izah etmek maksadıyla, Güney Dağıstan'daki Akhty camiinin, 'içerisindeki sergilerin, İslâm dinînin Güney Dağıstan halklarının hayatındaki gerici rolünü gösterdikleri' din aleyhtarı bir müzeye dönüştürülüşünü memnunlukla not etmektedir...

'(Mahallî kutsal yerlere yapılan) ziyaret, bundan böyle Orta Asya'da insanî ilişkilerin geleneksel şekli halini almıştır... Fakat bilhassa yaz ve güz mevsimlerinde, özellikle de Muharrem ve Ramazan aylarında olmak üzere buralar daima ziyaret edilmektedir...

'Bazan ziyaret turistik görünüm altında gerçekleşmektedir. Zira ziyaret edilen yerlerin pek çoğu, meselâ Oş bölgesindeki Arslanbab türbesi veya Fergana bölgesindeki Şah-ı Merdan türbesi gibi, ilgi çekici sahalarda kurulmuş olan Orta Asya halkının saygı gösterdiği kutsal yerlerdir".[61]

Dinsel Köktencilik ve Unutturulan Sultan Galiyevizm

"Sufîler, müsamahasız fanatizm, sosyal planda muhafazakârlık ve entellektüel karanlıkçılık ile suçlanmaktadır... İşte bunlara birkaç örnek:...

'Tarikatlar (burada Kadiriyye), ülkemizde en fanatik ve en gerici teşkilâtlardır'. **'Sufî kurallar, bütün sosyal hastalıkların en zararlılarıdır** ve Sufî teşkilatlarla) tamamiyle kökünü kazıyıncaya kadar mücadele etmek şarttır'...

Gerçekten, sufî tarikatın temsil ettiği **militan dinî radikalizm,** büyüklere saygı duymasıyla, cinsel tabularıyla, ailevi ve kabilevi dayanışmasıyla, geleneksel İslâmî yaşantı tarzını kutsal kabul etmektedir. Bu haliyle o, Sovyet halkının 'yaklaşım' sürecine ve **müslümanların Ruslar tarafından asimile edilmesine karşı esaslı bir engeli** belki de en büyük engeli teşkil etmektedir...

Sufî tarikatlar, **milliyetçiliğin en radikal şekli, Rus ve komünizm aleyhtarı** yabancı düşmanlığının ana kaynakları olarak takdim edilmektedir...

Bazan da tarikatlar, yabancı propaganda aracı olmaktan suçlu bulunmaktadırlar. Dağıstanlı üst düzeyde bir komünist bu konuda şunları yazmaktadır: 'Şu son yıllarda, emperyalistler Sovyetler Birliği'nde, **tek şekilliliği reddetmenin zaruretini ilân eden bir teoriyi** moda haline getirmeyi denediler...'

Nihayet tarikat mensupları, Orta Asya'da olduğu gibi Kafkasya'da, 'komünizme karşı cihad hazırlamak' ve 'yabancı menşe'li müslümanların XIX. asır Çarlık işgalcilerine karşı kinlerini komünist rejim aleyhine yeniden yönlendirmek'le suçlanmaktadır...

Yenilikçi entellektüel atalarını, daha özel mânada **İslâm'la komünizmi bağdaştırmaya teşebbüs ederek** devrim ve sivil savaş esnasında **Bolşevik topluluklarına katılan** ve yirmili yıllarda **Stalin'in yaptığı tasfiyede** karanlık bir şekilde **ortadan kaybolan müslümanları**, pek az Sovyet müslümanı hatırlamaktadır. Buna karşılık, Ruslar'la savaşan ve Allah'ın yüce şanı için şehit düşen sufî liderlerin hatırasını, hemen hemen herkes muhafaza etmekte ve saygı duymaktadır. *Sultan Galiev*, *Ahmet Baytursun* veya *Ali Han Bukeyhanov* gibi liberal veya *Stalin*'in kurbanları milliyetçi komünistler, Sovyet neşriyatında pek az zikredilmektedir...

Türkmenistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin birinci sekreteri Muhammed-Nazar Gapurov ... tarikatlar aleyhine düzenli aralıklarla, **İran**'daki **Radio Liberty** veya **Radio-Gorgan**'ın yayınlarına bağladığı 'dinî yıkıcılık' suçlamaları yapmaktadır...

Sufî cemaatlar, legal Sovyet kuruluşlarının dışında yaşayan kapalı cemiyetlerdir... Birçok Sovyet gözlemci, Kafkasya'da *Batal Hacı* ile *Veyis hacı*'nın, Orta Asya'da da **Yesevîlerin** kendilerine mahsus **gizli adalet kurumları,** mecburî zekâta dayanan özel **vergi sistemleri ve gizli okul şebekeleri** bulunduğunu kaydetmişlerdir... Aynı zamanda Sovyet uzmanları, disiplinli ve çalışkan bazı sufî cemaatların, sıradan bir kolhoza nisbetle sosyal bakımdan daha sağlam, ekonomik bakımdan da daha müreffeh olduklarını gözlemlemektedirler."[62]

"**Sufî İslâm** ile **resmî İslâmî Kuruluş** arasındaki ilişkileri incelemek zordur... sufî İslâm Sovyet iktidarına düşmandır. Halbuki resmi İslâmi kuruluş ise kanunidir ve iktidara saygılıdır...

A. Velilere saygı göstermenin ve sufî uygulamalarının yasaklanması: Eylül 1958'de, Orta Asya Müftüsü Ziyauddin Babahanov, Kırgızistan'daki Os şehri civarında olup, Orta Asya'daki kutsal yerlerin en çok saygı duyulanı olan **'Taht-ı Süleyman**'ı ziyaret etmeyi yasaklayan bir fetva yayınladı. Birkaç ay sonra Şubat **1959**'da, genel olarak kutsal yerlere yapılan her türlü ziyareti yasakladığı yeni bir fetva çıkardı. Nihayet üçüncü bir fetvasıyla da **'İsanizm**'in **İslâm'a yabancı** bir akım olduğunu ilân etti. 1960'da Kuzey Kafkasya ve Dağıstan müftüsü Hacı *Kurbanov* da kutsal yerlerde dua etmeyi yasaklayan bir fetva yayınladı...

Daha yakın bir zamanda, **1980** sonu veya **1981** başında, müftü *Z. Babahanov* Orta Asya ve Tacikistan İslâmî Hazırlığı'nın .:. sorduğu bir soruya cevaben kutsal yerler meselesi hakkında bir başka fetva yayınladı... Bu fetva, kutsal yerleri, **özellikle** de Kırgızistan'daki Taht-ı Süleyman ve Özbekistan'daki Şah-ı Merdan gibi **İslâmî karakteri şüpheli olan yerleri** ziyaret etmenin gayrı meşru olduğunu bir kere daha ilân etmektedir...

Resmî İslâmî kuruluşun türbe ziyaretlerine ve velîlere saygı duyulmasına karşı **yaptığı saldırı** birçok şekilde kendinî göstermektedir... Şu halde kutsal yerlere gösterilen saygı aleyhinde müftülerin verdiği fetvaların, **her şeyden önce dinî muhtevalı olmaktan ziyade, Sovyet yetkilileri tarafından** verdirilen fetvalar olduğu gerçeğe yakın gözükmektedir.

İkinci olarak, **Sovyet yönetimi**nin, **Resmî İslâm**'ın etki ve prestijinin azalmasının müslümanların sayısını azaltmış olmayacağını, fakat tam aksine tarikatların tekrar popüler hale gelmesini teşvik edeceğini anlamış olmaması mümkün değildir. Fazlaca yapılan bir **din aleyhtarı kampanya, dinsizler üretmek yerine, tarikat mensupları sayısını arttırma** tehlikesini doğurabilir.

Üçüncü bir sebep de ... **Dinî Hazırlık**'ta hakim durumda olan **bazı Sünni müslümanlara göre, velilere saygı** göstermek ve türbeleri ziyaret etmek, **Şamanizm**'den kaynaklanan ve yasaklanması gereken batıl uygulamalardır...

Resmî İslâm yönetimi hangi tarafa yönelmektedir? Doğrusu yabancı bir gözlemci için, **SSCB'deki Resmî İslâm kuruluşunun Sovyet hükümetinin basit bir organı olup olmadığı** veya onların Moskova hükümeti ile ilişkilerinin daha karmaşık ve daha nazik olup olmadığı hakkında karar vermek oldukça zordur...

O halde, **Sovyet uzmanlarının** bu mesele ile ilgili tutumunu araştırmak gereklidir. onlar, **resmî 'din adamları'** ile, resmî hiyerarşinin dışında faaliyet gösteren ve Sovyet yasası ile sık sık çatışan **Paralel İslâm**'ın temsilcileri arasında ne fark görüyorlar? Çok enteresandır ki, hiçbir fark görmüyorlar...

Diğer bazı uzmanlar, Resmî İslâm'la Paralel İslâm'ın liderleri arasında **aktif bir işbirliği** olduğunu ilan etmeye kadar gitmekte ve şu neticeye varmaktadırlar: 'Sovyetler Birliği'nin yeni şartlarına uyum sağlamadaki kabiliyetleri sebebiyle, **müslüman modernistler, muhafazakârlar kadar tehlikelidir'...**

B. Resmi İslâm'ın Vekili Olarak Paralel İslâm: ...

Tarikat mensuplarının kontrolundaki gizli camilerle ilgili haberler, Sovyet kaynaklarında oldukça fazladır. Bu camiler, özellikle resmî camilerin bulunmadığı veya pek nadir bulunduğu bölgelerde pek çoktur..."[63]

1986'da Bir Değerlendirme ve Bazı Tahminler

"Burada takdim edildiği gibi, SSCB'deki tasavvufun durumu aşağı yukarı *Brejnev* dönemini andırmaktadır. Brejnev'in ölümünden bu tarafa, tarikatların iç hayatında değil, fakat onları etkisiz hale getirmeyi amaçlayan Sovyet stratejisinde birçok yeni gelişmeler ortaya çıkmıştır... Andropov ekibinin, selefininkinden daha katı ve daha enerjik bir strateji uygulamaya hazırlanmakta

olduğunu düşünebiliriz... *Gorbaçov* yönetiminin politikası hakkında bir şey söylemek için henüz vakit erken. Fakat bu hedeflerin ileride de takip edileceği ve daha ziyade entellektüel elitlere yönelik **daha enerjik ve daha 'bilimsel' bir İslâm aleyhtarı propaganda**'nın yaygın hale geldiğinin görüleceği kuvvetle muhtemeldir...

Tarikatlar, Müslüman Dinî Nazırlıklar zayıf ve etkisiz kuruluşlar halinde kaldıkları sürece, özellikle dinsiz bir iktidarı tahammül ve kabul edilemez gören uzlaşma tanımaz müslümanlar için, söz konusu nazırlıkların yerine geçen önemli bir hiyerarşi rolü oynamaktadırlar. nitekim, Sovyet yöneticileri **zor bir ikilem** ile karşı karşıyadırlar. Onlar, **sufiliği zayıflatmak için resmî İslâmî kuruluşu güçlendirmek** zorundadırlar. Bu ise, yeni cami ve dinî okulların açılması, din aleyhtarı propagandanın gizlenmesi ve hattâ SSCB müslümanlarına dış İslâm dünyasıyla çok daha sık ilişkiler kurma müsaadesinin verilmesi, yani Sovyet yöneticilerinin haklı olarak sakınmaya çalıştıkları her şey anlamına gelecektir...

Diğer taraftan, basit din aleyhtarı propagandanın, Lenin başta olmak üzere ilk Bolşevik yöneticilerin ümit ettikleri gibi, yeni bir **'bilimsel' dinsiz nesil** ortaya çıkarması daha da şüphelidir. Tam aksine bu propaganda paralel İslâm'ın yükselişini kolaylaştırır. Vasatın üzerinde bazı din aleyhtarı uzmanlar bu gerçeği anlamışa benziyorlar...

Sovyetler Birliği'ndeki tasavvufun geleceği, ayni zamanda Afganistan, İran, hattâ Arap dünyası, Pakistan ve Çin'deki asliyetçi (fondamentaliste) cereyanların gösterecekleri gelişmelere bağlıdır..."[64]

Çok Özet ve Ilımlı Bir "Kıssa'dan Hisse"

"Sufî ve Komiser" adlı eserden alıntılarımızı burada kesiyoruz. Yazımız ve alıntılarımız çok uzadığından, yer yer araya girerek bazı açıklamalar, yorumlar yapmamız, sıcağı sıcağına sonuçlar çıkarmamız, doğrudan belli örnekler üzerinde uyarılarda bulunmamız

gerektiği halde, bunları yaparak yazımızı daha da uzatmaktan kaçındık. Bunu biraz da, alıntıların son derece ibret verici olması bakımından, hiç değilse vasat anlayıştaki "Ateist"lerimiz için gerekli görmediğimizden yapmadık.

Konu, kuşkusuz son derece geniştir. Bu uzun yazıda da bitirilebilmiş değildir. Başka türlü söylersek, inat edenler yine de demagojik direnmelerini sürdüreceklerdir. Ama, hem de daha çok kendilerinin birçok iddiaları bakımından, pekçok nokta üzerinde yeniden düşünmek ihtiyacını duyabileceklerini ümit ediyoruz.

Diyoruz ki, yolları, iddiaları, gerçekten bilimsel, bütünsel anlamda bilimsel değildir. Postülaları, kabulleri, "Dünya Görüş"leri, gerçekten, "Çağdaş" anlamda "Bilimsel" değildir. Olaylar, gelişmeler de, mantığın, teorinin ötesinde, bu gerçeği, görüldüğü gibi "Apaçık" olarak doğrulamaktadır. Öznel açılar artık insaf edilerek terkedilmelidir. Ekstrem'ciliğin, ifrat-tefritçiliğin kör duygusal tatminleri kadar, Dogmatizmin, "Usta, ya da Ustalar Böyle Dedi" nasçılığı bırakılmalıdır. Felsefî, bilimsel, hattâ ilhamsal ve inançsal vargılar gözardı edilmemeli, ama onlara "Aklı kullanarak" yaklaşılmalıdır.

Her ne kadar çelişkili görünse, hattâ öyle olsa da, Ateizm de bir inançtır. Bizim ona karşı da hoşgörülü olmamamız söz konusu değlidir. Ama insanların inançları gibi son derece duyarlı bir konuya sevgiyle değil, nefretle, nesnel olarak değil, ateist ya da fudamentalist önyargı ile, aşırılıkla yaklaşılması kuşkusuz yanlış olur.

İnsanların bu aşırılıklarla oyalanması, onların son derece yaşamsal konularının, sorunlarının gözardı edilmesine yol açar mı? Bunun sorumluluğu neden düşünülmüyor? Dinsel bağnazlığın, insanların sömürülmesi için bir araç yapıldığı söyleniyor. Doğrudur. Ama, ateist bağnazlığın durumu da ayni değil midir? Bu ayniliğin görülebilmesi için, bir o kadar da onun mu insanlara hükmetmesi gerekiyor?..

İnanç (dolayısıyla; ya da inançsızlık) konusunda çözümlenmesi güç iddialarla, bunlardan gözleri karartan bağnazlıklar meydana

getireceğimize, insanların sosyal-ekonomik mutsuzlukları ile meşgul olsak, doğrudan, insanın insanı sömürmesi konusu üzerinde dursak daha iyi olmaz mı? Hep söylenen bu olduğu halde uygulamada bu temel göreve neden yan çiziliyor? Bilerek mi, kolaya kaçarak mı, ya da?..

Sorularımızı uzatmayacağız. Uzun yazımızda, pek çok yazarın açıklamalarına da yer vermekle, konuya birçok bakımdan aydınlık getirilmesine en azından aracı olarak, beyinlerimizi öncelikle ve biraz da bukonular üzerinde durmaya çağırırken, kendimiz de özellikle bu ve benzeri malzeme üzerinde durma görevini olanak bulduğumuzda başka yazılarımızda sürdüreceğimizi düşünüyoruz.

Notlar:

1. Paul Feyerabend, Bilim Kilisesi, Çev. Cevdet Cerit, Pınar yay., İst, 1991.
2. Prof. Takıyettin Mengüşoğlu, Felsefî Antropoloji, İst, 1971, s. 248.
3. age, s. 250.
4. age, s. 251.
5. Prof. T. Mengüşoğlu, Felsefeye Giriş, İst, 1958, s. 314.
6. Milliyet, Büyük larousse, C. 15, İst, 1992, Metafizik maddesi.
7. B. Russell, batı Felsefesi Tarihi, Yeni Çağ (3. Cilt), İst, 1970, s. 376.
8. B. Russell, Neden Hristiyan Değilim, Çev. Ender Gürol, Varlık yay., 2. bs. İst, 1972.
9. B. Russell, B. Fels. Tarihi, Y. Çağ, İst, 1970, s. 384-5.
10. Prof. Afşar Timuçin, Düşünce Tarihi, BDS yay, İst, 1992, s. 453.
11. Timuçin, 1992, s. 653.
12. Bergson, Ahlâk ile Dinin İki Kaynağı, Çev. M. Karasan, MEB, İst, 1986, s. 444.
13. K. Marx, F. Engels, Felsefe İncelemeleri, Çev. Cem Eroğul, Sol yay, Ank, 1968, s. 69.
14. age, s. 7-8.
15. A. Cerrahoğlu, Devrimci Sendikalizmin Nazariyecisi Georges Sorel, İst, 1968, s. 32.
16. A. Cerrahoğlu, 1968, s. 39.
17. A. Cerrahoğlu, 1968, s. 45-46.
18. Georges Sorel, Marksizme Eleştirel Yaklaşımlar, Çev. Alev Türker, Sokak yay, İst, 1985, s. 13.
19. age, s. 19.
20 age, s. 1-67.
21. Raymond Aron, Aydınların Afyonu, Çev. İzzet Tanju, Tur yay, İst, 1979.
22. Perry Anderson, Batı'da Sol Düşünce, Çev. Bülent Aksoy, Birikim yay, 1982, İst, s. 74.
23. age, s. 82-84.
24. age, s. 93-96.

25. age, s. 109-110.
26. age, s. 138-140.
27. age, s. 154-155.
28. age, s. 169-174.
29. age, s. 175-177.
30. age, s. 177-182.
31. K. Marx, F. Engels, Din Üzerine, Çev. Kaya Güvenç, Sol yay, 1976, Ank, s. 38.
32. George Thomson, İnsanın Özü, Çev. Celâl Üster, Payel yay, İst, 176, s. 9.
33. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Osmanlı Tarihinin Maddesi, c. 1, Tarihsel Maddecilik yay, İst, 1974, s. 8.
34. Dr. H. Kıvılcımlı, Kim Suçlamış, Brejnev'e Mektup, Yol yay, İst, 1979.
35. A. Comte, Pozitivizm İlmihali, Çev. Peyami Erman, 2. bs. MEB, İst, 1986.
36. Karl Marx, Fr. Engels, Alman İdeolojisi, Çev. Selâhattin Hilâv, Sosyal yay, İst, 1968, s. 29.
37. Prof. Dr. Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, İUEF yay, İst, 1961.
38. Prof. Dr. A. Timuçin, 1992, s. 615-631.
39. Fr. Engels, Anti-Dühring, Çev. R. F. Baraner, Sol yay, Ank, 1967, 2. cilt, s. 232-235.
40. S. Göksu, Takke Düştü, Diyanet'in Keli Göründü, Cem, s. 30, Kasım 1993.
41. Alexandre Bennigsen ve Chantal Quelquejay, Sultan Galiyev ve Sovyet Müslümanları, Çev. N. Özel, Hüryay, İst, 1981, s. 200-204.
42. A. Bennigsen-C. L. Quelquejay, Sultan Galiyev, Üçüncü Dünyacı Devrimin Babası, Çev. E. Akbulut - T. A. Şensılay, Sosyalist yay, İst, 1995, s. 101-115.
43. Atatürkçülük, Gn. Kur. Bşk.lığı tarafından hazırlanmıştır, M.Eğ. Basımevi, Ank, 1983, s. 95.
44. A. Bennigsen- C. L. Quelquejay, 1995, s. 116-123.
45. age, s. 143-166.
46. age, s. 173-175.

47. A. Bennigsen- C. Quelquejay, S. Galiyev ve Sovyet Müslümanları, 1981, s. 5.

48. A. Bennigsen-C. Quelquejay, Stepte Ezan Sesleri, Çev. N. Uzel, İrfan yay, 4. baskı, 1994, ist.

49. A. Benningsen-C. Quelquejay, Sultan Galiyev, Üçüncü Dünyacı Devrimin Babası, Çev. E. Akbulut - T. A. Şensılay, Sosyalist yay, 195, İst.

50. A. Benningsen-S. Enders Wimbush, Sultan Galiyev ve Sovyetler Birliği'nde Milli Komünizm, Çev. Bülent Tanatar, Anahtar yay, 1995, İst.

51. A. Bennigsen-C. L. Quelquejay, Sufî ve Komiser, Çev. Y. Doç. Dr. Osan Türer, Akçağ yay, 1988, Ank, s. 15.

52. age, s. 22

53. age, s. 22-23.

54. age, s. 32-43.

55. age, s. 45-62.

56. age, s. 63-68.

57. age, s. 68-76.

58. age, s. 77-125.

59. age, s. 127-137.

60. age, s. 141-169.

61. age, s. 171-198.

62. age, s. 200-212.

63. age, s. 214-223.

64. age, s. 226-230.